‘De eer des Vaderlands gebiedt, dat men streng zij’

Aernout Drost

Editie Ingrid Glorie

bron
Aernout Drost, *‘De eer des Vaderlands gebiedt, dat men streng zij’* (ed. Ingrid Glorie). Stichting Neerlandistiek VU, Amsterdam / Nodus Publikationen, Münster 2004

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/dros003eerd01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

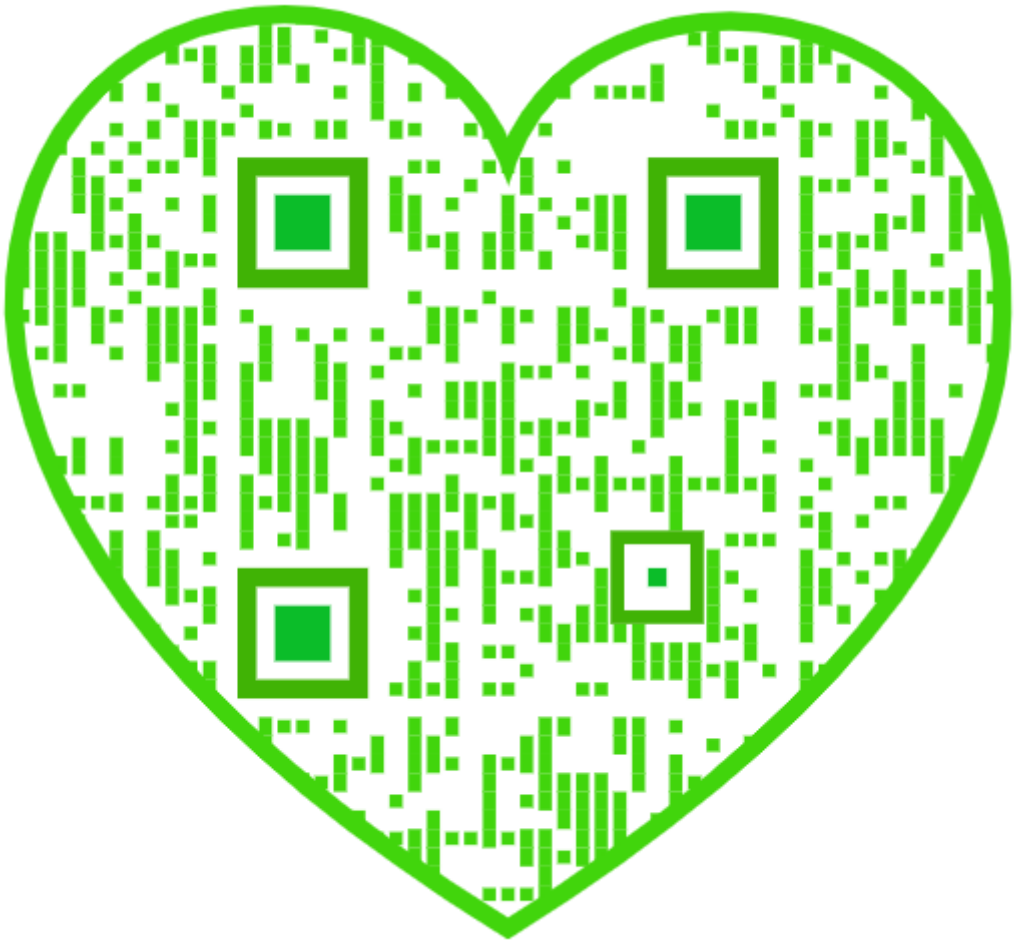

Portret van Aarnout Drost
door P. Kiers Collectie Letterkundig Museum, Den Haag

Een woord van dank

Het uitgangspunt voor deze uitgave van de kritieken van Aarnout Drost is de afstudeerscriptie *'Voor 't overige bemerkt men spoedig in hem den man van geest, smaak, lectuur en talent, die hij is'. De literaire kritieken van Aarnout Drost*, waarop ik in 1994 ben afgestudeerd aan de opleiding Nederlandse Taal- en Letterkunde van de Vrije Universiteit in Amsterdam. Sindsdien ben ik, tussen allerlei andere baantjes en opdrachten door, aan de oorspronkelijke tekst blijven sleutelen. Uiteindelijk heeft mijn huidige werkgever, het Onderzoeksinstituut voor Geschiedenis en Cultuur (OGC) van de Universiteit Utrecht, me de gelegenheid geboden om het project af te ronden. Mijn OGC-collega's Gaston Franssen en Geert van Iersel ben ik dankbaar voor het geduld waarmee ze in de afrondingsfase hebben geholpen om de vormgeving van het boek tot een goed einde te brengen. De totstandkoming van dit boek was verder niet mogelijk geweest zonder de hulpvaardigheid van de medewerkers van de Koninklijke Bibliotheek en het Letterkundig Museum en Documentatiecentrum, beide in Den Haag, en de universiteitsbibliotheken van Amsterdam (VU, UvA), Utrecht en Leiden.

In de loop van het onderzoek ben ik één keer op bezoek geweest bij Gerrit Kamphuis, de grote Drost-kenner. Meneer Kamphuis was zo vriendelijk om mij in een plastic boodschappentas ál zijn aantekeningen mee te geven uit de tijd toen hij aan een biografie over Drost werkte; die biografie is helaas onvoltooid gebleven. Na zijn overlijden in 1998 heb ik dit materiaal overgedragen aan het Letterkundig Museum. Het was voor mij een bijzondere ervaring om deze man, wiens publicaties over Drost ik zo goed kende, te mogen ontmoeten en met hem van gedachten te kunnen wisselen over Drosts kritische bedrijvigheid.

Kort vóór dit boek ter perse ging, kwam ik in contact met Kees Thomassen, die als student in 1977 een voorbeeldige scriptie heeft afgeleverd over de betrokkenheid van Drost, J.P. Heije, E.J. Potgieter en R.C. Bakhuizen van den Brink bij de tijdschriften *De Vriend des Vaderlands* en *De Muzen*. Hij was zo gul om me inzage te geven in een op dat moment nog ongepubliceerd artikel over het auteurschap van de zogenaamde 'Withuys-kritiek', die in het verleden altijd aan Drost is toegeschreven. Ik weet zeker dat Thomassen met zijn bevindingen de bescheiden Drost-wetenschap een grote stap vooruit heeft geholpen!

Ook gaat mijn dank uit naar mevr. professor emeritus dr. M.H. Schenkeveld. Hoewel ik tot de eerste lichting VU-studenten Nederlands behoorde die géén college meer bij haar heeft gelopen, was mevrouw Schenkeveld toch bereid om twee eerdere versies van de tekst kritisch door te lezen. Ik heb het als een voorrecht ervaren dat zij mij wilde laten delen in haar grote kennis van de negentiende-eeuwse literatuur. Dat de hele onderneming tien jaar na mijn afstuderen toch nog in een publicatie uitmondt, is ten slotte volledig te danken aan mijn vroegere docenten dr. Olf Praamstra en dr. Jan Noordegraaf, die mij bij iedere ontmoeting bleven vragen 'wanneer ik Drost nu toch eens afmaakte'. Zonder hun vertrouwen in mijn capaciteiten en hun stimulerende adviezen was dit boek er niet geweest. Eventuele onvolkomenheden blijven natuurlijk geheel voor mijn rekening.

Ingrid Glorie

Deel 1
Het corpus

1.1 Aarnout Drost, leven en werk

In zijn biografie van E.J. Potgieter wijdt Albert Verwey een compleet hoofdstuk aan de jonggestorven theologiestudent Aarnout Drost (1810-1834). Dit lijkt in eerste instantie misschien enigszins merkwaardig, omdat Drost in de Nederlandse literatuurgeschiedenis hoofdzakelijk is blijven voortleven als de schrijver van één boek, de historische roman *Hermingard van de Eikenterpen* (1832). Maar voor Verwey reikte Drosts invloed veel verder. Hij had namelijk de briefwisseling[1] tussen Drost en Potgieter uit de jaren 1832-1834 onder ogen gehad. Hieruit komt Drost naar voren als een bescheiden en zachtmoedige, maar zeer belezen en scherpzinnige leermeester, iemand met duidelijke ideeën over hoe het verder moest met de Nederlandse literatuur en de literaire kritiek van zijn tijd. Drost was, zoals Verwey het stelde, de 'magneet' die de getalenteerde, maar nog stuurloze Potgieter 'richtte' (Verwey [z.j.]: 149). In 1986 zou Marita Mathijsen deze verhouding nog eens bevestigen: 'Hij vormde Potgieter, die tot dan zijn literaire aspiraties weinig gericht naar buiten had gebracht en zich nog niet aan het proza gewaagd had, tot criticus.' (Mathijsen 1986: 7)

Aarnout Drost[2] werd geboren in Amsterdam, op 17 maart 1810. Hij doorliep de Latijnse School en stond in de jaren 1828 en 1829 als theologisch student ingeschreven bij het Athenaeum Illustre. Hier liep hij onder meer college bij professor D.J. van Lennep, wiens kort daarvoor verschenen *Verhandeling over het belangrijke van Hollands grond en oudheden voor gevoel en verbeelding*, gevolgd door de *Hollandsche Duinzang* (1827), hem sterk zou beïnvloeden.

Op het Athenaeum raakte hij ook bevriend met R.C. Bakhuizen van den Brink. Een grotere tegenstelling was welhaast ondenkbaar. Drost was een stille, harde werker die kampte met een zwakke gezondheid, 'Bakkes' een robuuste, luidruchtige losbol, 'die een al te kort gehouden jeugd trachtte te compenseren door een meer dan studentikoze extravagantie' (Drost 1953: 5). 'Het is merkwaardig te zien,' schrijft Kamphuis dan ook, 'hoe twee zo geheel tegengestelde naturen [...] niet alleen zo innig met elkaar bevriend waren, maar ook respect voor elkaar hadden, te meer, daar de libertijnse opvattingen van de laatste door de evangelisch-ernstige Drost toch moeilijk konden worden gewaardeerd.' (Drost 1953: 5)

1 Later uitgegeven door J.M. de Waal (De Waal 1918a).

2 In sommige publicaties over Drost wordt de spelling 'Aernout' gebruikt. Deze archaïserende orthografie is een grapje van Potgieter. Drost zelf had met de historische schets 'Meerhuijzen' uit de *Almanak voor het Schoone en Goede* voor 1834 de aanzet gegeven tot dergelijk oud-Hollands taalgebruik. Zie voor uitvoerige biografische informatie: Verwey [z.j]: 142-181, De Waal 1918b: 3-29 en vooral Drost 1953: 3-14.

In mei 1829 verhuisde Drost naar Leiden om daar zijn studie voort te zetten. In december 1832 deed hij zijn kandidaatsexamen en op 5 maart 1833 zijn eerste kerkelijk voorstel. Daarna keerde hij terug naar zijn ouderlijk huis in Amsterdam. Drost heeft nooit als predikant gewerkt. Een mogelijke verklaring hiervoor is te vinden in het boekje *Wenken en Meeningen I. Aan Theofried. Iets voor en over jeugdige geestelijken die nog in geene ambtsbetrekking geplaatst zijn* uit 1834, door Kamphuis samengevat als 'een pittig geschreven brochure, waarin Drost de practische en ideeële kant bekijkt van het toenmalige probleem, dat wegens de grote toevloed van theologen vele proponenten jaren lang geen beroep konden krijgen' (Drost 1953: 4).

Drost zag zichzelf in de eerste plaats als predikant. 'Wanneer wij met hem over zijn toekomstig lot spraken, dan was het geen roem, geene toejuiching, geen uitgebreide werkkring, dien hij wenschte,' schreven zijn vrienden Potgieter en Bakhuizen van den Brink in hun voorrede bij de postuum uitgegeven *Schetsen en verhalen* (Drost 1953: 75), 'maar een bekoorlijk dorp, in een schoon oord gelegen, eene lieve echtvriendin aan zijne zijde, eene gemeente, die hem liefhad gelijk hij haar.'

Toch ontwikkelde hij ook een fenomenale belezenheid[3] en ontpopte hij zich meer en meer als één van de toonaangevende schrijvers en critici van zijn tijd. In 1832 was, anoniem, Drosts historische roman *Hermingard van de Eikenterpen. Een oud vaderlandsch verhaal* verschenen. De ruimte ontbreekt om hier uitvoerig op deze roman in te gaan.[4] Voor een goed begrip van Drosts optreden als criticus zij slechts vermeld dat Drost zich bij het schrijven van deze roman heeft laten inspireren door de *Waverley-novels* van Sir Walter Scott en vooral door D.J. Van Lenneps *Verhandeling over het belangrijke van Hollands grond en oudheden voor gevoel en verbeelding*, gevolgd door de *Hollandsche Duinzang* (1827). De roman geeft uitdrukking aan Drosts evangelisch-protestantse geloofsovertuiging.[5]

3 'In zijn korte leven had hij zeer veel gelezen van de toenmalige buitenlandse literatuur, getuige o.a. zijn correspondentie. Maar niet minder goed was hij thuis in de vaderlandse letteren, zoals reeds blijkt uit de motto's boven de hoofdstukken van de *Hermingard*; een aantal daarvan is zelfs ontleend aan de toentertijd nog maar weinig bekende middelnederlandse literatuur. Vondel en Bredero, maar vooral Hooft behoorden tot zijn lievelingsschrijvers. Hoe goed hij Vondel kende, mede door professor Van Lennep's enthousiaste voordrachten uit des dichters poëzie, heeft nog onlangs Smit aangetoond aan de hand van een kennelijk op Vondel's Vergiliusvertaling geïnspireerde passage in de *Hermingard*. In zijn kamer had Drost de portretten hangen van Van der Palm, Hooft, Scott, Bilderdijk en Lamartine. En onder zijn handschriften treft men enige kladblaadjes aan met bij zijn lectuur gemaakte citaten uit Goethe, Shakespeare, Cats, Victor Hugo, Jean Paul, Lenau, Jacobi en andere oude en nieuwe schrijvers. Ook met de vaderlandse geschiedenis had hij zich intensief bezig gehouden. Wagenaar, Orlers, Van Wijn, Alkemade, Hooft, Bor, Van Meteren, Van Reyd, enz. leende hij aan zijn vrienden uit zijn eigen bibliotheek.' (Drost 1953: 11)

4 Zie o.a. de inleiding van P.N. van Eyk in Drost 1939, het hoofdstuk over *Hermingard* in De Waal 1918b, Kamphuis 1959, 1974 en 1975 en de inleiding van Joke van der Wiel in Drost 1991.

5 In navolging van Kamphuis plaatst Van der Wiel Drosts geloofsopvatting tegen de achtergrond van de achttiende-eeuwse cultuur- en godsdienstfilosofieën van Herder en Lessing, en van de Groningse School; de affiniteit met het Réveil, waarvan Drost het begin in Nederland meemaakte, was '‘geringer en vooral minder specifiek' (Van der Wiel 1998: 440).

Door de dichter, musicus en medicus J.P. Heije werd Drost uitgenodigd om mee te werken aan de literaire rubriek van *De Vriend des Vaderlands*, het orgaan van de Maatschappij van Weldadigheid. Via Heije leerde Drost eind 1832 of begin 1833 ook Potgieter kennen. Samen met Potgieter, Heije en Bakhuizen van den Brink vormde Drost de Amsterdamse bent binnen de Nederlandse romantiek.[6] De vrienden kwamen geregeld bij elkaar, ze bewonderden de buitenlandse literatuur en dachten uitermate kritisch over de Nederlandse literatuur van hun tijd. Ze wilden graag verandering brengen in de deplorabele toestand waarin deze literatuur zich bevond. Enerzijds hoopten ze dit te doen door een onpartijdige literaire kritiek, anderszijds door het voorbeeld van hun eigen werk.

Inmiddels hadden zich bij Drost echter de eerste symptomen van tuberculose gemanifesteerd. Om te herstelen bracht hij de zomer van 1834 door in een pension in Haarlem. Hier kwam hij door bemiddeling van Bakhuizen in contact kwam met de jonge dichter Nicolaas Beets. ‘Bezoek van *Bakhuyzen* met *Drost*,’ noteerde Beets op maandag 11 augustus 1834 in zijn dagboek. ‘DROST heeft een ziekelijk, onbeduidend voorkomen. Hij is lang, mager, ingevallen borst, bruin vel, een bril met groote glazen. Een eenigszins teemende spraak, te onaangenamer omdat de dichter (want dat is de Schrijver van H.v.d.E.) noch de L. noch de R. naar behooren kan uitspreken, wat geen aanbeveling zal zijn voor den proponent, en het mij nu en dan zelfs moeilijk maakt hem te verstaan.’ Gelukkig voor Drost liet zijn nieuwe vriend hier onmiddellijk op volgen: ‘Voor 't overige bemerkt men spoedig in hem den man van geest, smaak, lectuur en talent, die hij is.’ (Beets 1983: 90)

Bakhuizen had Beets aangeraden om Drost zijn Byroniaanse gedicht *José* te laten lezen. Drost, op zijn beurt, liet Beets gedeelten horen uit een roman waarmee hij op dat moment bezig was, *De pestzegen*. Samen maakten ze lange wandelingen door de Hout en Kennemerland, waarbij Heije soms ook van de partij was. ‘Een en ander kan bezwaarlijk hebben bijgedragen tot zijn herstel,’ aldus Kamphuis (Drost 1953: 7). ‘Maar het schijnt, dat Drost in Beets iets vond, wat hij in de van dominees en van godsdienstig gevoel afkerige Potgieter steeds heeft gemist.’

Drost praatte met Beets ook over de plannen die hij en zijn vrienden hadden opgevat om een eigen tijdschrift te beginnen. Want *De Vriend des Vaderlands* voldeed niet meer. Steeds vaker kwamen de jonge literatoren in botsing met de behoudzuchtige Secretaris van de Maatschappij van Weldadigheid. Verder was het blad te hybridisch: de mensen die

6 Dit ter onderscheiding van de Leidse tak, die verzameld was rond de ‘Rederijkerskamer voor uiterlijke welsprekendheid’. Hier was Nicolaas Beets de centrale figuur, daarnaast behoorden bijvoorbeeld ook J.P. Hasebroek en Johannes Kneppelhout tot de Leidse romantici. (Van Bork en Laan 1986: 70-72) Van der Wiel (1999: 387) kent de Amsterdamse bent ‘een zekere voorhoedefunctie’ toe wat de meningsvorming rondom de historische roman betreft, ‘omdat bepaalde inzichten niet alleen vrij vroeg, maar vooral ook met polemische verve gearticuleerd worden en door Bakhuizen in hun principiële consequenties doordacht verwoord’.

De Vriend lazen, waren niet primair in literatuur geïnteresseerd. En dus verscheen in september 1834 het eerste nummer van *De Muzen, Nederlandsch Tijdschrift voor de beschaafde en letterkundige wereld*. De redactie werd gevormd door Drost, Heije en Potgieter en misschien ook Bakhuizen van den Brink; naast de redactieleden was Nicolaas Beets de belangrijkste medewerker.

Drost zou echter alleen intensief betrokken zijn bij de totstandkoming van de eerste twee nummers van De Muzen. Nadat hij vanuit Haarlem naar Amsterdam was teruggekeerd, namen de bloedspuwingen weer toe. En, schreven Potgieter en Bakhuizen van den Brink, 'terwijl hij zich misschien nog met de hoop op herstelling vleide, en het smartelijke van het scheiden niet gevoelde of gevoelen kon, ontrukte de dood op den 5den November [...] hem, het éénig kind aan zijne ouders, den getrouwen verloofde aan zijne geliefde, den dierbaarsten makker aan zijne vrienden, den veelbelovenden schrijver aan de Vaderlandsche letterkunde' (Drost 1953: 82).

Na de dood van Drost verzorgden Bakhuizen van den Brink en Potgieter uit piëteit jegens hun overleden vriend de uitgave van twee delen *Schetsen en verhalen* (1836). Het eerste deel bevatte het historische verhaal 'Het altaarstuk' (oorspronkelijk verschenen in de *Almanak voor het Schoone en Goede voor 1833*), 'Meerhuijzen, letterkundig zedentafereel uit den aanvang der XVIIde eeuw (1601)' (oorspronkelijk verschenen in de *Almanak voor het Schoone en Goede voor 1834*), 'De Kaninefaat, Geschiedkundige karakterschets' (een fragment van slechts enkele bladzijden, mogelijk de aanzet tot een nieuwe roman)[7] en een onvoltooide, in Drosts eigen tijd gesitueerde roman, De *Augustusdagen*.[8] Het tweede deel van de *Schetsen en verhalen* bestond uit een complete roman, *De Pestilentie te Katwijk*.

7 Ook het onderwerp van dit fragment kan Drost, zoals Kamphuis heeft aangetoond (Drost 1953: 31-32), hebben ontleend aan D.J. Van Lenneps *Verhandeling*.

8 Kamphuis (Drost 1953: 44-47) wijst erop dat bepaalde dialogen in *De Augustusdagen* meer inzicht geven in Drosts opvattingen over kunst en godsdienstbeleving. Op verschillende plaatsen blijkt bijvoorbeeld dat Drost, enkele jaren na de wat schematische, poëtische ideeënroman *Hermingard van de Eikenterpen*, meer waardering begon te krijgen voor realisme in de kunst. Zo laat hij de wijze mevrouw Van Wolvega zeggen: 'Wanneer onze geest gedurig in het gebied der kunst zweeft, wordt de zelfkennis vaak moeijelijk; de kunstenaar, zoo komt het mij voor, verheft zijne idealen ten koste van zich zelven, ten koste der waarheid. Hij schept zich een beeld der volmaaktheid, dat hij in zich zelven niet vindt, maar somtijds toegevend en mild in een' geliefkoosd held zien wil, gelijk menig Schilder zijn denkbeeld van schoonheid in een afbeeldsel uitdrukt, waarin juist daardoor het gelijkende verloren gaat.' (Drost 1953: 182)
Tussen oktober 1833 en juli 1834 pleegde Drost in zijn correspondentie met Potgieter regelmatig overleg over deze roman, die aanvankelijk de titel *De Burgtgeesten* zou krijgen. Er ontstond een hele discussie over de naam van de heldin en Drost vroeg Potgieter ook om na te denken over de titel. Met sommige personages in het boek was Potgieter zeer ingenomen, maar van de figuur van dominee Beeckhorst moest hij weinig hebben: 'zoo de man nu slechts niet te veel preekt, heb ik vrede met hem' (De Waal 1918a: 123). Voor Drost, die, naar Van Eyck (1941: 199) heeft laten zien, met Beeckhorst een soort alter ego had gecreëerd, kwam deze opmerking hard aan. 'Met leedwezen,' antwoordde hij nog dezelfde dag, 'zag ik echter wederom een zekere vooringenomenheid tegen geestelijken stand en kerkelijke bediening bij u doorstralen...' (De Waal 1918a: 125) Hierna werd er in de correspondentie nog slechts twee keer aan *De Augustusdagen* gerefereerd. Kamphuis: 'Het onbegrip van Potgieter voor een essentiële kant van Drost's wezen heeft deze blijkbaar toch wel belemmerd in de voortzetting van zijn werk. De laatste maanden voor zijn dood is hij met een geheel ander verhaal bezig (*De Pestzegen*) en we horen hem tegen Beets met geen woord melding maken van *De Burgtgeesten*.' (Drost 1953: 37-38)

Met name uit de ontstaansgeschiedenis van dit tweede deel van de *Schetsen en verhalen* wordt duidelijk dat de editeurs er een nogal merkwaardige opvatting van hun taak op nahielden. Ze bewerkten Drosts nagelaten aantekeningen en fragmenten voor een nieuwe historische roman, *De Pestzegen*, en vulden deze aan totdat er een lijvig boekwerk lag, *De Pestilentie te Katwijk*. Drosts aandeel in deze roman valt niet meer met zekerheid van de bijdragen van zijn co-auteurs te onderscheiden en het heeft tot in de twintigste eeuw geduurd voordat men erachter kwam dat niet de *gehele* roman van Drost afkomstig was.[9]

Van de door Drost bedoelde strekking lieten Potgieter en Bakhuizen van den Brink weinig heel. Waarschijnlijk had Drost in deze roman opnieuw zijn ondogmatisch evangelisch christendom willen uitbeelden. Potgieter en Bakhuizen van den Brink hadden echter weinig affiniteit met Drosts religieuze gedachtenwereld.[10] Enkele jaren later zouden zij in *De Gids* het roemrijke verleden van de Gouden Eeuw aan hun tijdgenoten ten voorbeeld stellen als antwoord op de gezapigheid en het gebrek aan grootse idealen dat zij kenmerkend achtten voor de Nederlandse burgerij van de negentiende eeuw. Reeds in 1835, bij het bewerken van Drosts *Pestzegen*, ging al hun aandacht uit naar een zo getrouw mogelijke weergave van de historische werkelijkheid. Ook Drost had een warme belangstelling voor geschiedenis; niet voor niets noemde Potgieter hem (met een verwijzing naar een roman van Sir Walter Scott) ‘Mr. Antiquary’, de man die op alle vragen over historische gebeurtenissen wel een antwoord wist (De Waal 1918a: 104). Maar met zijn keuze voor een bepaalde episode uit de

9 Albert Verwey, die in 1906 samen met C.G.N. de Vooys een heruitgave van het boek bezorgt, stelt slechts de vraag of Potgieter ook geen aandeel in de roman gehad zou kunnen hebben. J.M. de Waal is de eerste die, in haar proefschrift over Drost uit 1918, op grond van de correspondentie tussen Drost, Potgieter en Heije en een summier stilistisch onderzoek probeert de bijdragen van de verschillende auteurs van elkaar te onderscheiden.

10 Vergelijk Kamphuis' typeringen van Drosts vriendschap met Bakhuizen van den Brink en met Beets, hierboven. Zie ook noot 8. Hoe fundamenteel Drosts levensbeschouwing van die van Potgieter en Bakhuizen van den Brink verschilde, blijkt tenslotte ook nog eens uit de keuze van de teksten die Drost heeft vertaald. In 1827 verscheen als eerste *Rosa van Tannenberg. Een verhaal voor jongelieden* van de Augsburgse priester H.C. (Christoph von) Schmid. In zijn inleiding spreekt de vertaler A.D.R. de hoop uit dat dit werkje ‘bij onze jeugdige landgenooten, liefde tot deugd, godsdienst en oudren zou levendig houden en aankweeken’. Hierna volgden vertalingen van *Het bloemkorfje. Een verhaal voor de ontluikende jeugd*, eveneens van Schmid, *Joannes, de Discipel des Heeren. Een geschenk voor jeugdige Christenen* van F.A. Krummacher en *Odo en Amanda. Een geschenk voor verloofden en echtgenooten* van F. Jacobs. Volgens Potgieter was één blik op de ondertitel genoeg om te begrijpen waarom Drost dit laatste boekje vertaald had.

Nederlandse Reformatie als onderwerp voor *De Pestzegen* beoogde Drost toch vooral het uitdragen van een universele, christelijke gedachte. Na zijn dood nam de Nederlandse romantiek door het optreden van Potgieter en Bakhuizen van den Brink steeds meer een beperkte, slechts op het verleden gerichte wending. Volgens Kamphuis is het onjuist om deze wending uitsluitend op rekening van de beide *Gids*-redacteuren te schrijven: 'de veelzijdige Drost heeft óók naar deze engere vorm van romantiek de weg gewezen. Alleen, het was slechts een deel, en inderdaad niet het meest essentiële, van zijn geestelijke nalatenschap, dat Potgieter en Bakhuizen van den Brink konden aanvaarden. [...] Drost wilde in wezen iets geheel anders.' (Drost 1953: 55)[11]

1.2 *De Vriend des Vaderlands*

Waarschijnlijk begon Drost in 1832 op verzoek van J.P. Heije mee te werken aan *De Vriend des Vaderlands*, een tijdschrift, 'toegewijd aan den roem en de welvaart van Nederland en in het bijzonder aan de hulpbehoevenden in hetzelve'. *De Vriend des Vaderlands* was een uitgave 'vanwege de Permanente Commissie van de Maatschappij van Weldadigheid'. Deze Maatschappij, opgericht in 1818, had tot doel 'den toestand der armen en der lage volksklassen te verbeteren door hun arbeid, onderhoud en onderwijs te verschaffen en hen uit den toestand van verbastering op te beuren en tot eene hoogere beschaving, verlichting en werkdadigheid op te leiden' (Beth 1915: 193-194). De manier waarop de Maatschappij deze nobele doelstelling wilde bereiken, was door stukken grond aan te kopen en deze in te richten als koloniën, waar arme lieden uit de grote steden te werk gesteld konden worden. Het was de bedoeling dat de koloniën na verloop van tijd in staat zouden zijn om zichzelf te bedruipen en zelfs winst te maken. Met de opbrengsten uit de koloniën zouden vervolgens weer nieuwe stukken grond aangekocht kunnen worden. Tegelijkertijd konden de kinderen uit deze arme gezinnen in de kolonie een vak leren, zodat ze later, als ze wat ouder waren, de kolonie konden verlaten en een betere kans hadden om het in de wereld daarbuiten op eigen kracht te redden. De donateurs van de Maatschappij werden aangemoedigd met de belofte dat, telkens wanneer er een bepaald bedrag bijeen was gebracht, hun dorp of hun stad een arm gezin naar de koloniën mocht sturen. Het plan leek simpel en doeltreffend. Dat het desondanks maar niet wilde lukken, kwam doordat sommige armen die naar de koloniën werden gestuurd, te ziek of te zwak waren om te kunnen werken. Hun aanwezigheid drukte zwaar op de financiën. (Thomassen 1977: 18)

Het bestuur van de Maatschappij werd uitgeoefend door twee commissies: de Commissie van Weldadigheid (alle werkzaamheden) en de Commissie van Toevoorzicht (toezicht). De Commissie van Weldadigheid stond onder voorzitterschap van de Prins der Nederlanden en bestond verder uit twaalf leden, waarvan er jaarlijks twee tot assessor werden benoemd. De tweede assessor werd voorzitter van de afdeling Lopende Werkzaamheden en van de Permanente Commissie, belast met het dagelijks bestuur van

11 Tot dezelfde conclusie komt ook Marita Mathijsen (1999).

de Maatschappij. Verder werd de Maatschappij op verschillende plaatsen vertegenwoordigd door subcommissies, die haar belangen behartigden, contributies van leden inden en met de Permanente Commissie in correspondentie waren.

Onder auspiciën van de Permanente Commissie werd sinds 1 februari 1819 het maandblad *De Star* uitgegeven, gewijd aan nijverheid, welvaart en cultuur. Naast berichten over het reilen en zeilen van de Maatschappij bevatte *De Star* ook verhandelingen over praktische onderwerpen, letterkundige bijdragen en enig mengelwerk. De redactie van het tijdschrift berustte aanvankelijk bij de Secretaris van de Permanente Commissie, maar in februari 1826 werd er een redacteur van buitenaf aangetrokken die een vast honorarium zou ontvangen; deze post viel toe aan de Leidse numismaticus P.O. van der Chijs (cf. Thomassen 2003). Van der Chijs moest vóór de vijftiende van iedere maand voldoende kopij voor het nummer van de volgende maand inleveren bij de Secretaris van de Permanente Commissie, J.P. Ciriaci, zodat alle stukken vantevoren door de Commissie konden worden gekeurd. Het behoorde tot de taken van de Secretaris om ingezonden bijdragen door te sturen naar de redactie en met deze een briefwisseling te onderhouden. Verder moest hij erop toezien 'dat alles, wat voor de Maatschappij geplaatst wordt, nauwkeurig worde overgenomen, en overigens, dat daarin niets worde opgenomen, wat met den geest van het tijdschrift of de bedoelingen der Kommissie strijdig kan zijn' (Beth 1915: 199). Ook het contact met de uitgever verliep via de Secretaris.

Met ingang van 1827 werd de titel van het tijdschrift veranderd in *De Vriend des Vaderlands*. Bij die gelegenheid verscheen er een 'Berigt, wegens de uitgaaf van een nieuw tijdschrift onder den naam van *De Vriend des Vaderlands*', waarin de volgende rubrieken werden aangekondigd:

1. Beoordeelingen of Aankondigingen van alle *oorspronkelijk Nederlandsche Werken*, welke geheel of gedeeltelijk tot het doel en den werkkring of de belangen der Maatschappij betrekking hebben, benevens een vermelding van de *beste* vertaalde Boeken van die soort...
2. Stukken, welke betrekking hebben tot den roem of de welvaart van het Vaderland, zoo als Staathuishoud- en landbouwkundige Verhandelingen, Berigten, Statiestieke opgaven, Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheden, Dichtstukken, welke tot den opgegeven titel behooren, enz., enz....
3. *Rubriek* bestaande uit Vertalingen van of Uittreksels uit Buitenlandsche Werken of Tijdschriften.
4. Berigten wegens de *Maatschappij van Weldadigheid* en hare koloniën... (Thomassen 1977: 36)

Vanaf de achtste jaargang (1834) verdwijnt de rubriek 'Vertalingen' en wordt de tweede rubriek verdeeld in 'Geschied- en Letterkundige verhandelingen, bijdragen van gemengden inhoud, dichtstukken enz.' en 'Landhuishoudkunde' (Thomassen 1977: 36). Wat de letterkundige bijdragen betreft, was middelmatigheid bijna inherent aan de bijzondere verhouding tussen *De Vriend des Vaderlands* en de Maatschappij van Weldadigheid. Literatuur genoot in dit tijdschrift geen hoge prioriteit; de meeste ruimte

werd ingenomen door nieuws van de Maatschappij, door verhandelingen over praktische onderwerpen en door stukken met een morele boodschap. Omdat *De Vriend* niet bestemd was voor een lezerspubliek met een specifiek literaire belangstelling werd er in boekbesprekingen meer aandacht besteed aan de morele of vaderlandslievende strekking van een boek dan aan de esthetische aspecten ervan. Daarnaast was het zaak alle leden van de Maatschappij te vriend te houden; de stukken die in *De Vriend* werden opgenomen, mochten in geen enkel opzicht aanstootgevend zijn. Deze voorzichtigheid maakte, volgens De Waal (1918b: 36-37), 'de stijl van de vlakke en inhoudlooze recensies zóó onpersoonlijk [...] dat het werkelijk niet uit te maken is, of een en dezelfde medewerker alle aankondigingen voor zijn rekening nam of dat er meerderen aan het woord waren'.

Toch deden zich ook vóór de medewerking van Drost en zijn vrienden aan het tijdschrift al incidenten voor die tekenend waren voor het conservatisme en de bemoeizucht van de Permanente Commissie. Zo verschenen er in het laatste nummer van 1829 *twee* besprekingen van de *Muzen-Almanak* voor 1830; in beide gevallen werd er een ongunstig oordeel geveld over een gedicht van J.W. Yntema. Yntema beklaagde zich hierover bij de Permanente Commissie die via Ciriaci, de Secretaris, Van der Chijs ter verantwoording riep. Deze antwoordde in een brief van 15 februari 1830 (ARD 0186-957-380): 'Ten opzigte van de recensien van den Heer Yntema moet ik Uw E. melden dat beide de genoemde stukjes van beroemde dichters zijn: des verkiezende wil ik ze U.E. wel noemen, in de eerste recensie stonden omtrent het versje van den Heer Yntema harde woorden, welke ik veranderd heb in die: *hij is beter prozaschrijver dan dichter* omdat ik weet dat ZE de Letteroefeningen redigeert. Had ik iets tegen den man gehad, zoude ik voorzeker niet dus gehandeld hebben; - de tweede recensie heb ik in zijn geheel geplaatst, omdat dezelve moeyelijk van een gescheiden konde worden; overigens is het de eerste maal dat ik eene dubbele recensie geplaatst heb.' De zaak was hiermee nog niet afgedaan; de Permanente Commissie, opnieuw in de persoon van Ciriaci, sommeerde Van der Chijs inderdaad de identiteit van de twee recensenten prijs te geven. Het bleek te gaan om C.P.E. Robidé van der Aa en F.P. Gisius Nanning, beiden, volgens Van der Chijs, 'dichters, niet zonder roem onder onze landgenooten bekend'.

Maar blijkbaar had Van der Chijs de schrik toch wel enigszins te pakken, want dezelfde brief van 10 maart 1830 (ARD 0186-957-380) liet hij vergezeld gaan van een 'stukje van Tydeman, waarin ZHG indien het voor de Vriend goedgekeurd wordt, hoegenaamd geene veranderingen begeert. Ik meende daarom hetzelve eerst ter examinatie aan UwE. te moeten doen toekomen; het is tamelijk bijtend.'

Op 28 oktober 1832 legde Van der Chijs een gedicht aan Ciriaci en de Permanente Commissie ter beoordeling voor. De uitgever, J. van der Hey, had hem afgeraden het gedicht te plaatsen. Ciriaci liet hierop weten dat het vers inmiddels retour afzender was gestuurd, 'met verzoek om van de plaatsing verschoond te blijven, ofschoon tevens aan de blijkbare bekwaamheden van ZE verdiende hulde is toegebragt. Het spijt mij wel, dat wij dit wezenlijk fraaije vers hebben moeten afwijzen; doch de gevoelens daarin voorgedragen zijn te stuitend en in strijd met de waarheid.' (ARD 0186-958-96)

Ruim een jaar later, op 24 augustus 1833, waarschuwde Ciriaci nogmaals: 'Ik verzoek echter toch steeds te zullen bedenken dat de Maatschappij van Weldadigheid geen

bizonder belijdenis hebbende alles moet vermijden dat andersdenkenden in het stuk der godsdienst aanstoot zou kunnen geven'. (ARD 0186-958-109) Opnieuw moest Van der Chijs aan de eisen van de Permanente Commissie gehoor geven. 'Ik zal den gegeven wenk trachten optevolgen,' beloofde hij, 'hoewel mij het gemoed, bij het vernemen dan eens van dit, dan weder van wat anders, dikwerf vol schiet'. (ARD 0186-957-253)

Op 20 juli 1833 schreef Van der Chijs aan Ciriaci: 'Wat dunkt U.E. thans van *de Vriend?* wordt er niet regt onpartijdig en degelijk in gerecenseerd?' (ARD 0186-957-253)

In de jaren 1832, 1833 en 1834 maakte het letterkundig gedeelte van *De Vriend des Vaderlands* een opmerkelijke bloeiperiode door (Thomassen 1977: 36-40). Deze bloeiperiode viel samen met de medewerking aan het tijdschrift van Drost, Heije, Potgieter en Bakhuizen van den Brink.

Na zijn toetreden tot de medewerkerskring rond Van der Chijs in 1832 was de redactionele verantwoordelijkheid voor de boekbesprekingen en het mengelwerk al snel grotendeels bij Drost komen te berusten. Dat blijkt onder meer uit een passage uit een brief aan Potgieter van 1 maart 1834, waarin Drost zich erover beklaagt dat al het werk voor *De Vriend* op hem neerkomt. Hij troost zich echter met de gedachte dat zijn inspanningen het 'zilver' vormen, dat nodig is om er de 'diamanten' van Potgieters, Heije's en Bakhuizen van den Brinks literaire arbeid in te kunnen zetten (De Waal 1918a: 128). 'Ik wensch den *Vriend* vele vrienden toe en zou niets liever willen dan zijn savoir vivre te kunnen verbeteren,' schrijft Drost in de begintijd van hun medewerking aan *De Vriend* aan Heije, 'maar daartoe moet hij uit de handen der redevoeringmakende schoolmeesters en niet minder pedante Mrs anders blijft hij spijt alle klagten en jeremiaden een slungelachtige jongen die van school is gegaan om bij eenen notaris geplaatst te worden!...' (De Waal 1918a: 91-92)

Het viel te verwachten dat Drosts ambitieuze plannen om een nieuwe, frisse wind door de vaderlandse letterkunde te laten waaien in botsing zouden komen met de voorzichtige houding van Ciriaci en de Permanente Commissie. Hoewel Ciriaci het belang van de kwaliteitsverbetering, die natuurlijk ook aan de Maatschappij ten goede kwam, wel inzag, bleven er restricties bestaan ten aanzien van de inhoud van de letterkundige bijdragen. Daarnaast ontstond er bij de jonge medewerkers ergernis over het feit dat ze geen overdrukken ontvingen, dat correcties in de drukproeven niet goed werden uitgevoerd en dat ook Van der Hey, de uitgever, zich met de inhoud van de bijdragen kon bemoeien. En natuurlijk was zo'n tijdschrift met eindeloze mededelingen over land- en tuinbouw als podium weinig bevredigend; door het hybride karakter van *De Vriend* bereikten de bentgenoten niet het lezerspubliek dat ze bij het schrijven van hun stukken voor ogen hadden.

Een incident kon dan ook niet uitblijven. Dat deed zich voor, toen Petronella Moens een recensie ingestuurd had van *De Losse Bladen* van Robidé van der Aa. In *De Vriend* verscheen er echter een veel scherpere bespreking van ditzelfde boek, van de hand van Drost. Moens beklaagde zich bij de Permanente Commissie over deze gang van zaken. Van der Chijs stelde zich in een brief aan Ciriaci van 13 december 1833 (ARD 018-6957-241) vierkant achter zijn jonge medewerker op; hij verwierp de praktijk waarbij

‘Schrijvers en Schrijfsters in ons vaderland door bloemzoete recensies zoo zeer verwend zijn geworden, dat die beoordeelingen welke H.L. hunne *fouten* aanwijzen, al geschiedt zulks op nog zulk eenen bescheiden toon, dadelijk voor personeel worden uitgekreten’. De ‘laffe, bloemzoete niets dan gelijk men zegt, water en melk bevattende recensie’ van Petronella Moens werd met dezelfde post aan Ciriaci teruggestuurd; deze moest de beide besprekingen zelf maar eens vergelijken, en dan tegelijk het boek van Van der Aa in zijn onderzoek betrekken. ‘Verder,’ schreef Van der Chijs, ‘is er in *de Vriend* van den aanvang af, zooverre mij bekend is [...] nimmer eene recensie uit persoonlijken haat of afkeer tegen eenigen schrijver of eenige schrijfster, wie ook, geplaatst geworden, maar krijgt eenig werk er van langs, *ut dicitur*, dan is zulks geheel en alleen, in het belang onzer Vaderlandsche Letterkunde, die in sommige vakken, zoo verre bij die der buitenlanders achterstaat.’

De maat leek vol toen de Permanente Commissie zijn veto uitsprak over Drosts biografische karakterschets ‘Datheen’ (1833), die sindsdien verloren is gegaan. Op 24 januari 1833 liet Ciriaci aan Van der Chijs weten: ‘De bedenking der Commissie rust op de bekende gronden dat in het tijdschrift der Maatschappij niets moet worden opgenomen hetgeen het godsdienstig begrip van wie dan ook harer leden zoude kunnen aantasten.’(ARD 1086-958-121)

Drost wilde hierna zijn medewerking aan *De Vriend* staken, maar Van der Chijs wist hem te vermurwen om nog een tijdlang aan te blijven. In deze periode werd evenwel het plan geboren om een eigen, onafhankelijk tijdschrift op te richten.

Omdat Drost en zijn vrienden hun recensies uit principe anoniem publiceerden, bestaat er zowel over het begin als het eind van hun medewerking aan *De Vriend* onduidelijkheid; het is niet met zekerheid vast te stellen, wanneer elk van hen begon en eindigde om bijdragen in te sturen. (Potgieter, bijvoorbeeld, moet nog tenminste tot de zomer van 1835 hebben meegedaan, aangezien Van der Chijs zich in een brief van 31 juli 1835 tegenover Ciriaci beklaagt over Potgieters abominabele handschrift.) In zijn laatste brief aan Potgieter, gedateerd 16 oktober 1834 (De Waal 1918a: 151), schreef Drost dat *De Vriend* zich niet over hem kon beklagen, omdat deze nog stukken van hem in portefeuille had.

Van der Chijs trok na de oprichting van *De Muzen* Nicolaas Beets aan als medewerker. In het kielzog van Beets volgden J.P. Hasebroek en G. Voorhelm Schneevoogt (Thomassen 1977: 89). Beets was, zoals hij later ook zelf zou inzien, echter geen geboren criticus.[12] Thomassen (1977: 89) constateert dat het niveau van de boekbesprekingen in *De Vriend* ver onder dat van de afgelopen jaren bleef. *De Vriend* zou nog blijven voortbestaan tot december 1842, toen de uitgave van het tijdschrift wegens de slechte financiële situatie van de Maatschappij moest worden gestaakt.

12 Zie over Beets' kritische activiteiten Praamstra 1989.

1.3 *De Muzen*

Waarschijnlijk namen Drost en Heije samen het initiatief tot de oprichting van *De Muzen. Nederlandsch Tijdschrift voor de beschaafde en letterkundige wereld*. In het voorwoord presenteert de redactie zich als 'de Verzamelaars'; deze redactie bestond uit J.P. Heije (hoofdredacteur en zakelijk leider), Aarnout Drost (redacteur) en Potgieter en Bakhuizen van den Brink (vaste medewerkers). In de praktijk kwam het erop neer dat de 'Verzamelaars' ruim tachtig procent van de inhoud voor hun rekening namen. De dood van Drost betekende vooral voor Heije als hoofdredacteur een gevoelig verlies; de leiding van het tijdschrift kwam nu helemaal op zijn schouders terecht.

Het was de bedoeling dat *De Muzen* elke maand zou verschijnen; elke jaargang moest bestaan uit twee boekdelen van ieder zes nummers. Uiteindelijk is er slechts één boekdeel verschenen, waarin de nummers van september 1834 tot en met februari 1835 werden gebundeld. Behalve Heije's moeilijkheden om iedere keer weer zes vellen (96 pagina's) vol te krijgen, droegen ook financiële problemen aan de ondergang van het tijdschrift bij. Het blad kende maar ongeveer tachtig intekenaren (terwijl *De Vaderlandsche Letteroefeningen* wel 1400 abonnees had). Uitgever Westerman deed weinig moeite om zijn product te verkopen, en advertentie-inkomsten had *De Muzen* ook niet (Thomassen 1977: 96 en verder). De Waal (1918b: 75-76) verklaart het verdwijnen van *De Muzen* niet alleen op grond van financiële, maar ook inhoudelijke factoren: 'Welk tijdschrift kon concurreeren tegen het aantal inteekenaren en nog meer, tegen de algemeene instemming, waarop de Vaderlandsche Letteroefeningen, de Vriend des *Vaderlands, het Letterlievend Maandschrift* en dergelijke, achterlijke, maar tevredenheid-wekkende, middelmatige, maar licht-begrijpelijke tijdschriften konden roemen? Menigeen zal niet de voortvarendheid en diep-degelijkheid van de voortuitstrevende vrienden hebben kunnen apprecieeren, maar wel geklaagd hebben over de diepzinnigheid en het weinig-boeiende van bijdragen als van Bakhuizen, Potgieter en Drost zelf.'

De 'Verzamelaars' laten het eerste nummer van *De Muzen* voorafgaan door een korte inleiding, waarin zij beweren dat er in Nederland een 'wezenlijke behoefte bestaat aan een billijk en onpartijdig, van wijsgeerig-aesthetische beginselen uitgaand Tijdschrift, hetwelk een beoordeelend overzigt oplevert van *In- en Uitheemsche Voortbrengselen van Letterkunde en schoone Kunsten'*. Tot een formulering van de redactionele uitgangspunten komt het in deze inleiding nog niet: 'de juistheid van dat oordeel, het gepaste dier keuze moge blijken, uit hetgeen wij onzen landgenooten aanbieden.'

De eigenlijke beginselverklaring van *De Muzen* is vervat in een bespreking van de *Gedichten* van C.G. Withuys.[13] Deze tekst bestaat namelijk uit drie gedeelten, waarvan alleen het middelste deel een bespreking van de dichtbundel van Withuys vormt. Het eerste deel is een algemene beschouwing over de eigenschappen die een dichter moet

13 De tekst van de Withuys-kritiek is opgenomen in de bijlage. Voor het auteurschap van deze tekst, zie paragraaf 1.4.

hebben; het laatste deel bevat een aantal algemene opmerkingen over de taak van de literaire kritiek.

In dit laatste gedeelte schrijft de recensent, die ondertekent met het pseudoniem Crito: ‘Er is een flaauwe, droomerige geest in onze letterkunde ingeslopen. Sommigen schrijven verzen, romans, verhalen, en de hemel weet wat al meer, en elk waant zijn' uil een valk te zijn; anderen lezen verzen, romans en verhalen zonder oordeel, zonder kennis, zonder smaak, en vinden behagen in alles wat slechts eenigzins den onverzadelijken leeshonger stilt. Onze recenseerende tijdschriften beoordeelen met eene pen door luim, partijgeest of hartstogt bestierd; beschimpen hunne vijanden en vleijen hunne vrienden; maar leveren niets waardoor de smaak van het publiek veredeld en deszelfs oordeel verhelderd kan worden, of hetgeen aan dichters en schrijvers de bronnen hunner gebreken aantoont.’

Hoe kan een criticus volgens Crito aan deze doelstelling beantwoorden? Allereerst is het belangrijk dat hij zijn aandacht bepaalt bij het werk van de echt belangrijke schrijvers en de mindere goden, zolang ze niet te veel pretenties hebben, buiten beschouwing laat. Met ‘onwankelbare onpartijdigheid’ moet hij vervolgens proberen om de schoonheden en de gebreken in het werk van deze belangrijke dichters en schrijvers aan te wijzen en zijn oordeel met argumenten te onderbouwen: ‘Men moet het Publiek langzamerhand doen gevoelen, dat er geen schoonheid zonder waarheid, geen verhevenheid zonder inwendige kracht, geene bevalligheid zonder eenvoud bestaan kan.’ Verder moet de criticus proberen om het literaire gezichtsveld van zijn lezer te verruimen door ook aandacht te besteden aan buitenlandse literatuur. En tenslotte moet de criticus van ‘Inheemsche letterkundige voortbrengselen’ anoniem blijven: ‘In een zoo klein land als het onze, waar de meeste mannen van naam elkander persoonlijk kennen, is het onzes inziens, onmogelijk dat een tijdschrift onpartijdig blijve, hetwelk dit beginsel uit het oog verliest. Langzaam maar zeker verliest het deszelfs veerkracht en behoudt er slechts zooveel van, als noodig is, om de arme onbekende schrijvertjes, die het wagen durven de toongevers op zijde te streven, van den weg naar den tempel des roems, met kritische geeselslagen te verdrijven. Langzamerhand moet het gelijk worden aan het spinneweb, waar de brommende kever onbeschadigd doorbreekt, terwijl alleen de kleine vliegjes er in blijven hangen. Vreest ge het gevaar van mogelijke partijdigheid, hetwelk in naamlooze beoordeelingen ligt? Het wordt van zelf opgeheven door het helder en naauwkeurig uiteenzetten van de gronden op welke zulk eene beoordeeling rust. En waarlijk, goede lezer! gronden hebben meer gewigt dan een naam.’

In zijn artikel ‘Een romantisch manifest? Het verbeeldingsbegrip in een recensie uit het tijdschrift *De Muzen*’ wijst G.J. Johannes (1991: 291) op het programmatische karakter van de Withuys-kritiek: ‘De eigenlijke recensie is in feite nauwelijks meer dan een illustratie van de opvattingen over het dichterschap en over de kritiek, die elders in het artikel worden uiteengezet. Met de enigszins militante presentatie suggereert de recensent bovendien dat deze opvattingen nieuw zijn, of althans dat ze door anderen in het algemeen te weinig in het oog worden gehouden.’

Knuvelder (1973: 22) citeert de Withuys-kritiek waar hij het genie-begrip in de internationale Romantiek bespreekt, en legt een direct verband tussen de *De Muzen* en

de gedachtenwereld van belangrijke romantische theoretici als F. Schlegel, Novalis, Coleridge, Wordsworth en Shelley. De vraag is echter in hoeverre de ideeën uit de Withuys-kritiek 'romantisch' genoemd kunnen worden. Johannes (1991: 296) wijst erop dat de typisch romantische begrippen 'gevoel' en 'verbeelding' in het eerste deel van de recensie inderdaad een belangrijke plaats innemen. Maar aan deze verbeelding wordt geen goddelijke, alles omvattende en alles doordringende kwaliteit toegekend, zoals dat bijvoorbeeld bij Novalis gebeurt. Nee, de verbeelding moet volgens de opsteller(s) van de Withuys-kritiek steeds getemperd worden door 'oordeel' en 'goede smaak'. Dié opvatting, verklaart Johannes, komt niet overeen met de ideeën van de grote romantische theoretici, 'maar veeleer [met] die van het 18e-eeuwse denken, gesystematiseerd door de filosofen, psychologen en esthetici der Verlichting': 'De "balans"-opvatting - verbeelding en gevoel tegenover oordeel en smaak - zal tientallen jaren tot het standaardrepertoire in verhandelingen, recensies en poëticale gedichten blijven behoren. Deze gedachtengang is het ook die we in de *Muzen*-recensie terugvinden, en niet een specifiek-romantisch verbeeldings-concept zoals door Knuvelder bedoeld.' (Johannes 1991: 299)

De opvattingen die in de beginselverklaring van *De Muzen* werden uitgedragen, waren dus verre van oorspronkelijk. Waarom dan toch die militante toon? In zijn poging om deze vraag te beantwoorden, bestempelt Johannes de Withuys-kritiek als een 'anti-romantisch manifest'. Met dit pleidooi vóór het balansmodel in een tijd dat verbeelding en gevoel de overhand kregen ten koste van het gezonde oordeel en de goede smaak, wilde de redactie misschien aangeven dat zij weliswaar sympathie had voor het nieuwe en nog enigszins verdachte genre van de historische roman, maar niets ophad met het dweperige mysticisme van de Duitse, of - zo kunnen we eraan toevoegen - de woeste verbeeldingskracht van de Franse Romantiek.

1.4 Verantwoording van het corpus

Mede in het licht van de betekenis die Potgieter enkele jaren later, als redacteur van *De Gids*, zou krijgen voor de ontwikkeling van de Nederlandse literatuur in het algemeen en de literaire kritiek in het bijzonder, is het goed om het kleine corpus recensies dat Drost zelf heeft nagelaten, wat nader te beschouwen.[14] Wat waren Drosts opvattingen over, bijvoorbeeld, aard en functie van literatuur, over de strijd tussen de 'verdorven' Franse en de 'zweverige' Duitse Romantiek en over de rol van de kritiek bij de ontwikkeling van de vaderlandse letteren?

14 'Wanneer we dus nu de oprichting van *De Muzen* herdenken,' schrijft W.H. Staverman (1943: 257), 'is dat allereerst een hulde aan Drost. Maar ook een herdenking van de stichting van *De Gids*. Zijn vrienden, Potgieter en Bakhuizen van den Brink vooraan, hebben de fakkel, die hij hun had overgereikt, verder gedragen. Wanneer zijn vroege dood het niet, samen met een aantal andere omstandigheden, belet had, zou 1834 een der belangrijkste jaartallen in onze literatuurgeschiedenis zijn geworden. Nu is het 1837.'

Bij het beantwoorden van deze vragen doet zich onmiddellijk het probleem voor dat Drost en zijn vrienden Potgieter, J.P. Heije en R.C. Bakhuizen van den Brink de boekbesprekingen die zij in de jaren 1832-1835 voor de tijdschriften *De Vriend des Vaderlands* en *De Muzen* schreven, meestal anoniem of onder een schuilnaam lieten verschijnen. De bentgenoten waren er namelijk van overtuigd dat een criticus in een klein land als Nederland alleen zó een eerlijk en onafhankelijk oordeel kon geven.

In haar proefschrift over Drost uit 1918 heeft J.M. de Waal een eerste poging gedaan vast te stellen welke literaire kritieken uit *De Vriend des Vaderlands* en *De Muzen* aan Drost kunnen worden toegeschreven. Aan het einde van hoofdstuk II van haar proefschrift, dat gewijd is aan Drosts kritische activiteit, verantwoordt ze de door haar gevolgde methode aldus: 'Om tot het auteurschap te besluiten, moeten wij dus gebruik maken, als het kan van aanwijzingen uit de brieven, en dan is de oplossing zeer gemakkelijk. Verder moeten wij ons behelpen met in- en uitwendige kenmerken: oordeelvellingen, die wij ook elders vonden, b.v. in de brieven, uitspraken, die aansluiten bij vroeger geplaatste meeningen, aanhalingen van lievelingsschrijvers, het gebruik van eenzelfde motto, een bekende woordenkeus. Maar elk van deze kenmerken op zichzelf en zelfs enkele namen bewijzen soms nog niets zekers voor het auteurschap: immers wij weten uit de correspondentie, dat de beoordeelingen dikwijls de vrucht waren van een gedachte-wisseling tusschen de vrienden: Potgieter, Bakhuizen, Heye en Drost. Gewoonlijk waren zij het in hoofdzaak ten opzichte van de letterkunde eens. Voorbeelden hiervan te over: de beoordeeling van *Galama* schreef Potgieter na uitvoerige besprekingen met "de club", de fouten in de vertaling van *de Alhambra*, door Drost opgemerkt, keurde Potgieter eveneens af. Dit alles in aanmerking nemende, moesten wij weleens besluiten aan Drost het auteurschap toe te kennen, door het "ik en weet niet wat", dat ten slotte bij alle schijnbare gelijkheid het eigendom is van iedere persoonlijkheid.' (De Waal 1918b: 86) In het als bijlage bij haar proefschrift opgenomen overzicht van alle door haar aan Drost toegeschreven kritieken, vermeldt De Waal het nummer van de door haar in datzelfde jaar in *TNTL* gepubliceerde brieven van Drost, Heije en Potgieter waarop ze zich voor haar toeschrijving meent te kunnen baseren; of ze markeert een kritiek met een kruisje, wat aangeeft dat deze tekst om stilistische of inhoudelijke redenen aan Drost wordt toegekend. Maar een verdere verantwoording wordt niet gegeven.

Het viel te verwachten dat een toeschrijving op basis van het '"ik en weet niet wat"' op kritiek zou stuiten en deze bleef dan ook niet uit. Kamphuis schrijft in de inleiding tot Drosts *Schetsen en Verhalen* dat een nader onderzoek 'nog wel enige correcties in haar [De Waals] resultaten [zou] kunnen aanbrengen' (Drost 1953: 21). Hij merkt terecht op, dat het noodzakelijk is eerst het corpus van Drosts kritische teksten nauwkeurig bijeen te zoeken, voordat men zich een beeld kan vormen van zijn kritische werkzaamheid. De

correspondentie tussen Drost, Heije en Potgieter biedt daartoe volgens Kamphuis nog enkele aanknopingspunten, die niet allemaal door De Waal zijn gebruikt.[15]

Wanneer we het corpus van Drosts kritieken opnieuw willen vaststellen, loont het de moeite om eerst eens te kijken naar de beperkingen die De Waal zichzelf heeft opgelegd. Zo laat zij het begin van Drosts medewerking aan *De Vriend* samenvallen met de eerste bewaard gebleven brieven tussen Drost en Heije en met Drosts kennismaking met Van der Chijs. 'Een familiekring, waar hij welkom was, althans de laatste maanden van zijn verblijf in Leiden, was het gezin van van der Chijs,' schrijft zij in het biografische eerste hoofdstuk van haar proefschrift (De Waal 1918b: 16-17). 'Heye kende hem en had Drost voorgesteld, die erg tevreden blijkt over de kennismaking: in een brief aan Heye prijst hij de prettige, gemoedelijke sfeer van dit gezin. Natuurlijk gaat de jonge theoloog ook al gauw bijdragen tot het mengelwerk van den Vriend des Vaderlands.'

De Waal suggereert hier dat Drost pas na de kennismaking met Van der Chijs aan *De Vriend* ging meewerken. Nauwkeurige lezing van de correspondentie levert echter een ander beeld op. Op 13 februari schreef Drost aan Heije dat hij 'wat nader' had kennis gemaakt met Van der Chijs: 'Hij bevalt mij zeer goed, ook zijne gade komt mij voor een lief vrouwtje te zijn, beide schijnen mij zulke gelukkige menschen en deze enkele bijzonderheid doet mij reeds hooge belangstelling voor hen opvatten.' (De Waal 1918a: 90-91) In dezelfde brief vermeldt Drost ook, dat hij 'op verzoek van Van der Chijs' (De Waal 1918a: 91) een aankondiging heeft geschreven over de studentenalmanak van de Leidse universiteit.

Maar het is niet waar dat Drost pas, zoals De Waal het doet voorkomen, *na* deze nadere kennismaking met Van der Chijs, en op diens uitnodiging, bijdragen aan *De Vriend* is gaan leveren. Dit blijkt uit een passage uit een eerdere brief van Drost aan Heije, gedateerd 4 december 1832: 'Zekere droevige lusteloosheid belette mij nog altijd de recensie der *Schijndoode* af te werken: ligt echter, dat ik om mijn belofte gestand te doen, dezelve hierbij nog in zal sluiten. Slechts spijt het mij den armen schrijver den nieuwjaarsdag er door te verbitteren, want veel goeds en loffelijks kan er in waarheid niet van gezegd worden. Dus kon het mogelijk zijn tot Januari te wachten als dan zal ik gereedelijk elke maand een recensie geven en mag van der Chijs mijn naam weten, indien het tenminste met mijn examen gelukkig afloopt.' (De Waal 1918a: 89)

Het was dus niet Van der Chijs die Drost bij *De Vriend* betrok, maar Heije, de officieuze redacteur van het Mengelwerk. Verschillende aspecten van de toon van deze passage roepen de vraag op of de recensie van *De Schijndoode* van Michiel Adriaan wel Drosts eerste kritische bijdrage aan *De Vriend* was. Eén daarvan is Drosts zelfbewuste optreden als een criticus die niet schroomt om een streng oordeel te vellen: 'veel goeds en loffelijks kan er in waarheid niet van gezegd worden'. Drost is in zijn bespreking van *De Schijndoode* niet mals met zijn kritiek, en de opmerking van De Waal: ''t Is een aarzelende

15 In het kader van dit onderzoek heb ik de heer Kamphuis in september 1997 een bezoek gebracht, waarbij hij me inzage heeft gegeven in zijn aantekeningen over Drost. Dit heeft wat het auteurschap betreft echter geen nieuwe inzichten opgeleverd.

schrede op het nieuwe pad: natuurlijk trachtte hij als nieuweling zich te schikken naar de omgeving' (De Waal 1918b: 51-52), is dan ook niet terecht.

De Waals intentie om het begin van Drosts *kritische* activiteit te laten samenvallen met het begin van de *overgeleverde correspondentie* lijkt dus enigszins willekeurig. Natuurlijk beroept De Waal zich zelf ook op andere indicatoren, specifiek het dubieuze 'ik en weet niet wat'. Nijpender dan de vraag, waarom ze sommige teksten op grond van dit criterium we aan Drost heeft toegeschreven, is de vraag waarom ze andere teksten heeft uitgesloten. Waarom zou, bijvoorbeeld, de aankondiging van *De kracht der Christelijke Godsdienst in Karakterschetsen uit de Nederlandsche Geschiedenis* in *De Vriend* van 1834 (blz 169-172) niet van Drost kunnen zijn?[16] Het is ook heel goed denkbaar dat het stukje 'De Engelsche letterkundigen' in *De Vriend* van 1834 (blz. 289-290) van Drost afkomstig is; het stuk behelst namelijk niet meer dan de vertaling van een fragment uit Cunninghams *Biographical and Critical History of the British Literature*, waar Drost in *De Muzen* een tweedelige studie aan zal wijden.

Drost ondertekende zijn bijdragen aan *De Vriend* soms met de initialen P.X.; in een brief aan Potgieter van begin december 1833 schreef hij: 'Ronduit zeide ik gisteren onzen vriend, dat het zeer goed was, dat mijn P.X. niet onder de recensie van Van der Hoop stond en ik met geest noch vorm van zijn dichtstukken mij kon vereenigen' (De Waal 1918a: 114) Deze initialen staan ook onder het stukje 'De vestiging van het Christendom in ons Vaderland' in *De Vriend* van 1833 (blz. 801) waarvan Potgieter in zijn brief van ca. 15 november een afschrift vraagt (De Waal 1918a: 112) en dat Drost hem op 16 november inderdaad toestuurt. Omdat dit stuk geen literaire kritiek is, wordt het hier evenwel niet opgenomen.

Ook met betrekking tot Drosts laatste bijdragen aan *De Vriend* legt De Waal zich te veel beperkingen op. Na de oprichting van *De Muzen* volgt zij hem namelijk naar dat tijdschrift, waarbij *De Vriend des Vaderlands* uit het zicht verdwijnt. Maar Drost schreef in zijn laatste brief aan Potgieter, op 16 oktober 1834: 'De Vriend kan zich niet over mij beklagen zoolang hij nog recensiën van mijne hand en portefeuille heeft' (De Waal 1918a: 151) Het is dus mogelijk dat er zelfs ná Drosts dood op 5 november 1834 nog stukken van hem in *De Vriend* zijn geplaatst. Een fascinerende gedachte, vooral als we in overweging nemen dat De Waal (1918b: 58) schrijft: '*De Vriend des Vaderlands* had zich

16 Een recensent van het *Letterlievend Maandschrift* heeft in 1836 gesuggereerd dat Drost de intentie had om 'in een reeks van karakteristieken de geschiedenis te doorloopen'. Kamphuis (1953: 61-62) wijst erop dat Jacob van Lennep met zijn *Onze voorouders* de eerste was om een dergelijk plan te volvoeren. Hoewel Van Eyck de suggestie zonder verder bewijs heeft overgenomen, heeft Kamphuis echter 'geen enkele positieve aanduiding' kunnen vinden dat dit het geval was. Hij acht de overgeleverde teksten te heterogeen om tot één romancyclus gerekend te kunnen worden. Toch lijken de onderwerpen die Drost voor zijn historische romans heeft gekozen, wel steeds op een gelijkgerichte belangstelling te duiden. Daarbij moet niet alleen gedacht worden aan de bekende romans, maar ook aan *De kaninefaat*,de onvoltooide roman *De Weduwe van St. Denys* (Drost 1953: 4-291), de schets 'Het christenleger' (door Potgieter opgenomen in *Tesselschade* 1838) en de verdwenen schetsen en 'Hoeks en Kabeljaauws' en 'Datheen'. In al deze teksten staat nu juist de 'kracht der christelijke godsdienst' in de Nederlandse geschiedenis centraal.

inderdaad nooit te beklagen over Drost: zijn beste critisch werk bevatten niet de *Muzen*, zooals men zou verwachten, maar de jaargang 1834 van den Vriend. Begrijpelijk, als we bedenken, dat zijn gestel vanaf het vooijaar van '34 - en *De Muzen* verschenen 1 September van datzelfde jaar - ondermijnd was. De beoordeelingen uit dezen tijd zijn critisch het meest doorwerkt en zelfstandig. Hij is een persoonlijkheid geworden, die weet, dat men naar hem luistert en zijn eigen geluid gaarne hoort.'

Ten aanzien van het auteurschap van twee kritieken hebben we sinds De Waal in 1918 haar proefschrift verdedigde, inmiddels meer duidelijkheid gekregen. Zo besteedt Garmt Stuiveling in het tweede deel van zijn opstel 'Voetstappen van de Vaderlandse Romantiek' (Stuiveling 1967: 172-186) uitvoerig aandacht aan de verwarring over het auteurschap van de bespreking van Van Lenneps *Pleegzoon* in *De Vriend*. Potgieter kent de tekst in zijn *Leven van R.C. Bakhuizen van den Brink* met grote stelligheid aan Drost toe. Toch noemen veel literatuurhandboeken N.G. van Kampen als de schrijver van het stuk. Stuiveling herleidt dit misverstand naar een onjuiste interpretatie die De Waal in haar proefschrift geeft van een passage uit de correspondentie tussen Drost en Potgieter. Vervolgens toont hij aan dat de recensie van Van Kampen waar Drost zich in die passage zo aan ergert, niet in *De Vriend des Vaderlands* was verschenen, maar in *De Vaderlandsche Letteroefeningen* van oktober 1833. Potgieter had dus gelijk toen hij de bespreking van Van Lenneps *Pleegzoon* in *De Vriend* aan Drost toeschreef.[17] Die constatering is niet zonder betekenis, omdat deze kritiek een belangrijke ontwikkelingsfase in geschiedenis van de Nederlandse romankunst markeert (zie paragraaf 2.2).

Sinds het verschijnen van De Waals proefschrift zijn de door haar op grond van stijl of inhoud ('het "ik en weet niet wat"') aan Drost toegeschreven kritieken ten onrechte een soort Drost-canon gaan vormen. Hoe gevaarlijk dit is, blijkt uit de vergaande conclusies die soms verbonden worden aan toeschrijvingen die op z'n minst discutabel zijn. Dit geldt bijvoorbeeld voor de bespreking van het *Nederlandsch Magazijn van Romans en Verhalen*. Deze is door De Waal aan Drost toegeschreven, maar zou volgens Kamphuis níet van Drost zijn. Immers, in de tekst staat: 'Recensent is geen Amsterdammer.'[18]

17 Zie ook Van der Wiel 1999: 668, noot 92.

18 Overigens is dit argument alleen onvoldoende weerlegging, al is de gedachte dat Potgieter de schrijver zou kunnen zijn, wel aanlokkelijk: Potgieter was geboren in Zwolle en kon dus in alle eerlijkheid zeggen dat hij geen Amsterdammer was. En Potgieter zou nog eens met recht verontwaardigd kunnen zijn over Robidé van der Aa's aanvallen op de Amsterdamse kooplieden en boekhouders ('kopieermachines'). Maar een opmerking als 'Recensent is geen Amsterdammer' past ook binnen het spel van mystificatie dat Drost en zijn vrienden wel vaker speelden; het is mogelijk dat Drost zich hier een kleine artistieke vrijheid veroorloofde. En natuurlijk *woonde* hij tussen mei 1829 en maart 1833, toen hij in Leiden studeerde, ook daadwerkelijk buiten Amsterdam, terwijl hij in de zomer van 1834 in Haarlem logeerde. Verder verwijst de steller van de recensie herhaaldelijk naar Drosts eerdere kritieken. 'Wij zullen ons niet bezig houden met de ontleding van alle de hier voorhanden verhalen,' schrijft hij bijvoorbeeld. 'In een vorig nommer beloofde *een onzer mederecensenten* het publiek, hetzelve vooreerst daarvoor te sparen en wij willen zijne belofte niet ijdel maken.' (Cf. Drosts bespreking van *De losse bladen*.) En: '(...) De jagt naar aardigheden, uit het meer gemeene leven ontleend [...], en vele hier en daar minder kiesche trekken, [...] waarop *onze*

Ondanks de twijfel die door een dergelijke mededeling zou moeten worden gezaaid, hecht zowel De Waal als Thomassen grote betekenis aan het citaat van Goethe waarmee de recensie wordt afgesloten: ‘Ein jedes Kunstwerk, wenn es gut ist, wird moralische Folgen haben, aber moralische Zwecke von dem Kunstler fordern, heisst ihm sein Handwerk verderben.’ Volgens De Waal (1918b: 62) duidde het hier bij monde van Goethe verwoorde inzicht ‘voor Drost's persoonlijkheid geestelijken groei en volwassenzijn’. En Thomassen (1977: 72) concludeert op grond van dit citaat: ‘Objectiviteit is voor Drost een van [de] basisvereisten om tot een goed kunstwerk te komen. En een goed kunstwerk houdt automatisch in dat de lezer er wat van opsteekt, waarbij dat “opsteken” verre verwijderd is van “nuttige lesjes te slikken krijgen”.’

Niet alleen de bespreking van het *Nederlandsch Magazijn van Romans en Verhalen*, maar vooral ook de Withuys-kritiek vervult in veel publicaties over Drosts kritische activiteit een belangrijke rol. Zo schrijft De Waal (1918b: 76): ‘Hiermee [de korte verklaring die als inleiding tot *De Muzen* dient] is tegelijk de hoofdtaak van *de Muzen* aangegeven: de critiek en dus de hoofdleider, de criticus: Drost. Van zijn hand is dan ook ongetwijfeld het eigenlijke programma van het nieuwe tijdschrift. Dit is ingeschoven als motiveering van de gestrengheid, waarmee Withuys' gedichten behandeld zijn.’ G.J. Johannes, die deze kritiek als uitgangspunt heeft genomen voor zijn artikel ‘Een romantisch manifest? Het verbeeldingsbegrip in een recensie uit het tijdschrift *De Muzen*', stelt dat het hier gaat om ‘een anoniem verschenen maar gewoonlijk aan de jonge Aarnout Drost toegeschreven bespreking van C.G. Withuys’ *Gedichten*' (Johannes 1991: 289). In een noot voegt hij hieraan toe: ‘Men baseert zijn mening over het auteurschap waarschijnlijk veelal op de dissertatie van J.M. de Waal [...]. De Waal zelf maakte echter het voorbehoud dat het artikel behoort tot de bijdragen die door haar “om stijl of inhoud aan Drost toegeschreven zijn”. Concrete gegevens waaruit het auteurschap zou blijken, zijn mij met bekend, maar de toeschrijving is zeer plausibel. Ik dank drs. G. Kamphuis, die mij in een brief bevestigde dat ook hij nog steeds Drost ziet als meest waarschijnlijke auteur.’ (Johannes 1991: 289)

Kort voor het ter perse gaan van dit boek attendeerde Kees Thomassen mij erop dat niet Drost, maar Heije de auteur van dit stuk moet zijn geweest.[19] De Waals toeschrijving is ook volgens Thomassen een eigen leven gaan leiden. Twee observaties pleiten naar zijn mening tégen de gedachte dat Drost de auteur zou zijn. Ten eerste was Drost in de maanden voorafgaand aan het verschijnen van *De Muzen* al ernstig ziek en was Heije degene die bij de totstandkoming van het tijdschrift de leiding had; dus ligt het voor de hand dat hij ook verantwoordelijk was voor de beginselverklaring van het blad. Ten tweede blijkt volgens Thomassen bij nadere beschouwing dat de kwaliteit van de Withuys-kritiek helemaal niet zo bijzonder was als De Waal het deed voorkomen. De ronkende stijl en de onevenwichtige opbouw zouden eerder kenmerkend zijn voor

bovengedachte Recensent den Schrijver meer dan eens opmerkzaam maakte, ontsieren zijn verhaal.’

19 E-mail van Kees Thomassen, 3 mei 2004. Thomassen heeft zijn bevindingen inmiddels gepubliceerd in *Nieuw Letterkundig Magazijn* (juli 2004).

Heije's kritische arbeid dan voor die van Drost. Ten slotte heeft Thomassen een concrete aanwijzing gevonden die zijn assumptie dat niet Drost, maar Heije de voornaamste auteur van de Withuys-kritiek moet zijn geweest, ondersteunt. In een niet voor de handel bestemde levensschets van de Rotterdamse dichter Adrianus Bogaers, geschreven door diens schoonzoon J.G. Gleichman, bleek namelijk een sinds de voltooiing van dat boek verloren gegane brief te zijn opgenomen waarin Withuys zélf Heije als auteur van de kritiek in *De Muzen* aanwees. Daarmee lijkt Thomassen het raadsel rond het auteurschap van de programmatische Withuys-kritiek voorgoed te hebben opgelost.

Het voorbeeld van de Withuys-kritiek laat zien dat er een reëel gevaar bestaat dat het beeld dat we van Drost hebben, gedicteerd wordt door ideeën uit kritieken, waarvan niet zeker is dat ze inderdaad door Drost zijn geschreven. Tegelijkertijd is het mogelijk dat enkele meer of minder belangrijke teksten van Drost aan onze aandacht ontsnappen. De archieven van de Maatschappij van Weldadigheid, die bewaard worden in het Rijksarchief van de Provincie Drenthe in Assen (inventarisnummer 0186), die over het algemeen een schat aan gegevens opleveren met betrekking tot de zakelijke kanten van *De Vriend des Vaderlands*, bieden hier geen uitsluitsel. De correspondentie van Van der Chijs (map 957), die van Ciriaci, de Secretaris van de Permanente Commissie (map 958), noch de indices op de ingekomen en uitgaande stukken van 1834 (map 931) en 1835 (map 932) leveren nieuwe gegevens op. Om verdere beeldvervalsing tegen te gaan, zijn in deze editie de twijfelgevallen niet temidden van de andere teksten opgenomen, maar achterin, in een bijlage. Het is mogelijk dat De Waals *Fingerspitzen-gefühl* haar niet heeft bedrogen. Hoewel de meeste van haar toekenningen plausibel lijken, zie ik geen mogelijkheid ze met wetenschappelijk verantwoorde argumenten te onderbouwen. Verder moet steeds in overweging worden gehouden, dat de lijst van De Waal nog onvolledig is. Door de teksten, zij het in een bijlage, toch aan te bieden, blijft het in ieder geval mogelijk om de studies van De Waal, Kamphuis, Thomassen, Van der Wiel en anderen te volgen. In de inleiding tot de kritieken zijn de twijfelgevallen doelbewust *niet* betrokken; ze beïnvloeden het hier geschetste beeld van Drosts kritisch karakter dus niet. Misschien kan deze schets in combinatie met een grondige stilistische analyse van Drosts kritieken ertoe bijdragen Drosts auteurschap van die twijfelgevallen te beoordelen.

1.5 Verantwoording van de analyse

Het beeld dat in hoofdstuk 6 geschetst zal worden van Drosts ideeën ten aanzien van literatuur en literaire kritiek, zoals uitgedrukt in zijn kritieken, is ontstaan uit een combinatie van verschillende methoden om naar kritieken te kijken.

Allereerst zijn de kritieken geanalyseerd volgens de methode die Olf Praamstra uiteengezet heeft in het artikel ‘De analyse van kritieken’ uit 1984.[20] Daarna is

20 Praamstra 1984. De beknopte theoretische inleiding bij Praamstra's proefschrift over de kritieken van Busken Huet uit 1991 vormt een samenvatting van dit artikel.

geprobeerd om op grond van de verkregen gegevens een beeld te schetsen van Drosts ideeën over literatuur en literaire kritiek.

J.J. Oversteegen (1982: 54) heeft gewezen op het subjectieve karakter van iedere poging om de literatuuropvatting van een criticus te beschrijven: bij de ordening van door analyse verkregen gegevens spelen selectie en interpretatie een cruciale rol. De subjectiviteit neemt nog toe, wanneer de gegevens uit de analyse met informatie uit andere bronnen, zoals bijvoorbeeld brieven of kennis van het leven van de criticus, worden aangevuld. Van deze subjectieve, essayistische werkwijze geeft Carel Peeters in de bundel *Hollandse pretenties* (1986), waarin hij een beeld geeft van de kritische ideografie van Nederlandse recensenten, enkele mooie voorbeelden.

Ook Praamstra en Oversteegen blijken zich bewust te zijn van het belang van buitentekstuele informatie voor de beeldvorming. Hoewel Huets kritische oeuvre formeel het uitgangspunt van zijn beschouwing vormt, wijst Praamstra herhaaldelijk op feiten uit Huets persoonlijk leven (vaak ontleend aan brieven), die zijn opvattingen uit de kritieken zouden kunnen verklaren. En Oversteegen schrijft, als hij het over de functie(s) van literatuur heeft: 'Vermoedelijk moet de hele (buitenliteraire) situatie in de analyse betrokken worden om de (tijdbepaalde) specifieke funkties uit al de beschikbare mogelijkheden te lichten'. (Oversteegen 1982: 59-60)

Problematisch is dat geen van beide auteurs heeft aangegeven *hoe* de extra-literaire gegevens en de uitkomsten van de analyse met elkaar in verband gebracht kunnen worden. In de hierna volgende analyse zijn de gegevens uit de analyse van Drosts kritieken daarom slechts uiterst voorzichtig (en doorgaans in voetnoten) in verband gebracht met informatie over *Hermingard van de Eikenterpen* en de *Schetsen en verhalen* en over de literairhistorische context waarbinnen Drost schreef. Méér contextuele informatie is te vinden in de annotaties bij de betreffende passages.

In de afdeling 'Bronnen en correcties' wordt bij elke tekst verantwoording afgelegd van de argumenten om een bepaalde tekst aan Drost toe te kennen.

Deel 2
Analyse van de kritieken

2.1 Aard en functie van literatuur

2.1.1 *Het balansmodel in de Nederlandse literatuurbeschouwing*

Drosts ideeën over de aard en de functie van literatuur, zoals hij die in zijn kritieken uiteengezet heeft, komen grotendeels overeen met de zogenaamde balansopvatting die in de Nederlandse literatuurbeschouwing uit de periode 1780-1840 overheerste (Johannes 1991, id. 1992).

In recensies en verhandelingen uit die jaren werd de waardering voor de verbeelding steeds weer getemperd door een voorkeur voor goede smaak en een zorgvuldig oordeel. Een 'teugelloze verbeelding' was een kwalijke eigenschap die niet alleen bij sommige dichters werd aangetroffen, maar ook bij dromers en geesteszieken, kinderen, vrouwen, alcoholisten en laag-opgeleiden. Doorgaans wilde men wel toegeven dat de verbeelding haar goede kanten had. Zij kon bijvoorbeeld een hulpmiddel zijn bij het denken, een bron van vreugde - zowel in het dagelijks leven als in de kunst - en aanleiding tot wetenschappelijke ontdekkingen en sociale betrokkenheid. Maar wanneer zij niet geremd werd door de teugels van gezond verstand en gevoel voor het betamelijke, zou de overspannen verbeelding van de dichter een publiek gevaar kunnen inhouden. Moraal en godsdienst zouden erdoor bedreigd kunnen worden. De vergoddelijking van de verbeeldingskracht, met name in de filosofische stelsels van Duitse auteurs als Fichte en Schelling, moest het in de Nederlandse literatuurkritiek dan ook steeds vaker ontgelden en werd als illusie, dweperij en bijgeloof van de hand gewezen.

In het standaardbetoog zien we een tweespalt tussen inspiratie en vakmanschap. De dichter moet ertoe *bezield* worden te streven naar een hogere waarheid. Maar de *vorm* die dit streven aanneemt, blijft vast verankerd in de empirie en moet door verstand en goede smaak worden bijgestuurd. Anders dan in de Engelse, Duitse en Franse Romantiek is de dichter in de Nederlandse voorstelling van dezelfde periode *geen* mystieke ziener die via de poëzie zou kunnen doordringen tot een werkelijkheid achter de wereld van de zichtbare dingen. Er wordt, volgens Johannes, in het standaardbetoog geen principieel, maar slechts een gradueel verschil gemaakt tussen de verbeelding van de dichter en die van de gewone sterveling: de dichter beschikt slechts over meer kennis dan zijn lezers. 'Vele beschouwingen en poëticale gedichten worden dan ook beheerst door een zoeken naar evenwicht. Enerzijds stelt een auteur vaak in bijzonder hooggestemde bewoordingen dat de dichter zich op de vleugelen van zijn verbeelding ver boven elke werkelijkheid verheft, dat hij zich niet bekommert om de dorre feiten, dat hij gelijk een god is die de hele nieuwe wereld schept, etc. Anderzijds beschrijft dezelfde auteur dikwijls zeer nauwgezet alle terreinen van kennis en kunde die de dichter moet beheersen om zijn verbeelding voldoende te "stofferen". Vervolgens gaat hij dan uitgebreid in op alle

normen waaraan de dichterlijke verbeelding moet voldoen om niet “teugelloos” te worden en “ijdele luchtgestalten” te creëren.’ (Johannes 1992: 98) De taal van de dichter onderscheidt zich van die van wetenschapsman of redenaar door de eigenschappen gevoel en verbeelding. Vooral onder invloed van Bilderdijk zal rond 1820 het belang van het gevoel steeds meer voorop gesteld worden, ten koste van de verbeeldingskracht, het nuchtere oordeel en het gezonde verstand.

2.1.2 *Het standaardbetoog in de kritieken van Drost*

In de kritieken die Drost in de jaren 1833 en 1834 aan *De Vriend des Vaderlands* en *De Muzen* leverde, vinden we sporen terug van het door Bilderdijk in de richting van het gevoel omgebogen standaardbetoog. Enerzijds wordt het dichterschap hier namelijk voorgesteld als een ‘ingeboren gloed’, een ‘vuur dat blaakt’; anderzijds wordt deze voorstelling ontkracht (en dus: in balans gebracht) door de beklemtoning van de ethisch-didactische functie die literatuur volgens Drost zou moeten vervullen.

Typerend voor de voorstelling van het dichterschap als hartstocht, drift of innerlijke noodzaak is Nicolaas Beets' gedicht ‘De Rijmelaar’ uit de Leidse studentenalmanak. Drost heeft dit gedicht, dat aanvankelijk anoniem verscheen, maar door Beets later in het eerste deel van zijn verzamelde gedichten is geëigend, integraal overgenomen aan het slot van zijn gedramatiseerde bespreking van de jaarboekjes voor 1834. Door deze strategische positie aan het eind van de recensie fungeert het als een samenvatting van het voorafgaande: een aanval op de middelmatige en prullige rijmelarij waar ook de student Karel ter W., het alter ego van Drost als criticus, voortdurend tegen heeft gefulmineerd. Zoals het gezang van de nachtegaal verschilt van het gekrijs van de meeuw en het krassen van de raven, heet het in de eerste strofe van het gedicht, zo verschilt ook de

> ... Bard,
> Wiens hart
> Zich-zelv' verplicht
> Tot zang en dicht,
> Van hem, die ook poëet
> Zich heet;
> Maar van gevoel noch geestkracht weet,
> En enkel regels smeedt
> En kneedt...
>
> (*Vriend* 1834: 307)

Zowel de anonieme dichter (Beets) als Drost, die ‘De Rijmelaar’ met instemming overneemt, verraden hier de invloed van Willem Bilderdijk, die in *De kunst der Poëzy* (1809) en andere poëticale gedichten herhaaldelijk het ras der ‘waanpoëeten’ over de

hekel heeft gehaald.[22] Waarschijnlijk moeten we ons bij het beeld van deze ware dichter dan ook iemand voorstellen zoals Bilderdijk, wiens verzen volgens Drost uitblinken door 'fiksche denkbeelden, die den echten Nederlander kenmerken, mannelijke taal en gespierde verzen [...] vereenigd met de uitdrukking van warme zucht voor het koninklijk stamhuis, van godsdienstige erkentelijkheid, van dichterlijke verrukking' (*Vriend* 1834: 851). Een echte Bard zal nooit middelmatige verzen uit zijn pen laten vloeien. Zijn poëzie wordt daarentegen gekenmerkt door 'vernuft, gevoel, levendige uitdrukking, naïviteit' (*Vriend* 1833: 26) en andere eigenschappen die de ware literatuur boven het middelmatige doen uitstijgen.

Drosts voorstelling van het dichterschap als hartstocht en innerlijke noodzaak vindt een tegenwicht in zijn overtuiging dat literatuur moet dienen tot lering en zedelijke vervolmaking van de lezer. Dit idee omtrent de functie van literatuur wordt in de kritieken niet expliciet vermeld, maar valt af te leiden uit de eisen die Drost aan de door hem besproken boeken stelt.

De meeste eisen die Drost aan een literair werk of aan de schrijver ervan stelt, kunnen worden opgesomd met het ene woord 'kiesheid'. Het woordenboek beschrijft 'kiesheid' als: fijne gevoeligheid op het gebied van kunst en smaak; angstvallig-fijne, bescheiden, anderen ontziende gevoeligheid in aangelegenheden van zedelijkheid; betamelijkheid en welvoeglijkheid; wellevendheid, beleefdheid, goede manieren; zedelijk en maatschappelijk fatsoen; met fijne, omzichtige, alles wat kwetsen kan vermijdende tact; zedigheid, ingetogenheid; in overdrachtelijke zin: keurige of kieskeurige verzorgdheid (bijvoorbeeld 'zuiverheid en kiesheid van taal').[23] Vrijwel al deze aspecten van het begrip 'kiesheid' komen in Drosts kritieken aan bod.

Drost vermeldt meestal niet op welke gronden hij een bepaalde voorstelling of uitdrukkingswijze als onkies beschouwt. De kiesheidsnorm krijgt hierdoor een subjectief karakter. Anderzijds lijkt hij vaak te appelleren aan een normstelsel waarvan hij aanneemt dat het door de meeste van zijn lezers wordt gedeeld en dat om die reden niet nader uiteengezet hoeft te worden.[24] De kiesheidsnorm zou dan intersubjectief zijn, dat wil

22 In *De kunst der poëzy* houdt Bilderdijk een pleidooi voor het gevoel. Dat was op zich niet nieuw: de rationalistische poëzie-opvatting van bijvoorbeeld de dichtgenootschappen was in de djd waarin *De kunst der poëzy* verscheen al goeddeels vervangen door een emodonalistische. Nieuw is bij Bilderdijk, vergeleken bij bijvoorbeeld Feith en Van Alphen, vooral de metafysische dimensie. Bilderdijks opvatting rond 1810 verschilde van die van de Engelse en de Duitse Romantici doordat inspirade volgens hem rechtstreeks van God kwam. De jonge theoloog Drost neemt Bilderdijks idee van een goddelijke inblazing niet over.

23 *WNT* VII-2, k. 2807-2809.

24 Zie bijvoorbeeld zijn bespreking van de *Losse bladen* van Robidé van der Aa: 'De kiesche smaak der Nederlandse vrouwen en meisjes wordt hier baldadig gekwetst. De schrijver zou (dit weten wij) te wellevend zijn, om aan eene beschaafde vrouw eene wandeling door die buurten voor te slaan.' (*Vriend* 1833: 927).

zeggen: gebaseerd op gemeenschappelijke waarden.[25] Een derde mogelijkheid is, dat Drost meende dat bepaalde kiesheidsnormen intersubjectief zouden *moeten* zijn, terwijl dit in werkelijkheid niet zo was. Het feit dat er zoveel lectuur verscheen die Drost om uiteenlopende redenen kwetsend achtte voor het kiesheidsgevoel van de lezer, maar waar blijkbaar toch veel vraag naar bestond, lijkt erop te wijzen dat Drost terugverlangde naar een waardenstelsel dat in de hem omringende wereld aardig begon te verwateren.

Voortdurend toont Drost zijn bezorgdheid over zaken van nationaal belang: de stroom almanakken die in het vaderland op gang gekomen is, de vaderlandse graveerkunst, de vaderlandse literaire kritiek en de vaderlandse literatuur, die onder de maat blijft en ook nog eens verdrongen dreigt te worden door vertalingen van buitenlandse trivialia. Het Nederlandse volkskarakter wordt verheerlijkt in zijn bespreking van Van Lenneps *De Pleegzoon*, een roman die zich afspeelt in het roemrijke verleden van Nederlands Gouden Eeuw.

Vanwege het grote belang dat hij hecht aan het naleven van de kiesheid, ook in de literatuur, maakt Drost in dit verband eerder een conservatieve dan een vooruitstrevende indruk. Zijn voorstelling van het dichterschap als passie weerhoudt hem er evenwel van, alle teksten met een moraliserende of didactische strekking tot het terrein van de literatuur te rekenen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit zijn strenge afwijzing van de zogenaamde ‘Apologieën der Voorzienigheid’, waarin de personages vervelende lange zedepreken afsteken ‘als of de schrijver zich voorgesteld hebbe niet een kunstwerk dat aan Poëzij grenst, maar een nuttig volks- of kinderboekje te schrijven’ (Vriend 1833: 589).

2.2 Idealisering

In zijn voorwoord tot *Hermingard van de Eikenterpen* schrijft Drost dat de geschiedkundige beelden in een historische roman niet uitsluitend bedoeld zijn om ‘geschiedenis en oudheidkunde te onderwijzen’: ‘De historie zij slechts het toneel, waarop godsdienst en zedelijkheid zich ontwikkelen; de adem der dichtkunst beziele dit tafereel, en men late het der versiering over om de personen te schikken, de draperieën te plooien en haren glans over het geheel te spreiden.’[26]

Onder andere Menno ter Braak heeft als bezwaar tegen de *Hermingard* aangevoerd, dat de personages ‘statisch’ zijn en nauwelijks psychologische diepgang krijgen. Dit is een gevolg van Drosts intentie om zijn personages te gebruiken als dragers van een idee. Deze werkwijze - ‘het vermogen, of de techniek, om het bijzondere te verbinden met het algemene, om de bijzondere ervaring uit het alledaagse leven op een hoger, abstracter niveau te brengen, waar zij raakt aan algemeen menselijke gevoelens’ - noemen we ‘idealiseren’ (Praamstra 1991: 189, 199). Het woord ‘idealiseren’ komen we in Drosts

25 Voor het gebruik van de termen ‘subjectief’ en ‘intersubjectief’, zie Praamstra 1991: 71; zie ook Oversteegen 1982: 65.

26 Drost 1939: 2-3. Zie voor de invloed van J.A. Weilands voorrede bij de *Gedachten* van Jean Paul op Drosts opvattingen over de functie van de roman en over idealisering: Kamphuis 1974: 223-224.

kritieken nergens tegen. Toch speelt het als achterliggend concept een belangrijke rol in zijn literatuuropvatting.

Drosts bespreking van Jacob van Lenneps historische roman *De Pleegzoon* heeft een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van de romankunst in Nederland (Stuiveling 1963, Praamstra 1989). Drost maakt in deze bespreking een onderscheid tussen de avonturenroman en de ideeënroman.[27] Hoewel een combinatie van beide genres naar zijn mening verreweg het beste resultaat zou opleveren, geeft Drost in zijn bespreking van *De Pleegzoon* de voorkeur aan de ideeënroman, die volgens hem een hoger en wijsgeriger standpunt inneemt dan de avonturenroman. De schrijver van een ideeënroman, zegt Drost, 'huldigt in zijne schepping de werking van eenen verborgenen, maar alles doordringenden tijdgeest. Hij wijzigt wel de karakters zijner helden naar opvoeding en omstandigheden, maar erkent in derzelver grondbeginsel iets oorspronkelijks, dat zich gestadig en onafgebroken in alle vormen der omstandigheden ontwikkelt. Hij levert meer idealen, minder gewone personen, grooter helden en minder kinderen van het fortuin' (*Vriend* 1833: 589).

De gebeurtenissen in de roman mogen dus geen 'aaneengeschakelde reeks van kleine oorzaken en gevolgen' vormen 'die in toevallige verbindtenissen zamenloopen' (*Vriend* 1833: 588). Alle ontwikkelingen moeten logisch voortvloeien uit de idee die de gehele roman doortrekt. Voor de historische roman kan dit betekenen, dat er gekozen wordt voor een tijdperk waarin de karakteristieke deugden van een volk duidelijk naar voren treden, en de personages zijn de belichaming van diezelfde volksaard.[28] Zo'n wijsgerige idee mist Drost bij Van Lennep: 'Of over het geheel het tijdvak door den schrijver allergelukkigst gekozen was, om het karakter der Nederlanders en van de hoofdpersonen in ons vaderland voor te stellen, meenen wij te mogen betwijfelen.' (*Vriend* 1833: 587) En: 'Nergens toch geeft de Roman ons een denkbeeld van de veerkracht, die onze natie

27 Dit onderscheid zal later door Bakhuizen van den Brink in zijn recensie van Van Lenneps *Roos van Dekama* (*De Gids*, juli-aug. 1837), en door W. Drop in zijn proefschrift *Verbeelding en historie. Verschijningsvormen van de Nederlandse historische roman in de negentiende eeuw* (1972) verder worden uitgewerkt.

28 In de literatuurgeschiedenis zouden vooral Potgieter en Bakhuizen van den Brink blijven voortleven als kampvechters tegen de 'Jan Salie-geest', waarbij ze de zeventiende eeuw aan de 'slappe' negentiende eeuw ten voorbeeld stelden. Zoals uit deze citaten blijkt, deed Drost dit dus ook al. Maar volgens Van der Wiel (1999) gaat het idee om een historische roman, gesitueerd in de Gouden Eeuw, als spiegel voor te houden aan de eigen tijd, verder terug. Te denken valt aan de reeks historische familieromans van Adriaan Loosjes, beginnend met *Maurits Lijnslager* (1808). Van der Wiel: '[Loosjes'] kijk op het economisch en zedelijk verval van de Republiek na haar glorietijd door verslapping en verfransing, door ontrouw aan de oudvaderlandse deugden, wortelt geheel in de verontruste zelfdiagnose die de late achttiende eeuw, gepreoccupeerd door de tekenen van achteruitgang en op zoek naar verklaringen en remedies, had gesteld.' (Van der Wiel 1999: 99) Zowel Drost als Potgieter bewonderden Loosjes' werk, en juist vanwege zijn stofkeuze en zijn ideologie zou Loosjes later in *Gids*-kringen zeer gewaardeerd worden. Ook bij D.J. van Lennep komt het ten voorbeeld houden van een eerdere periode al voor (Van der Wiel 1999: 325).

over het geheel ten dien tijde kenmerkte; nergens van de heldere en verlichte begrippen, die dezelve den fakkel aan het overig *Europa* deden voordragen; nergens van de vlijt en koopmansgeest die dezelve kenmerkte; nergens van de kloekheid en geestkracht onzer oude regenten...' (*Vriend* 1833: 593)

Ook in een eigentijdse ideeënroman worden gebeurtenissen en romanpersonages ondergeschikt gemaakt aan een alles beheersende idee; alle actanten hebben een exemplarische functie en elke handeling wordt vanuit de achterliggende idee gemotiveerd. In zijn recensie van *De Schijndoode* van Michiel Adriaan betreurt Drost het, dat de personages in deze roman geen personificaties zijn van menselijke deugden: 'Al de karakters zijn uit het misvormde dagelijksche leven genomen. Al de opgevoerde personen, gewone en zwakke menschen of kleingeestige en laffe misdadigen. Nergens rusten wij met welgevallen op een schoon beeld van menschelijke voortreffelijkheid, nergens vinden wij een heerlijk toonbeeld ter navolging voorgesteld, waarbij wij, in voor- of tegenspoed, ons beklagen, zoo groot niet te zijn; nergens kunnen wij ons in het zoete denkbeeld verheugen, dat zulke edele wezens, in Gods aardsche schepping, zich aan het rijk der deugd en schoonheid toewijden.' (*Vriend* 1833: 9-10)

De personages uit Robidé van der Aa's *Losse bladen uit het grote levensboek* zijn evenmin toonbeelden van menselijke deugd. Daarnaast ontbreekt in zijn verhalen een levensbeschouwelijke grondslag die aan de gebeurtenissen een diepere betekenis verleent. 'Indien men door voorbeelden de wetten van de zedelijkheid wil bevestigen,' schrijft Drost, 'dan moeten die voorbeelden treffen, roeren en overtuigen; het slot moet den verhaler regt geven, om zich een' blijvenden en onvermengden indruk te kunnen beloven' (*Vriend* 1833: 856). In het verhaal 'Minette Gantois, of trouw tot in den dood', bijvoorbeeld, slaagt Van der Aa er niet in, bij zijn lezers zo'n blijvende en onvermengde indruk achter te laten, doordat hij 'den losbandigen jongeling en het ligtzinnige meisje de slagtoffers der schandelijkste schurkenstreken' (*Vriend* 1833: 851) laat worden, en zo de morele les die er uit het verhaal te leren zou zijn, ontkracht. Een soortgelijke fout maakt hij in het verhaal 'Truitje, of die sta zie toe niet te vallen'. Hierin ontmoet de verteller het aan lager wal geraakte dienstmeisje Truitje, dat uit haar betrekking is weggejaagd nadat ze zwanger is geraakt door haar relatie met de zoon des huizes. Drosts grootste bezwaar betreft opnieuw de gelukkige afloop, als Truitje en haar minnaar dankzij bemiddeling van de verteller op eerzame wijze in de echt worden verbonden. Hierdoor wordt de tragiek van het verhaal - Truitjes armoede die het gevolg is van haar zedelijke ondergang - teniet gedaan en verliest de morele boodschap zijn waarde. Want waarom zou een mens niet zondigen, wanneer er aan het eind van ieder verhaal een *deus ex machina* wacht die alles wat scheefgelopen is, weer recht kan zetten?

Niet alleen de gebeurtenissen in een verhaal, maar ook de beschrijvingen moeten door de achterliggende idee gemotiveerd worden. Dit geldt met name voor beschrijvingen van taferelen die het gevoel voor betamelijkheid van de lezer zouden kunnen kwetsen, zoals dat bij de beschrijving van de achterbuurt in 'Truitje' het geval is. Zoals we hierna, in de paragraaf over realisme, zullen zien, heeft Drost geen bezwaar tegen weergave van de minder aangename kanten van het menselijk bestaan. Het gaat er echter om, op welke wijze dit gebeurt: 'ongetwijfeld wordt de hoogste kunst tot zulk een tafereel vereischt, die

schets te beproeven, is een onbegrijpelijk groot waagstuk; dergelijke expositie moet noodzakelijk gemotiveerd zijn, de lezer moet overtuigd wezen, dat die beschrijving in het plan des schrijvers onvermijdelijk was: dat hij er zich niet van ontslaan kon. Indien de Heer VAN DER AA de bewoners dier afzigtelijke wijk geschetst had, om de situatie van eene of meerdere zijner opgevoerde personen uit te doen komen, er zou veel vernuft en kieschheid vereischt zijn, om in die voorstelling te slagen en in het bijwerk den schrijver te doen bewonderen, maar er was niet aan te wanhopen. SCHILLER zegt [...] met regt: *Ein grosser Kopf und ein edler Geist wird selbst das Gemeine zu adeln wissen, und zwar dadurch, dass er es an etwas Geistiges anknupft und eine grosse Seite daran entdeckt*.' (*Vriend* 1833: 853)

2.3 Realisme[29]

Beschrijvingen krijgen, volgens Drost, dus een meerwaarde wanneer ze opgenomen worden in het plan van de schrijver en ten dienste worden gesteld van de idee die aan het verhaal of de roman ten grondslag ligt. Dezelfde voorkeur voor inbedding van realistische elementen in een overkoepelende idee vinden we later ook terug in Potgieters 'Kopijeerlust des dagelijkschen levens' (1841; over het realisme in onder meer Hildebrands *Camera Obscura*) en in de kritieken van Cd. Busken Huet.[30] Overigens is trouw aan de feiten ook een eis die voortvloeit uit de didactische functie die Drost aan literatuur toekent: literatuur draagt ertoe bij, de kennis die de lezer heeft van zijn eigen leefwereld en die van andere tijden en volkere te verdiepen.

2.3.1 *Historisch realisme*

Drosts eerste bezwaar tegen de historische roman *De Pleegzoon* van Jacob van Lennep betreft, zoals we reeds gezien hebben, het ontbreken van een wijsgerige gedachte. Zijn tweede bezwaar geldt de onzorgvuldige manier waarop Van Lennep met de historische feiten is omgesprongen.[31] Het optreden van de Jezuïet Eugenio, bijvoorbeeld, wordt

29 Toos Streng heeft in haar proefschrift over het gebruik van de term 'realisme' in de kunst- en literatuurbeschouwing in Nederland tot 1875 (1995) vastgesteld dat de termen 'realisme' en 'realisten' vóór 1855 nauwelijks gebruikt werden. Omdat zij zich beperkt tot teksten waar het woord 'realisme' of een afleiding daarvan letterlijk in voorkomt, onttrekken teksten van vóór 1855, waaronder die van Drost, zich grotendeels aan haar blikveld; ditzelfde geldt bijvoorbeeld ook voor het latere kritische werk van Busken Huet en Multatuli.

30 Praamstra 1991: 193-203. Zie verder Schenkeveld 1986.

31 Volgens Van der Wiel (1999) is de problematisering van de verhouding tussen fictie en (historische) werkelijkheid zo oud als de roman zelf. In de jaren 1808-1924, wanneer het genre van de historische roman aan populariteit wint, de term 'historische roman' ingeburgerd raakt en het werk van Adriaan Loosjes én het klassiek-historische romantype (met motieven uit de antieke cultuur als onderwerp) tot de canon gaan behoren, zijn de kritieken nog redelijk coulant. Soms wordt een ánder aspect van het boek belangrijker geacht dan de verhouding tussen fictie en werkelijkheid: 'Wanneer namelijk een roman zich in positieve zin onderscheidt door de voortreffelijke manier waarop gestalte is gegeven aan een zedelijke strekking, schuift de weging van de historische component wat naar de achtergrond of wordt meegezogen in de algehele appreciatie.' (Van der Wiel 1999: 120) Maar naarmate de populariteit van het genre toeneemt en er meer en meer sprake is van een móde in de literatuur, wordt het voor de critici belangrijker om een principieel standpunt in te nemen. In de periode 1824-1832 -

door Drost veroordeeld: ‘dezelve is geheel *gefingeerd*, en zelfs min of meer met de historie in strijd’ (*Vriend* 1833: 586). Ook in zijn bespreking van Adriaan van der Hoop Jr.'s *Leyden ontzet* in 1574 hekelt Drost voorstellingen die niet met de historische werkelijkheid overeenkomen: ‘In een verhalend dichtstuk was het den heer VAN DER HOOP, naar het ons voorkomt, niet geoorloofd de waarheid der geschiedenis zoo zeer te verontachtzamen’ (*Vriend* 1834: 192).

In andere gevallen meent Drost dat Van Lennep uit de door de geschiedschrijvers overgeleverde feiten veel meer partij had kunnen trekken dan hij heeft gedaan. De keuze voor bepaalde historische figuren en gebeurtenissen had karakteristieke eigenschappen van een volk, een periode of een personage beter kunnen doen uitkomen. Dan vinden we toevoegingen als ‘waarvan de geschiedenis melding maakt’ (*Vriend* 1833: 594), ‘van wien de geschiedenis meldt’ en ‘zoo als VAN METEREN zulks berigt’ (*Vriend* 1833: 595).

Toch is Drost geen Droogstoppel die de kunst aan een getrouwe weergave van de historische feiten wil opofferen. Als Van Lennep zich een artistieke vrijheid veroorlooft die een omkering van de feiten met zich meebrengt, dan vergeeft hij hem dit gaarne ‘dewijl de fictie van den Roman er zoo veel bij wint’ (*Vriend* 1833: 587).

2.3.2 *Psychologisch realisme*

Mensenkennis is een eigenschap die door Drost hoog wordt gewaardeerd. Zoals uit zijn bespreking van Washington Irvings *Alhambra* blijkt, beschouwt hij inzicht in de menselijke psyche als een teken van wijsheid. Het ontbreken ervan kan als gemis worden ervaren: de uitvoerige dialogen in Michiel Adriaans *Schijndoode*, bijvoorbeeld, ‘leveren voedsel voor verstand noch hart, en evenmin voor wijze en diepe karakterkunde’ (*Vriend* 1833: 11). Zo opgevat is de eis van psychologisch realisme een uitvloeisel van de didactische functie.

Psychologisch realisme wordt nog veel belangrijker, wanneer een schrijver zijn lezers ergens van probeert te overtuigen en het realisme in dienst komt te staan van de morele functie van literatuur. Dan moeten de personages geloofwaardig overkomen, en hun

als de historische romans van Scott, en in zijn kielzog die van bijvoorbeeld Spindler, Tromlitz en Van der Velde de markt beginnen te overspoelen - is er sprake van een duidelijke boodschap: ‘de overdracht van de waarschuwing dat er met de ernst der geschiedschrijving niet te spotten viel en dat dientengevolge de hybridische historische roman met groot wantrouwen bezien moet worden’ (Van der Wiel 1999: 229).

lotgevallen moeten uit het leven gegrepen lijken te zijn. De verhalen van Robidé van der Aa missen hun doel door het gebrek aan psychologisch inzicht bij de auteur: ‘Was ons dit alles geschilderd met de kleuren der menschenkennis, der waarheid, der werkelijkheid, dan zou het voorgesteld doel bereikt zijn. [...] Karakterschilderen is volstrekt zijn vak niet; het is hem genoeg *wenn die Charactere blos so halb und halb etwa etwas vorstellen, im Ganzen aber nichts bedeuten*.’ (*Vriend* 1833: 856-857; zie ook *Vriend* 1833: 934.)

2.3.3 *Realisme in beschrijvingen*

De losse bladen uit het grote levensboek van Robidé van der Aa vormen voor Drost in meerdere opzichten een goed aanknopingspunt om zijn opvattingen over realisme in de literatuur uiteen te zetten. De verhalen van Van der Aa spelen zich af in de burgerij en de lagere klassen van de samenleving. ‘Wij misprijzen dit niet,’ verklaart Drost, ‘waar zulks tot *einer gemütlichen Anschauung* van de waarde dier rangen der maatschappelijke zamenleving voert. In iedere betrekking is de mensch ons belangrijk, wanneer hij waar en oorspronkelijk is, wanneer zijne eigendommelijkheden uitkomen, en hij als het ware de denk- en handelwijze van den stand, waarin hij geplaatst is, in zich vertegenwoordigt.’ (*Vriend* 1833: 934.)[32] Drost heeft geen bezwaar tegen beschrijvingen van het leven van de lagere sociale klassen, zolang daarbij de regels van de kiesheid maar in acht worden genomen. De door hem bewonderde Sir Walter Scott was juist een grootmeester in het uitbeelden van kermis- en kroegtonelen die toch steeds binnen de grenzen van het betamelijke bleven. Het is echter juist op dit punt, dat de schrijver van de *Losse bladen* tekort schiet. Volgens Drost wordt door Van der Aa's beschrijving van een wandeling door de achterbuurten van Amsterdam ‘de kiesche smaak der Nederlandsche vrouwen en meisjes [...] baldadig gekwetst’ (Vriend 1833: 853).

Stuitend voor het kies gevoel vindt Drost ook moedwillige verwijzingen naar de lichamelijkheid van de mens. Zo komt er in het verhaal ‘Klaartje, of de dertiende der

32 De zinsnede ‘In ieder betrekking is de mensch ons belangrijk...’ herinnert aan het voornaamste bezwaar dat Potgieter in zijn boekbespreking over de ‘Kopijeerlust des dagelijkschen leven’ aanvoerde tegen de *Camera Obscura* van Hildebrand. Potgieter verweet Hildebrand dat deze nergens blijk gaf van liefde voor zijn personages, dat het merendeel van de grappen juist ten koste ging van de burgerij en dat hij de ik-figuur in de verhalen ten onrechte een superieure houding had aangemeten, die hem ver boven het gedoente van de gewone stervelingen zou verheffen. Schenkeveld heeft gewezen op de manier waarop Potgieter zelf, in een verhaal als bijvoorbeeld ‘Blaauwbes, blaauwbes!’, aan dit bezwaar tegemoet komt: ‘Voor Potgieter heeft de kunst een welomschreven functie in de samenleving van zijn dagen: ze moet eraan bijdragen het Nederlandse volk opnieuw weerbaar en krachtig te maken door het de ogen te openen voor de bronnen van zijn volkskracht. Zo'n bron is niet alleen het glorieus verleden van de gouden eeuw, in de eigen tijd schuilt er kracht in het “lagere volk”, voor zover daar de vaderlandse deugden beter bewaard zijn gebleven dan in de “hogere standen”. Dat betekent bij Potgieter niet propaganda voor die volksklasse, nee hij wil de lezer juist voor zijn inzicht winnen door “billijk” te zijn - een woord dat hij heel vaak gebruikt.’ (Schenkeveld 1986: 229-230)

maand' een apotheker voor, die het 'appliceren van de tinnen perspompen in de menselijke kanalen' voortaan maar aan zijn hulpje overlaat: '(lieve hemel! hoe onkiesch en laf uitgedrukt!)' (*Vriend* 1833: 927).

Ook bij andere schrijvers wijst Drost onaangename of onsmakelijke taferelen af. De personages die voorkomen in *De Schijndoode* van Michiel Adriaan vindt hij weinig verheffend: 'Zulke wezens te schetsen verraadt even weinig smaak als kunstzin, trouwens deze worden in het gansche boek gemist' (*Vriend* 1833: 10). In 'De jaarboekjes voor 1834' formuleert de advocaat het zó: 'Ruwheid is geen genie' (*Vriend* 1834: 192).

De schrijver moet dus over genoeg 'kunstzin', kiesheid of goede smaak beschikken om te weten hoe ver hij in een realistische beschrijving van de werkelijkheid mag gaan. Stilering is hier essentieel: *'D'un pinceau delicat, l'artifice agréable, / Du plus affreux objet fait un objet aimable'* (*Vriend* 1833: 853).[33]

33 Hoewel het woord 'realisme' niet in Drosts kritieken voorkomt en deze teksten zich dus aan Strengs onderzoek onttrekken (cf. noot 29), is het toch wel mogelijk enige overeenkomsten aan te wijzen tussen Drosts opvattingen over het realisme, en die van critici na 1855. Streng onderscheidt in haar hoofdstuk over het 'realisme in de letterkunde' vier belangrijke bezwaren die tegen het realisme aangevoerd worden. Een realistische kunstenaar zou (1) *alles* uit de werkelijkheid ovememen: 'hij streeft slechts naar feitelijke waarheid, weigert te selecteren en te ordenen, en bootst slechts na' (Streng 1995: 293). Hij zou (2) niet ordenen en selecteren *naar esthetische normen* (Streng 1995: 294) en (3) slechts weergeven wat hij heeft gezien, en niet wat hij daarbij voelde of dacht. Dat betekent dat hij zijn fantasie niet langer hoeft te gebruiken, dat hij te veel hecht aan de aanschouwelijkheid van het kunstwerk en slechts de 'lagere lusten' van de lezer bevredigt (Streng 1995: 294) en dat hij veroordeelt is tot 'morele onverschilligheid' (Streng 1995: 295). Ten slotte (4) zou hij niet tot doel hebben om een hogere gedachte, een *ideaal*, uit te drukken.
Het lijkt evident dat Drosts realisme-opvatting raakvlakken vertoont met de *bezwaren* van critici later in de negentiende eeuw. Problematischer wordt de vergelijking als het gaat om kwaliteiten die volgens Streng na 1855 als positief aangemerkt werden, zoals oprechtheid, actualiteit en aanschouwelijkheid (Streng 1995: 297). De eis van oprechtheid valt nog wel in verband te brengen met Drosts bewondering voor de 'echte Bard' Bilderdijk, maar de actualiteit speelde in Drosts literatuuropvatting - in ieder geval zoals die is neergelegd in zijn kritieken - geen rol. Bij de eis van aanschouwelijkheid geldt weer dat het realisme in beschrijvingen voor Drost getemperd moest worden door 'kiesheid'. Het realisme ging volgens Streng steeds meer eisen stellen aan de uitwerking van de personages: 'de lezer moest zich een beeld kunnen vormen van uiterlijk, karakter, doen en laten, leven en werken, heden en verleden van een bepaald personage op een bepaalde plaats en een bepaald historisch ogenblik [...] Het realisme rekent af met conventionele personages die het zuiver goede of het zuiver kwade vertegenwoordigen en eist dat roman- of toneelpersonages gewone mensen zijn, dat wil zeggen een mengsel van goed en kwaad.' (Streng 1995: 303). Hoewel Drost in zijn bespreking van Robidé van der Aa's *Losse bladen* benadrukt dat personages geloofwaardig moeten overkomen om geen afbreuk te doen aan de moreel-didactische functie van het boek, is hier toch vooral zijn uitbarsting in de bespreking van *De Schijndoode* veelzeggend: 'Al de karakters zijn uit het misvormde dagelijksche leven genomen [...] Nergens vinden wij een heerlijk toonbeeld ter navolging voorgesteld.' Zoals ook zijn eigen romanpraktijk laat zien (vergelijk de volstrekt geïdealiseerde types in *Hermingard van de Eikenterpen* met de meer uitgewerkte personages in de onvoltooide, eigentijdse roman *De Augustusdagen*), hechtte Drost wel aan een geloofwaardige, goed gedocumenteerde en liefst ook leerzame voorstelling van zaken, maar hij stond nog ver af van het realisme van bijvoorbeeld Balzac of Busken Huets Lidewijde.

2.3.4 Realisme en Romantiek

In zijn beschouwing over de aard van de roman in zijn bespreking van Van Lenneps *Pleegzoon* laat Drost het onderscheid tussen avonturenroman en ideeënroman corresponderen met het onderscheid tussen de Franse en de Duitse Romantiek. De Franse romankunst is realistisch, het gaat hierbij om een 'meer zinnelijke beschouwing der natuur en maatschappij' (*Vriend* 1833: 588); de Duitse Romantiek daarentegen is beschouwelijker van aard, maar loopt het gevaar zichzelf te verliezen in het schimmenrijk van *'Ahnungen en Vorgefuhle'* (*Vriend* 1833: 589).

Met deze tweedeling sluit Drost aan bij de heersende opvattingen van zijn tijd.[34] *Bête noir* in de literatuurkritiek uit de jaren 1830-1840 is de Franse Romantiek onder aanvoering van Victor Hugo: 'Men attakeert de "gezochte en uitgerafelde beschrijvingen", de aandacht voor het wanstaltige, monsterachtige, afzichtelijke, de dooreenmenging van het edele en triviale, de uitbeelding van redeloze driften. De Franse romantische literatuur zou ontuchtig, liederlijk en ziekelijk zijn, te bizar ook, te buitensporig, te wild, te woest en te weelderig.'[35] Hiermee in overeenstemming is ook Drosts ongemeen felle uitbarsting in de bespreking van Allan Cunninghams schets van de moderne Engelse literatuur: 'de Parijsche romantiek, eene verlorene dochter der poëzij! Wulpschheid heeft haar verstand gekrenkt, 't Is huiveringwekkend zoo als het blanketrood hare door hartstogten ontluisterde schoonheid tracht te herstellen, haar vernuft is dat eener lais, de flaauwe glimlach dwaalt over hare verbleekte lippen, terwijl hare ziel verleiding, echtbreuk, moord, de schandelijkste schandelijkheden, de afgrijselijkste afgrijselijkheden beraamt. Wee, wee! waar zij den beker met den schuimenden wijn van Champagne gevuld heeft, dan omringt zij u met de afschuwelijkste duivels. Maar weet gij het wel, waarom zij hare schoonheid zoo vernietigt, tegen hare bevalligheden woedt, en zich beijvert de onzedelijkheid te overdrijven? De Romantiek wil *Parijs* bekeeren; zóó predikt zij boete. Het is eene poging van bijsterzinnige wanhoop. Rampzalig Frankrijk! Zal de naakte afzigtelijkheid der zonde u, wanneer ge voor elke betere aandoening onvatbaar zijt, voor u zelve terug doen sidderen? - Rampzalig Frankrijk!' (*Muzen* 1834: 26-27)

34 Hoewel de schrijver, Jacob Geel, het misschien anders had bedoeld, is ook het satirische *Gesprek op den Drachenfels* (1835), waarin het romantiek-debat en het te pas en te onpas gehanteerde onderscheid tussen klassiek en romantisch op de korrel worden genomen, door de meeste eigentijdse lezers opgevat als een afwijzing van de 'nevelige' Duitse Romantiek en vooral de Franse Romantiek met zijn 'overdreven beschrijvingskunst'. (Cf. Van den Berg 1973: 377-428, Van den Berg 1984 en Van den Berg 1985.) Praamstra 1989 wijst op de invloed die Geel uitoefende op de literaire denkbeelden van Potgieter en Bakhuizen van den Brink. Het is interessant om te constateren dat, vóór Geel, Drost hen ook al de weg wees naar een gematigde vorm van Romantiek die in overeenstemming zou zijn met het Nederlandse volkskarakter.

35 Van den Berg 1990: 82. Zie verder Van den Berg 1973: 312-362, Van Zonneveld (1978) en de in noot 12 bij Van Zonnevelds artikel genoemde studies.

Ook Drosts visie op de Duitse Romantiek als zichzelf verliezend in *'Ahnungen en Vorgefuhle'* sluit aan bij die van zijn tijdgenoten.[36] Opmerkelijk is in dit verband Drosts afwijzing, eveneens in zijn stuk over Cunninghams boek, van het door de Duitse Romantiek geïnspireerde mystieke element in de poëzie van Coleridge. Een nauwkeurige vergelijking van bespreking en boek toont aan dat Drost (of Heije, die de toen al ernstig zieke Drost bij het opstellen van dit stuk heeft geassisteerd) grote passages vrijwel letterlijk heeft vertaald. Maar de uitval naar de Franse Romantiek en het oordeel over Coleridge's mysticisme zijn echter wél van Drost zelf afkomstig.

2.4 Vorm en stijl

Ook eisen ten aanzien van de vorm (compositie) en de stijl (woord- en beeldgebruik) van een literair werk vloeien logisch voort uit de literatuuropvatting van de criticus. Vooral met betrekking tot de uiterlijke kenmerken van de tekst doet in Drosts kritieken de balansopvatting zich gelden: literatuur is enerzijds de expressie van gevoel en verbeelding van de schrijver, anderzijds moet de uiting daarvan voortdurend beheerst worden door kennis of vakmanschap en kiesheid of 'goede smaak'. En natuurlijk moeten ook vorm en stijl ten dienste staan van de ethisch-didactische functie van literatuur.

2.4.1 De vorm van het literaire werk

Wanneer een literaire tekst goed is opgebouwd - dat wil zeggen: samenhang en een logische ontwikkeling vertoont en niet te veel redundante elementen bevat - dan getuigt dat volgens Drost in de eerste plaats van de gedrevenheid van de schrijver. In tweede instantie echter is de verbeeldingskracht van de dichter in goede banen geleid door zijn beheersing van het *métier*. Helaas lijkt het erop, dat van de gerecenseerde auteurs alleen Jacob van Lennep een geboren verteller is: 'Eene menigte zonderlinge en toevallige gebeurtenissen schetst ons zijne Roman; de intrigue wordt daardoor hoe langer hoe ingewikkelder, en, met vertrouwen op de kracht van zijn genie, deinst de schrijver niet terug voor de gevaren en moeijelijke verwikkelingen, waarin hij zijne helden brengt. Tot aan het einde des verhaals toe, houdt hij de geheimzinnige betrekkingen zijner persoonen regt goed verborgen, en laat slechts zoo veel van dezelve doorschemeren als noodig is, om, na volkomen opheldering, een aangenaam licht over het geheel te werpen.' (*Vriend* 1833: 589-590) Hiertegenover staat de voorspelbaarheid van de intrige bij Michiel Adriaan, Robidé van der Aa en vele andere schrijvers: 'Gemis aan vinding is het tweede gebrek van dit verhaal. Geen fiksche knoop is met geestig beleid door den Schrijver gelegd, belangwekkend voortgezet, kunstig hier en daar ontwikkeld, om eindelijk tot eene verrassende, heimelijk reeds voorbereide uitkomst te leiden.' (*Vriend* 1833. 11)

36 Van den Berg 1973: 361-362 en Johannes 1991.

Kenmerkend voor het gebrek aan inspiratie bij de meeste schrijvers die door Drost worden gerecenseerd, is ook langdradigheid of geforceerdheid van de intrige: ‘Gerektheid merken wij in de derde plaats als een' doorgaanden misslag van Adriaans werk aan. [...] In weinige trekken zou dit scherper uitgekomen zijn en meer smaak gekenmerkt hebben.’ (*Vriend* 1833: 11) Uit deze laatste toevoeging (‘meer smaak’) blijkt al, dat wijdlopigheid of breedvoerigheid opgevat kan worden als een tekort van de auteur. In het bijzonder is dit het geval in de biografie van Van Alkemade en Van der Schelling van de hand van G.D.J. Schotel. De personen die Schotel tot onderwerp van zijn biografie heeft gekozen, zijn maar matig interessant. Dat zou nog niet zo erg zijn, wanneer Schotel er tenminste in geslaagd was om zijn lezers te boeien door een onderhoudende verteltrant. In plaats daarvan kabbelt het verhaal maar zo'n beetje voort; de schrijver put zich uit in ondraaglijke breedvoerigheid - en dat over zaken die voor de lezer nauwelijks belang hebben. Schotels ijver heeft dan ook een averechtse werking: de lezer raakt ervan overtuigd dat de twee besproken figuren nu juist *niet* de moeite waard waren - en verliest zijn belangstelling. Dat de schrijver zich van dit gevaar geen rekenschap heeft gegeven tijdens het schrijven, getuigt van zijn gebrek aan oordeelsvermogen en goede smaak.

2.4.2 *De stijl van het literaire werk*

Uit de bespreking van Washington Irvings *Alhambra* kunnen we afleiden welke stijlkenmerken Drost in een tekst bewondert. Irving beschrijft de omgeving van de Alhambra ‘krachtig en met dichterlijke waarheid, met gloeijende en van leven tintelende kleuren’ (*Vriend* 1833: 838). Soortgelijke bewoordingen kwamen we in paragraaf 1.2 al tegen in het citaat over Bilderdijk uit de recensie van *Hollands verlossing*, waar onder meer sprake was van ‘fiksche denkbeelden, die den echten Nederlander kenmerken, mannelijke taal en gespierde verzen’ en van ‘dichterlijke verrukking’ (*Vriend* 1834: 851). Deze eisen van zuiverheid, waarheid en natuurlijkheid vloeien rechtstreeks voort uit Drosts romantische opvatting van het dichterschap als hartstocht, als innerlijke noodzaak (Van den Berg 1990: 52).

Het lijkt vanzelfsprekend van schrijvers in allereerste instantie een aanvaardbare beheersing te verwachten van de taal waarin ze schrijven. Uit de briefwisseling met Potgieter weten we, hoe zorgvuldig zelfs het kleinste woord door Drost werd gewikt en gewogen. Helaas zijn niet alle schrijvers even zorgvuldig. Zoals Drost laat zien, wordt vooral in poëzie een correct en logisch gebruik van het Nederlands maar al te vaak vergeten. ‘Vergeef mij, zulk eene taal is geen Hollandsch, zulk eene taal is onverstaanbaar’ (*Vriend* 1834: 547), lezen we bijvoorbeeld in de beoordeling van de *Gedenkzuil*. En: ‘Maar zulk geradbraakt Hollandsch is ondragelijk!’ (*Vriend* 1834: 548)

Vaak zijn zulke inbreuken op het normale taalgebruik mislukte pogingen om een tekst een poëtisch tintje te geven; het ontbreekt de dichter dan aan de ware dichterlijke verbeeldingskracht. Het worstelen met rijm en metrum getuigt ook van een gebrek aan kennis of vakmanschap. Drost wijst elke poging om met behulp van zogenaamd fraaie woorden en neologismen of met behulp van ingewikkelde beeldspraak ‘literatuur’ te

schrijven, van de hand. Voor hem wordt het literaire gehalte van een gedicht bepaald door edele eenvoud: een soberheid die toch ook waardig is.

Deze eis van soberheid en waardigheid geldt ook voor het proza. In zijn bespreking van *De Schijndoode* schudt Drost het hoofd over de bewuste mooischrijverij, 'het mode-Fransch en de gemeene uitdrukkingen' (*Vriend* 1833: 11) van zijn personages. Bijna spreekwoordelijk wordt verder de 'bloem- en beeldspraak *à la* MICHIEL ADRIAAN', waaraan ook Robidé van der Aa zich schuldig maakt (*Vriend* 1833: 934). Hiermee bedoelt Drost het type beeldspraak waarvan hij aan het eind van de bespreking van *De Schijndoode* een opsomming heeft gegeven: 'LODEWIJK zweefde om AGNES als *de bij om de boekweit*. Een weinig lager noemt hij zich een *zwaluw*, AGNES het *zachte klimaat*, vervolgens vergelijkt hij zijn hart met de lus van een' knoop, *de reis en het vemaak waren er de einden van, want hoe verder hij zich van* AGNES *verwijderde, hoe hechter de knoop werd*.' (*Vriend* 1833: 11-12)

Ook op het gebied van de beeldspraak wordt gezwollenheid of gekunsteldheid dus afgewezen. Gekunsteld én incorrect zijn gevallen van verkeerde beeldspraak. Als een schrijver een vergelijking niet tot een goed einde weet te brengen, dan is dat een teken dat hij die heeft verzonnen; het beeld is niet voortgekomen uit innerlijke noodzaak, hij heeft het niet 'gezien'.

Op al deze voorbeelden van onzuiver of incorrect taalgebruik en mislukte of al te gezochte beeldspraak is het kwatrijn van Molière van toepassing, dat Drost aanhaalt in zijn bespreking van Robidé van der Aa's *Losse bladen*:

> *Ce style figuré dont on fait vanité,*
> *Sort du bon caractère et de la vérité;*
> *Ce n'est que jeu de mots, qu'affectation pure,*
> *Et ce n'est point ainsi que parle la nature.'*
> (*Vriend* 1833: 935)

2.5 Zelfkritiek

Een tekst kan alleen aan de ethisch-didactische functie van literatuur voldoen, wanneer het voorbeeld dat hierin gesteld wordt, inderdaad navolgenswaardig is. Voordat hij iets in het licht geeft, moet de schrijver zich dan ook streng afvragen of zijn werk wel aan alle regels der kiesheid beantwoordt. Daarnaast moet duidelijk zijn dat het voortkomt uit innerlijke gedrevenheid. Alleen door gevolg te geven aan een oprechte uitingsdrang kan de schrijver een belangwekkende tekst leveren. Als hij daarentegen niets wezenlijks heeft mee te delen, zal hij zijn lezers alleen maar vervelen. Zelfkritiek is, gezien vanuit Drosts literatuuropvatting, dus een onmisbare eigenschap.

Drosts kritieken zijn in de eerste plaats bedoeld voor de schrijvers van de boeken die hij recenseert. Met zijn scherpe aanvallen wil hij middelmatige dichters bewust maken van het tekort aan dichterlijke bevlogenheid of genialiteit in hun werk of van de ontoereikendheid van hun aanleg en vakmanschap. Hij hoopt dat ze er lering uit zullen trekken door hun werk te verbeteren of op te houden met publiceren. In dit verband is

de houding van de verteller uit de gedramatiseerde recensie van de jaarboekjes voor 1834 van belang. Deze onttrekt zich aan het gesprek als de anderen in de jaarboekjes op zoek gaan naar het 'zilverwerk': bijdragen die dan wel niet uitblinken, maar er toch nog mee door kunnen. Hij weigert genoegen te nemen met het middelmatige dat bovenmatig wordt geprezen, omdat het goud van literatuur die ècht de moeite waard is en die als ijkpunt zou moeten dienen, ontbreekt. Volgens Drost is deze toegeeflijke houding in de literatuurkritiek ervoor verantwoordelijk dat schrijvers te snel hun middelmatige gerijmel in het licht geven en te weinig zelfkritiek betrachten. Schrijvers van wie Drost hoge verwachtingen heeft, probeert hij, door ze te wijzen op de zwakke plekken in hun werk, eveneens aan te zetten tot meer bedachtzaamheid. Ook zij zouden minder snel een gedicht of verhaal moeten afstaan voor publicatie in bundel of jaarboekje. Alleen zo kunnen zij het beste uit zichzelf halen en daarmee de Nederlandse literatuur op een hoger peil brengen.

De reactie van de verteller uit 'De jaarboekjes voor 1834' zou, hoewel Drost dit niet expliciet vermeldt, ook die van elke zichzelf respecterende lezer moeten zijn. Tenslotte valt het aan de kritiekloze instemming van het publiek te wijten dat rijmelaars en luimige dichters hun prullaria nog steeds in almanakken en gelegenheidsbundels kwijt kunnen, dat de markt overspoeld wordt door uit het Duits en het Frans vertaalde middelmatigheid en dat het platvloerse ook in de schouwburgen hoogtij viert. Drost wil de lezer dus een kritische instelling bijbrengen; hij moet zelf beschikken over maatstaven om een roman, verhaal of gedicht te beoordelen. Deze maatstaven zouden van meer wijsheid en goede smaak moeten getuigen dan die welke doorgaans door uitgevers, recensenten en schrijvers worden gehanteerd. Voorbeelden van hoe het níet moet, zijn de slaperige en gemakzuchtige Oom Archimbald uit 'De jaarboekjes voor 1834' en de lezers van de *Boekzaal der Geleerde Wereld*, een tijdschrift dat genoemd wordt in het signalement van het *Gezellig onderhoud voor den beschaafden stand*.

2.6 Literaire kritiek

Vanuit zijn denkbeelden over aard en functie van literatuur stelt Drost in zijn recensies hoge eisen aan de door hem besproken werken. Diezelfde literatuuropvatting brengt hem ertoe, ook van de literaire kritiek veel te verwachten. In 'De jaarboekjes voor 1834' laat hij Oom Archimbald verzuchten dat het makkelijk is om kritiek te hebben, *'mais l'art est difficile'* (*Vriend* 1834: 302). In de komedie van Destouches, waaraan dit citaat is ontleend, stelt een der personages de vraag of schrijvers niet gebaat zijn bij eerlijke kritiek. Oom Archimbald, in de bespreking van de jaarboekjes, is de personificatie van de gezapigheid en het gebrek aan goede smaak, die volgens Drost de eigentijdse literaire kritiek kenmerken; vooral de *Vaderlandsche letteroefeningen* moeten het bij hem en zijn bentgenoten ontgelden. Zij stellen zich op het standpunt, dat een strenge doch rechtvaardige kritiek voor de literatuur van levensbelang is. Reeds in zijn bespreking van *De Schijndoode*, die doorgaans als zijn eerste recensie wordt beschouwd, maakt Drost zich dan ook sterk voor verbetering van de Nederlandse literaire kritiek. 'Het is slechts te

bejammeren,' heet het al meteen, 'dat een roman, in ons Vaderland, zelden eene goede, doorgaans eene zeer oppervlakkige beoordeeling te beurt valt' (*Vriend* 1833: 9).

Een belangrijke oorzaak voor de deplorabele staat van de vaderlandse literatuurkritiek is, volgens Drost, dat de Nederlandse recensenten over te weinig belezenheid beschikken om de vaderlandse literatuur te kunnen vergelijken met werken die elders in Europa verschijnen. De ontwikkeling van de Nederlandse literatuur houdt geen gelijke tred meer met die van bijvoorbeeld Engeland, Duitsland of Frankrijk: 'Allernoodzakelijkst achten wij het, dat men onze letterkundige pogingen en onze dichterlijke voortbrengselen in welgekozen verband brenge, met die onzer naburen. Behoedzaam houde men echter in het oog, dat wij dien weg slechts kiezen moeten, ter bereiking eener oorspronkelijke voortreffelijkheid. Wij wenschen dat de Uitheemsche letterkunde meer beoefend, hare schoonheden en gebreken ontwikkeld en algemeen erkend zullen worden, opdat het aantal onzer vertalers af-, dat onzer oorspronkelijke schrijvers toeneme; opdat men, door de verdiensten van anderen, de verdiensten onzer landgenooten juister leere schatten, en dezelve nimmer overdrijve of zelfs aan het gebrekkige den roem van verdienstelijkheid toebedeele.' (*Muzen* 1834: 22)

Het zijn zijn opvattingen over aard en functie van literatuur, die Drost ertoe brengen de strijd aan te binden met elke vorm van middelmatigheid in de Nederlandse letteren; deze middelmatigheid kan, zoals we al gezien hebben, zowel het gevolg zijn van een gebrek aan verbeeldingskracht, aan goede smaak als aan technische vaardigheid. Drost is in zijn afwijzing van het middelmatige veel radicaler dan doorgaans in de tijdschriften van die jaren het geval was. Hij ziet het dan ook als de *taak* van de criticus. 'Wij mogen het niet ontveinzen,' schrijft hij naar aanleiding van een positieve bespreking van Robidé van der Aa's *Losse bladen* in de *Vaderlandsche Letteroefeningen*, 'wij worden boos, als zulke laffe pluimstrijkerij onder ons oog komt. De eer des Vaderlands gebiedt, dat men streng zij [...]. Geheel in het belang eener letterkundige studie, welke ons zeer ter harte gaat, leverden wij zulk een uitvoerig verslag' (*Vriend* 1833: 936).

Een criticus hoeft zich volgens Drost niet te beperken tot opbouwende kritiek: het belang van de literatuur vereist nu eenmaal daadkrachtig optreden. Het oordeel van de criticus moet echter altijd objectief en onpartijdig zijn. Een consequentie daarvan is, dat hij zich kritisch moet blijven opstellen tegenover het werk van schrijvers met een gevestigde reputatie. Zelfs Bilderdijk, voor wie Drost een groot respect heeft, is niet helemaal veilig: 'Gebreken overal gebreken te noemen, vordert de onpartijdigheid,' schrijft hij. 'Daardoor wordt tevens elke verdenking van partijdigheid weggenomen, wanneer wij de schoonheden van onzen hoofddichter onnavolgbare noemen.' (*Vriend* 1834: 853)

Het getuigt ook van objectiviteit, wanneer de criticus binnen één werk de geslaagde en minder geslaagde passages van elkaar weet te onderscheiden: 'Eerlijke lof voegt zich ook hier aan verdiende afkeuring' (*Vriend* 1834: 342). Een goed voorbeeld is de bespreking van *Leyden ontzet* door A. van der Hoop Junior. Hierin loopt Drost de tekst van Van der Hoop bijna regel voor regel door, terwijl hij nu eens mooie formuleringen aanwijst en dan weer stilstaat bij minder gelukkige frasen. De implicatie van deze werkwijze is dat de criticus zich niet beperkt tot een gemakkelijke negatieve reactie, maar dat hij aan het

besproken werk zo goed mogelijk recht doet. Ook als het als geheel niet geslaagd is, kan het toch nog verdienstelijke gedeelten bevatten.

Meer nog dan de literatuur zelf heeft literaire kritiek een morele en didactische functie. Literatuurkritiek moet een toonbeeld zijn van goede smaak. Dit betekent dat vooringenomenheid en op de persoon van de schrijver gerichte kritiek van de hand gewezen worden, zoals in Drosts reacties op het schotschrift van Aletophilus en het pamflet van Wiselius tegen de oude dichter Helmers (genoemd in de bespreking van Bilderdijks *Hollands verlossing*).

Tenslotte kunnen Drosts ideeën over literaire kritiek worden samengevat met de woorden van Heije, die Drost aan het eind van zijn bespreking van *De losse bladen* citeert: 'Waarlijk alleen door het voortreffelijke en goede overal, waar wij het vinden, te huldigen en aan te toonen, door het slechte en middelmatige overal en zonder verschooning te gispen en te verwerpen, kan de roman bij ons eene hoogte bereiken, waardig het standpunt, waarop dezelve zich thans in *Europa* geplaatst ziet. Eenzijdigheid is altijd het graf van den goeden smaak, en hoe goed ook het oogmerk van vele beoordeelaars van verschillende romans moge geweest zijn, zij hebben, door hunne toegevendheid, onberekenbaar nadeel aan de opkomst en den bloei der romanschool gedaan.' (*Vriend* 1833: 937)

2.7 Conclusie

Het blijft onmogelijk om met zekerheid vast te stellen welke van de kritieken die tussen 1832 en 1834 in *De Vriend des Vaderlands* en *De Muzen* verschenen, nu precies geschreven zijn door Aarnout Drost. Analyse van de kritieken die op grond van aanwijzingen in brieven, dagboekaantekeningen en andere recensies wel aan Drost toegeschreven mogen worden, wijst evenwel uit dat Drosts ideeën over aard en functie van literatuur grotendeels overeenstemmen met de in die tijd heersende '*balansopvatting*'. Dat wil zeggen dat de waardering voor de verbeelding - bij Drost meer dan eens belichaamd door Bilderdijk in zijn beste momenten - getemperd wordt door een voorkeur voor gezond verstand en goede smaak. Drost gebruikt in dit verband veelvuldig het woord 'kiesheid'. Literatuur heeft voor Drost een duidelijke ethische en didactische functie. Daarom fulmineert hij tegen de middelmatigheid van ijdele zondagsdichters die hun eigen beperkingen niet inzien en van luie recensenten die toelaten dat dit ondermaatse gestamel desondanks nog steeds in druk verschijnt.

Het kiesheidsbeginsel is bij de jonge theoloog Drost godsdienstig gefundeerd; bij Potgieter is dit niet het geval. Dit is een essentieel en niet slechts een gradueel verschil tussen beider benadering van de literatuur en van het leven in het algemeen. Waarschijnlijk waren de twee vrienden uit elkaar gegroeid, had Drost langer blijven leven. Wat Potgieter desondanks van Drost kon leren, was een respect voor de literatuur dat elk teken van middelmatigheid onverdraaglijk maakte. Elke vorm van middelmatigheid - ethisch, esthetisch of anderszins - moest, op grond van zorgvuldig

lezen en een onafhankelijk, weloverwogen oordeel, worden bestreden. Dat een oordeel soms wat erg ongenadig uitviel, was onvermijdelijk en diende de goede zaak.

Het was Drost die Potgieter op het spoor zette van de literaire kritiek. Na de dood van zijn jonge vriend zou Potgieter, eerst met Bakhuizen van den Brink en later met Busken Huet, de zuivering van de vaderlandse letteren voortzetten. Daarbij gingen ze waarschijnlijk verder dan de zachtmoedige en bescheiden Drost ooit voor mogelijk had gehouden. De felle aanvallen waarmee Potgieters nieuwe tijdschrift, *De Gids*, zich de bijnaam 'blauwe beul' verwierf, lijken niet te stroken met Drosts behoefte aan 'kiesheid' of wellevendheid. Als overgangsfiguur, als schakel tussen 'anciens' en 'modernes', valt zijn positie te vergelijken met die van die andere jong gestorven 'voorloper', Jacques Perk. Ondanks het feit dat hij, net als Perk, nog sterke banden had met het normsysteem van de voorgaande generatie, kreeg hij na zijn dood de rol van tragische held toebedacht in een beweging waarvan hijzelf de reikwijdte met geen mogelijkheid had kunnen voorzien.

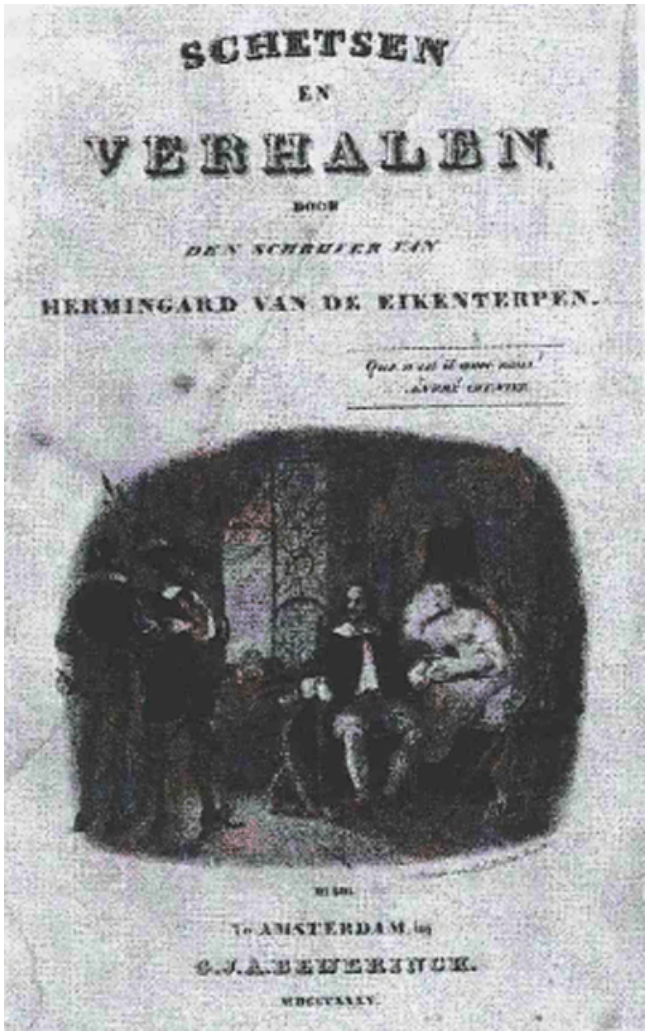
SCHETSEN
EN
VERHALEN.
DOOR
DEN SCHRIJVER VAN
HERMINGARD VAN DE EIKENTERPEN.
Te AMSTERDAM bij
C. J. A. BEIJERINCK.

Deel 3
Teksten

De Vriend des Vaderlands 1833
3.1 De schijndoode[aant.]

[1] *De Schijndoode, door* MICHIEL ADRIAAN. *Met gegrav. titel en vignet. Te* Amsterdam, *bij*
[2] J.C. VAN KESTEREN. 1832.

[3]

[4] Sinds eenige jaren deed de Heer ADRIAAN talrijke voortbrengselen zijner vinding in het
[5] licht verschijnen, welke somtijds meer scherp, somtijds met breede lofspraak beoordeeld
[6] werden. Hij zelf roemt op de allervleijendste blijken van vereerende belangstelling; en wij
[7] willen hem geenszins die voldoening betwisten; het is slechts te bejammeren, dat een
[8] roman, in ons Vaderland, zelden eene goede, doorgaans eene zeer oppervlakkige
[9] beoordeeling te beurt valt. De scherpzinnige WEILAND beklaagde er zich te regt over,
[10] in zijne inleiding voor de gedachten van JEAN PAUL; welmeenend bevelen wij den
[11] Heer ADRIAAN dat stuk aan, en wenschten wel, dat hij er al zijne verhalen,
[12] bijzonderlijk ook dezen schijndoode, aan toetste. Hij zal dan in het vervolg of *anders* of -
[13] *niet* schrijven.

[14] Het hoofddoel des Schrijvers, met het leveren van dit verhaal, schijnt geweest te zijn, een
[15] afschrikwekkend tafereel van spilzucht en boosaardigheid op te hangen; een thema,
[16] hetwelk hij meermalen, somtijds zelfs veel gelukkiger, behandelde.

[17] Met een dor geraamte van het verhaal zullen wij den lezer niet lastig vallen. Uitsluitend
[18] willen wij ons tot eenige aanmerkingen op het geheel en deszelfs deelen bepalen.

[19] Het hoofdgebrek van den *Schijndoode* is het gemis van nieuwheid in de vinding en
[20] dichterlijken zin in de uitwerking. Al de karakters zijn uit het misvormde dagelijksche
[21] leven genomen. Al de opgevoerde personen, gewone en zwakke menschen of

[22] kleingeestige en laffe misdadigen. Nergens rusten wij met welgevallen op een schoon
[23] beeld van menschelijke voortreffelijkheid, nergens vinden wij een heerlijk toonbeeld ter
[24] navolging voorgesteld, waarbij wij, in voor- of tegenspoed, ons beklagen, zoo groot niet
[25] te zijn; nergens kunnen wij ons in het zoete denkbeeld verheugen, dat zulke edele
[26] wezens, in Gods aardsche schepping, zich aan het rijk der deugd en schoonheid
[27] toewijden. Tante NAGELHOF, b.v., welke tot de goede karakters zal behooren, is eene
[28] vrouw, die kinderachtig zwak zich door hare gezelschapsjuffer, Mevrouw
[29] DOORNBLAD, laat beheerschen en schandelijk genoeg hare wettige erfgenamen, door
[30] drogredenen overgehaald, voorbij gaat, maar op andere plaatsen met veel verstand
[31] bladzijden lang zedepreekt, eer zij naar bed gaat, en, den volgenden dag naauwelijks
[32] opgestaan, dezelfde taak hervat. Voorts is zij ligtgeloovig, met snoeperijen te winnen,
[33] door armhartige logens te verblinden en over te halen, om een huwelijk, als dat tusschen
[34] AGNES en den gemeenen DANIEL DOORNBLAD, te willen bevorderen. Ook

[35] AGNES is een zwak en ijdel vrouwelijk wezen, dat tantes langdradige lessen zeer slecht in
[36] het oog houdt. LODEWIJK STOLBERG, eerst de censor van zijn' Heer Papa en een
[37] huishoudelijk zedepreker, wordt daarna een wuft en dol windhandelaar.

[38] Deze behooren tot de beste karakters; de slechte zijn allen gemeen, van Mevrouw
[39] STOLBERG tot den jood EPHRAIM. DANIEL DOORNBLAD is de vervelendste
[40] schurk. Wij begrijpen niet, hoe de Schrijver op het denkbeeld kwam, om zijne lezeren
[41] opzettelijk te doen geeuwen. Zulke wezens te schetsen verraadt even weinig smaak als
[42] kunstzin, trouwens deze worden in het gansche boek gemist. Even weinig fortuin zal
[43] zijne *gemoderniseerde vischteef*, zoo als de Schrijver zelf zijne Mevr. DOORNBLAD noemt,
[44] bij den beschaafden lezer maken.

[45] Gemis aan vinding is het tweede gebrek van dit verhaal. Geen fiksche knoop is met
[46] geestig beleid door den Schrijver gelegd, belangwekkend voortgezet, kunstig hier en daar
[47] ontwikkeld, om eindelijk tot eene verrassende, heimelijk reeds voorbereide, uitkomst te
[48] leiden. Men zal de intrigue in Mevr. NAGELHOFS schijndood vinden moeten, maar de
[49] Schrijver had er eindeloos meer partij van kunnen trekken.

[50] Gerektheid merken wij in de derde plaats als een' doorgaanden misslag van ADRIAANS
[51] werk aan. Indien wij deze vermeden zagen, zouden laffe en gemeene gesprekken, als b.v.
[52] bladz. 43, 52-59 (wij begrijpen niet, hoe men op zulk eene wijze zich de aandacht van
[53] verstandigen durft bedingen), 69-70, 152-154, al de zoutelooze onzin, die Mevrouw
[54] STOLBERG en juffer POEF uitkramen, weg zijn gelaten. In weinige trekken zou dit
[55] scherper uitgekomen zijn en meer smaak gekenmerkt hebben. Deze uitvoerige
[56] gesprekken immers leveren voedsel voor verstand noch hart, en evenmin voor wijze en
[57] diepe karakterkunde. Ook staat het verhaal der *Parijsche* reis, hetwelk ongeveer 50
[58] bladzijden beslaat, in geenerlei verband met het verhaal. Op dezelfde wijze zou men, als
[59] Episode, eene reis om de wereld in den roman kunnen vlechten.

[60] Bij meer kieschheid zou de stijl van den Heer ADRIAAN bevallig kunnen zijn. Thans
[61] wordt zij door het mode-Fransch en de gemeene uitdrukkingen, welke zijne personaadjen
[62] bezigen, ontsierd. Beide waren te vermijden immers veel spaarzamer aan te brengen
[63] geweest. Wij vreezen echter of ADRIAANS stijl ooit goed zal kunnen worden; hij maakt
[64] te veel jagt op aardigheden en schittert telkens met valsch vernuft. Al zijne personen
[65] leggen zich op beeldspraak toe, van welke wij vermaakshalve eenige proeven mede willen
[66] deelen.

[67] Bladz. 1 r. 3. LODEWIJK zweefde om AGNES als *de bij om de boekweit*. Een weinig lager
[68] noemt hij zich *een zwaluw*, AGNES het *zachte klimaat*, vervolgens vergelijkt hij zijn hart
[69] met de lus van een' knoop, *de reis en het vermaak waren er de einden van, want hoe verder hij*
[70] *zich van* AGNES *verwijderde, hoe hechter de knoop werd*. Bladz. 15 wordt *van eene tong zoo*
[71] *zacht als satijn, en zoo rad als een hazensprong* (?) gesproken. Bladz. 16 is een *windhandelaar*,
[72] *door zijne schuldenaars gevangen, als eene vlieg aan den lijmstok*. Bl. 25 *De volmaaktste*
[73] *schoonheid, zonder edele hoedanigheden, is als koperen munt in het gouden rijk der deugd*. Bl. 101
[74] *Gij zijt eene fijne vlieg, die het suikervat des levens zelfs in den geheimsten schuilhoek weet op te*
[75] *sporen*. Bl. 131 komen niet minder dan zeven vergelijkingen van Mevr. STOLBERG
[76] voor; op 133 gaat zij op dezelfde wijze voort, hetwelk Papa STOLBERG dermate
[77] behaagt, dat hij op bl. 137 *rekeningen, de natuurlijke kinderen der maand Januarij* acht, *van een*

[78] *versierd beeld* spreekt, *dat men huisselijk geluk noemt, en aan hetwelk de bloemensluijer door den*
[79] *nooddwang afgerukt* is. - Een kapitaal in de handen van een effectenhandelaar wordt op bl.
[80] 173 als *broodkruimels in een hoenderhok* beschouwd. Bl. 188 wordt de waarheid *eene*
[81] *verschoppeling* genoemd, *die onder de plak van schijn en logen zucht, als de slaaf onder de zweep*
[82] *van den bomba*. - Geheel misplaatst is de vergelijking van den tooneelspeler en de
[83] sleutelmuzijk in tante NAGELHOFS mond. Maar tante NAGELHOF was ook regt
[84] verzot op aardige vergelijkingen, zelfs als half verheerlijkte lijderes, zegt zij: *'Vermoeid van*
[85] *mijne reis door de wereld zal ik den Pelgrimstaf haast nederleggen naast het kleed van aarde.'*

[86] Goede ADRIAAN! met uwe eigene woorden roepen wij u toe: 'Maak nooit vertoon met
[87] UWE geestigheid!' (*De Schijndoode* bladz. 34.)

3.2 Nederlandsche Volks-Almanak voor 1833[aant.]

[1] *Nederlandsche Volks-Almanak, voor* 1833. *Derde jaar. Te* Amsterdam, *bij* H. FRIJLINK. V
[2] en 192 bladz. kl. 8°.

[3]

[4] Ons Vaderland schijnt, sinds een' geruimen tijd, met onze Duitsche naburen in het
[5] uitgeven van jaarboekjes te willen wedijveren; jammer maar, dat men meer moeite doet,
[6] om derzelver aantal te naderen, dan, door innerlijke gehalte en uiterlijken vorm, die lieve
[7] en vriendelijke voorboden van de naderende jaarverwisseling op zijde te streven. De
[8] *Nederlandsche Muzen-Almanak* en BEIJERINCKS jaarboekje, aan het *schoone* en *goede*
[9] gewijd, maken hier slechts eene gelukkige uitzondering. Wat zich door goedkoopheid
[10] aanbeveelt, is zelden uitstekend.

[11] De *Volks-Almanak*, welke wij voor ons zien liggen, verdient echter een minder streng
[12] oordeel: het doel des Uitgevers is goed en prijzenswaardig, zijne wijze van uitgave

[13] zindelijk en naauwkeurig, de inhoud, wat sommige gedeelten betreft, verdienstelijk; over
[14] de geheele verzameling echter kunnen wij een minder gunstig oordeel vellen.

[15] De Wel-Eerw. Heer DECKER ZIMMERMAN opent het bundeltje met een lied,
[16] getiteld: *Wanneer de koning bij mij kwam*. Jammer, dat het geestig denkbeeld niet
[17] vloeijender, keuriger en kernachtiger uitgedrukt wierd, en er regels in voorkomen, als:

[18]

19 De schaar mij reeds uit handen nam.

[20]

[21] In het klein gedichtje van STARING, konden wij ons niet vereenigen met den regel:

[22]

23 Daar kunt ge 't vrij voor mijn geld doen.

[24]

[25] Ligt ware dat, onzens bedunkens, te vermijden geweest. VAN ENST KONING leverde
[26] eene lieve bijdrage. *Dameet en zijn vrouwtje*, eene vertaling door G.H. NAGEL, komt
[27] welgeslaagd voor. KUYPERS vertaling, naar THOMAS, verdient dezelfde
[28] onderscheiding. De grijze VAN WALRÉ schonk den Uitgever een echt volksdicht,
[29] hetgeen wij als het sieraad dezes Almanaks beschouwen; eene vrij wel gelukte
[30] karikatuurplaat versiert hetzelve. Tegen GEBELS bijdrage mogen wij niet te streng zijn.

[31] De beide Toasten van FEITH verdienen hier ten volle hare plaats.
WIJSMULLERS
[32] Catsiaansche proeve zou, bij mindere gerektheid, ons meer bevallen hebben.
VAN
[33] OOSTER WIJK BRUYN paste aardig menig spreekwoord toe op den *Prins van Oranje*.
[34] BRESTERS *Herfstliedje* is regt los en vloeijend berijmd; ook schijnt het dichtstukje:
[35] *Fortuin*, denzelfden Dichter toegeschreven te moeten worden, en was als een zijner
[36] eerstelingen wel waardig geweest onderteekend te zijn. *Onze Vlag*, zangstukje door
[37] BEETS, is ons slecht bevallen; wij zijn reeds aan liefelijker klanken van zijne luit gewoon;
[38] wij gelooven dus niet, dat BEETS muzikaal is, daar het hem anders onmogelijk zoude
[39] geweest zijn, het derde couplet *zoo* te schrijven; indien dit stukje toch op muzijk gesteld
[40] ware, zou de derde regel, als muzikale periode, moeten gezongen worden, als volgt:

[41]

42 baarste onzer panden

[43]

[44] Intusschen zou dit niet alleen belagchelijk zijn, maar ook geheel tegen het taaleigen
[45] indruischen. Waarlijk, het is te bejammeren, dat zoo velen onzer Dichters, die door
[46] zoetvloeijendheid uitmunten (en hier rekenen wij anders BEETS onder) zich er niet
[47] meer op toeleggen, om onze schoone taal en poëzij aan de toonkunst te huwen. Zij
[48] zouden hierdoor gewisselijk krachtig tot volkszelfstandigheid medewerken, want niets
[49] prent zich dieper in ons hart, dan hetgeen, op eene zoo zoete wijze, tegelijk onze
[50] gehoorzenuwen, onze verbeelding en ons gevoel aandoet. - *Neêrlands Lier*, door
[51] LUBLINK WEDDIK, *de Visschersboot*, door DUSSEAU, *de oude Ram en zijn Meester*,
[52] door FOPPE, en de door VAN ENST KONING berijmde Anecdote uit *Vader*
[53] WILLEMS jeugd, onderscheiden zich door geene bijzondere verdiensten.
[54] WARNSINCKS *Echte Vrijheidszucht* is eene goede bijdrage. LOOIJENS burlesk
[55] dichtstukje, *Manto*, was ons, om de geestige karikatuurplaat van SMIES, welgevallig.

[56] Mejufvrouw MOENS bezong de Kroonprinses; zeer gelukkig, inderdaad, was de keuze
[57] van dit onderwerp; wij vonden in de behandeling de waardige Dichteres weder, wier
[58] ongeluk en ijver zoo veel belangstelling inboezemen. Een domme corrector verknoeide
[59] het derde couplet; men zal er in plaats van:

[60]

61 Van liefde en eerbied voor U, Kroonvorstin! verstrekken,

[62]

[63] lezen moeten:

[64]

65 Van liefde en eerbied voor uw Kroonvorstin verstrekken,

[66]

[67] echter is:

[68]

69 't Ouderlijk gebeente in 't vorstlijk graf *gedoken*,

[70]

[71] een ongelukkige regel, welke wij niet op dezelfde rekening kunnen stellen; meerdere
[72] dergelijken willen wij niet al te ijverig zoeken. ROBIDÉ VAN DER AA wijdde eenige
[73] hartige regels aan de Regenten van het Amsterdamsche Burgerweeshuis, na de
[74] lijkplegtigheid van den fieren VAN SPEYK. *De Bedelares*, uit het Hoogduitsch, van
[75] KAHLERT, door den Heer H.K.H. Jr., vertaald, belooft weinig van deszelfs

[76] kunstvermogen. Meer aanleg kennen wij den vervaardiger van het berijmd verhaal: *De*
[77] *Conscrit* toe, hetwelk in waarheid zeer wel verteld is. De inleiding was ons echter te
[78] gerekt. Zonder schade had de Steller, in nog *beknopter zangen*, kunnen schetsen:

[79]

80 Wat Hein in land bij land, in togt op togt weêrvoer.

[81]

[82] Ook zouden daardoor eenige zoutelooze aardigheden en stoplappen, als b.v.:

[83]

84 Met beenen aan zijn kuiten,
85 Hou! - kuiten aan zijn been;

[86]

[87] en van die

[88]

89 Smeerlap, die langs de kaai liep dwijlen,

[90]

[91] vermeden zijn. Ook het dikwijls herhaalde *meid*, en derzelver geheele persoon, maakt hier
[92] een misselijk figuur. Wij durven den Heer K. aanmoedigen, om nieuwe pogingen in dit
[93] vak te wagen. Hij legge zich echter doorgaans op meer kieschheid van uitdrukking toe,
[94] en geve de voorkeur aan meer nieuwe en zedelijke tafereelen. - *Neêrlands Koning*, van H.
[95] KUIPER, GTZ., is eene minbeduidende kleinigheid. De regels:

[96]

97 En klemt bij d'oproerbrand
98 (weinig later wordt van d'oproerpest gesproken)
99 Den staf met vaste hand,

[100]

[101] deden ons aan een' brandmeester in den eigenlijken zin denken. De Heer DECKER
[102] ZIMMERMAN besluit de verzameling met een puntdichtje, dat beter uitgedrukt is, dan

[103] het eerst geplaatste stukje.

[104] Het Prozagedeelte is veel ongelukkiger en onbeduidender, en wij moeten bekennen, dat
[105] dit gedeelte onzer Almanakken op verre na dat der Duitschers niet nabijkomt. De Heer
[106] CHRISTEMEIJER leverde twee stukken, welke zeker hunne meeste waarde van zijn'
[107] welverdienden naam ondeenen zullen. *De wandeling naar de landhoeve* is door geen greintje
[108] Attisch zout gekruid, en wij denken, dat de Schrijver wel het meest om dit *tragisch comisch*
[109] *drama* gelagchen zal hebben. Vernuft, gevoel, levendige uitdrukking, naïviteit en wat niet
[110] al, hetwelk tot de vereischten van dergelijke opstellen behoort, wordt hier geheel gemist.
[111] Tot eene proeve van het kiesche gevoel, dat er in doorstraalt, moge het volgende dienen:
[112] nadat de Heer J.K., RZ. ons de vermeende gifmengster (een boerinnetje) afgeschilderd
[113] heeft, verhaalt hij, dat ijzing en te gelijk medelijden in zijn hart opkwam; nu gaat het
[114] gesprek voort; hij vraagt onder anderen:

[115]

> **[116]** ‘Wildet gij zelfs vlugten? waarheen?’
> **[117]** ‘De Hemel weet het! werwaarts het vreesselijke zwaard der geregtigheid niet
> **[118]** reikt: al ware het tot aan het einde der aarde.’
> **[119]** ‘Ja, dat zal bezwaarlijk gaan: de geregtigheid heeft drommelsche lange armen en
> **[120]** de wereld is groot: men loopt maar zoo spoedig niet eenige honderd mijlen ver.’

[121]

[122] - Wij voor ons, begrijpen niet, hoe een beschaafd en gevoelig mensch, wiens boezem
[123] met ijzing en medelijden vervuld is, tegen eene ongelukkige zulke aardigheden kan
[124] uitkramen, als die van de *drommelsche lange annen der geregtigheid*!

[125] *Van Speyk begraven*, achten wij nog het best naast CHRISTEMEIJERS fragment, dat hier
[126] echter niet op de regte plaats staat.

[127] Wij begrijpen niet, waarom der Heer NAGEL zijne bijdrage: *Het bloedige gastmaal*, den
[128] weidschen titel van geschiedkundig verhaal gaf. Waarlijk, 14 bladz. zijn daartoe geen
[129] geschikt terrein, en wij hebben onder dezen naam nu eenmaal aan tafereelen leeren
[130] denken, waarmede de vechtpartij van beschonkenen, door geen verstandig hoofd zal
[131] vergeleken worden. Wat wij van de vereischten zeiden, welke in *de Wandeling naar de*
[132] *Landhoeve* gemist worden, kunnen wij hier ten ruimste herhalen. Wij mogen den Heer
[133] NAGEL niet aanraden, weder eene dergelijke proeve te leveren. Men schrijft nog geene
[134] geschiedkundige novellen, wanneer men eene historische bijzonderheid (en dan zulk
[135] eene!) door een nietsbeduidend gesnater van eene *brunette*, hare moeder, een' buurman,
[136] en een oud wijf vooraf laat gaan, en verder, door een liedje van JAN DE WEERT,
[137] eenige dronkemanstaal en een alledaagsch bacchanaal zoekt te verlevendigen.

[138] Hartelijk wenschen wij, in een volgend jaar, dit boekje onbepaalder lof toe te zullen
[139] kunnen zwaaijen: het worde een Volks-Almanak, welke den beschaafden burgerman door
[140] elke bladzijde overtuigt, dat dichterlijke verdienste, vernuft, Godsdienstige zin, zedelijk
[141] gevoel en genie, krachtig en heerlijk, in het rijk der Vaderlandsche Letterkunde, bloeijen.

3.3 Studenten-Almanak, 1833[aant.]

[1] *Studenten-Almanak*, 1833. *Te* Leiden, *bij* L. HERDING en Zoon.

[2]

[3] Het jaarboekje der Leidsche Hoogeschool verscheen wederom in den netten en
[4] zindelijken vorm, waardoor hetzelve zich pleegt te onderscheiden; met geschikte
[5] verdeeling en volledigheid vinden wij hier weder de onderwerpen behandeld, welke tot
[6] dezen Almanak behooren. Het vervolg der korte geschiedenis van de Leidsche
[7] Hoogeschool, van December 1831 tot December 1832, is vrij wel geschreven en met
[8] eenige belangrijke bijlagen vermeerderd. Het mengelwerk bevat 14 dichtstukjes van
[9] verschillende waarde. De op sommige zaken en personen toepasselijke spreuken, als
[10] bladvulling medegedeeld, zijn dikwijls regt geestig en gelukkig gekozen. Met dezelfde
[11] belangrijkheid blijve de Leidsche Studenten-Almanak, jaar aan jaar, den
[12] wetenschappelijken roem der edele zonen van *Minerva* vermelden, en moge tevens, door
[13] een rijk en uitgebreid mengelwerk, doorslaande bewijzen geven, dat onze dichterlijke
[14] letterkunde aan 's lands oudste Akademie ijverige beoefenaars vindt.

3.4 De pleegzoon[aant.]

[1] *De Pleegzoon. Een verhaal, door* Mr. J. VAN LENNEP. *I. Deel, 371 bladz. II. Deel, 365 bl.*
[2] *Prijs f* 7,20.

[3]

[4] Onder dezen titel schonk ons de beroemde Dichter van HET HUIS TER LEEDE, eene
[5] proeve van eenen oorspronkelijken Historischen Roman. De aanbeveling door deszelfs
[6] uitmuntenden Vader, voor eenige jaren, in eene welsprekende Redevoering, aan de
[7] Nederlandsche schrijvers op het hart gedrukt, om ook in dit vak der literatuur naar
[8] dezelfde volkomenheid als onze naburen te streven, moest voorzeker door den begaafden
[9] en vaderlandslievenden Zoon behartigd worden. Meermalen kwam ons zelfs de wensch
[10] onzer landgenooten ter ooren, dat de Heer van Lennep, die in zijne LEGENDEN zoo
[11] veel rijkdom van vindingskracht, zoo veel kennis der oude vaderlandsche geschiedenis en
[12] vooral van het Costuum der onderscheidene tijdvakken had aan den dag gelegd, ook op
[13] dit nog schaars bij ons betreden veld zich mogt wagen, en dat deze wensch niet
[14] onberaden, maar gegrond was op eene regtmatige berekening der krachten van onzen
[15] vaderlandschen schrijver, wordt ons door den voor ons liggenden Roman gewaarborgd.

[16] Het tijdvak, hetwelk de schrijver tot zijn terrein kiest, loopt van het jaar 1598 tot 1621;
[17] doch terwijl, gedurende de overige jaren, het onderwerp van zijn' Roman slechts nu en
[18] dan met de Vaderlandsche Geschiedenis in aanraking komt, dewijl gedurende dien tijd
[19] zijn held, of nog te jeugdig is of, door zijne uitlandigheid in geene gewigtige betrekking
[20] tot de gebeurtenissen in ons vaderland staat, is het vooral het voorgevallene in de eerste
[21] helft van het jaar 1621, (het verraad te *Tiel*, de onderhandelingen der Spanjaarden tegen
[22] het eindigen des bestands, de woelingen der Remonstrantsche en Contra-remonstrantsche

[23] partij) hetwelk door den schrijver in het naauwste verband met zijn' held gebragt is. Die
[24] held is de zoon van den ongelukkigen graaf van *Falckestein*, die na den moord zijns vaders,
[25] den Spanjaarden in handen gevallen zijnde, door den Staatschen Ritmeester VAN
[26] REEDE, bij de opligting van een Spaansch konvooi (de door den schrijver vermelde
[27] omstandigheden behooren, volgens de geschiedenis, tot de verovering van het slot te
[28] *Assel*), gevonden en tot zich genomen wordt. In de vooronderstelling dat het kind een
[29] Spaansche bastaard is, wordt het groot gebragt. Een Jezuït EUGENIO, in verband met
[30] andere Roomschgezinden, weet dit valsche vermoeden te versterken en eindelijk zelfs
[31] den pleegzoon van VAN REEDE in het denkbeeld te brengen, dat deze de moordenaar
[32] zijns vaders geweest ware. Een en ander plaatst den jongeling in allermoeijelijkste en
[33] gevaarlijkste omstandigheden: doch daar hij, niettegenstaande de pogingen van den Jezuït,
[34] weigert in eenig schelmstuk tegen zijnen Pleegvader of den lande zich te laten gebruiken,
[35] tracht deze hem, door hem met gevaarlijke brieven te belasten, in het verderf te storten.
[36] Doch de eerlijkheid des jongelings verijdelt de boosaardigheid van den Jezuït. Het
[37] zamenweefsel van verraad en list, zoo tegen hemzelven, als tegen de rust en vrijheid der
[38] *Nederlanden*, wordt ontdekt. De boozen ontvangen hunnen verdienden loon, de
[39] pleegzoon wordt herkend als graaf van *Falckestein*, en huwt ULRICA VAN REEDE, de
[40] dochter zijns pleegvaders.

[41] Historisch is hier de verovering van het fort *Bruck* en de moord des graven van *Falckestein*;
[42] de lotgevallen zijner weduwe, de moord aan den Spaanschen kapitein VELASCO
[43] gepleegd, het verraad te *Tiel* door den ambtman MOM beraamd, de onderhandelingen
[44] der Spaansche gezanten, en de duistere pogingen om Prins MAURITS om te brengen.
[45] De hoofdaanlegger van den laatstgemelden aanslag is de Jezuït EUGENIO, die reeds
[46] vroeger deel had in de zamenzwering der Katholijke hofstede in het jaar 1598. Hoe de
[47] schrijver aan de persoon van dien Jezuït komt, begrijpen wij niet; dezelve is geheel
[48] *gefingeerd*, en zelfs min of meer met de historie in strijd. Als hoofddrijver bij den aanslag
[49] van 1598 wordt vermeld een Jezuït, die Kapellaan van RICHARDOT was. Bij de
[50] zamenzwering van 1621, die zoo het schijnt nimmer tot rijpheid kwam, viel de
[51] verdenking op een' bedelmonnik, LABBE genaamd; zoodat moeijelijk het hoofdbeleid
[52] van beide aanslagen denzelfden persoon kan worden toegedicht. Ook veroorlooft zich de
[53] schrijver eene vrijheid, door de ontdekking van het verraad van MOM na den dood van
[54] den Aartshertog te plaatsen, die eerst vier maanden later voorviel, doch gaarne vergeven
[55] wij hem dit, dewijl de fictie van den Roman er zoo veel bij wint.

[56] Het tijdvak, door den Heer VAN LENNEP gekozen, was bij de behandeling dubbel
[57] moeijelijk, doordien de toen in de *Nederlanden* bestaande tweedragt den schrijver ligt zou
[58] verleiden, om de een of andere partij in een verkeerd daglicht te plaatsen. Ofschoon hij
[59] blijkbaar over MAURITS het gunstigst denkt, weigert hij echter deszelfs broder zijne
[60] hulde niet, en is, blijkens de schildering van HENDRIK RAESFELT en GHERYT
[61] MAESSEN, billijk jegens de Remonstranten. Ons hinderde slechts in het eerste deel, dat
[62] tot parool der Jezuïten en Landverraders gekozen wordt: *Eilaas! Sint Jan* (het bekende
[63] sobriquet van BARNEVELD) *is dood*, en dat in het tweede deel de oneenigheid, tusschen
[64] Prins MAURITS en zijn' broeder wat al te hevig geschilderd wordt: hoewel wij aan het
[65] laatste een schitterend tooneel te danken hebben.

[66] Of over het geheel het tijdvak door den schrijver allergelukkigst gekozen was, om het
[67] karakter der Nederlanders en van de hoofdpersonen in ons vaderland voor te stellen,
[68] meenen wij te mogen betwijfelen. Het allerbelangrijkst tijdvak van 1598 tot 1610 gaat,
[69] doordien het in de jeugd van den held des Romans invalt, ongebruikt voorbij. En waar
[70] de historie den schrijver den weg wijst, volgt hij dezelve naar het Kleefsche grondgebied.

[71] In plaats van den door overwinningen schitterende MAURITS voor *Nieuwpoort*, vinden
[72] wij dien glorierijken Vorst geschilderd zoo als hij tegen het einde zijns levens was, gehaat
[73] of miskend door een gedeelte zijner landgenooten; achterdochtig geworden door de
[74] moeijelijkheden van zijne politieke loopbaan, minder gelukkig in den oorlog: in plaats
[75] van de heldhaftige bezetting van *Oostende*, het verzwakte leger, tegen het einde des
[76] bestands, terwijl de afgematte landzaat tegen den last des oorlogs opziet; voor de
[77] eendragtige krachtontwikkeling der natie ter zee en te land, een verdeeld volk, welks
[78] geest versnipperd is door kerkelijke en politieke twisten en dat lage aanslagen beraamt;
[79] voor de Spanjaarden, wier tegenstelling het karakter der Nederlanders meer zou kunnen
[80] doen uitkomen, geen ROMERO'S of TAXISSEN, maar geregelde eerlijke *maestro's di*
[81] *Campo*, zoo als SPINOLA en VELASCO. Een staaltje van Spaansche wreedheid zien wij
[82] slechts op den Kleefschen grond, overigens is dezelve alleen bij herinnering bekend, en,
[83] om de eigentlijke slechte karakters te vormen, moet een vreemde Jezuït in het spel

[84] gebragt worden: schoon er, van den juist niet gunstig bekenden GROBBENDONCK,
[85] een Spaansch Opperhoofd, geheel in den geest der oude wreedaards en landplagen, te
[86] maken geweest ware.

[87] Doch genoeg over den historischen grondslag. Wij willen den lezer met den aard van den
[88] Roman zelven bekend maken. Over het geheel kan iedere Roman uit twee oogpunten
[89] behandeld worden. Uit het eene, onderwerpt de Romanschrijver de personen, die hij
[90] gekozen heeft aan de omstandigheden; hij stelt eene geheele reeks toevallige
[91] gebeurtenissen daar, en onderwerpt de werkzaamheid zijner karakters aan deze
[92] toevalligheden; de intrigues worden daardoor uiterst ingewikkeld, de ontknoopingen
[93] verrassend, de belangstelling in de gebeurtenis bij den lezer over het geheel grooter dan de
[94] belangstelling in den held: zulk eene wijze van voorstelling is gegrond op de meer
[95] zinnelijke beschouwing der natuur en maatschappij, als van eene aaneengeschakelde reeks
[96] van kleine oorzaken en gevolgen, die in toevallige verbindtenissen zamenloopen. Deze
[97] trant, die den Franschen, en over het geheel der Romantieke school, meest eigen is, geeft
[98] aan den Roman eene oneindige *actie*, aan de voorstellingen levendigheid en
[99] belangrijkheid, en vormt het geheel tot een bont tooneel van gevoel en avontuurlijkheid.
[100] Het andere standpunt is hooger en wijsgeeriger; vandaar beschouwt de schrijver de natuur
[101] en hare werkingen als ondergeschikt aan den mensch; de maatschappelijke instellingen,
[102] niet als kluisters en grenzen der individu's, maar als uit derzelver boezem voortkomende.
[103] Hij huldigt in zijne schepping de werking van eenen verborgenen, maar alles
[104] doordringenden tijdgeest. Hij wijzigt wel de karakters zijner helden naar opvoeding en
[105] omstandigheden, maar erkent in derzelver grondbeginsel iets oorspronkelijks, dat zich
[106] gestadig en onafgebroken in alle vormen der omstandigheden ontwikkelt. Hij levert meer
[107] idealen, minder gewone personen, grooter helden en minder kinderen van het fortuin.
[108] Wij vinden dezen geest van Romanschrijven meer bij onze Duitsche naburen; somtijds

[109] echter overdreven en door *Ahnungen* en *Vorgefuhle* onnatuurlijk gemaakt, somtijds tot
[110] eentoonige stelselmatigheid vernederd. Wij zouden dit de ethische zijde van den Roman
[111] noemen, zonder met dien naam, zoo als veeltijds, vooral in ons vaderland, geschiedt,
[112] verhalen te betitelen, die *Apologien* van de Voorzienigheid moeten heeten, en waarvan de
[113] helden vervelende zedepreken houden, als of de schrijver zich voorgesteld hebbe niet een
[114] kunstwerk dat aan Poëzij grenst, maar een nuttig volks- of kinderboekje te schrijven.

[115] Dat de vereeniging van beide genre's den volmaakten Roman zou daarstellen, zal wel
[116] niemand ons betwisten. Tot welk van beide de Roman des Heeren VAN LENNEP
[117] nadert, is niet moeijelijk te doorzien. Zij heeft over het geheel de deugden en gebreken
[118] van de eerstgemelde soort. Eene menigte zonderlinge en toevallige gebeurtenissen schetst
[119] ons zijne Roman; de intrigue wordt daardoor hoe langer hoe ingewikkelder, en, met
[120] vertrouwen op de kracht van zijn genie, deinst de schrijver niet terug voor de gevaren en
[121] moeijelijke verwikkelingen, waarin hij zijne helden brengt. Tot aan het einde des verhaals
[122] toe, houdt hij de geheimzinnige betrekkingen zijner personen regt goed verborgen, en
[123] laat slechts zoo veel van dezelve doorschemeren als noodig is, om, na volkomen
[124] opheldering, een aangenaam licht over het geheel te werpen. Wij huldigen vooral, na de
[125] lezing des tweeden deels, de rijke vindingskracht des schrijvers, waardoor hij gedurig
[126] nieuwe en verrassende avonturen levert. Zijne gesprekken zijn in verband tot de

[127] personen, die dezelve voeren, levendig, ja doordien de schrijver slechts zelden zelf
[128] verhaalt, maar gedurig zijne personen sprekende invoert, heeft het geheel eene
[129] verwonderlijke kleur en effect. Het bevreemdde ons daarom bij hem nu en dan oude
[130] kennissen, of ten minste navolgingen van andere schrijvers aan te treffen. Zoo herinnerde
[131] ons de wijze, waarop in het tweede deel BOUKE zijn' vertoornden meester ten
[132] voordeele van JOAN tracht te verbidden, het beroemde tooneel uit KOTZEBUE'S
[133] menschenhaat en berouw, en het antwoord van MAURITS: ‘indien mijn hembd achter
[134] mijne geheimen kwam, smeet ik het op het vuur,’ deed ons bijna aan de verzekering des
[135] schrijvers twijfelen, dat hij zijn' Roman reeds voor zes jaren had afgewerkt. Zonderling
[136] toch dat dan een weinig later VICTOR HUGO op den inval gekomen is, om in zijne
[137] *Notre Dame de Paris*, LODEWIJK den XI volkomen hetzelfde te laten zeggen.

[138] Doch deze strekking van VAN L.'s Roman verleidt hem, om alles te veel te willen
[139] *dramatiseren*. Altoos moet hij de uiterlijke kleur van een historisch verhaal behouden, en
[140] bij voorbeeld niets vermelden hetgeen de schrijver niet kan voorwenden te weten. Op
[141] het tooneel kan men een' persoon van ter zijde iets laten zeggen, of eene alleenspraak
[142] laten houden, in den Roman kan zulks niet, dan waar het onmisbaar voor de
[143] ontwikkeling der intrigue is, toegestaan geworden. Zoo weet b.v. de Schrijver II. Deel,
[144] blz. 77, wat de ambtman *mompelt*, en nog zonderlinger is wat de Secretaris van
[145] FREDERIK HENDRIK *geheel alleen* in zijne kamer zegt, aldaar bl. 224. bij wiens slot:
[146] ‘Doorluchtig Broederpaar, gij zult mij al te slim zijn, indien ik hier niet voor morgen
[147] eene Thebais van tweedracht en vijandschap verwek,’ wij niet nalaten konden ons zoo
[148] vele gegalonneerde en gepoeijerde Kamerraden en Presidenten in den geest van
[149] IFFLAND te herinneren. Over het geheel heeft dit hoofdstuk iets tooneelmatigs:
[150] FREDERIK HENDRIK die, *ab ovo usque ad mala* in een uitvoerig gesprek of liever
[151] redevoering, zijnen Secretaris van zijne gedragingen rekenschap geeft, past beter op het

[152] tooneel dan in een' Roman, waar de held handelende en gevoelende voorgesteld moet
[153] worden, en het besluit omtrent de drijfveer zijner daden aan de abstractie der lezers moet
[154] worden overgelaten. Over het geheel behoort men, naar ons voorkomt, in den Roman,
[155] vooral dan gesprekken in te lasschen, wanneer de woorden en de wijze van spreken
[156] *piquant* het karakter en de gevoelens van den spreker uitdrukken, of van gewigt zijn voor
[157] het geheele verhaal. Wanneer het karakter van weinig beteekenis is, zoo als b.v. dat van
[158] GEERT de oude baker, kan de dialoog meestal zeer wel gemist worden. Zij moge op het
[159] tooneel, in eene vaudeville, voor eene poos behagen, vooral wanneer de mimiek te gelijk
[160] regt goed is, den lezer verveelt zij al ligt, en voor den Roman grenst het te na aan het *bas*
[161] *comique*. Tot het laatste behoort ongetwijfeld het misverstand tusschen VAN REEDE en
[162] RAESFELT, in het eerste deel, het eeuwig gevarieerd thema aller vaudevilles; het door
[163] den stoel zakken van eerstgemelden persoon ontsiert de waardigheid van den historischen
[164] Roman. Zoo meenen wij dit, mogen wij het zoo noemen, *dramatismus* te herkennen in
[165] het verhaal, dat Mevrouw FALCKESTEIN D.I. bl. 71-74 in al de vormen van een goed
[166] tooneelmatig verhaal in de bedruktste omstandigheden aan haren echtgenoot doet. In den
[167] Roman mag men het gesprek afbreken, maar men mag hetzelve niet zoo koel laten
[168] afloopen of liever uitgaan, als, II. bl. 273 de gravinne van *Nassau*: ‘verschoon, Mijnheer
[169] VAN SONHEUVEL! het bespottelijke tooneel, waar gij getuige van geweest zijt.’ - Op

[170] het tooneel mag het invoeren van vreemde dialecten, zoo als hier veel geschiedt, een
[171] burlesk effect maken: wij willen het geenszins in een' Roman afkeuren, ja veeleer door
[172] het voorbeeld van SCOTT aanprijzen, maar nog veel piquanter vinden wij het, wanneer
[173] een Romanschrijver met de studie van den Franschman JACOB toegerust, zijne
[174] persoonen juist laat spreken in de taal en zegswijzen van de eeuw, die hij tracht voor te
[175] stellen: de *ethische* zijde van den Roman wint daarbij ongetwijfeld. Geheel af te keuren is
[176] het begin van het zesde Hoofdstuk des I^{en} Deels. De schrijver wil ons de bekwaamheid
[177] van MAURITS op prijs leeren stellen, door hem als het hoofd eens legers, uit
[178] verschillende natiën bestaande, te vertegenwoordigen. Voortreffelijk ware het geweest,
[179] indien hij ons de verschillende nationale denkwijzen had geschilderd, en de
[180] moeijelijkheid om dezelve alle tevreden te stellen: maar wat doet de Schrijver? Hij kiest
[181] MAURITS' beste legerhoofden: STEVIN, VERE, MARQUETTE, BETHUNE en de
[182] graven van *Nassau*, en laat dezelve allen gebroken Hollandsch praten, doormengd met
[183] hunne eigen talen. In een kluchtspel zou zoo iets naauwelijks dragelijk zijn, hoe veel te
[184] minder in een' Roman, voor den beschaafden lezer, die weet hoe algemeen het Fransch
[185] toen reeds bij voorname personen was en die zich herinnert, dat, onder anderen,
[186] FRANCIS VERE zelf de geschiedenis van den slag van *Nieuwpoort* in het Fransch
[187] beschreef.

[188] Gaarne wenschten wij te kunnen zeggen, dat er in den Roman even veel wijsgeerig en
[189] dramatisch vernuft doorstraalde, doch hier, hoe veel eerbied wij ook voor het talent des
[190] Heeren VAN LENNEP koesteren, moeten wij de waarheid hulde doen. Wat de
[191] schildering betreft van den geest der eeuw, die de schrijver voorstelt, de algemeene
[192] denkbeelden omtrent de natie, die hij schildert, daarover hebben wij reeds vroeger niet
[193] onduidelijk onze meening te kennen gegeven, toen wij over de minder gelukkige keus

[194] van het tijdvak spraken. Nergens toch geeft de Roman ons een denkbeeld van de
[195] veerkracht, die onze natie over het geheel ten dien tijde kenmerkte; nergens van de
[196] heldere en verlichte begrippen, die dezelve den fakkel aan het overig *Europa* deden
[197] voordragen; nergens van de vlijt en koopmansgeest die dezelve kenmerkte; nergens van
[198] de kloekheid en geestkracht onzer oude regenten, alsof niet tegen eenen MOM,
[199] duizenden VAN DER WERVEN en HILDEBRANDS, niet tegen eenen DE VLAERE
[200] duizend kundiger en braver regters hadden overgestaan; waartoe toch dat onwaardige
[201] figuur, dat DE GROOT, UITENBOGAART en GREVINKHOVEN bij de Spaansche
[202] gezanten maken, omdat de geschiedenis zoo weinig van die zamenkomst meldde? maar
[203] waarom dan juist die zamenkomst gekozen, en niet liever het gesprek van
[204] UITENBOGAART met den Spaanschen gezant te *Brussel*, waarbij de brave en
[205] onomkoopbare leeraar den gezant dwong om uit te roepen: *gij spreekt rond, ik verwonder*
[206] *mij over u*. Het best is de ijver van het toen heerschend orthodoxismus geschilderd in de
[207] personen van de beide RAESFELDEN, en den dolzinnigen geloofsijver in het beeld van
[208] den verachtelijken GROENHOF.

[209] Over het geheel mangelt het de onderscheidene karakters aan diepte en
[210] oorspronkelijkheid in denken en handelen. Zij zien er te veel uit als houten poppen, die
[211] de Heer VAN LENNEP, met veel kunst in der daad, laat bewegen: zelden doorziet men
[212] de innige beweeggronden hunner handelwijzen. De Jezuït EUGENIO b.v. is een

[213] gemeene deugniet, van TEUN WEZER in geen ander opzigt onderscheiden, dan dat hij
[214] beter opgevoed dan deze, en in uitgebreider betrekking werkzaam is. Dat hij eeuwige
[215] wraak aan FALCKESTEIN zweert en zijn' eed volbrengt, is wel, maar hij moet meer
[216] doen: de voldoening van zijne wraakzucht moet meer ondergeschikt zijn aan zijn' ijver
[217] voor de kerk. Er moet iets in hem aangewezen worden, dat het gunstig oordeel van
[218] VELASCO Deel I. bl. 82, regtvaardigt. Hij moet zich niet door eene vrouw als
[219] MAGDALENA laten dwingen, maar ook deze ongelukkige des noods verpletteren. Hij
[220] moet zijne achting bij de menigte gronden, en niet zoo dikwijls zijne plannen zien
[221] mislukken, of ten minste, zoo zij mislukt zijn, zijn ongeval weten te bemantelen. Zoo als
[222] EUGENIO hier vertoond wordt, is hij gevaarlijk, zoo als een wild dier het is, men kan
[223] hem ontwijken, omdat op zijn voorhoofd het *hic niger est* geschreven staat. En toch
[224] EUGENIO is de persoon, ten wiens gevalle het verhaal zoo hoog opgehaald en een zoo
[225] uitvoerig verslag van den moord van FALCKESTEIN moet gegeven worden, aan wien,
[226] of aan wiens betrekkingen tot den pleegzoon, derhalve, de wet der tijdseenheid
[227] gewelddadig opgeofferd wordt. MAGDALENA's beginselen zijn geheel duister. Handelt
[228] zij uit gehechtheid aan den Pater, dien zij in haar hart vervloeken moet? of pleegt zij uit
[229] vrouwelijk godsdientstgevoel hare verraderijen? Zij is gravinne van *Wertheim* en abtdis van
[230] *St. Clara*, waarom niet liever de Jezuïtsgezinde vrouw van PANNE, waarvan de
[231] geschiedenis melding maakt? dan had het beginsel van wraakzucht ten minste haar
[232] kunnen leiden, en keurden wij dit, als een' forschen Jezuït onwaardig, in deszelfs karakter
[233] af, in eene vrouw mag het des te heviger worden ondersteld. Beide deze personen komen
[234] ten tooneele en handelen zonder dat men eigentlijk weet, van waar of waarom: de
[235] genoegzame grond hunner handelingen ligt niet in henzelve,
[236] *ώ□ απο δ□νο□ παλαιΦατου ηδ απ□ π□τρη□* vertoonen zij zich; men ziet hunne

[237] bewegingen, maar niet derzelver inwendige roerselen. De pleegzoon zelf verdient geen
[238] hooger lof, dan dien *van een goeden eerlijken jongen*, welken MAURITS hem geeft. VAN
[239] REEDE is niet een moedig ondervindingrijk ijzeren krijgsheld, zoo als wij ze ons gaarne
[240] uit den tijd van MAURITS voorstellen, of strookt met zoodanig een karakter zijn
[241] gebabbel, I Deel, bl. 112? MAURITS speelt, in het tweede Deel de maskerades van
[242] Czaar PETER of JOZEF *den tweede*: in zijne ontmoeting met de gravinne van
[243] FALCKESTEIN, Deel I, bl. 101 verv., is weinig karakteristieks (het laatste Hoofdstuk van
[244] het I Deel is uitmuntend); LUDWIG, GHERYT MAESEN, DS. RAESFELT, de vicaris,
[245] over het geheel BOUKE, en vooral de nieuwsgierige BLEYSWIJK zijn eenvoudiger en
[246] hier en daar uitmuntend gelukte karakters. Zijn de karakters over het geheel minder
[247] ontwikkeld, ook de drijfveren van enkele handelingen blijven wat veel verborgen.
[248] Waarom komt b.v. de gravinne van FALCKESTEIN in het leger van MAURITS? uit
[249] den Roman blijkt het niet; waarom komt zij niet liever een weinig later, om eene
[250] aanklagt in te leveren tegen den in *'s Hage* gevangenen MENDOZA? Waarom wordt niet
[251] EUGENIO zelf de moordenaar van FALCKESTEIN, van wien de geschiedenis meldt,
[252] dat hij door een' vijand doorstoken werd en men daarna zijn lijk verbrandde? Waarom
[253] wordt de toorn van JOAN niet meer aangeblazen door het verhaal van de moorddadige
[254] mishandeling van VELASCO's lijk, zoo als VAN METEREN zulks berigt? Dit alles zou,
[255] onzes inziens, over het geheel eene meer verhevene eenheid, een wijsgeeriger licht

[256] geworpen hebben. Het tooneel, waar LUDWIG zijnen vader vermoordt, had aan de
[257] wijsgeerige scheppingsgeest eens Duitschers, een allerverhevenst en schrikkelijkst
[258] nachtstuk kunnen leveren, doch, terwijl voor het verhaal van VAN LENNEP het
[259] menschelijk gevoel terugdeinst, welt geen traan van mededoogen in het oog op.

[260] Hebben wij met onze aanmerkingen bedoeld over den Roman des Heeren VAN
[261] LENNEP een algemeen afkeurend oordeel te vellen, en hem van verdere pogingen af te
[262] schrikken? Verre zij zulks van ons. Te veel goeds hebben wij zelven in den Roman
[263] gevonden, de vinding, de actie hebben wij bewonderd, en niemand juicht hartelijker dan
[264] wij den letterkundigen arbeid onzes Legendendichters toe, maar dewijl hij een nieuw en
[265] ongebaand spoor betreedt, meende de kritiek het regt te hebben, om zich op zijnen weg
[266] te plaatsen, en, zoo als van de vroegere wandelaars op dit spoor, ook van hem de haar
[267] verschuldigde tol te vorderen. Strenger meent zij te moeten waarschuwen voor de
[268] gebreken van elken schijver van wiens aanleg men veel mag verwachten en vorderen en
[269] die het verdient door een heir van navolgers en bewonderaars omstuwd te zijn.

[270] Gaarne geven wij ten slotte een gedeelte van een der naar ons inzien, meest gelukte
[271] voorstellingen, het tooneel tusschen MAURITS en FREDERIK HENDRIK tot proeve.
[272] Deel II, bladz. 304.

[273]

> **[274]** ‘“FRITS! FRITS!” hernam MAURITS, het hoofd op de vlakke hand leunende,
> **[275]** en eenige tranen stortende, die van de opregtheid zijns harten getuigden; “hoe
> **[276]** kunt gij uwen broeder, uwen liefhebbenden broeder, aldus behandelen!
> **[277]** Waarlijk, ik zag u met meer vermaak aan 't hoofd van een Spaansch leger *den*
> **[278]** *Haag* insluiten en mij bevechten, dan dat ik u tot zulke ellendige spreukjes de

[279] toevlugt nemen zie. Heb ik niet alles gehoord en gezien? Zijt gij niet midden in
[280] de zaal (de vergaderplaats der Remonstranten) gaan staan, om de woorden van
[281] een dier schelmen te bevestigen en aan te toonen, dat gij u werkelijk in de
[282] vergadering bevondt?"
[283] "Om den oproerkraaijer te logenstraffen en de aanwezigen omtrent mijne
[284] bedoelingen uit den waan te brengen," antwoordde de Graaf.
[285] "Waarachtig," zeide MAURITS met bitterheid: "ik heb u niet laten uitspreken;
[286] 't is waar: men had anders ongetwijfeld wat schoons gehoord."
[287] "Met uw verlof," zeide FREDERIK HENDRIK, in de hoop van de kracht der
[288] beschuldiging te verminderen, door dezelve op zijn' broeder te doen
[289] terugkaatsen: "waarvan betigt gij mij? Hebt gij zelf niet, zoo wel als ik, die
[290] bijeenkomst met uwe tegenwoordigheid vereerd?"
[291] Hij deed deze vraag op eenen half schertsenden, althans gemeenzamen toon,
[292] terwijl hij de tafel, waaraan de Prins gezeten was, naderde, met de eene hand
[293] daarop leunde en zijnen broeder vriendelijk aanzag; doch zijne vraag had eene
[294] geheel andere uitwerking dan die, waarmede hij zich gevleid had. De
[295] Stadhouder, wanende, dat zijn broeder hem een' listigen strik wilde spreiden,
[296] om hem, naar gelang van zijn antwoord, in zijne eigene woorden te vatten,
[297] sprong in losgebarsten gramschap op, even als een' lijder, wien de heelmeester
[298] bij het verbinden eener pijnlijke wond onwillekeurig, met de speld, welke vast
[299] moet hechten, in de gevoelige deelen treft. Zijn gelaat werd purperkleurig: zijne
[300] handen beefden als popelbladen en zijne stem geleek aan het raauw geluid des
[301] tijgers, die zich in den kuil des jagers begraven vindt.

[302] “Ha slang!” brulde hij: “is dit uwe helsche list? mijne oogmerken mij af te
[303] vragen, om daar mede de uwe te bedekken! Ja, ik ben daar ook gekomen; ik
[304] ben daar even als gij, gekomen, omdat ik gewaarschuwd was, dat er oproer
[305] gepredikt werd en dat mijn broeder er mede deel in had.”
[306] “Gij kwaamt dus om mij te bespieden?” vroeg FREDERIK HENDRIK,
[307] bedaard achter uittredende: “een ware trek van broederliefde!”
[308] “Beleedigt ge mij nog, verrader!” graauwde MAURITS, wiens gramschap nu
[309] den hoogsten top bereikt had, hem toe: “sidder voor mijn' toorn!” Met het
[310] zeggen van deze woorden sloeg hij de regterhand aan het gevest van zijnen
[311] degen, terwijl hij de linker vuist ophief en er zijnen broeder mede bedreigde.
[312] “MAURITS!” zeide deze, innig geroerd: “keer tot u zelven.”
[313] De Graaf had nog niet uitgesproken of de woede des Prinsen was reeds bedaard.
[314] In de zaal en regt over de plaats, waar MAURITS gezeten had, hing een
[315] volkomen gelijkend afbeeldsel van zijn' doorluchten vader, den stichter der
[316] Bataafsche vrijheid. De Prins was op het laatst zijns levens uitgeschilderd, en
[317] droeg niet de wapenrusting, waarmede hij zich zoo dikwijls aan het hoofd zijner
[318] wakkere scharen vertoond had, maar de eenvoudige huispels, welke hij aan had,
[319] als hij des avonds bij zijne beminde gade, en in 't midden zijner waardste panden
[320] gezeten was. De kunstenaar had meesterlijk die uitdrukking van reine kalmte
[321] des harten, van dankbare tevredenheid en van onwrikbare gelatenheid getroffen,
[322] welke op het innemend gelaat van vader WILLEM te lezen was, en de strenge
[323] diepzinnigheid des ondoordringbaren staatsmans temperde. Op het oogenblik
[324] dat MAURITS, door de onstuimige opwelling der gemoedsaandoeningen
[325] weggesleept, zijnen broeder tegentrad, viel zijn verwilderd oog onwillekeurig op

[326] dat vaderlijk afbeeldsel, en hij waande, in dien ernstigen en toch liefderijken
[327] blik, in de trekken van den mond, waarin weemoed en gulheid uitgedrukt
[328] waren, een stil verwijt te lezen. Het was hem of zijn Vader gereed ware, de
[329] lippen te openen en hem op eene hartroerende wijze, over eene drift te
[330] berispen, die hem de hand tegen zijnen broeder deed opheffen: tegen eenen
[331] broeder, wien hij zoo plegtig beloofd had, een getrouw en standvastig vriend en
[332] beschermer te strekken. Het hart van MAURITS, dat niet alleen

[333]

334 *ACHILLES' heldenmoed en kinderlijke opregtheid*

[335]

[336] ten toon spreidde, doch ook als het hart van ACHILLES even spoedig tot
[337] vergiffenis als tot toorn geneigd was, deed zich op hetzelfde oogenblik een nog
[338] grievender verwijt, dan 't geen uit 's vaders oogen sprak. Beschaamd trad
[339] MAURITS terug, bukte het hoofd als een edele windhond doet, wanneer hem
[340] zijn meester bestraft heeft, ontgespte zijnen degen en liet dien met bandelier en
[341] al op den grond vallen, waarna hij zich in zijnen stoel wierp en het gelaat met de
[342] beide handen verborg: zijn broeder, door dien onverwachten omkeer niet min
[343] bewogen, dan door de drift waarvan dezelve het gevolg was, trad dadelijk toe en
[344] trachtte door vleijende woorden en uitboezemingen vol trouwhartigheid en
[345] broederliefde, het ontsteld gemoed des Prinsen weder tot bedaardheid te
[346] brengen. - Enz.’

3.5 Gezellig onderhoud voor den beschaafden stand[aant.]

[1] *Gezellig onderhoud voor den beschaafden stand. Te* 's Gravenhage, *bij* A. KLOOTS. 1833. 227
[2] Bl.

[3]

[4] De vertaler dezer *uitgelezene vruchten, op* Duitschlands *bodem gekweekt*, heeft de moeite
[5] genomen de drie *stukken*, welke *dit gezellig onderhoud* uitmaken, kortelijk en, dit verstaat
[6] zich van zelf, gunstig te beoordeelen. De *Boekbeschouwing der Boekzaal voor de geleerde*
[7] *wereld* zal er, om welbekende redenen, meest door verpligt zijn. Bij ons zijn dergelijke
[8] aanbevelingen altijd verdacht. Dat den overzetter het oorspronkelijke behaagde, blijkt van
[9] zelfs, wanneer hij zijne pen aan de vertolking toewijdt. De Heer H.V.D.S. zou dit
[10] ongetwijfeld niet doen, wanneer hij vreesde door zijne, van *vreemden overgenomene,*
[11] *lettervruchten den zuiveren smaak van Nederlandsche lezers en lezeressen te kwetsen*.

[12] Wanneer wij den overzetter op zijn woord gelooven, dat hij hier volgens zijn oordeel
[13] *uitgelezene vruchten* mededeelt, dan achten wij ons geregtigd tot de gevolgtrekking, dat hij
[14] een vreemdeling is in de werken van SPINDLER, TIECK, TROMLITZ, LA MOTTE
[15] FOUQUÉ en andere verdienstelijke romandichters, in wier schaduw de zamenstellers
[16] dezer verhalen niet staan kunnen. Nieuwe en stoute vinding, rijke en diepe
[17] karakterkunde, scherp gekenmerkte verscheidenheid, in de gesprekken en handelwijze
[18] der opgevoerde personen aan den dag gelegd, bevallige en krachtige natuurschilderingen,
[19] en alles, wat wij meer nog in de voorstelling van zulk een dichterlijk beeld der
[20] levenswaarheid vorderen, om in het *plaudite* des vertalers te stemmen; wie dit alles hier
[21] verwacht

[22]

23 Zal zich te jammerlijk in 't endt bedrogen vinden.

[24]

[25] iets dergelijks echter meenen wij slechts *uitgelezen* te mogen noemen; de vertaler sta ons
[26] derhalve toe van zijn oordeel te verschillen. Graaf BRUNO *van Eichelen* is een zeer
[27] middelmatig verhaal. Het tooneelspel van KIND: *De regtvaardige vergelding*, een dragelijk
[28] gewrocht; *De bruidskrans of miskenning en onschuld*, een bont zamenweefsel van
[29] onwaarschijnlijkheden en avontuurlijke gebeurtenissen.

[30] Men verwachte hier niets minder, dan *carmina non prius audita*. Nu

[31]

32 Was neues, parbleu! die Möglichkeit
33 Was neues zu sagen, wird immer kleiner,
34 Von Jahr zu Jahr.

[35]

[36] KINDS tooneelspel zal het Vaderlandsch tooneel niet versieren; niemand zal het verhaal
[37] van SATORI of REICHENBACH op eene *soirée litteraire* brengen. Voor het groote
[38] publiek, ondertusschen, dat ter tijdkorting leest, zal welligt dit *gezellig onderhoud* eenige
[39] lastige uren dooden. Er schijnt werkelijk behoefte aan dergelijk werk, daarom *zijn ze wat*
[40] *te prijzen*, die op eene onschadelijke wijze in deze noodzakelijkheid voorzien. Men kiest
[41] de spijzen naar den rang en staat der genoodigde gasten. Maagbedervend zijn de geregten
[42] hier niet.

[43] De stijl der vertaling is doorgaans zuiver en vloeijend; de uitvoering, met uitzondering
[44] der steendruk-titelplaat, helder en zindelijk. Wij voor ons wenschen niet, dat de vertaler
[45] zijne landgenooten op meerdere vertolkingen van gelijk gehalte onthale. Oorspronkelijke
[46] opstellen, als die van BOK, MEESTERS, STAM en dergelijke, zijn altijd beter geschikt,
[47] om de bedoelde klasse van lezers te onderhouden. *Sapienti sat*.

3.6 De Alhambra en Avondstonden aan scherts en vrolijkheid gewijd aant.

[1] *De Alhambra, of nieuwe Schetsen en Portretten, Naar het Engelsch van* WASHINGTON
[2] IRVING, *door* H. FRIJLINK. *Twee deelen, met gegr. titel en vignet. Te* Amsterdam, *bij*
[3] HENDRIK FRIJLINK. 1833.

[4]

[5] *Avondstonden aan Scherts en Vrolijkheid gewijd. Luimige Vertellingen van* TH. HUBER, C.
[6] SPINDLER *en anderen, met gegr. Titel en Vignet*. Bij denzelfden uitgever, 1832.

[7]

[8] 'Vertalen,' schreef de *Literary gazette* voor eenigen tijd, 'is de handel in de letterkunde, en
[9] wanneer wij den koopman dank weten, die ons kostbare zijden stoffen, welriekend
[10] reukwerk of zeldzame vruchten uit landen, die aan gene zijde der zee liggen, overbrengt,
[11] hoe veel meer moeten wij dan niet voor den letterkundigen koopman gevoelen, die ons
[12] een' overvloed van nieuwe denkbeelden, diepe gedachten en eigendommelijke
[13] beschouwingen overbrengt, van welke wij, indien hij niet medegewerkt hadde, geheel
[14] verstoken zouden zijn.' Wij herinnerden ons dit, eene groote waarheid bevattend,
[15] gezegde, toen wij ons ter beoordeeling van het, door den Heer FRIJLINK vertaalde,
[16] werk van den beroemden WASHINGTON IRVING, zetteden. De *Alhambra* herinnerde
[17] ons menige schoonheid van het *Sketch book*, en wij verheugden ons eene nieuwe proeve
[18] in dat vak van letterkunde te ontvangen, hetwelk de schrijver eenigen tijd verliet, om zich
[19] uitsluitend aan den ernst des geschiedschrijvers toe te wijden.

[20] Dubbel belang boezemde ons de *Alhambra* in, dewijl luim en geschiedkundige
[21] belangrijkheid in dit boek op eene natuurlijke wijze vereenigd zijn. Immers de lezer
[22] ontvangt hier niet slechts, gelijk de schrijver zegt, eenige arabeske schetsen van het leven
[23] en verhalen op volksoverleveringen gegrond (*a few 'Arabesque' sketches from the life and tales*
[24] *founded on popular traditions*), tevens wordt hem eene meesterlijke beschrijving van het
[25] beroemde Moorsche paleis de *Alhambra* en der omstreken van *Granada* geleverd, met
[26] bijvoeging van talrijke geschiedkundige bijzonderheden, zoo wel in het algemeen
[27] betrekking hebbende tot de Moorsche geschiedenis als voornamelijk tot BOABDIL EL
[28] CHICO en den stichter en voltooijer der *Alhambra*. 'Om die feiten te leeren kennen,'
[29] zegt de schrijver (de vertaler zal zien, dat het oorspronkelijke voor ons ligt) 'daalde ik uit
[30] het gewest der verbeelding en verdichting, waar alles de tint der verbeeldingskracht aan
[31] moet nemen, en zette ik mijne nasporingen voort onder de bestovene boeken der
[32] Jezuiten-boekerij in het Akademiegebouw, welke, behalve eene menigte lijvige
[33] boekdeelen vol Jezuiten-Polemiek, verscheiden belangrijke stukjes uit de Spaansche

[34] letterkunde en inzonderheid een aantal van die oude, bestovene en in perkament
[35] gebondene kronijken bevat, voor welke ik een' bijzonderen eerbied heb.'

[36] De aanleiding tot de zamenstelling van dit werkje deelt de schrijver ons mede, in zijne
[37] opdragt aan den beroemden schilder DAVID WILKIE *esq.* De vertaler had dezelve over
[38] moeten nemen. 'Gij zult u herinneren,' zoo schrijft hij, 'hoe op de kleine togten, welke
[39] wij eens te zamen naar eenige oude steden van *Spanje*, voornamelijk naar *Toledo* en *Sevilla*
[40] ondernamen, eene zonderlinge vermenging van het Sarraceensche met het Gothische,
[41] welke van den tijd der Mooren dagteekent door ons werd opgemerkt, en hoe wij
[42] meermalen getroffen werden door tooneelen en voorvallen op de straten, welke ons
[43] trekken uit de Arabische nachtvertellingen herinnerden. Gij drongt er toen bij mij op aan,
[44] dat ik iets schrijven zou, om deze bijzonderheden in het licht te stellen, iets in de *Haroun-*
[45] *Alraschid* manier, hetwelk een geurtje van den Arabischen reuk zou hebben, welken alles
[46] in *Spanje* aangenomen heeft.'

[47] Nadat WASHINGTON IRVING zijnen lezeren eenige bijzonderheden, zijn togtje van
[48] *Sevilla* naar *Granada* betreffende, medegedeeld, over de Spaansche landstreken (het *scenery*
[49] is zeer moeijelijk over te zetten: wij zouden landschap-tafereelen gebruikt hebben) en
[50] manier van reizen uitgeweid, en even meesterlijk een' Spaanschen bedelaar als een
[51] avondtooneel in de kleine stad *Toxa* geschilderd heeft, voert hij ons naar de *Alhambra*. Wij
[52] deelden in zijne vreugde, dat hij van den Gouverneur der vesting verlof kreeg, om
[53] deszelfs ledig staande vertrekken in dat Moorsche paleis te mogen bewonen. Daarna laat
[54] hij ons de *Alhambra* als vesting beschouwen, geleidt ons naar binnen, voert ons naar den
[55] toren van *Comares* en schildert zijnen waarden lezer en medgezel (*worthy reader and*
[56] *comrade*) de omstreken der *Alhambra*. Krachtig en met dichterlijke waarheid, met
[57] gloeijende en van leven tintelende kleuren beschrijft hij dat *schitterend panorama van stad en*

[58] *land, van rotsachtig gebergte, groene vallei en vruchtbare vlakte, van vesting, hoofdkerk, moorsche*
[59] *torens, Gothische koepeldaken, verbrokkelde bouwvallen en bloeijende boschaadjes*. Is men van den
[60] togt vermoeid, men verfrissche zich er een weinig onder de hooge gewelven bij de *fontein*
[61] *der leeuwen*, en leze er: CHATEAUBRIANDS verhaal der bedevaart van ABEN HAMET
[62] *le dernier Abencerage* en *donna* BLANCA, *la brillante Espagnole*, naar het paleis der
[63] voorvaderen van den ongelukkigen held. Die beschrijving zal dubbel belangrijk zijn, daar
[64] ook CHATEAUBRIAND op de plaats zelve schreef. Vergelijk beiden, lezer! bij beiden
[65] zult gij schoonheden vinden. CHATEAUBRIAND echter heeft geenszins de meesten.
[66] FLORIANS *Gonzalve de Cordoue* willen wij u niet in de gedachten brengen. Zorg slechts
[67] tegen den avond WASHINGTON IRVING wederom op te zoeken. Gij zult hem
[68] vinden, op het balkon, aan het middelste venster van de *zaal der gezanten*, in den hoogen
[69] toren van *Comares*, gij zult met hem de zon achter het purper *Alhama* gebergte zien onder
[70] gaan. Gij zult het *zien*, lezer! en daarna zal u de heerschappij der Mohamedanen in *Spanje*
[71] herinnerd worden. Later zult gij nog eens met hem op dat balkon toeven en even
[72] tevreden scheiden.

[73] De schrijver acht het vervolgens tijd om den lezer eenig denkbeeld van zijne huisselijke
[74] inrigting in deze zonderlinge woning te geven. Hij schetst ons zijne huisgenooten: *Tia*
[75] ANTONIA, de kleine DOLORES, den ernstigen MANUEL en den fiks geteekenden
[76] zoon der *Alhambra*, MATEO XIMENES. Daarna beschrijft hij ons het gezellig leven

[77] aldaar, teekent met de behagelijkste luim een klein onrustig tooneel in de *Alhambra*, door
[78] de ontvlugting van het lievelingsduifje van DOLORES veroorzaakt, en deelt ons regt
[79] geestig zijnen angst mede, toen hij den eersten nacht in een afgelegen gedeelte der
[80] *Alhambra* doorbragt. Moeijelijk valt de keuze eener proeve uit zoo veel voortreffelijks: *De*
[81] *Alhambra bij maanlicht* kwam ons de meest geschikte voor; straks willen wij onzen lezeren
[82] dezelve mededeelen. Niet minder verdienstelijk werd de leeuwenhof geschilderd.

[83] Na ons op deze wijze de *Alhambra* en derzelver schoonheden afgemaald en de portretten
[84] van derzelver bewoners gepenseeld te hebben, worden den lezer eenige legenden en
[85] plaatselijke overleveringen medegedeeld. Somtijds hebben deze vertellingen, waaronder
[86] de *Pelgrim der liefde* en het *Legaat van den Moor* uitmunten, tamelijke overeenkomst met die
[87] van SCHEHERAZADE. Des schrijvers luim en vernuft is echter overal even levendig en
[88] afwisselend; geen zweem van het vervelende en slaapwekkende, een gedeelte der
[89] nachtvertellingen eigen, kan derhalve hier gevonden worden. De legende van *De drie*
[90] *Schoone Princessen* zal onzen lezeren welligt reeds uit de met zoo veel smaak verzamelde *Iris*
[91] bekend zijn. Niet minder dan die voortreffelijk geslaagde verhalen behaagden ons de
[92] merkwaardigheden omtrent *gubernador* MANCO, door een' wakkeren en schranderen
[93] Kolonel der Invaliden aan den Schrijver medegedeeld. Wat is het een uitmuntend portret,
[94] dat portret van *gubernador* MANCO! even uitmuntend als dat van den barbier
[95] PEDRILLO PEDRUGO, in de geestige legende van het *Legaat van den Moor*.

[96] Onuitputtelijk zouden wij in den lof van dit werk kunnen zijn. Elke bladzijde getuigt van
[97] des schrijvers hoogbeschaafde luim, levendige verbeelding, juiste karakterkunde en
[98] scherpzienden, alles opvangenden blik. Den luimigen schrijver van de *Wandelaars-Oogst*
[99] en *Reiszak*, en vooral den luimigen autheur der *Vier dagen op Reis*, meenen wij te moeten
[100] vermanen, gedurig deze nieuwe Schetsen en portretten, gelijk de overige werken van W.

[101] IRVING, te bestuderen. Het zal ongetwijfeld invloed op hun denkbeeld van luim en
[102] luimigheid hebben.

[103] De vertaling van den Heer FRIJLINK verdient inderdaad lof; zij is zuiver en vloeijend,
[104] en schijnt doorgaans naar het oorspronkelijke vervaardigd. Onder het bearbeiden zal hij
[105] bemerkt hebben, dat het eene gewaagde onderneming is, om WASHINGTON
[106] IRVINGS stijl en vernuft weder te geven. De Heer STEENBERGEN VAN GOOR,
[107] een zoo geoefend, smaakvol en vernuftig man, wien het niet aan solide kennis ontbreekt,
[108] heeft zich meermalen zeer gelukkig van die taak gekweten. Wij mogen het niet
[109] ontkennen, dat, bij eene vergelijking met het oorspronkelijke, de vertaling in waarde
[110] verliest, maar hoe weinige overzettingen kunnen dien toets doorstaan!

[111] Ten proeve strekke de bovengenoemde schets, bij welke wij ons eenige aanmerkingen
[112] zullen veroorloven, wier aantal ligtelijk konde vermeerderd worden, indien wij ons niet
[113] voor den schijn van vitterij wilden wachten.

[114]

[115] DE ALHAMBRA BIJ MAANLICHT.
[116]
[117] Ik heb eene beschrijving mijner woning gegeven, gelijk zij was, toen ik voor het
[118] eerst van haar bezit nam; een paar avonden echter hebben eene volslagene
[119] verandering, zoo wel met haar als met mijne denkbeelden te weeg gebragt. De
[120] maan, toenmaals onzigtbaar, verkreeg allengskens hare heerschappij over den

[121] nacht, zweeft nu in vollen glans boven de torens, en giet nu in eiken hof en elke
[122] zaal een' zachten lichtstroom [uit]. De tuin onder mijn venster is door een zacht
[123] licht bestraald; de oranje- en citroenboomen zijn in zilver gedoopt (wij stemmen
[124] toe, dat het *tipped with silver* naauwelijks te vertalen zal zijn), de fontein fonkelt
[125] (schittert) in het schijnsel der maan, ja zelfs het rood der rozen is bijna zigtbaar[1].
[126] Uren lang zat ik op deze wijze aan mijn venster, ademde de balsamieke lucht
[127] (*the sweetness*, de zoete geuren) van den tuin in, en verdiepte mij in nadenken
[128] over de gezonkene grootheid van hen, wier geschiedenis, in de schitterende
[129] (*elegant*, smaakvolle) gedenkteekenen rondom mij, in zwakke schaduwtrekken
[130] was afgemaald. Somwijlen verliet ik tegen middernacht (*als alles stil was* heeft het
[131] oorspronkelijk, FRIJLINKS *in plegtige stilte* is evenmin fraai als getrouw) mijne
[132] kamer en wandelde [in plegtige stilte] het geheele gebouw rond. Wie kan een'
[133] dergelijken nacht in zulk een klimaat en op zulk eene plaats voldoende
[134] beschrijven! De lucht van eenen Andalusischen middernacht, gedurende den
[135] zomer, is waarlijk etherisch. Het is even als of men in een' ruimer' dampkring is
[136] opgeheven; de ziel is zoo opgeruimd, de geest zoo levendig, het ligchaam zoo
[137] ligt, dat zelfs het bestaan alleen tot een waar genot wordt (dat reeds het bestaan,
[138] waar genot wordt.) Het maanlicht brengt op de Alhambra eene tooverachtige
[139] uitwerking te weeg. Alle reten en scheuren, alle verweerde en beschadigde
[140] plekken verdwijnen; het marmer neemt zijne oorspronkelijke blankheid weder
[141] aan; de lange kolonnaden (zuilengangen) verfraaijen zich (*brighten*, blinken) in
[142] den maneschijn; en de zalen worden door een zoo zacht schijnsel verlicht, dat

1 Beter: *and even the blush of the rose is faintly visible*, zelfs is de blos der rozen flaauwelijk zigtbaar.

[143] het geheele gebouw ons aan de tooverpaleizen eener Arabische vertelling doet
[144] denken.
[145] In zulke oogenblikken heb ik mij, den trap op, (*I have ascended*, dat ongelukkig
[146] *den trap op* behoort den Vertaler) naar het kleine paviljoen (*paviljoen*, de kleine
[147] koepelvormige zaal) begeven, hetwelk men de toiletkamer der koningin noemt,
[148] om het grootsche (*extensive*, uitgestrekt) en afwisselende uitzigt, dat men van
[149] hetzelve heeft, te genieten. Ter regter zijde schitterden (het *would gleam* is
[150] onvertaalbaar) de besneeuwde kruinen der *Sierra Nevada*, als zilveren wolken aan
[151] het donkere uitspansel en de scherpe omtrekken der bergen waren teederder,
[152] maar echter naauwkeurig uitgedrukt. Mijn grootste vermaak bestond intusschen
[153] daarin, dat ik over het parapet, de borstwering, van den *Tocador* leunde, en op
[154] *Granada*, dat voor mij als eene kaart uitgebreid lag, nederzag. Alles in de stad was
[155] in diepe rust gedompeld; (Waarom bedierf de vertaler, door dat *in de stad* hier in
[156] te voegen, te dezer plaatse den stijl?) ja zelfs hare witte paleizen en kloosters
[157] schenen in den maneschijn te sluimeren.
[158] Somwijlen vernam ik ook den flaauwen klank der castagnetten-dansers, die nog
[159] in de Alameda vertoefden, of ik hoorde de zachte (*dubious* twijfelachtige) toonen
[160] eener guitarre, door (lees *met*) gezang gepaard, en bragt mij voor den geest, hoe
[161] in deze of gene eenzame straat een jongeling (*some youthful cavalier*, een
[162] ridderlijke jongeling) voor het venster zijner aangebedene, eene serenade geeft;
[163] eene galante gewoonte van vroegere tijden, die echter, behalve in de [meer]
[164] afgelegene steden en vlekken van *Spanje, allengskens geheel en al buiten gebruik*

[165] *begint te geraken*. (Welk eene lange en lamme overzetting van het *now sadly on the*
[166] *decline*, in treurig verval!)
[167] Zoo doolde ik uren lang door de binnenhoven rond en toefde op de balkons
[168] van het kasteel, terwijl ik mij aan de zoete droomerijen overgaf, welke onder
[169] eene Zuidelijke luchtstreek den tijd zoo aangenaam verdrijven. En zoo brak
[170] menigmaal reeds de morgen aan voor dat ik mij te bed begaf en door het
[171] gemurmel van de fontein der *Linderaxa* in slaap gewiegd werd.

[172]

[173] De verdienstelijke uitgever levere ons vele dergelijke werken; eene uitvoerige
[174] aankondiging zal ons dan steeds eene aangename taak zijn.

[175] Te gelijk met de *Alhambra* liggen op onze schrijftafel: *De Avondstonden aan Scherts en*
[176] *Vrolijkheid gewijd*. Met uitzondering van de verdienstelijke vertelling van TH. HUBER,
[177] zijn zij voor de lezers van het *Gezellig Onderhoud* geschikt, in een vorig nommer door ons
[178] aangekondigd. SPINDLERS verhaal: *Oom en Neef*, was het keurig en voortreffelijk
[179] gekopiëerd plaatje uit de *Forget me not* weinig waard, ook door het toevoegsel wordt het
[180] zulks niet. Van het *Blijspel in den Reiswagen* en den *Modernen Fortunatus* willen wij zwijgen.
[181] Het vignet der *Alhambra*, de poort, welke den toegang tot het gebied der *Alhambra* vormt,
[182] voorstellende, is allergelukkigst uitgevallen. De Heer OOSTERHUIS verdient groote
[183] aanmoediging. Het teekenen voor de graveerstift wordt in ons Vaderland, over het
[184] algemeen, eenigzins verwaarloosd. Begaafde schilden schijnen dien arbeid weinig
[185] beteekenend te achten; indien sommigen er zich al eens toe verledigen, dan zal de
[186] teekening niet zelden zoo oppervlakkig, onnaauwkeurig en slordig behandeld worden,
[187] dat de graveur weinig in staat is dragelijk werk te leveren. De Heer NIEUWHOF was
[188] hier gelukkiger, het teekenwerk des Heeren OOSTERHUIS werd door hem zeer
[189] gelukkig in het koper gebragt.

[190] De *Alhambra* vindt evenveel koopers als lezers. De uitgever verdient voor dat werk
[191] onbepaalde belangstelling, algemeene goedkeuring en duurzamen bijval.

3.7 Losse bladen uit het groote levensboek[aant.]

[1] *Losse bladen uit het groote Levensboek. Lectuur voor Nederlandsche vrouwen en meisjes, door Mr.*
[2] C.P.E. ROBIDÉ VAN DER AA. 1ste *Deel, met gegr. titel en vignet. Te* Amsterdam, *bij*
[3] G.J.A. BEIJERINCK. 1833.

[4]

[5] Op den keurigen omslag van dit, bij uitnemendheid wel uitgevoerde, boekdeel is eene
[6] regt elegante dame voorgesteld. Voor dergelijke schoonen bestemde de uitgever zijn
[7] werk, en wij twijfelen er niet aan, het bevallig en smaakvol gewaad, in hetwelk de
[8] romantische muze des schrijvers zich, *simplex munditiis* aanbiedt, zal haar den toegang
[9] verleenen tot onze vrouwen en meisjes van hoogeren stand. Weinige onzer
[10] romanschrijvers genieten dat voorregt, - weinige verdienen hetzelve. - Is het werk des
[11] Heeren VAN DER AA die onderscheiding waardig? - Onze beoordeeling zal hier
[12] antwoorden. Iedere betere poging verdient aanmoediging, en onder deze willen wij des
[13] schrijvers arbeid gaarne eene plaats toekennen, want ‘wie zou ook de zwaluw niet soms

[14] willen zien zweven in lagere kringen, langs de bloemrijke oevers der ruischende beekjes?'
[15] Op de 'hooge vlugt der adelaren' staart men zich blind. Nu, wanneer men die afgesletene
[16] vergelijking op onze romanschrijvers toepast, waarlijk dan hadden, *rari quippe boni*,
[17] niemands oogen nog veel te lijden.

[18] Deze *Losse Bladen uit het groote Levensboek* zijn bij uitsluiting aan *de lotgevallen van eene*
[19] *kunne* gewijd, *tot welke de schrijver niet behoort*, dat wil korter en juister zeggen: aan de
[20] lotgevallen van eenige vrouwen en meisjes. Niemand zou zich hierover verwonderen, al
[21] had de Heer VAN DER AA zijne bijzondere drangredenen tot derzelver zamenstelling
[22] niet opgegeven. Op de meening der achtenswaardige vrouw, dat het in ons vaderland
[23] eene zeldzaamheid is, dat het mannelijk geslacht voor vrouwen schrijft, zou een en ander
[24] af te dingen zijn. Geenszins is onze letterkunde voor onze schoone landgenooten een
[25] ontzegde schat: al derzelver rijkdom is eene gemeenschappelijke bezitting. De aanmerking
[26] zal slechts gegrond zijn, dat op den titel zeldzamer uitgedrukt wordt, voor *vrouwen* en
[27] *meisjes*. Maar dan is het aantal nog geringer, welke op het titelblad hunne bestemming
[28] voor *mannen* aankondigen. Bied mij vijf en twintig letterkundige voortbrengselen onzer
[29] natie aan, wanneer men er afrekent, die voor niemand goed zijn, zal ik ten stelligste op
[30] twee derde *voor mannen en vrouwen* kunnen plaatsen, en ook het laatste derde deel zal zeker
[31] nog eenige bepaaldelijk voor vrouwen geschrevene werken bevatten.

[32] De Heer VAN DER AA oordeelt verder, op eenen tamelijk hoogen toon, over de
[33] romantische school; spreekt van baardelooze filozofen en het wijs Godsbestuur
[34] loochenende schrijvers, verklaart, dat ook mannen zijn werk wel mogen lezen, om er
[35] *nieuwe bewijzen* voor eene niet te *wedersprekene* stelling te vinden, en verzekert verder, dat
[36] zijne verhalen Archaeologisch, Ideologisch, Mystagogisch noch Mythologisch zijn, maar
[37] dat hij zeer ouderwetsch zijnen eigenen weg bewandelt. (Even als of *navolgen* eene

[38] *nieuwigheid* ware, de hemel gave zulks!) Waartoe al die omhaal noodig was, begrijpen wij
[39] niet, en wij veroorloven ons de vrijheid aan te merken, dat de Heer VAN DER AA, als
[40] Nederlander inderdaad oorspronkelijk geweest zou zijn, door geene voorrede te
[41] schrijven, want wat hij verder omtrent zijne lezers zegt is even overtollig. Immers de
[42] schrijver zal zelf inzien, dat geen derzelve zich nu eens volstrekt voorgenomen heeft, zijne
[43] togtgenooten naar een beter vaderland, alleen door *kunstglazen* (brillen?) te beschouwen,
[44] terwijl hij zulks met het bloote oog doet. De zegswijze, welke hier gebezigd werd, klinkt
[45] fraaijer dan zij wezenlijk is.

[46] Acht verhalen (opdat wij tot den inhoud overgaan) maken het eerste deel dezer bladen
[47] uit. Elk derzelve willen wij opzettelijk beschouwen, om derzelver verdiensten en
[48] gebreken bepaaldelijk aan te toonen.

[49] I. MINA, *het meisje uit het eikendal*. Een fragment in tamelijk goeden stijl. De herinnering
[50] aan een' vroeg gestorven' academie-vriend, en eene gade, welke dien vriend zijns harten
[51] naar betere gewesten voorging, is regt gevoelig beschreven, en gaarne vertoefden wij met
[52] den schrijver op het kerkhof, ofschoon hij, door ons derwaarts te brengen, anderen
[53] navolgde. Ach! wat zijn wij, sinds de later zoo verstandige FEITH, een ongelukkig
[54] voorbeeld gegeven had, dikwijls naar de stille graven gegaan. De Heer VAN DER AA
[55] schenkt ons geen maneschijn op dien togt en daar deed hij wel aan; wij betreuren het
[56] slechts, dat hij van de *toorts van den* nacht sprak, het beeld moge dichterlijker schijnen, 't is

[57] even verkeerd als ADRIAAN's *nachtlamp der aarde*. Dit kerkhofstuk (sit venia verbo) is
[58] echter de inleiding tot het eigenlijk verhaal, hetwelk evenveel bladzijden beslaat, en
[59] waarin de schrijver ons veel minder behaagde. MINA, een arm meisje, leert FREDERIK
[60] den zoon van eene arme vaandrigsweduwe kennen, zij beminnen elkander weldra, maar
[61] de jonge hoevenaar is *niet vrij van jaloerschheid*. Hij verdenkt MINA, *krijgt woorden met haar*
[62] en dreigt soldaat te worden. Zij zegt, *dat hij zulks om haar niet behoefde te laten*, en nu
[63] volvoert hij dat voornemen. Hij sneuvelt bij den slag van *Waterloo*. MINA verneemt dit
[64] van een' sappeur; het meisje is *sinds dien tijd stom en bovendien kennelijk in hare*
[65] *geestvermogens gekrenkt*; nadat in het nabij gelegen dorp een militair begraven is, begeeft zij
[66] zich gedurig naar het kerkhof, waar de schrijver haar vond. Wij moeten het herhalen, dit
[67] gedeelte behaagde ons veel minder, het ware te wenschen, dat hij wat meer nagevolgd en
[68] SCOTTS *krankzinnigen* bestudeerd had. Navolgen is geen nabootsen, dit onderscheid
[69] schijnt de Heer VAN DER AA niet te begrijpen. Wij willen niet, dat hij eene
[70] krankzinnige van den grooten onbekenden gecopieerd, maar op diens voorbeeld de
[71] natuur bestudeerd en waargenomen had, werwaarts de blik van dien menschkundigen
[72] Brit zich rigtte, tot welken omvang zich dezelve uitstrekte, hoe diep hij het menschelijk
[73] hart peilde, waarlijk dan ware MINA's persoon even belangrijk geworden als zij nu met
[74] waterverw gekleurd is. Het verhaal van FREDERIKS moeder (bladz. 9-14) had veel
[75] korter en meer boven alledaagsche boeketaal verheven moeten zijn. De Heer VAN DER
[76] AA moge zijn' eigenen weg bewandelen, wij verzellen hem ongaarne, waar hij zoo koud
[77] en onmenschkundig schrijft als in het volgende: de moeder van FREDERIK verhaalt
[78] bladz. 13: ‘De slag bij *Waterloo* had plaats gehad en wij waren sinds weken zonder
[79] berigten van FREDERIK. Een zwaar geteisterd bataljon trekt ons dorp door en MINA

[80] die geen' militair zien konde, zonder naar FREDERIK te vernemen, doet dit ook nu; de
[81] sappeur dien zij aanspreekt, antwoordt haar: dat hij hem zeer goed *kent* (!) dat hij een
[82] dapper kerel *is* (!), met verrukking luistert zij naar zijne woorden en vraagt: of
[83] FREDERIK ook spoedig bij haar zou kunnen komen? De soldaat antwoordt haar (weinig
[84] in den soldaten toon): tot u keert hij nimmer weder; leef braaf zoo als hij, dan zult gij
[85] hem mogelijk daarboven wederzien. - Mijn God! gilt MINA, wat zegt gij, wat is er dan
[86] met FREDERIK gebeurd? Hij is gestorven voor het vaderland, op het bed van eer.' Niet
[87] minder hinderde ons die theatrale kus op het voorhoofd (bl. 14). Dat is geen natuur,
[88] neen, bij al wat waar is, dat is geen natuur! Niemand noeme dit beuzelingen, waar men in
[89] zoo eenvoudig eene vertelling niet natuurlijk blijft, gaat elke verdienste verloren.

[90] II. HILLEGONDA VAN BATESTEIN is een behagelijk verhaal. Twee jonge schilders
[91] ontmoeten, bij *Terracina*, eene oude blinde vrouw en een met dezelve bedelend meisje.
[92] Het laatste is (hiermede vangt hij het verhaal harer lotgevallen aan) de eenige dochter van
[93] FREDERIK VAN BATESTEIN. Op eene reis door *Italië* tot herstel van hare
[94] gezondheid, werd haar vader vermoord, en viel HILLEGONDA in handen der roovers,
[95] welke haar tot bedelen en vernederenden arbeid gebruikten. De jonge schilders nemen
[96] haar in hunne bescherming, en verzellen haar naar *Napels*, terwijl zij zich *Marchese* VAN
[97] BATESTEIN noemt, vervolgens begeeft men zich naar *Rome*, waar de Heer VAN DER
[98] STRUIK, de stiefvader van HILLEGONDA haar, door eene *Amsterdamsche kopieermachine*
[99] (of dit de uitdrukking is voor een' boekhouder uit die handelstad betwijfelen wij) af deed

[100] halen. Regt goed is hier het een en ander kunst- en natuur-schoon, van het *land waar de*
[101] *citroenen bloeijen* geschetst. HILLEGONDA wordt door een' harer redders bemind, door
[102] deszelfs zorg was zij aan hare familie herschonken. Bij zijne terugkomst in het vaderland,
[103] dingt hij naar hare hand en - de lezer gist reeds het vervolg, - na den tiendaagschen
[104] veldtogt, waarin HILLEGONDA's minnaar als luitenant deelde, huwen zij. Dit
[105] onderhoudend verhaal behoort tot de beste des bundels, ofschoon het blijkbaar genoeg in
[106] de manier van mejufvrouw MOENS geschreven is.

[107] III. Veel minder behaagde ons MINETTE GANTOIS, *of trouw tot in den dood*. Een
[108] Duitsche Baron, die sedert een jaar te *L*. studeerde, verlieft op de dochter van den dames-
[109] kapper GANTOIS, (de L(eid?)sche dames schijnen ten dien tijde, blijkens bladz. 54, met
[110] *poederkwast en scheermes* gekapt te zijn.) REUDLER, de hofmeester van den adellijken
[111] student, een gemeene schurk, bestuurt dien liefdehandel. GANTOIS zendt zoodra hij die
[112] betrekking ontdekt, zijne dochter naar het zusterhuis te *O*., om haar aan het dreigend
[113] gevaar te onttrekken. REUDLER ondertusschen was *papa te slim geweest*. Hij zal
[114] MINETTE opzoeken. RHODE wil haar huwen, al ware het door heimelijken echt,
[115] ‘want,’ zegt de baron, ‘daarin zal de Belgische geestelijkheid *geen been* vinden.’
[116] REUDLER *denkt* het tegendeel, maar *zegt* dat *Duitschland even genegen* is, om een paar
[117] minnende harten te vereenigen. Hij weet zich den toegang tot MINETTE te banen, doch
[118] spant met den voogd van RHODE zamen, om de gelieven te bedriegen en dwingt
[119] MINETTE een' brief te schrijven, bij welken zij van den baron *voor deze wereld* afziet. Nu
[120] wordt RHODE's wanhoop geschilderd. Vindt men gevoel, menschenkennis,
[121] oorspronkelijkheid of genie in die voorstelling? Moeten wij haar geene *theatrale declamatie*
[122] noemen? De lezer oordeele:

[123]

[124] ‘RHODE (krampachtig lagchende). O gij vrouwen, die lammeren schijnt en
[125] tijgers in wreedheid overtreft! hoe speek gij met het mannelijk hart?
[126] MINETTE, ook gij huicheldet liefde en kunt met eene ijskoude hand deze
[127] regelen ter nederschrijven. God vergeve het u, wat ik wel vergeven maar niet
[128] vergeten kan. En gij, ellendige adeltrots, die met uwen *giftigen adem* de *bloem*
[129] *mijner liefde bewasemdet en verwelken deedt*! verheug u nu in het gezigt van den
[130] stervenden *tronk*, dien gjj vreesdet, dat het *klimop* dat er zich koesterend om
[131] heen strengelde, zoude ontheiligen. Verheug u nu in het gezigt van den
[132] wegstervenden *stam* der RHODE VAN RHODESTEIN's, die aan uwe
[133] registers geene nieuwe namen schenken zal; naast wiens kwartieren een ledig
[134] schild den nakomeling zal aanduiden, dat gij de hoop, die hij eenmaal koesterde,
[135] om u een nakroost zijner waardig te schenken, hebt vernietigd.’

[136]

[137] Een jeugdig geneesheer vindt MINETTE GANTOIS in een gasthuis te *Weenen*; zij was
[138] een toonbeeld van de *wrekende geregtigheid Gods, die niet mist de kinderen te straffen, die*
[139] *vergeten wat zij hunnen ouders verschuldigd zijn*. Bij haren dood blijkt, uit een nagelaten
[140] geschrift, dat REUDLER haar aan RHODE's voogd overgeleverd had; deze stelde haar
[141] in een' afgelegen burg in verzekerde bewaring, eindelijk ontvlugtte zij, en werd
[142] wezenloos aan eene der poorten van *Weenen* gevonden en naar het gasthuis gebragt, waar
[143] de geneesheer H. haar vond. RHODE VAN RHODESTEIN, die nu op de vaderlijke

[144] goederen leefde om wel te doen, nam de kapper, *zijn' eerwaardigen vriend*, (!) tot zich en
[145] ging, toen deze overleden was, naar *Zuid-Amerika.* REUDLER werd, als valsche munter,
[146] tot de kruiwagenstraf veroordeeld.

[147] Ziet hier den inhoud van dit verhaal. Welk belang een karakterloos meisje, een
[148] onverstandige en onbeduidende pruikemaker, een geesteloos en zwak wellusteling, die
[149] ook in zijn berouw zeer weinig beteekent, en een nietswaardige schurk als REUDLER,
[150] bij eenen zamenloop van onwaarschijnlijkheden, op kunnen leveren, zal niemand
[151] begrijpen. De zedelijke strekking levert de meest alledaagsche moreel der wereld; dikwijls
[152] werden ongehoorzaamheid en ligtzinnigheid in derzelver schromelijke gevolgen met
[153] meer kracht, vernuft, waarheid en gevoel voorgesteld. Wanneer de schrijver zich dit
[154] voorstelde, dan verminderde hij den indruk, door den losbandigen jongeling en het
[155] ligtzinnige meisje de slagtoffers der schandelijkste schurkenstreken te doen worden.
[156] Aesthetische waarde ligt er in het verhaal niet; schoonheden van detail wenschten wij op
[157] te kunnen geven.

[158] IV. TRUITJE, *of die sta(at) zie toe niet te vallen*. Eene ontmoeting op de Nieuwmarkt te
[159] *Amsterdam* opent dit verhaal: ‘Mijn gedrag verwonderde mij zelven, hoe moet het dan
[160] anderen niet verwonderd hebben!’ zegt de schrijver, nadat hij ons dat avontuur
[161] medegedeeld heeft. In waarheid, wij verwonderden ons met hem. Een oud wijf weigert,
[162] in zeer gemeene bewoordingen, een *jeugdiger wezen* eenig drinken voor derzelver kind te
[163] geven. De verhaler bleef staan en trad vervolgens nader. ‘“Zuur en eijeren!” zeide het
[164] wijf, mij bespeurende (zoo gaat het verhaal voort) met eene stem, die eenige toonen
[165] gedaald was, “mijn lieve mijnheer! gelijk ik verkoop vindt gij nergens; tast toe, lekker of
[166] geen geld.” Ik haalde mijn zakboek te voorschijn, (!) en vroeg, op zekeren toon van
[167] autoriteit: “waar woont gij vrouw?” - “Waar ik woon,” zeide de oude, mij van top tot
[168] teen opnemende, “ik zou je kunnen vragen, wat je dat raakt; maar de woonplaats van

[169] iemand, die een vrij geweten heeft, is geen geheim: in de Foeliedwarsstraat, naast BRAM
[170] *den kruijer*.” Onwillekeurig haalde ik eenig zilvergeld uit den zak en gaf het haar, met de
[171] bijvoeging: “Zorg voor de vrouw met haar kind; ik stel er u verantwoordelijk voor.”’

[172] Den volgenden dag trekt de schrijver naar den kelder van MARTHA SNIP, hij koos den
[173] weg derwaarts door de buurt, welke men *Marken* noemt, en die, volgens het oordeel van
[174] den Heer VAN DER AA, de pen van een' WALTER SCOTT waardig zou zijn, om er
[175] een tafereel van te schetsen. Wij moeten belijden, dat *Amsterdams* achterhoeken ons
[176] vreemder zijn dan den schrijver. Wat zijne beschrijving echter betreft, dezelve komt ons
[177] voor reeds de pen des Heeren Mr. ROBIDÉ VAN DER AA onwaardig te zijn, en het
[178] heeft inderdaad den schijn als of hij met den schrijver van *Waverley* den draak steekt, waar
[179] hij wenscht, dat deze een tafereel zou geschetst hebben van *menigvuldige kruiwagens,*
[180] *stalletjes en draagbare winkels, gedurig brandend vuur, onophoudelijk knetterende olie, panharing,*
[181] *platvisch, gekookte aardappels, die naast gebradene appels rooken, taankleurigen stokvisch,*
[182] *stoomende lever en long, druipenden bietwortel en tot kluifjes gehakte ossenpooten*. Dat alles is zoo
[183] walgelijk en viesch, dat de schrijver zeer onwelvoegelijk handelde, dit tafereel opzettelijk
[184] te schetsen. De kiesche smaak der Nederlandsche vrouwen en meisjes wordt hier baldadig
[185] gekwetst. De schrijver zou (dit weten wij) te wellevend zijn, om aan eene beschaafde
[186] vrouw eene wandeling door die buurten voor te slaan. Geenszins willen wij beweren, dat

[187] die verblijven der armoede, schande en ellende niet beschreven kunnen, niet beschreven
[188] mogen worden.

[189]

190 D'un pinceau delicat, l'artifice agréable,
191 Du plus affreux objet fait un objet aimable.

[192]

[193] Maar ongetwijfeld wordt de hoogste kunst tot zulk een tafereel vereischt, die schets te
[194] beproeven, is een onbegrijpelijk groot waagstuk; dergelijke expositie moet noodzakelijk
[195] gemotiveerd zijn, de lezer moet overtuigd wezen, dat die beschrijving in het plan des
[196] schrijvers onvermijdelijk was: dat hij er zich niet van ontslaan kon. Indien de Heer VAN
[197] DER AA de bewoners dier afzigtelijke wijk geschetst had, om de situatie van eene of
[198] meerdere zijner opgevoerde personen uit te doen komen, er zou veel vernuft en
[199] kieschheid vereischt zijn, om in die voorstelling te slagen en in het bijwerk den schrijver
[200] te doen bewonderen, maar er was niet aan te wanhopen. SCHILLER zegt (in zijne *Kleine*
[201] *Prozaische Schriften* IV Th.) met regt: *Ein grosser Kopf und ein edler Geist wird selbst das*
[202] *Gemeine zu adeln wissen, und zwar dadurch, dass er es an etwas Geistiges anknupft und eine*
[203] *grosse Seite daran entdekt*. Bij de *gemeine behandlung* des schrijvers kunnen wij het hem
[204] naauwelijks vergeven, dat hij ons van *de smerige bevolking van die smerige buurt* spreekt,
[205] neen, dan zagen wij nog liever dat hij (bl. 163) MINETTE naar een' schoolmeester bragt,
[206] om BILDERDIJKS *Dionys van 't dorp* uit te schrijven.

[207] Even onkiesch handelde de schrijver door zijn gesprek met MARTHA SNIP mede te
[208] deelen. De taal die de *schandelijkheid van zoo onschamel een schepsel*, gelijk de Heer VAN
[209] HEEMSKERK zou zeggen, op bladz. 102 uitslaat, zouden wij evenmin eene beschaafde
[210] vrouw willen voorlezen, als hier overnemen. Wij herinneren hier in het algemeen wat
[211] BOILEAU van REGNIER zeide:

[212]

213 Heureux si ses discours craints du chaste lecteur
214 Ne se sentoient des lieux que frequentoit l'auteur.

[215]

[216] Truitje, door den schrijver in het gasthuis en na haar herstel bij de oude NAA bezorgd,
[217] vertelt hem nu hare geschiedenis. Als kamenier bij Mevrouw *de wed*. K... dienende, was
[218] EDUARD de zoon dier dame op haar verliefd, en werd zij (gelijk de verleider later, met
[219] hoogst berispelijke ligtzinnigheid, zegt,) *voor het oog des hemels*, zijne vrouw. EDUARD
[220] moest als *garde d'honneur* vertrekken, en *Mev. K.*, welke TRUITJE bij het openbaren van
[221] den toestand, waarin deze zich bevond, meer *beklaagde dan beknorde*, zond het meisje weg,
[222] toen zij den man niet wilde noemen, die haar in zulke omstandigheden gebragt had. Zoo
[223] was zij bij MARTHA SNIP gekomen; de schrijver vond haar bij den kruiwagen, om,
[224] zegt zij: *gelijk vrouw* SNIP *zich* VRIJ ONKIESCH (!) *uitdrukte, het manvolk naar hare kraam*
[225] *te lokken*. Op een buitengoed in de omstreken van *Nijmegen* vindt de schrijver Mevr. K.
[226] en derzelver zoon, *een slagtoffer dier ziekte, die daar, waar zij niet tot de erfzonde* (!) *behoort*,
[227] gewoonlijk uit zielskwelling ontstaat. Nu volgt de verzoening, het wederzien, het huwelijk
[228] en EDUARDS dood.

[229] Nog een oogenblik moeten wij bij dit verhaal stilstaan. Dat de zedelijke strekking weder
[230] zeer alledaagsch is, en het juweeltje van TOLLENS: *Aan een gevallen meisje*, uit hetwelk de

[231] schrijver zijn motto koos, de rampzalige gevolgen der zinnelijke en hartstogtelijke liefde
[232] eindeloos treffender schildert, behoeft geen betoog. Het aantal dergelijke verhalen is legio,
[233] daarom wordt hier wederom eene geheel oorspronkelijke bewerking, karakterschildering
[234] en voorstelling vereischt, waardoor datgene, *quod numquam satis dicitur*, op nieuw treffend,
[235] boeijend, belangrijk en indrukwekkend wordt. Zoo nu de Schrijver dat onderwerp met
[236] eene oorspronkelijkheid behandeld had als de voortreffelijke Engelsche geneesheer in zijn
[237] verhaal: *Schuld en wroeging*, voor eenige maanden door de *Iris* uit BLACKWOODS
[238] *magazine* of *de revue Brittanique* overgenomen; indien hij, als Hollander, een verhaal als de
[239] *Puritain de Seine et Marne* van den Franschman MICHEL RAYMOND geleverd, en het
[240] *moralische Nutz* nergens verwaarloosd hadde, zijn arbeid zou zeer verdienstelijk zijn. Even
[241] als bij MINETTE, zoeken wij bij TRUITJE vergeefs eenig karakter. Zij handelt dwaas en
[242] onbeduidend in haren liefdehandel, hoogst onverstandig door haren verleider niet te
[243] noemen. Had zij dit gedaan en, dan toch om EDUARD te sparen, zich de schande
[244] getroost en van een huwelijk afgezien, *Mevr. de Wed. K.* zou voor haar gezorgd, en zeker
[245] haar gedrag niet (tamelijk ruw) *liederlijk* genoemd hebben. Mogelijk zelfs zoude zij, indien
[246] ze de regtgeaarde vrouw was, welke zij aan het einde des verhaals schijnt, op het huwelijk
[247] met den verleider aangedrongen hebben. EDUARDS liefde was geheel van zinnelijken
[248] aard geweest, hoe kon hij het anders gelooven, dat zij eene *ligtekooi* was; hij kende hunne
[249] betrekking, en handelde laf en onverantwoordelijk, door alles niet nader te onderzoeken.

[250] Het doel des schrijvers mislukt, bij deze wijze van bewerking, bovendien nog door den
[251] voor de hoofdpersoon gelukkigen afloop. Indien men door voorbeelden de wetten der
[252] zedelijkheid wil bevestigen, dan moeten die voorbeelden treffen, roeren en overtuigen;
[253] het slot moet den verhaler regt geven, om zich een' blijvenden en onvermengden indruk

[254] te kunnen beloven. Wat is *Miss* EDWARDS (in 't geprezen verhaal van den geneesheer),
[255] wat is de *Kindermorderin* van SCHILLER geschikt om hier doel te treffen; hoe uitnemend
[256] zou het ligtzinnig Fransche meisje in den *Puritain de Seine et Marne* zulks kunnen doen.
[257] Hoe wordt dat, om iets oorspronkelijks te noemen, in de SARA HOUTTUIN van
[258] onzen hoogstverdienstelijken landgenoot A. LOOSJES, PZ. (*Zedel. Verh.* bl. 27) in acht
[259] genomen: SARA HOUTTUIN huwt ook met haren verleider DUMONT, en - *geen*
[260] *ongelukkig huwelijk volgde; echter was het altijd verbitterd door onaangename herinneringen*.
[261] *Dikwerf derfde het hart van* SAARTJE *de opgeruimdheid der onschuld en* DUMONT *was*
[262] *dikwijls gemelijk zonder de oorzaak van die gemelijkheid, anders dan bij eene onaangename*
[263] *herdenking van het vroeger gebeurde, te kunnen vinden* (*ald.* bl. 57).

[264] Maar EDUARD! stierf' zal men mij tegenvoeren; zeer wel, maar TRUITJE betreurt zijn'
[265] vroegen dood en troost zich met de hoop des wederziens in eene wereld zonder moeite
[266] en verdriet. Dit nu doet volmaakt niets tot haar karakter af, het verhaal eindigt met eene
[267] *tirade*, die duizende doodberigten besluit. TRUITJE moest, wanneer zij iets degelijks
[268] gehad hadde, den misstap van hare liefde als de oorzaak van EDUARDS dood betreurd
[269] hebben; op geheel haar leven moest dit eene schaduw werpen, zij moest zich in den
[270] kring, in welken zij zich nu bewoog, niet op hare plaats en ongelukkig, diep ongelukkig,
[271] gevoelen, 't leven moest haar als moeder slechts dragelijk zijn. Was ons dit alles
[272] geschilderd met de kleuren der menschenkennis, der waarheid, der werkelijkheid, dan
[273] zou het voorgesteld doel bereikt zijn. Thans heeft de schrijver hetzelve jammerlijk gemist

[274] en eene vertelling geleverd, aan welke evenzeer moreele verdienste als aesthetische waarde
[275] ontbreekt. Het verheugt ons gunstiger over het volgende verhaal te kunnen oordeelen.

[276] V. KUNEGONDA EMERENTIA DUTILLIER, *of de stiefmoeder gelijk er meer zijn*. De
[277] Heer VAN AALTEN vindt in deze dame zijne miskende stiefmoeder, wier dood en
[278] verderf hij, aan de *table d'hôte*, in de diergaarde te *Kleef*, dronk, de eenige weldoenster van
[279] zijne gade en dochter, terwijl hij uit de *Oost-Indiën* terugkeerde; ter liefde der zijnen was
[280] hij derwaarts als luitenant vertrokken. Onvoorziene omstandigheden hadden zijne gade in
[281] armoedigen en hulpbehoevenden toestand gebragt; de edelmoedigheid der stiefmoeder
[282] beschaamde hem treffelijk. Een gedeelte dezer geschiedenis wordt door den schrijver
[283] verhaald, het overige door den majoor DOTH (wiens brieven, vooral die van acht
[284] bladzijden druks (bl. 130-137) zeer weinig karakteristiek en evenmin piquant zijn)
[285] medegedeeld. Ofschoon wij dien majoor wel lijden mogen, wenschten wij toch, dat hij
[286] zoo veel afschrik van den *inktpot* bewezen had, als hij in zijn' eersten brief betuigde. De
[287] strekking is hier wel volgehouden, en er is iets verrassends en onderhoudends in deze
[288] vertelling. Wij beschouwen dezelve van gelijke waarde als de *Hillegonda van Batestein*.

[289] VI. TJITSKE, *of die God bewaart is wel bewaard*. Dit is een dier verhalen, *welke Apologiën der*
[290] *Voorzienigheid moeten heeten;* een onzer medearbeiders keurde die soort, in een der vorige
[291] nommers van dit tijdschrift, (*Vr. d. Vaderl.* D. VII, No. 8, blz. 589) teregt af. *Vervelende*
[292] *zedepreken* worden hier echter niet gehouden. De Fransche *Marquis* DU COURSEL
[293] wordt door TJITSKE, de vermeende dochter van Meester VAN BAALDEN, terwijl hij
[294] krank is, verpleegd; zij is zijne dochter: een ontrouwe knecht had haar, bij *Nijmegen*, te
[295] vondeling gelegd; VAN BAALDEN vond het kind, nam het tot zich en voedde het

[296] meisje op. BOUDEWIJN, de zoon van den schoolmeester, beminde haar als een broeder;
[297] nu worden zij een paar en zijn regt gelukkig. Het plan van dit verhaal is niet nieuw, de
[298] bewerking middelmatig. Op bladz. 152 is Mr. ROBIDÉ VAN DER AA een Pelagiaan:
[299] BOUDEWIJN en TJITSKE noemt hij daar, *rein en schuldeloos als het eerste menschenpaar*
[300] *voor den val*. Mogelijk meende hij het ondertusschen zoo ernstig niet; vroeger immers
[301] (bladz. 112) sprak hij van *erfzonde*. Men denke toch wat men schrijve! De beschrijving
[302] van TJITSKE wordt voor deze *Losse Bladen* wel wat *los*!

[303] VII. KLAARTJE, *of de dertiende der maand*. Als proeve van beter gelukte bladzijden willen
[304] wij hier de beschrijving van den winkel en den persoon des Apothekers en Chimisten
[305] DODONAEUS HAZELIUS mededeelen.

[306]

307 *... een oud Doctoor*
308 *Die pillen voor den dood verkocht*.
309 Bilderdijk,
310 *De Waarheid en Esopus*.

[311]

[312] ‘In het huis van HAZELIUS, kenbaar aan den hardsteenen gevel en
[313] vreesselijken Moriaanskop, die boven de deur de voorbijgangers pijnlijk
[314] aangaapte, was alles wat leven ontvangen had, op de been. Men had reeds dagen
[315] te voren de noodige toebereidselen gemaakt, ten einde de gasten,
[316] overeenkomstig rang en stand, te ontvangen. De anders onder stof begravene
[317] potten en flesschen, die op de bruine kasten stonden, waren schoon gemaakt; de

[318] tinnen perspompen, welker applicering in de menschelijke kanalen HAZELIUS
[319] reeds sedert eenen geruimen tijd aan zijnen provisor had overgelaten (lieve
[320] hemel! hoe onkiesch en laf uitgedrukt) waren geschuurd, en, gelijk de trap der
[321] jeugd, naar hare grootte gerangschikt; de koperen schalen wedijverden met den
[322] kolossalen vijzel en deszelfs majestueuzen stamper om den prijs der gladheid;
[323] terwijl de doffe kleur der anders van vettigheid glimmende toonbank getuigde
[324] van de herhaalde zeepwasschingen, die de provisor dezelve had doen ondergaan,
[325] ja, zelfs de hertenkop, die den achtermuur versierde en welken de spotboeven
[326] van vroegeren tijd voor het gelijkend afbeeldsel van DODONAEUS wilden
[327] doen doorgaan, had de reinigheidskuur niet kunnen ontkomen en was
[328] gedeeltelijk op nieuw opgewit.
[329] Met innig welgevallen wandelde dan ook de Apotheker, groote kolommen rook
[330] voor zich uitblazende, op de breede stoep zijner woning.
[331] Eene hagelwitte slaapmuts bedekte de nieuw opgemaakte pruik; Turksch
[332] lederen pantoffels kraakten aan de voeten; de roode damasten japon, met groote
[333] bloemen, omgaf den welgevoederden (?) buik, terwijl een geelzijden gordel,
[334] met lange franjes, denzelven niet zoo naauw sloot, dat de stijfgeplooide jabot
[335] van het katoen-baptisten overhemd niet zigtbaar zoude geweest zijn. Ieder
[336] voorbijganger groette, met zekeren eerbied den beroemden man, tegen welken
[337] de meeste stedelingen als tegen eenen halven God opzagen.'

[338]

[339] Wij bewijzen, door deze schets mede te deelen, niet al te streng te zijn, waarheidsliefde
[340] dwingt ons echter BALTHAZAR, den zoon van HAZELIUS, eene zeer mislukte
[341] karikatuur te noemen. Een dier wezens die in honderd *vaudevilles* de galerij doen lagchen
[342] en toejuichen, maar in een verhaal ondragelijk zijn. Men trachte niet luimig te wezen,

[343] waar men zich niet boven het *bas-comique* verheft. Deze ellendige BALTHAZAR, (blz.
[344] 205 wordt teregt gezegd, dat hij *in een gekkenhuis behoort*) zal huwen met KLAARTJE, de
[345] dochter van den rector GENOMEGIUS. De schrijver spaarde ons de moeite, te
[346] verzekeren, dat deze *hoofdpersoon* tamelijk onbelangrijk is: hij betuigt zelf; '*er valt van het*
[347] *lieve kind weinig te zeggen*.' Alleen onderscheidde zij daarin zich van de kunne, tot welke
[348] zij behoorde, dat zij *een influisterend hart* had; haar vast karakter wordt bewezen uit de
[349] weigering, om de Kostdiscipelen te reinigen. Gaarne hadden wij, ter liefde der kieschheid,
[350] den Heer VAN DER AA dit bewijs geschonken; even weinig had hij behoeven te
[351] vermelden, dat *der keukenmeid die taak opgedragen* was: wij hadden meer zuiveren en
[352] kieschen smaak in Zijn Ed. ondersteld. KLAARTJE, BALTHAZARS verloofde, bemint
[353] WILLEM, den zoon eens schoolmeesters; een nachtbezoek, bij hetwelk men over het
[354] verijdelen van het huwelijk spreekt, wordt door de bijgeloovige TRUI, de keukenmeid,
[355] afgebroken. In een tijdschrift, hetwelk een' man als den voortreffelijken VAN LENNEP
[356] opmerkzaam maakte, dat de dialoog in een karakter van weinig beteekenis, b.v. GEERT,
[357] de oude baker, zeer wel gemist kan worden, mogen wij niet nalaten zulk een laf gewawel
[358] af te keuren. De *Letteroefeningen* (men zie derzelver beoordeeling van den *Pleegzoon)*
[359] mogen de gebreken van een' voortreffelijken schrijver aanwijzen, die eens middelmatigen
[360] verzwijgen, dit strijdt tegen ons denkbeeld van het doel en de strekking der kritiek. Om
[361] BALTHAZAR van dit huwelijk af te doen zien, slaat de Claviger SILIAKUS (*credat*
[362] *Judaeus Apella!*) op de kermis te *D*. eene tent op, speelt voor horoskooptrekker en brengt

[363] BALTHAZAR in den waan, dat de 13de der maand hem steeds noodlottig zal zijn.
[364] KLAARTJE zal op den 13den haren geboortedag vieren en dan moet het huwelijk
[365] voltrokken worden. BALTHAZAR weigert haar te huwen, want de Claviger heeft, als
[366] geest van Mevrouw HAZELIUS, hem dit huwelijk verboden. Haar vader blijft echter
[367] nog steeds tegen WILLEM vooringenomen; deze afkeer wordt overwonnen bij de
[368] ontdekking van een kinderlijkje, de vrucht van het onzedelijk verkeer van
[369] GENOMEGIUS met zijne keukenmeid. WILLEMS oom, de Stads Secretaris, belooft alle
[370] onderzoek te voorkomen (wee de stad, waar de regterlijke magt zulken lieden
[371] toevertrouwd is!), wanneer de *Rector* in KLAARTJES huwelijk stemt. Dit geschiedt, en
[372] de *sens moral* wordt door WILLEM op de volgende wijze *gepredikt*: 'Ik heb vrouwlief!
[373] (zoo besluit hij zijn verhaal) aan uwe begeerte voldaan. Heeft de kennis, die gij daardoor
[374] aan de struikelingen uws vaders verkreegt, het kinderlijk gemoed pijnlijk aangedaan,
[375] troost u daarmede, dat de ontdekking van dit voorval, naar Gods wijzen wil, ons geleid
[376] heeft tot het doel onzer betamelijke wenschen. Laat ons er uit leeren, hoezeer de zonde,
[377] hoe verholen bedreven, eenmaal tegen haren meester getuigt en dit ons aansporen, om
[378] nimmer het deugdspoor te verlaten en ons bestendig zoo te gedragen, dat wij niet
[379] behoeven te schromen, dat onze geheimste handelingen wereldkundig worden.'

[380] Zeer zonderling steekt hierbij het motto van dit hoofddeel af:

[381]

382 Besje zegt, dat komt er van,
383 Dits loon van zoeten lust.

[384]

[385] Wij zullen ons vergenoegen met aan te merken, dat dit verhaal tot de minst gelukte
[386] behoort. Het onderwerp zou den Heer VAN DER AA geschikt voor een oorspronkelijk
[387] blijspel met zang voor kunnen komen. De opmerking van WALTER SCOTT, dat goede
[388] romandichters zelden goede tooneelschrijvers zijn, houde hem er niet van terug.

[389]

390 *Nunc vero venio ad gravissimam querelam*.

[391]

[392] VIII. MICHAELA. Een jong Hongaar, MICHAEL STERZ SREZI, komt naar *Friesland*,
[393] om te vernemen of aldaar nog nakomelingen van zijnen grootvader over waren gebleven.
[394] Deze grootvader had, als student te *Franeker*, met TJERKJE TJIBBES een geheim
[395] huwelijk aangegaan. Wreede, hardvochtige bloedverwanten trokken tusschen hem en
[396] haar eenen *koperen* (!) muur op. Naar *Hongarije* terug ontboden, werd TJERKJES
[397] echtgenoot in een' kerker geworpen; uit denzelven zou hij slechts ontslagen worden,
[398] wanneer hij zwoer zijn vaderland nimmer weder te verlaten en met AUGUSTA, de
[399] zuster van een' door hem in een tweegevecht vermoorden edelman, te huwen. Hij
[400] weigert beide; maar AUGUSTA maakt eene romance, waarin zij hem TJERKJES dood
[401] meldt en weldra wijdt hij nu der Magyarin de vurigste liefde. AUGUSTA sterft, na een'
[402] kortstondigen echt. Nu komt een Jezuit in het spel. O, Jezuiten bewondert men altijd, al
[403] zijn ze juist niet van SPINDLER of VAN LENNEP. Pater JOSEPH brengt SREZI eene
[404] wond toe, aan *welke zijn hart gebloed heeft, aan welke het zoo lang bloeden zou en bloeden*
[405] *moest, tot het tijdstip daar was, dat de koude hand des doods dat bloed zoude stollen en het door*
[406] *strijden uitgemergelde rif des grijzen* SREZIS *met de asch zijner voorvaderen vereenigen*. Pater

[407] JOSEPH verklaart, dat TJERKJE bij SREZI's tweede huwelijk nog leefde en zijne
[408] verbindtenis met AUGUSTA overspelig was geweest. Nu is alle levensgeluk voor hem
[409] verloren; zijn' zoon SIGISMUND wil hij niet zien, en hij begeert, dat na zijnen dood
[410] zijn kleinzoon niets onbeproefd zal laten om berigten omtrent TJERKJE en derzelver
[411] kroost in te winnen.

[412] De kleinzoon doorreist *Vriesland*, onder den naam van SIGISMUNDI. Hij woont de
[413] bevestiging van een' dorpspredikant bij, bewondert deszelfs zuster, verneemt echter, dat
[414] EELTJE een aangenomen kind van den ouden leeraar WIJNSEMA is en door den jongen
[415] geestelijke bemind wordt. Zij ondertusschen, gevoelt niet meer dan vriendschap voor
[416] denzelven; de jonge Heer uit *Hongarije* bekoort het Friesche meisje, SREZI bemint haar
[417] hartstogtelijk. Zoodra MICHAELA op werd gevoerd wisten wij wat wij den lezer niet
[418] behoeven te zeggen: zij was de kleindochter van SREZI's grootvader en verder?...

[419]

'k Schrijf niet voor die onnoosle maagd,
Die na dit alles mij nog vraagt,
Wat verder is geschiedt.

[423]

[424] Dit verhaal, het grootste des bundels, is uitermate gerekt. Wij bewonderden het geduld
[425] van den' advocaat K., toen de jonge SREZI, bij de eerste ontmoeting, een uitvoerig
[426] verhaal geeft, hoe men zijn' achttienden geboortedag gevierd had! Waarlijk, voor dat
[427] onderhoud mogt de man zes vacaties opschrijven. De karakterschets is hier wederom
[428] geheel mislukt. De oude SREZI handelt eveneens als de baron VAN RHODESTEIN, of
[429] EDUARD K. in dergelijke omstandigheden gehandeld zouden hebben. AUGUSTA is
[430] een weinig beteekenend wezen. De Jezuit verveelde ons, dewijl zulke Jezuiten aan de

[431] orde van den dag zijn, bij anderen zal hij meer fortuin maken. De jonge SREZI is
[432] waarlijk weinig onderscheiding waard; eenig gevoel, flaauw vernuft, weinig verstand en
[433] ondragelijke langwijligheid kenmerken zijn' karakter. MICHAELA moge, volgens
[434] SREZI's meening, te *goed* voor eene predikants-gade zijn, men zal meer op den
[435] fraaiklinkenden naam dan op haren persoon verlieven. Aan dien fraaijen naam hebben wij
[436] den titel van het verhaal te danken, waarvan SREZI, en geenszins MICHAELA, de
[437] hoofdpersoon genoemd moet worden. Een trek van haar karakter zal toonen, hoe veel
[438] belangstelling zij waardig is: ‘MICHAELA,’ roept SREZI, in de eerste verrukking der
[439] verhoorde liefde uit, ‘een hemel van geluk lacht ons aan!’ - ‘SREZI!’ antwoordde zij
[440] (nuchter), ‘laat mij steeds voor u EELTJE zijn en blijven, dat MICHAELA klinkt zoo
[441] statig!’ - Waarlijk, het blijkt, dat zij iets zeggen moest, opdat SREZI zijne lastige vraag
[442] niet herhale (blz. 306). ‘MICHAELA! hebt gij mij in het schoonste oogenblik mijns
[443] levens niets te zeggen!!’ - Arme schrijver, die zulke prozaïsche en nietsbeteekenende
[444] wezens tot helden kiest!

[445] De Heer VAN DER AA, minder bedreven dan SCOTT en COOPER in het
[446] mededeelen van kanseltaal, legt den ouden Heer WIJNSEMA iets *hoog eenvoudigs en*
[447] *oorspronkelijks* uit de *Revue de Paris* in den mond, waarin deze zijnen zoon en den
[448] Frieschen landlieden allervernuftigst betoogt, dat men een' leeraar niet als een' *geestelijken*
[449] *herder*, maar als een' *geestelijken herdershond* beschouwen moet. Het beeld, hetwelk de

[450] Zaligmaker en deszelfs Apostel bezigden, noemt hij zeer bescheiden *niet* gelukkig. Wie
[451] het luste, wederlegge zulke mislukte aardigheden!

[452] Zedelijke strekking heeft dit verhaal minder dan een der anderen. Het motto uit vader
[453] KAMPHUYZEN beloofde in MICHAELA een voorbeeld hoe

[454]

455 Zeedichheit van geest versiert met deughdeslampen,
456 Welck hun gemoed verlicht in 's werelds donkre dampen

[457]

[458] *'t sieraad der vrouwen is*. Onze verwachting werd deerlijk te leurgesteld. Trouwens de
[459] motto's strekken meest om blijken te geven, hoe weinig de schrijver weet wat hij wil,
[460] bedoelt en schrijft. ‘Dit boek,’ zegt hij in zijn voorberigt, ‘bevat geene gedrogtelijke
[461] voorstellingen van een niet te ontwijken noodlot. Het motto voor de eerste afdeeling van
[462] MICHAELA luidt: Geweldig is de magt van het NOODLOT, enz. (bl. 289 zegt de jonge
[463] SREZI: ‘Ik moet voort, mijn NOODLOT wil het.’) De gedurige keuze der opschriften
[464] uit SOPHOKLES moet ons doen gelooven, dat de schrijver in dien dichter te huis is.

[465] De intrigue beveelt zich in deze vertelling door nieuwheid, belangrijkheid noch kunst
[466] aan. Ons bleef het een raadsel, waarom de advocaat K. niet dadelijk in de nieuwspapieren
[467] onderzoek deed naar de nakomelingen van TJERKJE TJEBBES en een' SREZI *onder een*
[468] *vreemden naam in een vreemd land rond deed zwerven om in de holen des ongeluks, in de verblijven*
[469] *der ellende* (waar SREZI dit deed wordt niet gemeld) *de afstammelingen zijns geslachts op te*
[470] *sporen*. - Hoe, een raadsel? - *Davus sum non Oedipus*. - Niets is duidelijker; er moest een
[471] lang verhaal zijn.

[472] Zoo hebben wij de beschouwing van den inhoud en bijzondere verdiensten en gebreken
[473] dezer losse bladen ten einde gebragt. Gaarne wilden wij hier ons *Deo gratias Amen!*

[474] schrijven, maar wij achten het noodzakelijk nog eene en andere algemeene aanmerking
[475] den schrijver en onzen lezers mede te deelen.

[476] Het grootste gedeelte dezer verhalen voert lieden uit den burger- en geringen stand als
[477] hoofdpersonen op. Wij misprijzen dit niet, waar zulks tot *einer gemütlichen Anschauung* van
[478] de waarde dier rangen der maatschappelijke zamenleving voert. In ieder betrekking is de
[479] mensch ons belangrijk, wanneer hij waar en oorspronkelijk is, wanneer zijne
[480] eigendommelijkheden uitkomen, en hij als het ware de denk- en handelwijze van den
[481] stand, waarin hij geplaatst is, in zich vertegenwoordigt. Telkens lezen en herlezen wij de
[482] *Agnietjes* van den geestigen VAN EFFEN. Maar om hier gelukkig te slagen, moet men
[483] rijk voorzien zijn met menschen- en wereldkennis: er behoort zekere oorspronkelijke
[484] aanleg toe, welken de Heer VAN DER AA niet aan den dag heeft gelegd.
[485] Karakterschilderen is volstrekt zijn vak niet; het is hem genoeg *wenn die Charactere blos so*
[486] *halb und halb etwa etwas vorstellen, im Ganzen aber nichts bedeuten* (JEAN PAUL, *die*
[487] *unsichtbare Loge* I XXXIV). Van descriptien is in deze losse bladen weinig werk gemaakt.

[488] In het zevende verhaal vindt men de best gelukte.
[489] De stijl, ofschoon in het algemeen zuiver, is niet overal vloeijend; dezelve mist die
[490] elegantie, welke in verhalen als de onderhavigen een hoofdvereischte is. Somtijds vervalt
[491] de schrijver in bloem- en beeldspraak *à la* MICHIEL ADRIAAN, b.v. bladz. 79:
[492] ‘RHODE, toen MINETTE van u werd afgescheurd, dorde de *bloem* harer vreugde; jaren

[493] van meêwarige zorg konden haar niet doen opluiken; zij *verdorde* (!) en met haar dat
[494] *uiterlijk schoon* (zeer natuurlijk) dat u het eerst tot haar trok.' Bladz. 82: 'Langzaam verging
[495] ik gelijk de *hardgevrozene sneeuw voor de flaauw schijnende Decemberzon*.' Bladz. 120: 'Hoe is
[496] het mogelijk dat gij op uwe jaren zoo liefdeloos veroordeelt, dat gij *den lagchenden* (!!)
[497] *sluijer*, waarin zich de *lente des levens hult*, moedwillig verscheurt en u wikkelt in den
[498] *wintermantel der zwartgallige grijsheid*? - Antwoord: - 'Eene stiefmoeder, niet ik, heeft dien
[499] *sluijer* verscheurd, zij heeft de schoone *bloemen mijner kindschheid* vertrapt en mij de
[500] *koesterende zon der vaderliefde ontroofd*; haar adem was de *koude nachtwind*, die mijne
[501] *menschenliefde* deed *verstijven*.' Bl. 226: 'Gij zult de *klippen der ondeugd* leeren vermijden,
[502] tegen welke de *hulk van zijn levensgeluk* te bersten stiet.' Bl. 289: '*Geboorte en stand*
[503] tirannen der menschelijke zamenleving! Ziet daar op nieuw een menschenpaar, wiens
[504] levensgeluk gij vijandig in den weg treedt, wier harten de kluisters, die uwe slaven
[505] *convenances* noemen, pijnlijk zullen knellen.' *Cela sent la declamation*.

[506] De Amsterdamsche schutters worden (bl. 45) door de *liederen* der *met lauweren prijkende*
[507] *barden* verzeld. *Tante* AGNES rust in *Morpheus liefdeannen*. De oppassers van SREZI zijn
[508] (bl. 236) *priesters van Harpocrates*, de advocaat K. een *priester van Themis*. De majoor
[509] DOTH laat de *vederen van den Kapitolijnschen wachter* aan de pennelikkers door *instinct* of
[510] *behoefte* over, enz., enz.

[511]

512 Ce style figuré dont on fait vanité,
513 Sort du bon caractere et de la vérité;
514 Ce n'est que jeu de mots, qu'affectation pure,
515 Et ce n'est point ainsi que parle la nature.

[516]

[517] Zeggen wij met ALCESTE. (*Le Misanthrope* I. 11.)

[518] Onze beoordeeling van den arbeid des Heeren ROBIDÉ VAN DER AA verschilt veel
[519] van die, welke in *het Letterl. Maandsch.* voor October geplaatst werd. De onpartijdige
[520] oordeele! - Wij mogen het niet ontveinzen, wij worden boos, als zulke laffe
[521] pluimstrijkerij onder ons oog komt. De eer des Vaderlands gebiedt, dat men streng zij.
[522] Indien zulk een werk en zulk eene beoordeeling eens in *Frankrijk* of *Duitschland* vertaald
[523] werden, de vreemdeling kreeg regt ons te bespotten, te lagchen en te zeggen: 'Wat zou er
[524] toch zijn in eene plaats, waar men glas en kristal voor edelgesteenten neemt?' Hier is het
[525] billijk eene fabel van BILDERDIJK te herinneren; door de *Letteroefeningen* met minder
[526] regt, op den bij zijne gebreken zoo hoog verdienstelijken en waarachtig dichterlijken
[527] VAN DER HOOP toegepast.

[528] Geheel in het belang eener letterkundige studie, welke ons zeer ter harte gaat, leverden
[529] wij zulk een uitvoerig verslag. Zeker verdiende de arbeid van den Heer ROBIDÉ VAN
[530] DER AA naauwelijks zoo veel moeite; korter weg was er geweest, om dezen bundel naar
[531] waarde te beoordelen, maar wij wilden ons ditmaal *l'intolerable métier de lire des épreuves*[1] et

1 Men vergeve het ons, dat in ons vorig verslag eenige drukfeilen overgebleven zijn, de zinstorendste zijn: Bladz. 847, *onbekenden*, lees: *onbekende*; bl. 848, *Adolf van Frederik*, lees: *Frederik van*; bl. 849, *af werd gehaald*, lees: *deed halen*; bl. 850, *met eenen vergiftigen adem*, lees: *met uwen*, enz.; bl. 852, *gehem*, lees: *geheim*; bl. 854, *der dame*, lees: *dier dame*. De overigen vergeve de Schrijver, de lezer doet het zeker.

[532] *le metier plus intolérable encore d'analyser des romans*, gelijk de Heer NODIER zegt,
[533] getroosten, om elke verdenking van partijdigheid of kunstregterlijke magtspreuk van ons
[534] te verwijderen. Deze breedvoerigheid geeft ons vrijheid voortaan in dergelijke
[535] omstandigheden des te bondiger te zijn.

[536] Om prijzende te mogen eindigen, zwegen wij tot dus verre van het allerliefst gedichtje op
[537] bl. 305. Hetzelve bewijst, dat ieder die een gelukkig versje kan maken, nog niet geroepen
[538] is, om verhalen te schrijven. De uitvoering laat niets te wenschen over en getuigt van den
[539] smaak des uitgevers. De teekening van JELGERHUIS en VELIJN's gravure zijn even
[540] verdienstelijk.

[541] Ten slotte herhalen wij een woord van *de Vriend des Vaderlands*. (VI Deel, XII St. bl. 833.)

[542]

[543] Waarlijk alleen door het voortreffelijke en goede overal, waar wij het vinden, te
[544] huldigen en aan te toonen, door het slechte en middelmatige overal en zonder
[545] verschooning te gispen en te verwerpen, kan de roman bij ons eene hoogte
[546] bereiken, waardig het standpunt, waarop dezelve zich thans in *Europa* geplaatst
[547] ziet. Eenzijdigheid is altijd het graf van den goeden smaak, en hoe goed ook het
[548] oogmerk van vele beoordeelaars van verschilende romans moge geweest zijn, zij
[549] hebben, door hunne toegevendheid, onberekenbaar nadeel aan de opkomst en
[550] den bloei der romanschool gedaan.

De Vriend des Vaderlands 1834
3.8 Leyden ontzet in 1574[aant.]

[1] *Leyden ontzet in* 1574. *Dichterlijk Verhaal. Door* A. VAN DER HOOP, JR. *Te* Amsterdam,
[2] *bij* BREST VAN KEMPEN, *1833*.

[3]

4 Wien 't echte Hollandsch bloed doorvliet,
5 Behoeft den lof van andren niet;

[6]

[7] Deze regels van VAN DER HOOP waren waarschijnlijk de aanleiding dat de
[8] *Letteroefeningen*, in derzelver beoordeeling van dit dichterlijk verhaal, zich gewacht
[9] hebben, eenig verdienstelijk gedeelte van het onderhavige dichtstuk aan te wijzen.
[10] MAGDALENA MOONS, welke de Dichter zoo (bladz. 16) spreken deed, hoorde zich
[11] toch ook wel eens met genoegen prijzen. Het is waar, op bladz. 82. slaat zij de oogen
[12] neder en lispelt zij: 'VAN DER WERF *niets meer!*' Maar het is dan ook genoeg, want de
[13] Dichter deed den burgervader zeggen, dat hij haar, om haar *eedlen aart*

[14]

15 Den rijksthroon van een Koning waard

[16]

[17] keurde, en *Hollands vrouwen roemkleinood* achtte. Dat VAN DER WERF zóó niet kon, en
[18] VAN DER HOOP zóó niet moest spreken, willen wij slechts in het voorbijgaan
[19] aanmerken, en zal de lezer met ons inzien. Ondertusschen toonde de Dichter hier, hoe hij
[20] het gepast en pligtmatig keurt, ware verdiensten te huldigen; trouwens ieder muzenzoon
[21] hecht aan het Ovidiaansche: *excitat auditor studium laudataque virtus*, het zegel zijner
[22] toestemming. Daarom willen wij, bij onze beschouwing van *Leidens Ontzet*, evenzeer de
[23] verdiensten als de gebreken van dat dichtstuk aanwijzen. De feilen en
[24] onnaauwkeurigheden, door het genoemde Tijdschrift, den dichter onder het oog gebragt,
[25] en omtrent welke wij ons voor het grootste gedeelte, met hetzelve vereenigen, zullen wij
[26] doorgaans stilzwijgende voorbijgaan, ten zij ons gevoelen met dat der *Letteroefeningen* uit
[27] een liep.

[28] Dat de Inleiding veel te wenschen overlaat, zijn wij volkomen met de Letteroefenaren
[29] eens. *De woeste koorts, die 't woelig hoofd verhit*, de *zwijmelrook uit den afgrond opgeheveld* en *de*
[30] *geest des kwaads, welke met reuzige armen van Oost tot West Europaas kindrental omklemt*
[31] mogen, bij

[32]

't hevig *zieden*,
En 't *geestdriftvuur*, dat hem de borst doet *slaan*,

[35]

[36] tot zijne dichterlijke voorstellingen behooren, ons behagen zij evenmin, als dat gedurig
[37] terugkomen op

[38]

De geestdrift die zijn zangrig hart doorblaakt.

[40]

[41]

[42]

[43] De eerste afdeeling verplaatst ons in het belegerd *Leiden*. Die aanvang is zeer
[44] schilderachtig; niet ongelukkig voert de Dichter ons nu bij *den trouwen vader* VAN DER
[45] WERF, in *'t stille zijdvertrek*, (jammer slechts dat hij ons onwillekeurig hier aan onze
[46] zijkamers doet denken). Veel minder slaagde de heer VAN DER HOOP in het gesprek
[47] des Burgemeesters met VAN DER DOES, hetwelk zoo prozaisch mogelijk aanvangende
[48] met:

[49]

Zit neder 'k heb uw raad van doen,

[51]

[52] weinige of geene dichterlijke verdiensten heeft. De spreekwoorden door den burgervader
[53] en den *eedlen hopman*, aan het einde van dit onderhoud gewisseld, hinderden ons meer,
[54] dan het gebruik maken van het geschiedkundige: *fistula dulce canit volucrem dum decipit*
[55] *auceps*, door den heer VAN DER HOOP, zeer juist vertaald:

[56]

57 Wanneer de vooglaar 't zoetste fluit
58 Dan is hij 't meest op vangen uit.

[59]

[60] Integendeel, die spreuk hier te gebruiken, komt ons zeer eigenaardig en gepast voor.

[61] Wij begrijpen niet waarom de negen en twintigjarige VAN DER DOES eene *grove*
[62] *krijgsmansstem, forschgespierde handen en grofgeschonkte leden* moest krijgen, of de vijf en
[63] vijftigjarige VAN DER WERF, een *grijzert* moest zijn, met *stramme schouderen,*
[64] *vingerknokken, grijze hairen en dito wenkbraauwen.* De regelen van den goeden smaak geven
[65] geene vrijheid om het portret eener historische personaadje zoo willekeurig en doelloos,
[66] te vervalschen.

[67] Bladz. 10, 11 en 12 waar de heer VAN DER HOOP berijmt, hoe de burgervader *om stad*
[68] *en land* peinsde, hadden wij hem gaarne geschonken. Evenmin mogen wij het ontveinzen,
[69] dat het onderhoud met MAGDALENA MOONS tot de minst geslaagde gedeelten dezer
[70] tafereelen behoort. Zij zijn niets meer dan berijmd proza. *Een eedle jonkvrouw dient zich*
[71] *aan*, voor *laat zich aandienen*, strijdt tegen zuiverheid van taal; de aanmerking van den
[72] bediende: *'t Bezoek heeft vrij wat ongewoons*, is al te duidelijk gemaakt, om, wanneer de
[73] Burgemeester vraagt:

[74]

75 Hoe heet zij?

[76]

[77] dadelijk gereed te zijn met het antwoord

[78]

79 MAGDALENA MOONS.

[80]

[81] Ja, zelfs VAN DER WERF schijnt er zulke loopjes op te hebben; immers hij verzekert
[82] zijnen dienaar:

[83]

84 Ik ben met heur geslacht bekend

[85]

[86] ten einde er gewrongen bij te voegen:

[87]

88 Dat zij tot mij haar schreden wend'

[89]

[90] En -

[91]

92 Nu treedt een maagd ter kamer in,

[93]

[94] opgesierd als eene opera zangeres, die zich naar het prachtig tooneel begeeft.
[95] MAGDALENA MOONS, zou onbegrijpelijk dwaas gehandeld hebben, door zich zoo

[96] opzigtig op te schikken, om in den herfstavond naar het kamp van VALDEZ te gaan.
[97] VAN DER WERF vraagde alzoo teregt bij *een vreemd onthaal met schampere taal*

[98]

99 Wat voert u hier in bruidsgewaad?

[100]

[101] Op zich zelve, ondertusschen is die persoonsbeschrijving zeer gelukkig, bij eene
[102] herlezing, en zonder aan MAGDALENA MOONS te denken, bewonderden wij dezelve,
[103] maar nu ook hinderde het ons te meer, dat VAN DER WERF, *van de wufte feestlivrij* van
[104] MAGDALENA's familie spreekt. Die uitdrukking is ons ten eenen male onverdragelijk,
[105] nadat de Marquis DE THOUARS een

[106]

107 Vertalrijkt tal van kraai en winterraven

[108]

[109] *berooid* en *in graauw livrei* zag. Wij weten wel, dat het gezag onzer dichters, VONDEL,
[110] HOOFT en HUIJGENS, zullen wij slechts noemen, het woord in dien zin doet
[111] gebruiken, maar na hetgeen HUIJDECOOPER, in zijne *Proeve van Taal- en Dichtkunde*,
[112] II Deel, bladz. 228-278, dienaangaande aanteekende, komt het ons middaghelder voor,
[113] dat zij deszelfs beteekenis verkeerd opvatteden. Immers allezins aannemelijk is het
[114] gevoelen van dien Geleerden en dichterlijken taalkundigen, dat: ‘liverei van *leveren*
[115] afstamt, eigenlijk *leverei* is, en de kleederen beteekent, welke *van den heer aan den knecht*
[116] *geleverd worden*.’ Weinig eigenaardig schijnt het ons bovendien toe, dat de heer VAN
[117] DER HOOP, VAN DER WERF dat woord deed gebruiken.

[118]

[119] Regels als:

[120]

Ik zal niet pralen met mijn deugd.
-
Nog maant hij me aan mijn eed en woord.
-
Uw gramschap zal mij niet vervaren.
-
O laat mijn smart uw ziel belezen.

[128]

[129] zijn den dichter VAN DER HOOP onwaardig.

[130] Even als VAN DER DOES, zijn de halfverstorven Leidsche burgers regte ijzervreters,
[131] immers terwijl zij MAGDALENA naar VALDEZ zullen begeleiden, verzekert de dichter
[132] ons:

[133]

Hun stappen dreunen op 't plavei
De trotsche Breestraat door,
En 't voetzoolijzer lokt uit kei
En klinker *vonk* en *gloor*.

[138]

[139] De ontmoeting van VALDEZ, wiens costuum overdreven *theatraal* is, is blijkbaar naar het
[140] negende tooneel des derden bedrijfs van mejufvrouw VAN MERKENS treurspel,
[141] gecopieerd, ten proeve strekke:

[142]

VAN MERKEN:

Ik zelf zal in de spits de stormers tegentrekken,
En helpen dus de vest voor hunnen aanval dekken.
Of zoo de zwakke muur, door 't stormen nederstort,
En de ingang voor uw volk daardoor ontsloten word,
Zult gij mij in de bres voor haar behoud zien strijden;
Totdat een van uw volk, ontbloot van medelijden,
Zijn schitterende kling doet rooken van mijn bloed:
Dan kunt gij zelf, aan 't hoofd van al den woesten stoet,
Mijn stervend ligchaam door uw eigen voet vertreden.

VAN DER HOOP:

Gij zult in 't heetst der lijfsgevaren
Mij strijden zien met lans en zwaard,
Vergruizel met uw' kogelregen,
Den zwakken muur; maar 't eerst van al
Treed ik, bij 't dondrend moordgeschal,
Uw woeste legerbenden tegen,
Eerst dan, wanneer mijn rookend bloed
Zal vloeien van het muurgesteente,
Eerst dan, wanneer des krijgers voet,
Mij plettert schedel en gebeente,
Zult gij op schans en ravelijn,
De slaghameide en poort ontgrendelen,
En, aan het hoofd der Spaansche vendelen,
In Leyden triomfeerder zijn.

[171]

[172] Dat MAGDALENA, om *tijd te winnen*, op drie dagen uitstel van den storm aandringt,
[173] zouden de *Letteroefenaren* begrijpen, wanneer zij eene andere gelegenheid gevonden
[174] hadden, om zich tegen de *Divinations gabe*, van welke de heer SCHULL sprak, te kunnen
[175] verklaren.

[176] Het antwoord van VALDEZ aan de *ongelijkbre roos, die hij tot zijn beminde koos*, komt ons

[177] bij de treurspeldichteres gelukkiger voor, dan bij den *narrativen poëet*. Teregt deed het
[178] *schriklijk beeld*

[179]

180 Van 't burgerbloed,
181 Dat van der krijgren zwaard zal dampen

[182]

[183] VALDES *huivren*; iets dergelijks viel echter in den smaak van VAN DER HOOP's
[184] MAGDALENA, welke wij reeds van haar *rookend bloed vloeiende van 't muurgesteente*
[185] hoorden spreken.

[186] Zeer verdienstelijk is de hulde, door den Dichter (bladz. 29) aan den onbeperkten invloed
[187] der vrouw toegebragt. Wij beamen volgaarne alles, wat de heer VAN DER HOOP,
[188] omtrent de *onbeperkte macht* der vrouw (het *vrouwenmacht*, op bladz. 30. is een ongelukkig
[189] woord) zegt. Ondertusschen wenscten wij wel, dat hij ons ook die stelling bewezen
[190] hadde, in welke hij beweert:

[191]

192 De redenaar in kerk of zaal
193 Zwicht voor der vrouwen toovertaal.

[194]

[195] Dikwijls zouden de schoonen ons op deze wijze in *kerk of zaal* oneindig verpligt hebben;
[196] nimmer waren wij zoo gelukkig; redenaars zagen wij velen, maar nimmer nog een'
[197] zwichtenden. Wij vreezen, dat de Dichter ons hier evenzeer iets diets zocht te maken, als
[198] waar hij (bladz. 37.) verzekert:

[199]

200 Wie, ofschoon het onweer brult,
201 Als mensch zijn plichten heeft vervuld,
202 Slaapt zelf op dorens zacht.

[203]

[204] Ieder, die zoo *als mensch zijn plichten heeft vervuld*, moeten wij in gemoede afraden, zich bij
[205] eene onweersbui op doornen neder te vlijen. *A priori* verzekeren wij hem, dat hij des
[206] Dichters slagtoffer worden zou.

[207] Wij twijfelen, of de Dichter met juistheid op bl. 34, terwijl VALDEZ, met *wrang verdriet*,
[208] MAGDALENA, wier bede verhoord is, nastaart, en zijn *lijftrauwanten-rei* wenkt, om haar

[209] ter voorpost te geleiden, uit deze zegepraal der liefde, de kracht der deugd bewees. Die
[210] terugtogt naar *Leyden* is zeer wel beschreven; alleen komt het ons onnatuurlijk voor, dat
[211] zij zwijgend voortgingen, na opgemerkt te hebben, dat de wind thans *vlak noordwest* was.
[212] Deze langgewenschte verandering van windstreek, moest hen van *groote dobbervreughdt*,
[213] gelijk HOOFT zou zeggen, vervullen.

[214] Het tweede tafereel vangt aan, met ons *Leyden* in den morgen van den derden October te
[215] schetsen. Wij achten deze regels wederom zeer verdienstelijk, vooral die, in welke de
[216] Dichter ons den stillen Zondag schildert.

[217]

218 *De werkman rust: het is de dag des Heeren,*
219 *Geen hamer klinkt, enz.*

[220]

[221] De doode vrouw, met hare zuigeling aan de borst, door eenige woeste burgers gevonden,
[222] komt ons, ook buiten de geschiedkundige waarheid, bij al het verschrikkelijke, zeer
[223] dichterlijk voor. In de bekende ontmoeting der muitenden met den braven VAN DER
[224] WERF, mishaagde de Dichter ons ten eenen male. Die *reedenen aassemende een vaaderlijke*
[225] *geneeghentheit, een verstaalde trouw, op Godtzaaligheit gegrondt, een rustigheit en*
[226] *verdraaghzaamheit om de tsaaghenis en 't onghedult zelf koen en lijdzaam te maken*, komen ons

[227] bij de dichteres VAN MERKEN, van welke de heer VAN DER HOOP wederom
[228] gebruik maakte, veel treffender voor, gelijk de muitelingen aldoor ook in waardiger en
[229] doelmatiger licht gesteld worden. De dwaasheid, welke de Burgemeester op bladz. 49.
[230] zegt, zullen wij niet herhalen. Zeer verkeerdelijk zegt hij ook:

[231]

232 Goddank, 't noordwest is eindlijk wakker.

[233]

[234] Teregt heeft Mejufvrouw VAN MERKEN;

[235]

236 Hoort gij den zuidewind niet door de wolken gieren.

[237]

[238] want *de wint waaide thans acht volle streken zuydewaert, juist naar wensch om 't waater den*
[239] *vlootelingen toe te mennen*[1].

[240] Dat hij het *avondmaal dekte*, zou VAN DER WERF nooit gezegd, en evenmin VAN
[241] DER DOES den *palinuur der schutterij* genoemd hebben. Wanneer *Jonkvrouw* DE
[242] LANNOY in haren, gelijk de heer VAN DER HOOP oordeelt, fraaien lierzang van

[243]

244 Leydens trouwe Palinuren

[245]

[246] spreekt, komt zulks ons zeer natuurlijk voor. In VAN DER WERF's mond zijn die
[247] woorden zeer ongepast. Ook de *duetto* van VAN DER WERF en VAN DER DOES, op
[248] bladz. 53,

[249]

250 Dat zullen wij in nood en dood;
251 Uw heldenmoed zoo vast, zoo groot,
252 Zweeft als een lichtstraal ons voor de oogen,

1 HOOFT.

[253]

[254] is bijna belagchelijk. Waarom smoorden niet alle *klanken, aan hun hart ontweld, in reine*
[255] *vreugdesnikken?* De volgende regels zouden dan regt schoone regels geweest zijn:

[256]

257 En toch begreep de held den held,
258 Want tranen zeggen meer dan woorden.

[259]

[260] Over het algemeen is er weinig Hollandsche deftigheid, degelijkheid en kern in de
[261] dialoog; zoo klinkt het ons zonderling, wanneer wij BAERSDORP en VAN NOORD,
[262] terwijl de veege stad *in rep en roer* is, bij de Koepoort, van *uchtendpurper*,
[263] *najaarswolkgordijnen* en *gouden flonkerschijn* hooren spreken, en dat wel, terwijl zij zeggen
[264] willen, dat *Zoeterwoude in gloed staat*, eene prooi der vlammen is. De dichter hoore zelf

[265]

266 De stem van Baersdorp en van Noord

[267]

[268] en oordeele onpartijdig:

[269]

Die roode weerglans in 't verschiet,
Is 't gloeien van den morgen niet;
Want lang reeds heeft in 't helder oost
Het uchtendpurper uitgebloosd
En werpt door 't najaarswolkgordijn,
De zon haar gouden flonkerschijn.
't Is Brand, die fel en feller woedt.

[277]

[278] BAERSDORP en VAN NOORD zouden, naar het ons voorkomt, minder zwierig,
[279] maar meer natuurlijk gezegd hebben:

[280]

Die roode weerglans in 't verschiet,
Is 't gloeien van den morgen niet;
't Is brand die fel en feller woedt.

[284]

[285] Plat prozaisch zeggen daarentegen die beide Heeren later:

[286]

Geen Spanjaart rukt op Leyden aan
Hij vlucht al om (overal of reeds voor?) Oranjes vaan,
Juich met ons dappre burgerij!
Wij kwamen met de doodschrik vrij.

[291]

[292] Het overige gedeelte van dit tafereel, waarin het waagstuk van den knaap geschilderd
[293] wordt, die zich het eerst naar de verlaten schans van *Lammen* begaf, is zeer fraai, en het
[294] genie van Dichter waardig, wiens, in 1830 uitgegevene *Poëzij*, zoo rijk in
[295] schoonheden is.

[296] Het derde tafereel, *het Ontzet*, doet ons de krijgsvloot van BOISOT aanschouwen. De
[297] beschrijving der woeste bende van GAUTHIER HERLIJN zou minder afgrijsselijk zijn,
[298] wanneer zij stouter en dichterlijker, meer Byroniaansch ware. De, bij het wijken zijner
[299] legerbenden, *huilende* VALDEZ, toen hij, *aan des Rhijnstrooms groene boorden*, het geschut
[300] hoorde donderen, is even weinig een Spanjaard als zijn *dragonder en Staffier*, die op bladz.

[301] 21, den Leydschen schutters om antwoord *vrijden*! Even weinig behoort het tot zijn
[302] karakter uit te roepen:

[303]

304 'k Ben door een vrouwentraan gelijk een kind misleid!

[305]

[306] Zijn *bloedend hart dat wild en hevig slaat*, behoort op den modernen Helicon te huis.
[307] *Stramme leên met dankgevoel omstrengeld* is volslagen onzin; op bl. 72. lazen wij denzelven.

[308] *Het golvend bloed van duizend Castiljanen*, hetwelk *in menig huis en hut het rood der vlammen*
[309] *doet tanen*, en de *wolf wiens huid ten heup toe afgestroopt is*, meenen wij in de overigens zeer
[310] goede regels, welke het ontzet der stad schilderen, evenmin echte poëzij te kunnen
[311] noemen.

[312] Bladz. 77 verzekert de Heer VAN DER HOOP

[313]

314 Bij 't geen het Leydsche volk genoot

315 Na 't groeten van de Zeeuwsche vloot,
316 Gevoelt, hoe fel zijn bloedstroom schiet,
317 De dichter zijn *volslagen niet*.

[318]

[319] Dat gelooven wij nooit. Zelfs de *Letteroefeningen* zouden hem hier tegenspreken. Immers,
[320] om zijn *volslagen niet* te gevoelen moet men een volslagen niet zijn. Het is al te erg, zoo
[321] elk gevoel van eigenwaarde ter zijde te stellen, om een paar regels op elkander te doen
[322] rijmen

[323] Wij stemmen hem toe, om de vreugd, der geredde en hoog beweldadigde burgers van het
[324] veege *Leyden*, met al de kracht en gloed der waarheid te schilderen:

[325]

326 Is Hollands ongelijkbre spraak,
327 Hoe eindloos beeldrijk, fiksch en warm,
328 Aan gloed en tinten koud en arm;

[329]

[330] maar een man, begaafd met zulk een' dichterlijken aanleg, zoo veel gevormden smaak en
[331] eene zoo gestadige geestdrift als de heer VAN DER HOOP, kan daarbij wel de *onmagt*
[332] *der taal*, maar zeker nimmer zijn *volslagen niet* gevoelen.

[333] Aan het einde des verhaals, begeven allen zich naar de kerk, om

[334]

335 Den Heer, voor 't heerlijk wonderwerk,
336 En hoogstgenadig gunstbetoon,
337 Te danken voor Zijn heilgen throon.

[338]

[339] Dat *een sleep van burgers den grijsaart* (VAN DER WERF) bij die gelegenheid, *op zijn pad*
[340] VERVOLGT, kan er evenmin door, als de regels:

[341]

342 Een deel der schutterij verzelt,
343 Met Watergeuzen aangesneld
344 Den optocht.

[345]

[346] Waar men in October *jeugdig eikengroen*, om de *stang van Leydens heldenvaan* te sieren, en
[347] *palmen*, om de *Oranjevlag te kroonen*, gevonden heeft, trachten wij ons te vergeefs te
[348] verklaren; die fraaijigheden zou men thans uit een tooneelmagazijn voor den dag halen,
[349] om den optogt regt zwierig te maken, maar zeker dachten de Leydsche burgers

[350]

351 Na de eerste tooverslag der vreugd

[352]

[353] niet aan zoo veel omslag.

[354] De schoonste en oorspronkelijkste verzen van geheel dit dichterlijk verhaal, achten wij de
[355] volgende schildering van MAGDALENA MOONS.

[356]

357 Daar groet hem (VAN DER WERF) aan het eind der gracht
358 Een vrouw in zwartfluweelen dracht
359 En met een kaper, die het goud

Van 't zijden hair verborgen houdt;
Een blos, als die der englen, ligt,
Als daauw op 't beeldschoon aangezicht,
En 't minzaam oog, zoo rijk aan vuur
Is helder als het luchtazuur
Waaraan geen zomerwolkjen zweeft,
't Is MAGDALENA MOONS.

[367]

[368] Dat *de blos als die der englen* in een' *karmozijnen gloed* verandert, kan er door, maar waartoe
[369] bloost zij vervolgens weder als *purper*? De *vreugdepsalm* besluit het geheel op eene waardige
[370] wijze.

[371]

[372] De dichter koos in *Leydens Ontzet*, eene onbegrijpelijk rijke en veel omvattende stof.
[373] Weinige historische onderwerpen leveren zulk een' overvloed van situatien en karakters
[374] op, inderdaad, verleidelijk is dit beleg voor den voorstander en beoefenaar der
[375] Romantische poëzij. Oneindig meer partij kan men er ondertusschen van trekken, dan de
[376] Heer VAN DER HOOP zulks verkoos te doen. De Beschrijvende Poëzij des Dichters,
[377] grenst, naar het ons voorkomt, zeer naauw aan de Legende, en wij begrijpen, evenmin als
[378] de *Letteroefeningen*, waar *zijn gedicht daarvan hemelsbreed verscheiden is*. Alleen veelligt in het
[379] minder boeijende. Een hoofdvereischte ondertusschen van deze soort van descriptieve
[380] poëzij, zal zijn, dat zij eene getrouwe schilderij is. Daarom verzekert VAN DER HOOP
[381] ons, dat hij getracht heeft, getrouw te zijn in het voorstellen der karakters en aan het
[382] costuum der tijden; het doet ons leed, hier aan te moeten merken, dat die poging geheel
[383] mislukt is. Geen der handelende personen komt ons voor getroffen te zijn. *Wanhoopgloed*
[384] *in 't achtbaar bloed* kenschetst (bij al hetgeen wij hierboven aangemerkt hebben) geen VAN
[385] DER WERF; evenmin herkennen wij aan een' enkelen trek, in den *gillenden* (bl. 55)
[386] Heer van NOORDWIJK, JANUS DOUZA, den *Hollandschen* VARRO.
[387] MAGDALENA MOONS en VALDEZ zijn tooneelpersonaadjen; in haar vindt men

[388] geene Hollandsche jonkvrouw, in hem geen' Spaanschen ridder. Het onderhoud te
[389] *Leiderdorp* is geheel onhistorisch; op een feest in *'s Hage* werd, volgens STRADA,
[390] VALDEZ overreed, om van eenen geweldadigen aanval der stad af te zien. In een
[391] verhalend dichtstuk was het den heer VAN DER HOOP, naar het ons voorkomt, niet
[392] geoorloofd de waarheid der geschiedenis zoo te veronachtzamen. De Romantische
[393] dichter behoefde zoo stiptelijk de eenheid niet te bewaren, hij had vrijheid het tooneel
[394] naar *'s Gravenhage* te verplaatsen; met eenige verandering in het plan, zou de tegenstelling
[395] van het uitgevaste en ongelukkige *Leyden*, tegen over het feest van VALDEZ, in *'t lieflijk*
[396] *'s Gravenhage*, hoogst belangrijk geweest zijn. Bij ons had hij zich *voor dat Romantische niet*
[397] *behoeven te verdedigen*. De heer VAN DER HOOP beslisse of wij *den titel van kunstrichter*
[398] *verdienen*, ofschoon wij niet durven zeggen, dat wij met de *uitheemsche letterkunde grondig*
[399] *bekend zijn*, gelijk de Dichter, op bl. VII. van zijn *voorbericht*, onder bedekte termen, van
[400] zich zelven getuigt. Ook *Leyden* is voor ons het *Leyden* van het Leydsch tooneel, geenszins
[401] de oude achtbare stad, welke wij ons bij het doorbladeren van ORLERs voorstellen.

[402] De Heer VAN DER HOOP noemt zijn' arbeid *eenvoudig en onvolledig*; het laatste zijn wij
[403] met hem eens, het eerste kunnen wij hem niet toestemmen; behalve het reeds van tijd tot

[404] tijd aangemerkte verbieden dit woorden als: *borduurselpracht, bloemenzetel, feestlivrij,*
[405] *rampwoestijn, moordgeschal, kinderdorst, zegelwaschmerk, hongerpijn, Octoberzonneglans,*
[406] *glorieweg*, en andere reeds aangehaalden. Elders is de taal wel eenvoudig, maar geenszins de
[407] edele eenvoudigheid der poëzij.

[408] Het doet ons leed niet gunstiger over een dichtstuk te kunnen oordeelen, door eenen
[409] Dichter zamengesteld, wiens genie wij somtijds zoo onbepaald bewonderden, en wiens
[410] aanleg zich altijd zoo luisterrijk onderscheidt boven dat aantal dichtertjes, hetwelk door
[411] den Heer ENGELEN te scherp, maar zeker niet zonder regt gegispt werd. De Heer VAN
[412] DER HOOP voegt, het is niet te ontkennen, aan groote schoonheden dikwijls groote
[413] gebreken. Rijmelaars hebben slechts één gebrek. - Wij wenschten dat onze Dichter
[414] genoegzaam zich zelven kende, om het *nonum prematur in annum* niet zoo roekeloos in
[415] den wind te slaan. Het is eene hoogstgewigtige les voor dichters, die les van den heer
[416] VAN ZUILICHEM:

[417]

418 Haest werden, haest vergaen zijn twee verwante saeken,
419 Die d' eene d' andere soo volgen dat zy raken;
420 Denckt dichters die u haest welck best in 't duren houdt,
421 Dat langhsaem wast als eick of rasch als vurenhout.

[422]

[423] De Dichter neme dat woord ter harte; immers zijne gedichten zijn niet van eenen aard,
[424] dat hij met HUIJGENS zeggen kan:

[425]

426 Bedilt mijn dichten niet, besteedt er geen verwijt aen,
427 Sy hebben 't niet verdient, Ick hanger toch geen tijd aan,
428 't Is een klein buytenwerck; een bywerck, seid ick best
429 Van beter besigheit; 't is kakelen op 't nest.

[430]

[431] Nooit kan voor VAN DER HOOP de poëzij eene *beuzeltaak* zijn; nooit worde zij een

[432] oogenblik voor hem

[433]

434 Een klinkend spel van uitgezochte woorden

[435]

[436] neen, - in het belang der kunst, in het belang van zijnen roem wenschten wij het - steeds
[437] moge hem

[438]

439 De dichtkunst dichtkunst wezen,
440 Geen klanken zonder melodij
441 Maar hemelgloed, maar Poëzij
442 Die Gods orakelen doet lezen[2].

[443]

[444] Wij vreezen niet door den Dichter van *opgeblazen waan* beschuldigd te worden; het zou
[445] onheusch zijn, ons van partijdigheid te verdenken. Wij eindigen met den wensch, dat de
[446] heer VAN DER HOOP de citer soms doe rusten, om aan zijne gedichten eene

2 A. VAN DER HOOP, Poëzij, bladz. 75.

[447] beschavende hand te leggen, opdat eenmaal de tijd kome, dat ieder eerlijk beoordeelaar
[448] den verdienstelijken vriend van onzen uitmuntenden Legendendichter, onder onze
[449] voornaamste zangers mag rangschikken!

[450]

Vergevet mi (biddic) lieve liede
Dattic u die waerheide bediede.

3.9 De jaarboekjes voor 1834[aant.]
De jaarboekjes voor 1834

[1]

[2]

3 Veel zeggen in hun angst misschien,
4 Wie zal het goede ons toch doen zien?

[5]

[6] HENDRIK SCHIM.

[7]

[8] ‘Vindt gij het niet alleraardigst verteld, lieve nicht?’ -

[9] Zoo sprak een schoon meisje. Wanneer ik een Dichter ware, zou ik dat meisje de lente in
[10] vollen bloei noemen, en - regt tevreden zijn. - Regt tevreden? goede Hemel! die
[11] vergelijking is zoo afgesleten. - Toegestaan, maar zij is zeer juist; dat zijn nieuwe
[12] vergelijkingen niet altijd, gelijk gij uit JULES JANIN leeren kunt. Nog eens, mijne
[13] vergelijking is zeer juist, even juist als wanneer ik de bevallige vrouw, die naast haar aan
[14] de witmarmeren tafel zit, met den zomer in weelderige volheid vergelijk. Die beelden,
[15] waardste lezer! mogen u de beide dames vertegenwoordigen.

[16] De nicht wil antwoorden, maar een leverij-bediende - gij ziet dat ik de beoordeeling van
[17] *Leydens Ontzet* reeds gelezen heb - treedt binnen. Het schoone meisje beveelt hem de
[18] fraai geschilderde theekoppen en het zilveren theeservies weg te nemen; in deszelfs plaats

[19] verschijnt een smaakvol schenkblad en allerliefste gebakkorfjes - NEZ of BENNEWITZ
[20] slechts, kunnen u zulk sierlijk werk leveren.

[21] Het oponthoud, in het antwoord der lieve nicht te weeg gebragt, is mij regt welkom,
[22] lezer! Het geeft mij gelegenheid u op mijne beurt te vragen: 'Vindt gij het niet
[23] alleraardigst begonnen?' - Een blond meisje, dat, sinds zij van de kostschool kwam, haar
[24] Duitsch onderhield door *Novellen* en *Erzählungen* bij het dozijn te lezen, verzekert mij, dat
[25] ik een groot Romanschrijver worden kan. De hemel gave zulks, want groote
[26] Romanschrijvers hebben wij noodig, kleine zijn er in grooten overvloed. Maar die
[27] voorspelling wordt nimmer vervuld; voor die kleine Heeren ben ik evenmin te vreezen,
[28] als de komeet van 1833 zulks voor de aarde was.

[29] Ik weet niet of gij REBECCA - niet die van SCOTT, want dit verstaat zich - maar die
[30] van HAUFF kent, dat Joodsche meisje met hare *Clauromanie*: het zou mij genoegen doen,
[31] want dan kondt gij u een juist denkbeeld van mijn blond vriendinnetje maken. Gij zoudt
[32] dan begrijpen, dat haar oordeel mij aangenaam was, omdat ik haar gaarne hoor *spreken*; -

[33] met haar *denken* loop ik minder hoog; gij ziet dat ik er reden voor heb. Ik zou een groot
[34] Romanschrijver worden, omdat ik een' zeer gewonen kunstgreep bezigde! Wanneer ik
[35] de minste aanspraak op dergelijke onderscheiding maakte, had ik mij gewacht aldus mijn
[36] verhaal aan te vangen. Neen, niets bedoel ik minder. Ik wil u slechts een gesprek
[37] mededeelen, hetwelk ik bijwoonde, waarbij ik zelfs onder de sprekende personen
[38] behoorde. Straks zult gij mij hooren. Wie der sprekenden ik ben, vinde uwe
[39] scherpzinnigheid uit. Ik spreek van mij zelven, gelijk FREDERIK HENDRIK in zijne
[40] *Memoires*, altijd in den derden persoon.

[41] De blonde *Novellen* Juffer blijft staande houden, dat ik een groot Romanschrijver zal
[42] worden. Lieve vriendin, even zoo weinig als... en... en...

[43] ‘En waarom weet de lezer dan nog niet wie het schoone meisje, wie de bevallige vrouw
[44] zij.’

[45] O! foei, foei, ligt de romantische kunst daarin, naar uw oordeel? Gij verdiendet, dat ik u
[46] kwelde en terstond zeide: dat schoone meisje is..., maar ik wil beleefder zijn, en eerst u
[47] kennis doen maken met het overige gezelschap.

[48] Digt bij den Dordschen haard zit de Heer des huizes, een man met een rond en open
[49] gelaat, zwarte hairen, die echter reeds aan de tippen beginnen te grijzen, levendige oogen,
[50] en dien vriendelijken glimlach om den mond, welke meestal het bewijs van een goed hart
[51] is. Ik durf niet zeggen, dat hij het aandachtigst luisterde naar gindschen smaakvol
[52] gekleeden jongeling toen deze iets uit een fraai verguld jaarboekje voorlas.

[53] Aan de andere zijde van het vuur zit de advocaat N...; hij is zeer bleek, en zijne groote
[54] zwarte oogen geven eene onaangename uitdrukking aan zijn gelaat; wanneer hij echter
[55] levendig spreekt, ziet hij er regt belangrijk uit. Thans staarde hij op de blaauwe
[56] rookwolkjes, welke uit zijne pijp opstegen, en luisterde naar den voorlezer KAREL TER
[57] W... een' fikschen jongen, die te *L*... studeert, en, eenigszins aan den Heer des huizes
[58] verwant zijnde, hem dikmaals bezoekt.

[59] En nu moet ik het dan wel zeggen; het schoone meisje is de eenige dochter van den
[60] gastheer, LUCIA VAN B...; de bevallige vrouw is hare nicht, en de gade van den
[61] advocaat.

[62] ‘Vindt gij het niet alleraardigst verteld, lieve nicht?’ vroeg LUCIA, toen KAREL den
[63] Almanak voor het *Schoone en Goede*, waaruit hij, op haar verzoek, *het Wilhelmus te Eede*
[64] had voorgelezen, nederlegde.

[65] ‘Regt lief, LUCIA,’ antwoordde deze, terwijl de geschikte leverij-bediende weder het
[66] huisvertrek verliet; ‘STARING heeft eene gelukkige gave van vertellen, en ik zoude wel
[67] wenschen, dat hij alle zijne verspreide stukjes eens in een' bundel verzamelde: over het
[68] geheel vind ik dezen Almanak dit jaar verreweg de beste.’

[69] ‘Gij kendet dit stukje dan reeds;’ vroeg LUCIA.

[70] ‘Nu ja! doch men hoort zoo iets gaarne voor de tweede maal. - Vooral uit den mond van
[71] KAREL, niet waar, nichtje?’ voegde zij er fluisterend bij.

[72] Een vlugtige blos bedekte LUCIA's gelaat, en, zich tot den advocaat wendende, vroeg zij,
[73] wat hij over de Hollandsche Almanakken in het algemeen dacht.

[74] ‘Ik vind waarlijk,’ antwoordde deze, terwijl hij zijn' stoel digter bij de tafel schoof, ‘dat
[75] wij, ofschoon er veel kaf onder het koren is, ons nog wel met andere landen kunnen

[76] meten: verhaaltjes toch als het *Wilhelmus* en *Meerhuijzen* vindt men niet veel in dezelve,
[77] en verzen, zoo als in den Muzen-Almanak *de nieuwe Brouwerskolk bij Overveen*, door VAN
[78] WALRÉ en *de Zangeres* door POTGIETER, zal men er vruchteloos zoeken: alleen met
[79] de uitvoering, zulks is niet te ontkennen, zijn wij ten achteren.'

[80] 'Ik ben dit volkomen met u eens,' viel VAN B... in.

[81] 'Maar het portret van de Kroonprinses, in den almanak voor het Schoone en Goede?'
[82] zeide LUCIA.

[83] 'Vergoedt naauwelijks het Frascataansche meisje in den Muzen-Almanak, nichtje,' sprak
[84] KAREL. 'Gij zult dit met mij eens zijn. Onze graveerkunst dreigt zich in het droevig
[85] verval te verliezen; weldra zal zij niets oorspronkelijks meer hebben. De Engelsche, de
[86] Fransche of Duitsche manier kunt gij doorgaans in het werk onzer kunstenaars
[87] herkennen.'

[88] 'Gij zijt streng, mijn Heer,' sprak Mevrouw N... 'VELIJN en BENDORP acht men
[89] algemeen, als hoogstverdienstelijke graveurs. TETAR VAN ELVEN en NIEUWHOFF
[90] zullen uwe sombere voorspelling logenstraffen.'

[91] 'Maar SLUYTER zeker niet. Hoe kan die man zijn' naam onder prentjes, als die in den
[92] Blijgeestigen-Almanak, plaatsen.'

[93] 'O! ze zijn voor het minst beter dan het beeldje van ERASMUS, in den naamgenoot van
[94] dien Blijgeestige. Dat prulwerk zou naauwelijks als wapen op een' tabakszak te gebruiken
[95] zijn,' merkte de Heer VAN B... aan.

[96] 'En NIEUWHOFF', hernam KAREL, die zich nog verdedigen wilde, 'heeft waarlijk
[97] door zijn werk voor den Volksalmanak zijn' roem niet bevorderd.'

[98] 'Maar wederom verliest gij den geringen prijs van dat jaarboekje uit het oog,' gaf
[99] Mevrouw N... ten antwoord. 'Voor zestig centen eischt gij meesterlijken arbeid.'

[100] ‘De vervaardiger moest bij aanbesteed werk zijn naam verzwijgen. Zoo ten minste komt
[101] het mij voor... Maar het is mij zeer veel eer, mij aan uw gevoelen te onderwerpen,
[102] Mevrouw!’ -

[103] ‘Zoo als ik zeide,’ hernam de advocaat: ‘er wordt geene genoegzame zorg aan besteed: en
[104] zoo nu de uitgevers nog maar keuriger waren ten opzigte der stukken zelve!
[105] SJAERDAMA b.v. behoort niet in eenen almanak; zelfs de vorm maakt het meer geschikt
[106] voor eene oudheidkundige mededeeling, dan voor een offer aan de bevalligheden; en de
[107] dichterlijke bijdragen!... Uitgevers en lezers zouden er bij winnen, wanneer men enkel de
[108] paarlen uit die woeste zee hadde opgevischt. Vooral is dit op den Muzen-Almanak
[109] toepasselijk.’

[110] ‘Vergeef het mij, Heer advocaat,’ riep KAREL uit: ‘de uitgevers kennen beter hun
[111] belang. Tegen de vormen mag nu eenmaal niet gezondigd worden. De Muzen-Almanak
[112] zonder *embonpoint* is iets ondenkbaars. Het ga derhalve hoe het ga, zijnen omvang moet
[113] hij hebben; de uitgever dient dan wel alles te baat te nemen, om aan dat vereischte te
[114] voldoen. Het publiek vraagt op *St. Nicolaas* dichtgebloemte. Welnu de uitgever werpt het
[115] een' grooten krans toe. Alles ziet er frisch en levendig en bekoorlijk uit. Maar wanneer
[116] men dien krans opneemt en naauwkeuriger beschouwt, o! dan wordt men gewaar, hoe de
[117] schalk ons bedrogen heeft. Eenige frissche en heerlijke bloemen - zoo als HEIJE ze
[118] gaarne, maar wel wat dikwijls, bezingt - eenige frissche en heerlijke bloemen, rijk

[119] bloeijende en balsemgeurige rozen, maar al de overigen - van stijf papier, gelijk onze
[120] LOUIZE die op school leerde knutselen, ze hebben een kleurtje, maar het is Duitsche
[121] waterverw, ze hebben een geurtje, maar het is *huile de rose*. En dan zegt ieder: *wij zijn*
[122] *bedrogen*.'

[123] 'Verdiend loon,' zeide de advocaat; 'wie, op den dag van den kinderheilige, een' zwaren
[124] en degelijken krans van levende bloemen verlangt, is even dwaas als hij, die in ons kleine
[125] land jaarlijks vier, of vijf verzamelingen van echte, ja van dragelijke poëzie verwacht.
[126] Vooral wanneer dichters als 's GRAVENWEERT, DAVID JACOBUS VAN LENNEP,
[127] en deszelfs uitmuntende zoon, KINKER, VAN HALL, WISELIUS, STARING, DA
[128] COSTA, ENGELEN, LULOFS, VAN DER HOOP en dergelijke hoofddichters, geene
[129] bijdrage leveren, of ten hoogste eene kleinigheid ten beste geven. Aan hen, niet aan den
[130] uitgever, wijte men het verval van den Muzen-Almanak; want jeugdige dichters meenen
[131] vrijheid te hebben, om hunne beste stukken *en portefeuille* te houden, zilver schittert reeds
[132] genoeg onder kopermunt; WITHUIS b.v. had iets beters dan zijn *Licht-Moed* gegeven,
[133] wanneer hij voorzien had, dat zijn naam onder zulke, als wij noemden, vermeld zoude
[134] worden.'

[135] 'Zilver- onder kopermunt, neef! blinkt hier dan volstrekt geen goud?' vroeg LUCIA.
[136] 'O! voorzeker, maar schaars, zeer schaars komt het voor, even als de gouden rijders.'
[137] 'Welke stukken beschouwt gij dan die waarde te bezitten?'

[138] 'VAN WALRÉ en POTGIETER heb ik reeds genoemd, ik kan mij de reden niet
[139] verklaren, hoe geen onzer beoordeelende tijdschriften die *Zangeres* de hulde en
[140] bewondering gebragt heeft, welke zij verdiende. Er moeten soms jaren verloopen, eer
[141] onze landgenooten schoon vinden wat schoon is. - *De lof der Eigenliefde*, van SPANDAW,

[142] komt mij eene uitmuntende satire voor. Oneindig beter zwaait hij de satirische roede, dan
[143] LOOTS in zijn lofdicht *op ons Jongelingschapje*. Waarlijk dat *Jongelingschapje* bestaat niet. De
[144] Dichter gaf zich te veel moeite voor zijne hersenkinderen.'

[145] 'Lieve Neef, kunt gij mij den zang *Aan****, dien Prins der drie sterretjes toegewijd,
[146] ophelderen?'

[147] 'Lieve LUCIA! ik hoopte dat de vrouwelijke scherpzinnigheid mij daardoor verpligten
[148] zou.'

[149] 'Ook het *in de Mei* van TOLLENS,' ging de Heer N... voort, 'komt mij voor, onder de
[150] verdienstelijkste bijdragen gerangschikt te moeten worden. KLIJN's *Volksberoeringen* maakt
[151] eenen geschikten overgang tot de zilvergeschenken, welke - wij zijn toch nu eenmaal in
[152] beeldspraak vervallen - ons door de Muzen geschonken werden.'

[153] 'Gij hebt de bijdragen vergeten van den grooten BILDERDIJK, Heer Neef!' merkte de
[154] Heer des huizes aan.

[155] 'Zij behoorden minder tot ons gesprek,' antwoordde deze; 'wij beoordeelden onze
[156] tijdgenooten, van wier dichterlijk genie wij nog meer voortbrengselen mogen hopen.
[157] Wie zou een' lierzang van BILDERDIJK niet hoog waarderen. De Heer DE VRIES
[158] verpligtte ons, door de mededeeling der drie toewijdingen, bij dichtbundels van den
[159] vereeuwigden Zanger gevoegd. Niets van BILDERDIJKS hand is geheel onbelangrijk.'

[160] 'Dat zou Professor...'

[161] ‘O, goede hemel!’ zeide LUCIA zacht tot KAREL, ‘als Papa aan die Vaderlandsche
[162] Geschiedenis begint, en weder over die brieven in de *Vriend des Vaderlands* uitweidt...
[163] Maar er wordt gescheld. Dat zal Oom ARCHIMBALD zijn; heerlijk, heerlijk, Oom
[164] MIDAS zal ons regt welkom zijn.’

[165] Oom ARCHIMBALD trad binnen.

[166] Oom ARCHIMBALD beschrijf ik u niet; half *Amsterdam* kent hem, en indien ik u een
[167] Walter Scotsche persoonsbeschrijving gaf, was mijne anonymiteit ten stelligste verloren;
[168] het heeft buitendien in ons land reeds zoo veel moeijelijkheid in om onbekend te blijven.
[169] ‘Ik hoop u niet te storen,’ zeide de oude vrijer, zich na de gewone pligtplegingen
[170] nederzettende. - Nooit zie ik den man aan, of ik denk aan den dikken Heer van
[171] WASHINGTON IRVING, en ik wenschte wel dat hij die Heer geweest ware, want dit
[172] geval was het eenigste, waardoor hij belangrijk had kunnen worden voor tijdgenoot en
[173] nakomelingschap. - ‘Zet uw gesprek voort, vrienden! een glas wijn zal mij welkom zijn,
[174] Broeder! het was in den schouwburg vreesselijk vol. Hoe kan het ook anders? Men had
[175] het vroeger moeten begrijpen; *Natuur en Pligt, Tekeli*, en die dingen moeten wij hebben,
[176] zoo als een vijf en twintig jaar geleden; daar is smaak en pit in. En dan grappige balletten,
[177] zoo als thans *Pantalon Paruikemaker*, waarlijk, ofschoon ik het reeds zesmaal gezien heb,
[178] was ik toch gebleven, zoo ik niet beloofd had, hier te komen. LUCIA, men vertelde mij
[179] dat *Aballino* en de *Geheimen van Udolpho* spoedig weder eens opgevoerd zullen worden,
[180] dan huur ik een balcon, hoor mijn kind!’

[181] ‘Gij zijt een goede Oom,’ antwoordde LUCIA, schalks glimlagchend.

[182] ‘Wij spraken over de jaarboekjes,’ zeide de Heer VAN B...

[183] ‘En de Heer Advocaat had zeker overal aanmerkingen op. Ik durf het wel wedden. Is het
[184] zoo niet. FOPPE, ik zie de tooneelstukjes van dien man even gaarne als die van

[185] KERKHOVEN, heeft zulke Heeren bedillers dan al eens heel aardig doorgehaald. Ik
[186] weet niet of gij het begrepen hebt. *De kok aan zijn medekoks*. Hij is fijn.'

[187] 'Ja, ja! over het vernuft van dien heer valt niet te twisten.'

[188] 'Nu zet uw gesprek voort. Ik mag zulke aanmerkingen wel eens hooren, en ik heb er ook
[189] zoo het een en ander van gelezen, zoo als bij voorbeeld ligt daar de *Muzen-Almanak* niet?'
[190] 'Het is die voor het *Schoone en Goede*, maar ik zal u het Muzenboekje geven, Oom!'

[191] 'Ja het *Pleit voor den hond* van IMMERZEEL en het *Nieuws* en die *Toenemende Gloed* en de
[192] *Morgenwandeling* van NAGEL; drommels, die Heer heeft fraaije stukjes geleverd in proza
[193] en poëzij! Hebt gij het gelezen, dat *Niet van de Plaats* en zijne andere stukjes zoowel in
[194] den Volksalmanak, als in die voor *Blijgeestigen*? En dat *Leopolds-Lied* van WARNSINCK,
[195] hier in den *Muzen-Almanak*. Nu alle stukjes tegen de *Belgen* en *Leopold* vind ik aardig.'

[196] 'Wanneer ze allen als de *Togt naar Tervueren* waren, zou ik het met u eens zijn,' merkte de
[197] Advocaat aan.

[198] 'Dat stuk van LANGELAAR, in den *Volks-Almanak*, is dan ook regt geestig.'

[199] 'Die jeugdige Dichter heeft betere luimige poëzij geleverd; ik herinner mij een stukje, in
[200] de *Letteroefeningen* van 1832, waarin hij bijna even gelukkig STARING navolgde, als
[201] TELTING zulks dit jaar in den *Almanak voor het Schoone en Goede* deed.'

[202] 'Inderdaad, deszelfs *Abt van Mariëngaarde* is zeer gelukkig. Wie STARING verdienstelijk
[203] navolgt, verdient zeker wezenlijke onderscheiding. Ik wenschte dat alle onze luimige

[204] Dichters evenveel karakteristieke luim aan den dag legden. Wij konden ons dan meer met
[205] Oom ARCHIMBALDS gevoelen vereenigen;' zeide de Student TER W...

[206] Oom ARCHIMBALD bladerde nog altijd in den *Muzen-Almanak*. '*De Medelijdende*, van
[207] VAN DEN BERGH, is ook lang niet onaardig, dat verzeker ik u.'

[208] '*De Fransche Krispijn,* door VINCENT LOOSJES, komt mij voor, eene der best gelukte
[209] bijdragen van die soort te zijn.'

[210] 'En dan ook het *Mislukte Huwelijk*, niet waar? die aardige trek van den eersten FRITS,
[211] door IMMERZEEL medegedeeld.'

[212] 'Maar lieve Oom,' vraagde LUCIA, 'gij schijnt de boertige en luimige poëzij bij
[213] uitsluiting te begunstigen: zeg mij, wat dunkt u van de andere verzen, wat dunkt u van de
[214] *Zangeres* van POTGIETER? Wij hebben reeds over dat Dichtstuk gesproken en ons allen
[215] scheen het zoo uitmuntend toe.'

[216] 'Dat gedicht heb ik niet gelezen, Nicht LUCIA!'

[217] 'Mijnheer TER W...,' sprak de Advocaat, 'zal ons wel de dienst willen doen, hetzelve te
[218] reciteren.'

[219] 'Neen, dat was te veel gevergd, waarlijk te veel goedheid, beste KAREL! de vrienden
[220] kennen het immers!'

[221] 'O! nooit hooren wij die *zangeres* genoeg; goede verzen en goede boeken blijven altijd
[222] even belangrijk.'

[223] 'Maar het is inderdaad al te beleefd.'

[224] 'O het zal mij zeer vereeren!' zeide de student TER W..., nam den *Muzen-Almanak*, en
[225] schikte zich tot lezen.

[226] 'De *zangeres* spreke, Oom ARCHIMBALD zwijge!' fluisterde de Advocaat zijne gade
[227] toe. Ik wenschte dat gij de uitdrukking van LUCIA's gelaat in die oogenblikken gezien

[228] hadt. -

[229] KAREL droeg het Dichtstuk voor, en deed met smaak, gevoel en waardigheid al deszelfs
[230] schoonheden uitkomen: toen hij de volgende regels opzeide:

[231]

... van 't orchest ontvangt het woelig feest
't Gebiedend sein 't geen diepe stilte huldigt;
't Gefluister zwijgt, de trots vergeet haar tooi,
En 't vol akkoord van duizend zuivre klanken
Wekt in mijn borst der geestdrift heil'ge spranken
En sleept mij meê, haar werelooze prooi!
Een wereld rijst, van uit die zee van nooten
Als de onze was toen God haar riep in 't licht...

[240]

[241] was op elks gelaat, behalve dat van Oom ARCHIMBALD, bewonderende verrukking te
[242] lezen.

[243] ‘Wat dunkt u, broeder!’ vraagde de Heer VAN B... met geestdrift, toen KAREL zweeg.

[244] ‘Uwe Prins-Regent-cigaren zijn heerlijk; zijn ze van ESKENS?... dit in de eerste plaats en
[245] dan wat het gedicht betreft, - nu ja, het is regt fraai... maar wat lang dunkt me! iets is er
[246] in, wat ik niet begrijp, en dat toch van heel veel belang is. Waarachtig een mal ding. Men

[247] zou denken dat die zangeres de deugd zelve was, en toch spreekt zij van haar kind. Ziet
[248] ge wel, daar zit de fout: dat ge zulks niet opmerktet! De Heer N... ziet anders zoo scherp.'
[249] 'Lieve oom! hoe is het nu mogelijk?'

[250] 'Beste Heer ARCHIMBALD!' - 'Welnu!' - 'Is het dan niet duidelijk dat zij haar
[251] kamermeisje bedoelt!'

[252] 'Haar kamermeisje!... is dat het kind? Zoo, zoo, dat verandert de zaak. Maar dan is het
[253] vers toch al te overdreven. Zulke zangeressen bestaan er niet. Oom ARCHIMBALD
[254] verzekert het u... hij verzekert het u!' en met een guitig lachje klopte hij de asch van
[255] zijnen cigaar.

[256] 'Hebt ge ernstige gedichten gelezen, welke u meer behaagden, Oom ARCHIMBALD?'
[257] vraagde de Student, die oneindig veel behagen schepte in het gadeslaan van LUCIA's
[258] gelaat; - als zij lachte en als zij knorrig werd, altijd was zij bevallig.

[259] 'Weinige, om u de waarheid te zeggen. Van het aandoenlijke houd ik niet, als zoo in
[260] sommige tooneelstukken, bij voorbeeld in *Hondentrouw*, of *Het leven van een dobbelaar*. -
[261] Maar ja, *'t Land van Belofte, de wenschen van* BOSDIJK, *het Vaderlijk geluk* van VAN
[262] SOMEREN...'

[263] 'Behaagde u dat fragment?'

[264] 'Wel zeker, er zijn fraaije sentimenten in, vindt ge niet?'

[265] 'Alledaagsche, zeer alledaagsche gedachten, mijn waardste Heer! en de verzen zijn
[266] onverdragelijk. Welk eene taal:

[267]

268 Nu schiet zijn eigen jeugd den blijden vader in, -
269 Hij wordt een kind op nieuw. Hij, hoofd van 't huisgezin!

[270]

[271] Of:

[272]

273 Neen *schanste* in dubbel staal zich 's dwinglands *koude ziel*

[274]

[275] (een *wrokkend hart* en *verstokten boezem* gingen vooraf)

[276]

277 Schoon nooit van teedren gloed een sprank *er binnen viel*
278 Het *vuur van kindermin* dringt door dat harnas henen,
279 En *gloeit tot heeten brand de wandelende steenen*.
280 Maar d'opgeschoten telg schiet ras ten *hoogstam* op,
281 Reeds siert het lenteloof zijn takken en zijn top;
282 De *moed der jonglingschap* vervangt de *kinderschuwheid*,
283 Daar staat de frissche boom, ontdaan van wilde *ruwheid*.
284 Besnoeid van *waterloot*, in vollen dos te prijk:
285 Wie zulk een schat bezit, *waarachtig,* hij is rijk!

[286]

[287] ‘Wilt ge nog meer, mijn waardste?’

[288] ‘*Claudite jam rivos*!’ riep TER W... uit.

[289] ‘Neef, ik word ernstig boos op u,’ sprak LUCIA, en dreigde met den vinger.

[290] ‘Nog enkele trekken, mijn beste! Oom ARCHIMBALD is nog niet overtuigd.’

[291] ‘Ik zie er niets in;’ zeide deze.

[292] ‘Nu dan, als de vader tot zijnen zoon zegt:

[293]

294 *Gij weerschijn van mijn ik, mijn eigen vleesch en bloed.’*

[295]

[296] ‘Nu ja, dat laatste klinkt niet fraai, maar het eerste wordt daardoor des te verhevener.’
[297] ‘'En als VAN SOMEREN verzekert:

[298]

299 *Hij en zijn zoon zijn een, niets splitst hun liefdekoord*;

[300]

[301] en van een' eik rijmelt:

[302]

303 die *langzaam opschiet door 's aardrijks vocht te slorpen*!

[304]

[305] Waarlijk, dan moet men uitroepen: ‘waar moet het heen als de Heer IMMERZEEL
[306] dergelijke stukken in zijn jaarboekje opneemt. Slechte voorbeelden behoeft men den
[307] jongen Dichters niet in handen te geven, die geven zij elkander genoeg.’

[308] ‘Ja maar alles ook zoo keurig;’ merkte Oom ARCHIMBALD eenigszins wrevelig aan. ‘Ik
[309] zeg maar altijd: *la critique est aisée, mais l'art est difficile*. Ieder zijn gevoelen. Ik prijs wat ik
[310] fraai vind; - maar ik wil u niet in het harnas jagen, mijn beste Heer! De hemel beware
[311] mij, om eenige versjes! Neen, zeg er van wat ge wilt, als ge mij maar niet betwist dat er
[312] geen delicieuser Prins-regent-cigaren zijn, dan die van mijnen broeder. Ik heb lang
[313] genoeg gesproken, nu wil ik luisteren, dat doe ik gaarne in het hoekje van den haard!’ En
[314] Oom ARCHIMBALD ontstak eenen anderen cigaar, legde de beenen over elkander, en
[315] deed de oogen digt, - om aandachtiger te kunnen luisteren.

[316] ‘Waarlijk,’ ging nu de Advocaat N... voort: ‘het doet mij altijd leed, een ongunstig

[317] oordeel uit te moeten brengen. Gij weet het, hoe de roem van iederen landgenoot mij lief
[318] en dierbaar is. Daarom erger ik mij steeds, wanneer iemand, die in zijne maatschappelijke
[319] betrekkingen achtenswaardig, nuttig en hoogstverdienstelijk werkzaam is, zich, door
[320] schrijf- en rijmlust in een ongunstig licht stelt, en in mijne hoogschatting dalen moet.
[321] Niemand wil ik het zoet en onschuldig genoegen ontzeggen, versjes te maken of
[322] verhandelingen, verhalen en opstellen te vervaardigen, waarmede hij den kring zijner
[323] vrienden en bekenden, bijna even veel genoegen geeft, als zich zelven. Aansprakelooze
[324] rijmers zijn te dulden. Maar wie zich *met zoo veel lettergroeten, beroemd door echte poëzij*, op
[325] dezelfde hoogte durft stellen, en armzalige rijmelarij ter markt brengt, verdient de roede
[326] der kritiek, en ieder maakt zich zulk een' tik waardig, die het publiek voortbrengselen
[327] van zijnen geest opdringt, welke niet boven het middelmatige verheven zijn. De eenige
[328] verschooning voor sommigen ligt hierin, dat hunne dwaasheid het werk van onwetende
[329] vleijers is. Ernstig wilde ik ieder raden, een welwillend en kundig vriend te raadplegen, en
[330] alvorens iets te laten drukken, bedaard te overwegen, of dit iets zoo veel moeite waardig
[331] zij.’

[332] ‘Maar het middelmatige heeft dikwijls zeer veel verdienstelijks;’ merkte de Heer VAN
[333] B... aan.

[334] ‘Nederlands uitmuntendste redenaar heeft dit allergeestigst bewezen, en ik wil u gaarne
[335] toestemmen, dat het middelmatige dikwijls uitgegeven mag worden. Doch men zij

[336] daarbij op zijne hoede: *Il n'est point de milieu du médiocre au pire*. Zoo komt menige
[337] bijdrage in den *Muzen-Almanak* mij, bij doorgaande middelmatigheid, echter
[338] belangwekkend en der plaatsing allezins waardig voor.'

[339] 'Bij voorbeeld?' vraagde de Heer VAN B...

[340] 'Bij voorbeeld!' antwoordde de Advocaat: 'de stukjes van HALMAEL, IMMERZEEL,
[341] SIFFLÉ, LUBLINK WEDDIK.'

[342] '*De Vondeling*, door BEETS:' voegde TER W. er bij.

[343] 'En BRESTERs *Biecht*!' merkte Mevrouw N. aan.

[344] 'Beter gelukt dan het *ijsvermaak*:

[345]

346 BRESTER wees wijs, zoo niet op 't ijs.'

[347]

[348] 'En VAN OOSTER WIJK BRUIN?' zeide de Heer VAN B...

[349] 'Zijn *Natuur en Kunst* ja! het is ten minste beter dan de *Geboorte der rozen,* in
[350] BEIJERINCK's jaarboekje, waar ieder God een' traan te droogen heeft, en een derzelven
[351] een gedwongen lach plooit. Jufvrouw MOENS, CHRISTEMEIJER, de Baron VAN
[352] LIJNDEN en LULOFS, leverden, in dien Almanak, stukken van gelijke gehalte.'

[353] 'Onder de proza bijdragen zal het toch ook niet aan het middelmatige ontbreken!'...

[354] En men sprak nog veel over het middelmatige, lieve Lezer, vergeef mij, dat ik u dit alles
[355] niet mededeel. Waar men over het middelmatige spreekt, verveel ik mij even zeer als bij
[356] de eentoonigheid van gewone menschen. Vele namen werden genoemd, ik voegde er
[357] eenige bij, met denzelfden lust als waarmede men, wanneer er van het weder gesproken
[358] wordt, doorgaans die beoordeeling met der recensie van twee of drie vorige dagen, of
[359] zelfs van eene geheele week verrijkt. Ik begon te geeuwen. - Menig jong Dichter, die dit

[360] jaar voor het eerst in het goud werd gezet en moedeloos en angstig den eerste van iedere
[361] maand te gemoet zag, of deze door hare tijdschrift-nummers, hem een' blos van genoegen
[362] op het gelaat zou tooveren en woorden doen lezen, die nooit genoeg herlezen kunnen
[363] worden, woorden, die men duizendmaal spellen moet, of regels - vreesselijk als een
[364] doodvonnis; menig aanvanger en menigeen wiens Muze met alle Almanak-uitgevers
[365] kennis heeft gemaakt, zouden wel vragen willen: heeft men ook mij genoemd? zij durven
[366] die gewetensvraag niet uitspreken. Ik, lieve Lezer, ik verveelde mij, en zwijg er van;
[367] alleen gevoel ik mij verpligt u mede te deelen, dat WARNSINCK's *wondervolle Ebbe* in
[368] den *Volks-Almanak;* SCHULL's bijdrage *Het Wassenbeeldenspel*, in den Blijgeestigen;
[369] HEIJE's *Bloemen en Bladen* in BEIJERINCK's jaarboekje, en de *Portefeuille van den*
[370] *Bergschot*, door G.H. NAGEL, hier genoemd en geroemd werden. Ditmaal was het Oom
[371] ARCHIMBALD niet - want Oom ARCHIMBALD zweeg sinds lang en was geenszins:

[372]

373 Vol met oogen die niet slapen,

[374]

[375] gelijk de Heer SCHIMSHEIMER zegt:
[376] ‘De Heer SCHIMSHEIMER,’ zeide iemand, toen KAREL deze aanmerking maakte,
[377] streeft den Markies DE THOUARS fraai op zijde: uit beider poëzij zal weldra een
[378] moderne *Helicon*, naar den laatsten smaak gestoffeerd, beschreven kunnen worden. Nooit
[379] gehoorde wonderen leverde de Heer SCHIMSHEIMER dit jaar, *een wereldoceaan op*

[380] *waterwielen, vliegende orgelkeelen* en dergelijke zaken meer, die slechts onder behoeven te
[381] doen, voor een *herfststorm op kondors vleugelen, een vennast oog in somberheid gehuld, Graffloers*
[382] *doorschemerd met het rood van beter leven*, en al de fraaijigheden, die de Markies verder op
[383] den 18 November 1833 *ontboezemde*.

[384] ‘Waarom zingt de Heer SCHIMSHEIMER?’

[385] ‘Hoe, indien hij niet zong behoorde hij

[386]

387 tot de wormen,
388 Die tot zwijgen zijn gedoemd.’

[389]

[390] Men lachte.

[391] ‘Van DOMMELIUS, niet waar!’ zeide Oom ARCHIMBALD, half sluimerende.

[392] ‘Straks bij eene partij whist zal mijn broeder oplettender zijn,’ zeide de Heer VAN B...

[393] ‘Nog een oogenblik voor de Almanakken, Papa!’ zeide LUCIA; ‘wij moeten nog iets van
[394] de zilvergeschenken hooren, waarbij Neef ons juist bepalen wilde, toen Oom
[395] ARCHIMBALD binnen trad. Gij rekendet daar het *Licht-Moed* van WITHUIS onder,
[396] niet waar, Neef?’

[397] ‘Inderdaad!’ hernam deze: ‘die bijdrage verdient het meer dan zijne *Diedrik en Oda*. Dat
[398] dichtstuk mist het keurige, hetwelk in ieder kunstwerk een hoofdvereischte is. Ruwheid
[399] is geen genie.’

[400] ‘Ook vooral van deze zijde komt mij het Dichtstuk van J.P. HEIJE, de *Poëzij,* zeer
[401] verdienstelijk voor. In dichterlijke taal biedt het ons menig zeer dichterlijk denkbeeld.’
[402] ‘O, ik geloof het gaarne,’ zeide Mevrouw N..., ‘maar ik heb meer op met zijn *Siciliaansch*
[403] *Lied*.’

[404] ‘De bijdragen van HASEBROEK behooren zeker ook tot dit aantal!’

[405] ‘Ongetwijfeld; beide *de Herinnering aan den Rijn*, en *Bilderdijks Graf*, getuigen van evenveel
[406] oorspronkelijken aanleg als gelukkigen versbouw.’

[407] ‘De regels van WISELIUS aan den Heer BERLIJN, hadden wij wel in de eerste plaats
[408] mogen noemen.’

[409] ‘De *Geldersche paadje* van den Dichter der *Zangeres*, zal ik er nog bijvoegen,’ zeide
[410] KAREL.

[411] ‘Hoe vindt gij de Academische Jaarboekjes, Mijn heer TER W...?’ vroeg de Advocaat.

[412] ‘Ik heb ze slechts vlugtig doorbladerd, intusschen ben ik gedwongen te bekennen, dat
[413] *Groningen* dit jaar den lauwer heeft behaald; één vers intusschen in den Leidschen
[414] *Studenten Almanak*, is in mijn oog een juweeltje.’

[415] ‘En dat is?’ - ‘*De Rijmelaar*.’

[416] ‘Spoedig, ons *de Rijmelaar* opgezegd, KAREL. Wie is de maker?’

[417] ‘Er staat geen naam onder, en dus mag ik het u niet zeggen; zo veel wil ik er u van
[418] verklappen, dat hij...’

[419] ‘Regt lief, om ons nog nieuwsgieriger te maken! laat ons liever het vers hooren!’

[420] En KAREL las:

De rijmelaar.

Zoo veel
Het philomeel-
gekweel
Verschilt van 't schorre meeuw-
geschreeuw,
En 't raauw gekras
Van 't ravenras;
Zooveel verschilt de Bard,
Wiens hart
Zich-zelv' verplicht
Tot zang en dicht,
Van hem, die ook poëet
Zich heet;
Maar van gevoel noch geestkracht weet,
En enkel regels smeedt
En kneedt:
Als een, die slaafsch zijn taak verricht.
O! zie, met doodverf op 't gezicht,
Met de oogen strak op 't blad gericht,
Dat voor hem ligt,
Zit daar
De rijmelaar;
En zwoegt,
En ploegt
Aan zijn gedicht,
Als of 't een reuzenarbeid waar,
Voor menschenkracht te zwaar.
't Gerimpeld voorhoofd van
Den man,
Zijn wenkbraauwboog, zoo laag zij kan
Op 't oog gedaald
En neêrgehaald,
Zijn daar de blijken van.
Maar, zie: daar slaat hij 't oog
Omhoog,
Daar staart hij strak naar bo-
ven, O!
Wat deert den rijmelaar?...
Daar slaat hij, met een woest misbaar,
De linkerhand in 't zweetend hair,
En hijgt en steunt zoo zwaar:
Daar brengt zijn maagre regterhand,
De ganzenveder, die ze ontspant,
Stuiptrekkend naar zijn' mond.
Alwaar zij 't woeden van zijn tand

Zoo vaak reeds ondervond.
Baloorig stampt hij op den grond,
Verschriklijk rolt zijn blik in 't rond;
Hij slaat zich voor den kop.
Hij grijpt zijn *rijmregister* op,...
Daar leggen hem de ontsloten blaân
Nog eens zijn ijslijk nood-
lot bloot;
En siddrend staart hij 't aan,
Daar valt hij rug'lings in zijn stoel.
En, meer dan half, in zwijm,
En lispt: (wien schokt het niet 't gevoel)
'Helaas... ik... vind... geen... rijm!'
.....
.....
Hij werpt zich op zijn le-
gersteê,
Maar slaapt (o smart!) niet in:
Nog maalt die halve re-
gelsneê
Den dichtworm door den zin.
In 't eind bezwijkt hij voor 't geweld,
Der zoete slaap. - Maar nu beknelt
Een bange droom den rijmerheld,
Die hem met duizend angsten kwelt,
Hem rillend' op de pijnbank stelt;
Alwaar de diep beklaagbre bloed
Zijn vers voltooien moet. -
Het is hem of hij 't doet,
En of de faam, door stad en veld,
Zijne eindelijke zege meldt,
Maar hij ontwaakt - en 't woord
is voort,
En - vruchtloos nagespoord!

Ach, staak uw pogen, rijmerstoet,
Met zooveel zweet betaald:
Zoo u de ware dichtgeest faalt,
Is 't vruchdoos wat gij doet:
Het is een ingeschapen gloed,
Die dichter maakt; geen vlijt en zweet,
Geen duizend reeglen, saamgesmeed,
Met juiste zorg en kunst,
Verheffen immer tot poëet;
En, schoon de domheid u zoo heet,
(Die van geen onderscheiding weet,)
De muzen, dwaze rijmrendrom!

Verweigren u heur gunst.
Zij sluiten u heur heiligdom
O, keer weêrom!
't Waar vruchtloos moeite en zorg besteed,
Indien gij 't doornig slingerpad,
Dat derwaart leidt, betradt.

O! gij, die niet gewaardigd zijt
Tot Phebus hooge luit;
Verslijt
Den tijd
Met veêl-
gespeel;
Beschouwt de houten kermisfluit
Als uw gerechtigd deel.
Maar strekt, in onbesuisden vaart,
Geen handen naar den cyther uit,
Voor waardiger bewaard! -
O gij, wie 't dichtvuur 't hart niet blaakt,
Dat van verrukking gloeit;
Waartoe één enklen toon geslaakt,
Waarom met beuzlend rijm-
gelijm
Uw duizlig brein vermoeid?

En gij,
Die dwaaslijk Poëzij
Erkent in 's rijmers lied;
In wie de geest dier bastaardij
Nog heftige bewondraars ziet,
En schutspatronen vindt,
Wat, ezels! maakt u zoo ontzind,
En wat u zoo verblind?

Zoo schaart, wanneer de wijde mond
Eens luiaarts opengaat,
Die, *van* de wijs en *uit* de maat,
Langs gracht en straat
Zijn jammerdeunen hooren laat;
De domme volkshoop zich in 't rond,
En ieder staat
Genageld aan den grond.
Maar, als de zachte philomeel
Heur duizendtoonenrijke keel
Ontsluit tot lief gekweel,
En 't lied doet galmen door het woud;
Dan gaat die zelfde hoop voorbij,

Die heur zoo zuivre melodij
Voor slechten wildzang houdt.

Ach maakte eenmaal uw dwaas-
heid plaats
Voor dichterlijk gevoel;
Ontfonkte eenmaal die gloed
Uw bloed;
Hoe liet u 't beuzlend rijmen koel,
Hoe streelde u 't dichtrenchoor
't gehoor,
Hoe zoudt gij hun verheven toon
Niet huldigen als 't EENIG SCHOON,
Hoe ruischte ze u in 't oor!
In 't oor?... o neen de ware Bard
Dringt tot het hart,
Tot 't innigst leven door!

[579]

[580] ‘Bravo, bravo!’ riepen allen, toen KAREL geëindigd had. Oom ARCHIMBALD sprong
[581] half verschrikt op: ‘dat was HANS en KLAARTJE, van VAN GOETHEM. Ik wil het
[582] wel wedden. Hm! met dat aardige plaatje in de Hollandsche Blijgeestigen.’

[583] ‘Oom, de whisttafel wacht u!’

3.10 Kritiek van het Tijdschrift de Vaderlandsche Letteroefeningen

aant.
,

[1] *Kritiek van het Tijdschrift de Vaderlandsche Letteroefeningen door*
ALETOPHILUS, *N*^{o} 1. *Te*
[2] Zwolle, *bij* J.L. ZEEHUIZEN, 1834. 32 Bladz. in gr. 8°. *Prijs f* 0,50.

[3]

[4] Έλεεινο□ μεν παντων ό □δικο□ κα□ ό τ□ κακ□
[5] □χων, έλεειν τ□ν μ□ν ίάσιμα □χοντα □γχωρε ι
[6] κα□ ανε□ργοντα τον θυμον πραύνειν κα□ μη
[7] άκροχολο□υντα γυναικείω□ πικραιν□μενον
[8] δ ιατελε□ιν. τ□ω δε άκράτω□ κα□ άπαραμυθητω□
[9] πλημμελε□ι και κακ□□ έΦιέναι δε□ι τ□ν όρν□ν.
[10]
[11] PLATO.

[12]

[13] Menschen, gevoelens en boeken ontleenen veeltijds, hunne eenige waarde van den tijd

[14] waarin zij in het licht treden. Derzelver toevallig zamentreffen met de publieke opinie is
[15] oorzaak dat sommigen, bovenmate verheven, over anderen onverdiend eene schaduw
[16] werpen, welke eerst na lang tijdsverloop voor het licht der waarheid verdwijnt. Even als
[17] het kind eener omwenteling, eerst op de wieken der volksgunst ten hoogsten trap van

[18] aanzien opgevoerd, wederkeerig zijne magt misbruikt, om de menigte aan zijne willekeur
[19] te boeijen, even zoo verkrijgt in de letterkunde die partij, welke, of uit de algemeene
[20] denkwijze haren oorsprong genomen heeft, of zich schrander aan dezelve wist aan te
[21] sluiten, op de letterkundige strekking zijner eeuw zeker overwigt. Dit is het zwaard van
[22] het Journalismus. In een tijdschrift, waarin de volksgevoelens zich, om het even of het
[23] goede of kwade zijn, als het ware verpersoonlijken, zwaait eindelijk de redactie zijnen
[24] ijzeren schepter over het gemeenebest der letteren, en sluit iederen tegenstander met zijn:
[25] *Nul n'aura de l'esprit hors nous et nos amis*, als hailing buiten.

[26] Zonder te willen beweren, dat de beste en wijste menschen altoos tot de tegenpartij
[27] behooren, vertrouw ik echter voor's hands van de menschelijke zwakheid, dat in den
[28] geest van iedere eeuw zelden de evenaar van het goede en kwade zeer sterk naar gene
[29] zijde overhangt. Hoe het er in onze eeuw mede gelegen zij, zal ik u zeggen, wanneer ik
[30] dezelve overleefd heb. Thans is mijn gezigteinder te beperkt, mijn verstand te
[31] bevooroordeeld en γηρασκω δ □ □ ι ε ι πολλα δ ι δασκομενο□. Gaarne wil ik echter
[32] bekennen, dat er in de heerschende denkwijze veel is, dat ik, in overeenstemming met
[33] betere denkers en schranderder beoordelaars dan ik ben, niet kan billijken, en dat mijn
[34] smaak dikwijls geen behagen schept in hetgeen de voorproevers, ergo ook het groote
[35] publiek, lekker vinden. Met dringend verlangen zie ik dikwijls naar een geregeld
[36] *Oppositions-schrift* uit, en wat ik daarvan verlang en mij voorstel volge hier als een
[37] uittreksel uit mijne verzameling van *pia vota*.

[38] Ten eerste hebbe het oppositie-Tijdschrift eene algemeene strekking: de menschelijke
[39] geest, en dus ook de geest der eeuw in concreto, ontwikkelt zich in zekeren
[40] harmonischen zamenhang. Wel neigt zij zich meer naar den eenen of anderen kant, doch
[41] zeker is het, dat de overhellende zijde de zwakkere met zich sleept, maar nimmer achter
[42] zich laat. Mijn oppositie-schrift zal dus niet ééne wetenschap, niet ééne denkwijze, niet

[43] ééne rigting van den geest uitsluitend vervolgen; dit is geene eerlijke oppositie, maar de
[44] handelwijze van vervolgzieke revolutionnairen. Alles, zoo veel mogelijk, in deszelfs
[45] zamenhang omvattende zal het wel het overwegende en hoofdzakelijke zoeken te
[46] ontleden, in de overtuiging dat daar het meeste en magtigste kwaad schuilt, maar ook in
[47] de overige gedeelten het verkeerde niet onaangeroerd laten. Het zal vooral onbewezene,
[48] maar algemeen aangenomene gevoelens aan deszelfs kritiek onderwerpen, overtuigd, dat
[49] onder zulke vormen meestal de vooroordeelen verscholen waren. Ten tweede wenschte
[50] ik, dat het Oppositie-schrift de organen der openbare meening wel van de openbare
[51] meening zelve onderscheidde. Geen Schrijver, geen Redacteur is zoo populair, of zelfs de
[52] openbare meening zal iets in hem berispen. Wanneer het Oppositie-schrift hem van deze
[53] zijde aanvalt, wordt het hatelijk, en verzekert zich eene gemakkelijke, maar onedele,
[54] overwinning. Het gaat het publiek dan als den Romeinen bij het lijk van CAESAR, in
[55] SHAKESPEARE's Treurspel. Heeft BRUTUS gesproken, dan roept het volk: CAESAR
[56] *was a tyrant, we are bless'd, that Rome is rid of him*; treedt ANTONIUS op, dan is het: *we'll*
[57] *mutiny, we'll burn the house of* BRUTUS. Het arme publiek oordeelt er weinig bij, maar
[58] wordt tusschen de persoonlijke veeten der Schrijvers heen en weder geslingerd. Waar de
[59] toongevers eene verkeerde denkwijze hebben, waarmede het publiek niet instemt, daar
[60] zwijge de tegenpartij gerust, overtuigd dat de denkwijze van een' enkelen het geheel niet

[61] zal schaden. Zulks eischt deszelfs doel en bovenal de Christelijke liefde. Ten derde zal het
[62] Oppositie-schrift *apropos* moeten zijn: niet het oude en verjaarde ophalen, maar gedurig
[63] zich aan het nieuwe hechten; geene verwijtingen doen over dwalingen waarvan men
[64] terug gekomen is, en steeds in gedachten houden, dat de man te niet doet hetgeen eens
[65] kinds was. Zulke verwijtingen mogen althans niet aan het orgaan van het heerschend
[66] gevoelen gedaan worden. Niets is meer inconsequent, dan de mensch in verschillende
[67] leeftijden en omstandigheden, en juist dit is de steun en de hoop van iederen tegenstand.

[68]

69 Il tourne au moindre vent, il tombe au moindre choc,
70 Aujourd'hui sous un casque et demain dans un froc.

[71]

[72] Voorts zal het Oppositie-blad alle vereischten van ieder ander goed geschrift moeten
[73] hebben; bescheidenheid, gematigdheid, grondigheid, voorzigtigheid en eindelijk grootere
[74] duidelijkheid, en beter stijl dan tot dusverre deze recensie.

[75] Onder de Tijdschriften, die min of meer, beurtelings als het orgaan, beurtelings als het
[76] orakel der volksmeening hebben gegolden, behooren *de Vaderlandsche Letteroefeningen*
[77] voorzeker gerangschikt te worden. Of zij van derzelver invloed altoos een regtmatig en
[78] bescheiden gebruik gemaakt hebben betwijfelen wij, en *de Vriend des Vaderlands* vond
[79] gelegenheid, dezelve van tijd tot tijd tegen te spreken. Dat dezelve dus den eersten reus
[80] moest verstrekken die een Oppositie-blad zou moeten bestrijden, was langen tijd onze
[81] meening, en het verwonderde ons dus geenszins dat een Tijdschrift, onder den titel van
[82] *Kritiek van het Tijdschrift* de *Vaderlandsche Letteroefeningen* het licht zag, ofschoon ons de titel
[83] *Recensent ook der Recensenten,* om deszelfs onpartijdigheid veel meer bevalt. Wij willen
[84] echter thans dit eerste nommer toetsen aan onze voorstelling van een goed Oppositie-

[85] schrift.

[86] I. Algemeenheid. De aanleiding tot het Tijdschrift dat wij beoordeelen, lag niet in de
[87] aanvallen der *Vaderlandsche Letteroefeningen* tegen de Hervormde leer, tegen mannen als
[88] VAN 's GRAVENWEERT, WISELIUS, LULOFS, en, mogen wij er bijvoegen,
[89] BILDERDIJK en VAN LENNEP gerigt, neen, *'de opzienbarende mishandeling* VAN
[90] SENDEN *aangedaan*,' gaf er aanleiding toe. Als Inhoud wordt opgegeven de
[91] beantwoording der vraag: 'waarom verdedigt Ds. G.H. VAN SENDEN zich niet tegen
[92] den aanval, door de *Vaderlandsche Letteroefeningen* op hem ondernomen.' Want, zegt de
[93] Schrijver, sommigen zullen verwacht hebben, dat Ds. VAN SENDEN zich opgewekt zou
[94] vinden, om zich tegen denzelven te verdedigen. Wij kunnen ALETOPHILUS, (die zich,
[95] tusschen beide gezegd, PHILALETHES had moeten noemen) verzekeren, dat wij die
[96] verwachting nimmer hebben hooren uiten: het publiek sloeg weinig acht op den twist, en
[97] zoo zich iemand bevreemdde, dan was het, omdat Ds. NIJHOFF aan VAN SENDEN op
[98] deszelfs laatste geschrift niet had geantwoord. Wanneer N. schreef, 'ik zelf, meende tot
[99] hiertoe iedereen, moet zwijgen,' zijn wij zeer verre van aan 's mans woorden, die
[100] hatelijke uitlegging te geven, waardoor de Schrijver der *Kritiek* dezelve verklaart. Neen
[101] iedereen meende dat Ds. NIJHOFF zwijgen moest, omdat het den Christenleeraar niet
[102] paste, *den ergelijken twist*, zoo als BROES denzelven in *het Christelijk Maandschrift* teregt
[103] noemde, voort te zetten. Maar nu vraag ik, is het niet antwoorden van Ds. VAN

[104] SENDEN eene zaak van zoo algemeen belang, dat het publiek daarom alleen aan een
[105] Oppositie-schrift behoefte had? VAN SENDEN, zegt de Schrijver, bl. 17, rekent zich de
[106] aanvallen der *Letteroefeningen* tot *eer*. Waarlijk ALETOPHILUS bewijst zijn' vriend eene
[107] slechte dienst, door zoo de *Letteroefeningen* te vervolgen, en daardoor Ds. VAN SENDEN,
[108] die zeker nog wel eenige Leerredenen zal uitgeven, van de gelegenheid te berooven, om
[109] meer dergelijke *eer* in te oogsten.

[110] II. Onderscheidt de Schrijver der Kritiek overal wel de *Letteroefeningen*, als orgaan der
[111] algemeene meening van die meening zelve? Wij meenen neen. Bladz. 11 en vervolgens
[112] beklaagt de Schrijver zich over de Doopsgezinde denkwijze der Letteroefenaars,
[113] kennelijk, volgens de voorrede, vijandig zijnde tegen den Doop der kinderen, ‘die toch
[114] met uitzondering van eenige weinige zoogenaamde (?) Doopsgezinden, allen Christenen
[115] heilig is.’ Is dit laatste waar, dan lijdt zeker het publiek weinig schade bij deze strekking
[116] der Letteroefeningen, en wil dit Maandwerk zijne populariteit behouden, dan zal het,
[117] volgens ALETOPHILUS zelven, deze strekking eerlang moeten opgeven, daar het hierin,
[118] op weinige uitzonderingen na, de meening van het grootste deel der Christenen tegen
[119] zich heeft.

[120] ALETOPHILUS tracht, bladz. 22, het te doen voorkomen, alsof Ds. NIJHOFF Schrijver
[121] ware der meergemelde recensie in de *Letteroefeningen*. Is dit zoo, schoon wij het voor eene
[122] vijandige aantijging van ALETOPHILUS houden, dan is zeker zijn aanval noch tegen een
[123] orgaan der openbare meening, noch tegen deze gerigt. Want dat Ds. NIJHOFF niet
[124] doorgaande Godgeleerde recensiën in dat Tijdschrift stelt, bewijst 1°. de strekking tegen
[125] de Hervormde leer, die ALETOPHILUS als doorgaand in hetzelve onderstelt, 2.° de
[126] daadzaak, dat Ds. NIJHOFF, VAN SENDEN's Leerrede niet in de *Letteroefeningen*, maar

[127] in de *Godgeleerde Bijdragen* heeft beoordeeld. Evenmin is de Redacteur der *Letteroefeningen*,
[128] onzes inziens, voor de stukken, in zijn Tijdschrift opgenomen, altoos aansprakelijk, als wij
[129] dien Redacteur gaarne voor het *orgaan* en *orakel* der heerschende meening zouden
[130] houden. De stellers toch van over het geheel goede recensiën laten hem niet altijd de
[131] vrijheid, om hunne bijzondere gevoelens, wanneer deze met zijne of de algemeene
[132] denkwijze niet overeen komen, door te halen. Wat er van het weigeren van VAN
[133] SENDENS ingezonden brief zij, roeren wij liefst niet aan. ALETOPHILUS deelt bladz
[134] 20 den brief van IJNTEMA aan VAN SENDEN, *waarvan hij kopij heeft weten te verkrijgen*,
[135] mede. Geschiedt zulks met VAN SENDEN's medewerken, of buiten hetzelve? In het
[136] eerste geval is ons de vraag niet opgelost, waarom Ds. VAN SENDEN aan de
[137] *Letteroefeningen* niet antwoordt, want dan geldt, *quod quis per alium facit ipse fecisse censendus*
[138] *est*. Is het andere geval waar, dan zwijgen wij, omdat wij dien man niet willen
[139] beoordeelen, die het in het geheim geschrevene openbaar maakt, of het vertrouwen der
[140] vriendschap misbruikt.

[141] III. Doorgaande verwijt ALETOPHILUS aan de Letteroefeningen derzelver
[142] *inconsequentie*, waartoe hij, gedurende eene reeks van jaren, bijdragen heeft verzameld. Wij
[143] vinden het niet edelmoedig de tegenwoordige medewerkers aan dit Tijdschrift
[144] aansprakelijk te maken voor de verschillende denkwijze van vroegere Recensenten. Wij
[145] vinden het onwaardig, de welligt reeds ten grave gedaalde beoordeelaars van GREVE,
[146] REGENBOGEN en anderen, in hunne rust te storen. Maar dit daar gelaten, kan de steen

[147] op de staatkundige weifelingen der Letteroefeningen sedert 1795-1834, alleen door hem
[148] geworpen worden, die zich zelven in dit belangrijk tijdvak van zoodanige
[149] onstandvastigheid vrijkent. Moeijelijk laat zich met deze beschuldiging rijmen, dat *de*
[150] *onverbeterlijkheid van dit Tijdschrift duurzaam is*, zie voorrede en bladz. 16. De Schrijver
[151] bewijst zelf het tegendeel. Volgens hem, bladz. 8, zochten de Letteroefenaren de schim
[152] van REGENBOGEN te verzoenen, *zoo hij ooit door hen beleedigd was*. Volgens bladz. 2 en
[153] 3 zijn de Letteroefenaars van vijanden van het Vorstelijk Huis in vrienden, van vrienden
[154] van NAPOLEON in vijanden van den dwingeland veranderd. Hoe kan men dan zulk
[155] een Tijdschrift van *onverbeterlijkheid* beschuldigen? Dikwijls zelfs geschiedt die verbetering
[156] al zeer spoedig. N°. IV van dezen jaargang b.v. eindigt zijne boekbeoordeeling met een
[157] niet onaardig, maar echter vinnig versje tegen den geruchtmakenden DE COCK, N^{o}. V
[158] daarentegen vangt aan met eene uitmuntende, echt Christelijke beoordeeling van twee
[159] werken van dien man. Wie twijfelt nu nog, of de *Letteroefeningen* zich kunnen verbeteren?
[160] Hoogst liefdeloos komt het ons voor, dat deze *Kritiek* zijn bestaan en bloei tracht te
[161] grondvesten op de onverbeterlijkheid van anderen. Even zoo wint hij die de zaligheid van
[162] brave Heidenen betwist, bij de vreugd over zijne eventueele zegenpraal, slechts eene
[163] droevige overtuiging over het lot van zijn' naasten; doch blijkens noot 31, is
[164] ALETOPHILUS in de leer der liefde weinig gevorderd.

[165] De uitgever twijfelt niet, of een Tijdschrift van dezen aard zal algemeen welkom zijn. Bij
[166] ons had het tegendeel plaats. Is Ds. VAN SENDEN de vredelievende man, dien
[167] ALETOPHILUS ons bladz. 17, schildert, dan zal hij voorzeker zijnen voorbarigen riend
[168] bidden, geen tweede Nommer dezer Kritiek in het licht te zenden. Wij treden geenszins
[169] als verdedigers der *Letteroefeningen* op, zoo min in de zaak van Ds. VAN SENDEN als in
[170] vele andere. Maar de onbeschofte aanval van ALETOPHILUS noodzaakte ons, partij te

[171] kiezen. Wij hopen niet, dat de *Letteroefeningen* met gelijke wapenen den aanval zullen
[172] afweren; dan toch zal het publiek grimlagchende eene poos den strijd aanzien, maar de
[173] verstandige zich afkeeren met de woorden van Prof. GREVE, bladz. 29 aangehaald, '*dat*
[174] *zijn de vischwijven in het Gemeenebest der Letteren*.'

3.11 Gedenkzuil voor W. Bilderdijk[aant.]

[1] *Gedenkzuil voor* W. BILDERDIJK. *Te* Amsterdam, *bij* M. WESTERMAN en zoon,
[2] 1833. Met gegraveerden Titel, Vignet, Titelplaat en Portret.

[3]

[4] De uitnemendheid van Holland in zoo vele opzigten
[5] schijnt altijd onder eenen zekeren sluijer verborgen te
[6] moeten blijven.
[7]
[8] DE CLERQ, Gedenkzuil voor W. BILDERDIJK.

[9]

[10] Geruime tijd is er verloopen, sinds de Heer WESTERMAN zijn voornemen openbaar
[11] maakte, om eene letterkundige gedenkzuil voor Mr. WILLEM BILDERDIJK op te
[12] rigten. Nog herinneren wij ons levendig den indruk en de gewaarwordingen, door dit

[13] plan bij ons te weeg gebragt. Menig somber en norsch woord van den vereeuwigden
[14] zanger, menige dichterlijke vervloeking, tegen hen gerigt, die ooit aan eene lijkhulde
[15] denken zouden, hadden ons doen meenen, dat men wel nimmer tot iets dergelijks zou
[16] besluiten. Wij zouden het ons getroost hebben. Immers voor hem, die met zoo veel regt
[17] HORATIUS na kon zeggen:

[18]

19 *Exegi motiumentum aere perennius*
20 *Regalique situ pyramidum altius,*

[21]

[22] behoeft geene gedenkzuil gesticht te worden. Bovendien gevoelden wij de bijna
[23] onoverkomelijke zwarigheden, welke de heer WESTERMAN te bestrijden zou hebben
[24] Eene Gedenkzuil voor BILDERDIJK moest BILDERDIJK waardig zijn. Geen geringe
[25] eisch voorwaar! - Welk Nederlander zal het ontkennen, zoo lang zijn vaderland dichters
[26] en redenaars heeft, als VAN DER PALM, VAN LENNEP, WISELIUS en KINKER,
[27] dichters en redenaars als VAN HALL, DE VRIES, VAN WALRÉ en KLIJN, dichters en
[28] redenaars als SPANDAW, LULOFS, STARING en TOLLENS, dichters en redenaars
[29] gelijk wij ze onder onze jeugdiger tijdgenooten, in meer dan matig aantal, op konden
[30] noemen! En echter scheen de onderneming van den even achtenswaardigen als
[31] verdienstelijken WESTERMAN ons bezwaarlijk; immers wij voorzagen, hetgeen hij
[32] ondervond, dat de meeste, door betrekkingen, denkwijze en andere beweegoorzaken
[33] terug zouden gehouden worden, hier mede te werken. De Heer DE CLERQ zeide het
[34] met regt; ‘Er zijn standbeelden, die eerst op eenigen afstand beschouwd moeten worden
[35] en die afstand ontbreekt ons nog.’ - Het was vooruit te zien, dat ‘velen zouden
[36] schroomen in strijd met de gevoelens van den grooten man te zullen geraken, door zijner
[37] nagedachtenis eene openlijke hulde te bewijzen.’ (voorberigt bladz. 3) - Wij twijfelden
[38] derhalve, of WESTERMAN zijn voornemen wel volvoeren zoude. Indien hij hetzelve

[39] getrouw bleef, vreesden wij voor het gelukkig slagen.

[40] In Maart 1834 verscheen de *Gedenkzuil voor* WILLEM BILDERDIJK in het licht.
[41] Met ijverige belangstelling schaften wij ons dit werk aan; wij lazen hetzelve, en meenen
[42] ons onpartijdig oordeel, in een eenigszins uitvoerig verslag, onzen lezeren mede te
[43] moeten deelen.

[44] De zorg der uitgevers, aan de uitvoering van deze *Gedenkzuil* toegewijd verdient
[45] inderdaad geprezen te worden. Gaarne erkennen wij, dat derzelver pogingen, om iets
[46] waardig aan het voorwerp hunner bewondering bij te dragen, zoo verre zulks het
[47] uiterlyke betreft, zeer wel gelukte. Een eenvoudig Vignet, het uitmuntend, naar eene
[48] schilderij van HODGES, door VELIJN op het koper gebragt, afbeeldsel van
[49] BILDERDIJK, en eene zinnebeeldige titelplaat, door S. MORITZ en J.B. TETAR VAN
[50] ELVEN, zouden het keurig voortbrengsel van WESTERMAN's drukpers opluisteren.
[51] Onberispelijker waren de uitgevers, onzes bedunkens, ten deze geslaagd, wanneer zij de
[52] titelplaat achterwege hadden gelaten. In het algemeen zijn wij verklaarde vijanden van die
[53] soort van zinnebeeldige voorstellingen. De eeuw der tijtelprenten is voorbij! - De smaak
[54] der achttiende eeuw is niet die der negentiende. Men is het ongewoon geworden
[55] dergelyke teekeningen te vervaardigen, en even daardoor zal men er veel minder in
[56] slagen. Valt het te ontkennen, dat deze plaat den goeden en zuiveren smaak beleedigen

[57] moet? Men oordeele: - Egyptische Pyramiden en de Pindus, een paradebed en
[58] wierookouter, Mevrouw BILDERDIJK (de mummiegedaante moet immers Mevrouw
[59] BILDERDIJK beteekenen) en PALLAS eene lijkrede uitsprekende (!). De
[60] heldenzanggodin treurende - haar zusterental op de muur griffelende; de onsterfelijkheid
[61] nederdalende en - de tijd het heiligdom ontsluitende. Het gevleugeld ros, dat vruchteloos
[62] naar eenen ruiter omziet, en de Faam, die heinde en verre des dichters glorie uitroept. -
[63] Wie zal beweren dat zulk eene zamenstelling BILDERDIJK... wij willen den volzin niet
[64] eindigen. - Kan de verklaring van zulk eene prent poëzij zijn? - Mijn lezer verwacht het
[65] niet, en hij heeft juist geoordeeld. De Heer J. VAN LENNEP schreef die verklaring.

[66] Wij gaan over tot den inhoud. Eerlijke lof voegt zich ook hier aan verdiende afkeuring.

[67] Gaarne erkennen wij, dat het voorberigt der uitgevers ons eenigzins met deze gedenkzuil
[68] bevredigde. ‘De gewaarwordingen,’ zoo verklaren zij hun doel, ‘welke het afsterven van
[69] een groot man bij zijne tijdgenooten veroorzaakt, tot de nakomelingschap over te
[70] brengen, kan niet dan in alle opzigten als hoogst belangrijk beschouwd worden; immers
[71] daarin kan men met regt vooronderstellen, den wezenlijken staat, waarin
[72] geestontwikkeling en zedelijke beschaving zich bij zijn aanwezen bevonden, te kunnen
[73] overzien en zich dus op het ware standpunt te bevinden, (om) zoo wel hem als zijnen
[74] leeftijd volkomen regt te doen wedervaren.’

[75] De *Gedenkzuil voor* Mr. W. BILDERDIJK zou derhalve minder strekken, om den dichter
[76] te vereeuwigen, dan om de nakomelingschap een duurzaam bewijs te leveren van de
[77] hoogschatting, door onzen tijd aan BILDERDIJK toegebragt. Wanneer dichters en
[78] redenaars als die, welke hier boven genoemd werden, daartoe medewerkten, zou het een
[79] hoogst belangrijk en gewigtig gedenkteeken zijn, dat, voor BILDERDIJK opgerigt,
[80] tevens zijne eeuw regtvaardigde, welke, indien ze hem miskende, dikwijls ook door hem

[81] met norsche zwartgalligheid miskend werd. De *Gedenkzuil* voor BILDERDIJK zou den
[82] nakomeling, in de letterkundige geschiedenis van onzen tijd, regtvaardig doen zijn, waar
[83] hij groot gevaar liep in noodlottige dwaling te vervallen.

[84] En nu vraagt gij, mijn lezer! hebben die uitmuntende redenaars, die hoogbegaafde
[85] dichters mede gewerkt?

[86] Mogten wij hier antwoorden: allen! - wij wenschen ons geluk, sommigen te kunnen
[87] noemen. Het zijn de Heeren DE CLERCQ, J. DE VRIES, J. VAN WALRÉ, VAN 's
[88] GRAVENWEERT, DA COSTA, WISELIUS, H.H. KLIJN en M.C. VAN HALL. Wie
[89] verder mede wilden werken zal men ontwaren, wanneer wij derzelver bijdragen
[90] beschouwen. De uitgevers verzekeren ons sommige stukken ter zijde gelegd te hebben,
[91] en merken beleefdelijk aan: ‘dat men juist niet allen aanleg mist, schoon men in een
[92] onderwerp als dit, niet gelukkig geslaagd mogt zijn.’ Wij wenschten dat zij, gelijk het
[93] inderdaad is, zeer veel aanleg, en erkende verdiensten, in hen gevorderd hadden, die hier
[94] als lofredenaars of lofdichters zouden optreden.

[95] Met leedwezen treffen wij, in dit welgeschreven voorberigt blijken van eene overhaasting
[96] aan, welke nergens onverschoonlijker is, dan in een werk als het onderhavige. Zij zijn de
[97] volgende: (bladz. 1.) *Deze bedenking vooral was het, welke de uitgevers van dezen bundel*
[98] *aanspoorden*, bladz. III. *Ieder toch - zal gereedelijk erkennen, dat het voorbeeld van*

[99] BILDERDIJK *hem van den eenzelvigen weg - is terug gehouden*, en bladz. IV waar de
[100] Hoogleraar TIJDEMAN, TIEDEMAN genoemd wordt.

[101]

[102] De *Gedenkzuil* wordt geopend door *Eenige wenken omtrent de dichterlijke loopbaan van* W.
[103] BILDERDIJK, *door* W. DE CLERCQ. Hoog verdienstelijk is dit stuk! Men noeme het
[104] een kostbaar geschenk aan latere geslachten! - Eene vergelijking van GOETHE en
[105] BILDERDIJK, 'twee der schitterendste sieraden, welke de letterkunde verloor, in het
[106] midden der woelingen, die, na de dagen van Julij en Augustus 1830, de Europesche
[107] wereld deden schudden,' strekt ter inleiding tot eene beschouwing der dichterlijke
[108] loopbaan van BILDERDIJK, in welke, naast de ontwikkeling van zijn genie, gedurig de
[109] geschiedenis van zijn godsdienstig gemoedsbestaan en inzigten in het Christendom op den
[110] voorgrond gesteld wordt.

[111] DE CLERCQ ziet in BILDERDIJK den volksrepresentant van de achttiende, gelijk in
[112] CATS dien der zestiende, en in MAERLANT dien der dertiende eeuw. Wij meenen hier
[113] de negentiende en zeventiende eeuw te moeten lezen, en twijfelen in het algemeen, of
[114] een dezer mannen zóó zijne eeuw vertegenwoordigde, als VOLTAIRE het afzigtelijke
[115] *Frankrijk* van de achttiende, VICTOR HUGO dikwijls dat der negentiende eeuw. Naar
[116] ons gevoelen, stelt de Heer DE CLERCQ de tijdgenooten van den vader onzer
[117] letterkunde, van den eerwaardigen Volksdichter, en van den onvergelijkelijken
[118] BILDERDIJK, in een te gunstig licht, wanneer hij beweert, dat derzelver leven in die
[119] mannen afspiegelt. 'Het is het lot van den man van genie, om steeds zijne eeuw vooruit te
[120] zijn.' Bij GOETHE's objectiviteit en de volstrekte subjectiviteit der Franschen, mag men,
[121] in hunne werken, eene volkomene afspiegeling van hunnen tijd verwachten. Nimmer kan
[122] zulks het geval zijn bij eenen man, die, met Nederlandsche standvastigheid, zijn

[123] persoonlijk wezen handhaafde, en gedurig in den strijd tegen de hoofdstrekking (dit
[124] woord, door DE CLERCQ gebezigd, komt ons minder gelukkig gekozen voor) dezer
[125] eeuw ingewikkeld was.

[126] BILDERDIJKs dichterlijke loopbaan wordt hier in drie tijdperken verdeeld:

[127]

[128] ‘Het erotische,

[129] Het poëtische en tevens wijsgeerige,

[130] Het gispende, doch tevens, niet met minder waarheid, het Christelijke.’

[131]

[132] Deze verdeeling volgende, beschouwt de steller de voortbrengselen van BILDERDIJK's
[133] genie, in ieder dier tijdperken, met eene juistheid en scherpzinnigheid, vernuft en
[134] onpartijdigheid met eene studie van BILDERDIJK's karakter en vertrouwdheid met
[135] deszelfs werken, welke onbepaalde bewondering vordert, en menig belangrijk
[136] gezigtspunt, treffenden wenk en oorspronkelijke gedachte, met waarachtige
[137] welsprekendheid, in behagelijke vormen, voorgedragen, oplevert. Na de dichtwerken van
[138] BILDERDIJK op deze wijze, aangewezen en beoordeeld te hebben, besluit DE
[139] CLERCQ zijne wenken met vijf algemeene beschouwingen te ontwikkelen. Zij zijn de
[140] volgende:

[141]

[142] BILDERDIJK was Dichter in den waren zin des woords;

[143] BILDERDIJK was geheel meester van de taal, en kende Hollands taal volkomen;

[144] BILDERDIJK was een dam tegen den invloed van de begrippen der eeuw.

[145] De Poëzij van BILDERDIJK getuigt van JEZUS CHRISTUS.

[146] De Poëzij van BILDERDIJK getuigt van menschelijke verhevenheid en verderf.

[147]

[148] Even juist als de keuze dezer stellingen, is derzelver behandeling te noemen.

[149] Ten proeve strekke een gedeelte der tweede stelling:

[150]

[151] BILDERDIJK *was geheel meester van de taal en kende Hollands taal volkomen*.

[152]

[153] ‘Dat prees hij boven alles aan, en waarlijk deze magt bezat hij in den hoogsten graad. Men
[154] moge dan al eens met meer of minder regt zijn smeden van woorden of eenige te
[155] gedrongen wendingen hebben afgekeurd, wie zal durven ontkennen, dat Hollands taal,
[156] onder zijne leiding, eene geheel nieuwe losheid en welluidendheid verkreeg, waartoe zij,
[157] in de zeventiende eeuw, onder de hand van VONDEL, scheen te naderen, doch waartoe
[158] de hoop, bij de stijve afgeperkte rijmelarij van de achttiende eeuw, geheel verloren was
[159] gegaan! Hoe verre overtrof nog in dat opzigt de BILDERDIJK der negentiende eeuw,
[160] dien der achttiende! Welk een onderscheid tusschen de Alexandrijnen in den *Fingal* en die
[161] uit de *Dieren*? De in het eerste dezer gedichten nog stijf afgemeten versbouw is in het
[162] laatste in eene zacht golvende melodij overgegaan en wij mogen waarlijk, nu wij
[163] BILDERDIJK bezitten, ons beroemen, dat geene natie Alexandrijnen heeft, gelijk de
[164] onze. Die taal, waarin hij al de bijzonderheden van den reuzenkrijg, met kracht en

[165] levendigheid beschreef, was, in het *waarachtige goed* en *de geestenwereld,* rijk in wijsgeerige
[166] diepten; plooide zich, in de *ziekte der geleerden*, naar de dorre optellingen der
[167] geneesmiddelen; huppelde op de trippelmaat in het *Italiaansche Letterschrift*, en scheen
[168] eindelijk, in den voorzang van het derde deel der *Krekelzangen*, en andere soortgelijke
[169] gedichten, in dien vorm, bijna uit loutere rijmklanken te bestaan. Wil men frischheid van
[170] beschrijvingen en gebied over de taal vereenigd zien, men leze de schoone Romance van
[171] FLORIS den IV[1], reeds vroeger aangehaald; het begin van de URSIJN en VALENTIJN[2],
[172] van het Slot van *Damiate*[3]; wil men den gemeenzamen stijl, dan zal men de geschiedenis
[173] van den Vloek niet ligt overtroffen vinden.'

[174] Aan het einde dezer stelling beantwoordt de Schrijver eene aanmerking, die meermalen
[175] gemaakt is, 'als of BILDERDIJK meer een Dichter voor het verstand, dan voor het
[176] gevoel was.' De beantwoording behoorde, wanneer wij ons niet bedriegen, in de eerste
[177] algemeene beschouwing gevlochten te zijn.

[178] De Godsdienstige denkwijze van den Heer DE CLERCQ straalt overal door, en wordt
[179] somtijds opzettelijk ten toon gespreid. Dit moest noodzakelijk invloed hebben op des
[180] stellers oordeel over de gevoelens van BILDERDIJK, het Christendom betreffende.

1 *Mengelingen*, Iste Deel.
2 *Vertellingen en Romances*.
3 *Nieuwe* idem, IIde Deel.

[181] Nergens verloor DE CLERCQ echter de verdraagzaamheid uit het oog, welke een edel
[182] gemoed kenmerkt; nergens worden andersdenkenden met bitterheid verketterd. Mogt
[183] zulk eene gematigheid velen ten voorbeelde zijn! Wij, van onze zijde, acten ons
[184] evenzeer verpligt, daar, waar wij ons met DE CLERCQ's gevoelens en uitdrukkingen
[185] niet vereenigen, dezelve te eerbiedigen, zonder ons eenige aanmerking te veroorloven.
[186] Zin voor waarheid en vrede, gemoedelijke overtuiging en opregte nederigheid, gelik zij
[187] den Christen betaamt, zyn op iedere bladzijde uitgedrukt. DE CLERCQ's hart en
[188] talenten boezemden ons de onbepaaldste hoogachting in. Hij had regt over BILDERDIJK
[189] te spreken.

[190] Het tweede stuk in deze mengelingen werd, onder den min behagelijk klinkenden titel
[191] van: *uittreksel uit het Proces Verbaal, van de vijf en twintigste algemeene vergadering van het*
[192] *Koninklijk Nederlandsch Instituut van Kunsten en Wetenschappen*, door JERONIMO DE
[193] VRIES geleverd. Een eenvoudig maar keurig gesteld verslag van BILDERDIJK's groote
[194] verdiensten, in zijne betrekking tot die instelling voor wetenschap, letterkunde en
[195] schoone kunsten, van 1809-1816 aan den dag gelegd. Wij betreuren het slechts, dat de
[196] vertrouwde vriend van BILDERDIJK hier niets verder mededeelde, dan hetgeen de taak,
[197] aan zijne waardigheid verbonden, hem oplegde. Hoe zou de uitmuntende letterkundige
[198] ons verpligt hebben, door den vereeuwigden Dichter te schetsen, gelijk hij door omgang
[199] en gemeenzame briefwisseling den man kende, door wien hij, met zoo veel regt,
[200] verdiende een,

[201]

202 Kunst en boezemvriend en meer dan dichtmeceen
203 In leed en wederspoed getrouwen rampverlichter,

[204]

[205] genoemd te worden. Zien wij onze verwachting hier niet bevredigd, te meer vleijen wij
[206] ons, dat de bevoegde lofredenaar van HUGO DE GROOT, eens op dezelfde wijze, als
[207] die van WILLEM BILDERDIJK zal op treden. Immers, als het Delfsch orakel, is onze
[208] groote tijdgenoot: ‘een wonder van *Euroop*, een spiegel der wereld, een meesterstuk der
[209] natuur.’ Ook van hem kon LOOTS zingen:

[210]

211 Men zegt dat toen Natuur u teelde,
212 Zij was verdarteld in de weelde,
213 Zij tastte in haar onmeetbren schat.
214 ‘Wilt,’ sprak zij, ‘me al mijn’ rijkdom brengen,
215 Het edelst daarvan zamenmengen,
216 En dat één ziel dat al omvat!'
217
218 Toen schiep zij u met al die gaven.

[219]

[220] Wij weten het, de wensch van zeer velen wordt hier door ons geuit. De voortreffelijke
[221] DE VRIES vervulle denzelven, en schildere ons WILLEM BILDERDIJK en
[222] WILHELMINA CATHARINA SCHWEICKHARDT, gelijk hij het HUGO DE
[223] GROOT en MARIA VAN REIGERSBERGEN deed. Ach, of hij dien arbeid
[224] voleindigende ook zeggen konde: ‘men heeft hem ja miskend, maar die tijden van

[225] dwaling zijn voorbij. De schande is uitgewischt. Met heiligen eerbied bewaart het
[226] Vaderland zijne dierbare asch[4].'

[227] Drie volgende stukken bevatten de hulde, door de Haarlemsche Rederijkkamer, bij de
[228] inwijding van den gedenksteen boven het graf van Mr. WILLEM BILDERDIJK, aan den
[229] dichtervorst toegebragt.

[230] C. DE KONING, verdienstelijk bekend door zijn werk *over de voorvaderlijke levenswijze*,
[231] deed, als Keizer der kamer, bij die gelegenheid eene aanspraak. Over RIPPERDA te
[232] spreken, was hem bij het oprigten van een' gedenksteen voor *Haarlem*'s held, in een vorig
[233] jaar, niet moeijelijk geweest, want deszelfs geschiedenis was hem bekend, en de redenaar
[234] vertrouwde genoeg op zijne welsprekendheid, om waardiglijk van RIPPERDA te
[235] spreken. Pligt dwong hem nu over BILDERDIJK te spreken. 'Niemand,' zegt DE
[236] KONING, 'zou het ondoelmatig vinden, wanneer ik uitweidde in zijn' lof. *Maar*,' zoo
[237] gaat hij voort, 'M.H. om tot lof *des onnavolgbaren zangers* te spreken, moest ik de
[238] krachtvolle taal en de welsprekendheid *des beroemden Leydschen Hoogleeraars* hebben; *maar*
[239] die talenten ontbreken mij beiden.' Beste Lezer! de lofredenaar tegen wil en dank, zorgt
[240] dat men hem gelooven zal. Ik wil u uit zijne aanspraak niet bewijzen, dat hij waarheid
[241] sprak. Het doet mij leed dat die aanspraak gedrukt is!

[242] De Factor der rederijkkamer slaagde, bij deze gelegenheid, weinig beter. De regels uit
[243] BILDERDIJK's *uitzicht op mijne dood*, waren geheel voor die plegtige gedachtenisviering
[244] ongeschikt. De ruwe en norsche toon, welken des dichters verachtende menschenhaat
[245] hier aannam, is inderdaad aanstootelijk. De weerklank, door den Heer LOOSJES op die
[246] verzen vervaardigd, moet men zeer middelmatig noemen; zijne beschavende hand had
[247] dezelve kunnen verbeteren. Weerklankgedichten mogen tot eene rederijkkamer

4 HUGO DE GROOT en MARIA VAN REIGERSBERGEN. Amsterdam, 1827, bladz. 170.

[248] behooren, derzelver tijd is sints lang voorbij. De Poëzij laat zich zulk een baleinen keursje
[249] niet meer aantrekken. Allerminst neme men er de proef van, waar ze:

[250]

251 In droevig zwart gehuld een somber rouwfeest viert.

[252]

[253] De derde spreker *bij het graf van Mr.* WILLEM BILDERDIJK was de Dichter J. VAN
[254] WALRÉ. Het gedicht van dien eerwaardigen grijsaard is in de dichterlijke wereld reeds
[255] vroeger bekend geworden. Het verheugde ons hetzelve hier weder te vinden. Op eene
[256] zijner waardige wijze wordt hier door hem de *Opperzanger* en *ontslapen vriend* gehuldigd.
[257] Ofschoon dat *Opperzanger* ons minder behaagde, dan eenen der lijkzangpoëten, dien wij
[258] in het vervolg zullen ontmoeten; wij denken daarbij onwillekeurig aan *den*
[259] *Opperzangmeester, onder de kinderen van* KORACH.

[260]

[261] Wij gaan over tot de tweede afdeeling, welke *Gedichten* ten opschrift voert. Dit gedeelte
[262] wordt geopend door eenige regels van den Heer VAN 's GRAVENWEERT, *aan de*
[263] *nagedachtenis van* BILDERDIJK, even verdienstelijk als die des Heeren S.I.Z. WISELIUS.
[264] Van beiden hadden wij gewenscht, hier belangrijker dichtstukken te ontvangen, gelijk de
[265] Heer DA COSTA ons weinig voldeed, door niets anders te leveren, dan een kernachtig

[266] bijschrift op het, na den dood gemaakte afbeeldsel van BILDERDIJK. Met de dichterlijke
[267] waarde der slotregels zal BILDERDIJK's lieveling zelf echter wel niet tevreden kunnen
[268] zijn:

[269]

En die schoon *roem op roem zijn voorhoofd overlaadt,*
Geen roem verlangde dan in CHRISTUS *bloedzoensmaad*.

[272]

[273] De zes eerste verzen meenen wij uitmuntend te moeten noemen:

[274]

Wie rust daar - BILDERDIJK, thans in zijn eeuwge woning.
Hoe leefde hij? - Miskend. Wat was hij? - Dichterkoning.
In al wat weetbaar is aan waarheid slechts gehecht;
Doorvorscher bij haar licht en strijder voor haar recht.
Het wonder van zijne eeuw, ofschoon haar tegenstander:
In alles - zich gelijk, in alles - Nederlander.

[281]

[282] H. ASZ. DOIJER, wiens gedicht bij den dood van RHIJNVIS FEITH, door ons op
[283] hoogen prijs gesteld wordt, bezong BILDERDIJK's dood minder gelukkig. Zijn gedicht
[284] is zwierig en gekunsteld, en op verscheidene plaatsen mislukt. Reeds in het eerste kouplet
[285] zegt de Dichter tot *Haarlem*:

[]

Ach, de schoonste steen van allen
Is uw diadeem ontvallen;
LAURENS KOSTER's lauwerkroon
Droeg er nimmer een zo schoon.

[291]

[292] Hier heeft blijkbaar eene verwarring van denkbeelden plaats. Het komt ons voor, dat de
[293] Dichter eigenlijk zeggen wilde, dat BILDERDIJK schooner steen in *Haarlems* stedekroon
[294] was, dan LAURENS KOSTER. Immers als men van dergelijke beeldspraak zich
[295] bedienen wil, zal KOSTER zulk een schoone steen zijn. Hier echter wordt den vader der

[296] boekdrukkunst zelven eene lauwerkroon, met diamanten doorvlochten, toegekend. Zal
[297] men onder die diamanten de voortbrengselen van het genie, als evenveel eereteekenen
[298] van KOSTER's kunst verstaan, dan droegen *Haarlems* diadeem en KOSTERS
[299] lauwerkroon even schoone steenen. In elk opzigt is hier de beeldspraak mislukt;
[300] bovendien is dezelve evenmin oorspronkelijk als fraai. Voorts wenscht de Heer DOIJER,
[331] dat de *Dichters van den eersten rang rouwbanieren* zullen *ontrollen*. Dat men zulks bij de
[332] begrafenis van VAN SPEYKs overblijfselen deed, was zeer gepast; hier zou de lijkzanger
[333] er voorzeker geen oogenblik aan gedacht hebben, in ernst zoo iets te wenschen. Een
[334] weinig verder wordt ons verzekerd, dat het *Vaderland der Batavieren* (weder eene zeer
[305] onjuiste uitdrukking) geen *plekje* heeft hoe *verschroeid*; (dat Vaderland ligt immers niet
[306] onder de verzengde luchtstreek,) *waar voor* BILDERDIJK *geen lauwer groeit*. Dat is nu
[307] immers al te in het oogloopend onwaar en gekunsteld. Lauwerbosschen in ons Vaderland!
[308] BILDERDIJK *den vader van kunde en schoone kunsten* te noemen, kan evenmin verdedigd
[309] worden. Niemand spreekt van *den omtrek van een edelgesteente*. Allerongelukkigst zijn de
[310] regels in het slotkouplet:

Englen *die den oogst ontvangen,*
Bieden, met *een vreugdegalm,*
Voor *zijn buigende aar en halm*
Hem omhoog den zegepalm,
Waar, met brandend zielsverlangen,
's Dichters *uitzigt* aan bleef *hangen*;
Want, wat gindsche hemel biedt,
Schonk hem deze *dwaalster* niet.

[320]
[321] De Heer J.H. KOENEN heeft eene Ode aan BILDERDIJK toegewijd. De toon welke in
[322] dezelve heerscht, komt ons eenigzins aanmatigend voor en moet ieder onpartijdige in dit
[323] voortbrengsel zijner muze hinderen. Niemand - tenzij het de Heer SCHIMSHEIMER
[324] ware - zal, met den Odezanger, BILDERDIJK's taal *kracht en vuurspraak* noemen.

[325] Uit het verdienstelijk dichtstuk van den Heer H.H. KLEIN, kiezen wij het volgende ten
[326] proeve:

[327]

Ja, waar zijn gloeijend brein van 't spoor verdwaalt,
't Geheim van 't godlijk raadsbesluit bepaalt,
En roekloos slechts den wreeden regter ziet,
Waar 's werelds-Heiland ons een' vader biedt;
Ook daar zelfs sleept zijn nooit gevolgd akkoord,
Hoe 't hart ook nokt, ondanks ons zelv' ons voort.
Wij zien de paarlen die zijn kunst ons gaf,
En zelfs zijn dwaling dwingt ons eerbied af.
Wat kracht... geen jaren, ziels- of ligchaamssmart
Verdoofden 't vuur ooit van (in) zijn blakend hart.
Ja nog, nog klinkt, in 's levens avondstond,
Zijn stoute zang het luistrend Neêrland rond.
Nog stond hij grootsch in d'eigen eedlen rang;
Zijn geest, zijn hart, zijn leven was... één zang!

[342]

[343] Mogten wij dadelijk overgaande, tot de keurige Latijnsche dichtregels van J.H.
[344] HOEUFT, ons ontslaan van de vermelding van drie andere gedichten, en daarna de
[345] bijdragen van WAP, voor dezen bundel geschikt, VAN HALL's *Aloë*, een meesterstuk, en
[346] WESTERMAN's dichtstuk BILDERDIJK; zijner waardig genoemd hebbende, de pen
[347] kunnen neder leggen. Opregtelijk wenschten wij zulks, maar - wij mogen het niet. Onze

[348] taak gebiedt ons, ook die bladzijden te beoordeelen, welke met regels van de Heeren
[349] VAN SOMEREN, SCHIMSHEIMER, WIJSMULLER, DUSSEAU, HILMAN en
[350] SCHIPPER gevuld werden.

[351] Beste lezer, op u rust dezelfde verpligting niet, onder welke wij zuchten. Wij vergeven
[352] het u derhalve, neen, zelfs raden wij u de volgende bladzijden niet te lezen, maar, hetzij
[353] in de *Gedenkzuil*, hetzij in de *tweede verzameling van* Mr. M.C. VAN HALL's *Gedichten*, de
[354] *Aloë* op te slaan, of, want het denkbeeld, hetwelk ik mij van uwen goeden smaak vorm,

[355] doet mij onderstellen, dat zulk een dichtstuk in uw geheugen geprent is - de *Aloë* nog
[356] eens te reciteren:

[357]

358 Wie zijt ge, o wonderschoone plant!
359 Die 't blad met scherpen doornenrand
360 Zoo statig houdt ter aard gebogen;
361 Die rijzende als uit stalen voet,
362 Daar achtbaar schittert voor mijne oogen,
363 Als 't beeld van majesteit en moed?

[364]

[365] Voorwaar ja, dat heet echte poëzij, en het gansche gedicht is zulke waarachtige poëzij!

[366]

367 O, Telg van 't gloeijend Oost en Zuid!...

[368]

[369] Maar wijn moeten scheiden, mijn waardste lezer! Ik mag niet langer op het gebied der
[370] dichtkunst blijven. Pligt roept mij elders. Eer wij elkander echter vaarwel zeggen
[371] verzeker ik u, dat J.H. HOEUFT, de achtbare grijsaard, met Latijnschen zwier den citer
[372] bespeelde; zijne regels aan BILDERDIJK, aan VAN WALRÉ, bij *de inwijding van*
[373] BILDERDIJK's *grafsteen* en aan WAP, *toen deze eene uitvaartzang bij 't graf van*
[374] BILDERDIJK *wenschte*, geven hier treffelijke bewijzen van. Van u, mijne lezers! en van
[375] alle dichters in den echten zin des woords nemen wij afscheid, terwijl wij HOEUFT met
[376] BILDERDIJK's woorden toeroepen:

[377]

378 Vaar voort, begaafde Hoeuft, bespeel de Ausoonsche snaren,
379 En breng de gouden eeuw der Maroos wederom;
380 Hem wien het eerloof past van Febus blonde haren,
381 Bloeit onverwelkbre lent' in 's levens ouderdom.

[382]

[383] -

[384]

... Veluti tractata notam labemque remittunt
Atramenta, fero scriptores carmine foedo,
Splendida facta linunt.

HORATIUS.

[389]

De inkt laat een vlak op al wat hij komt aan te raaken,
Zo doen de dichters ook, als zij de deugd mismaaken,
In lamme vaarzen, bloot van zenuw en gewricht.

Vertaling van B. HUIJDECOPER.

[396]

[397] Het zal ons groote moeite en zelfoverwinning kosten, naast de gematigdheid, welke wij
[398] steeds, als een' onzer voornaamste pligten, in het oog zoeken te houden, den ernst te
[399] bewaren, die men, mogelijk met regt, als een vereischte beschouwen kan, bij de

[400] beoordeeling dezer gedenkzuil voor W. BILDERDIJK. Opregtelijk hebben wij ons
[401] voorgenomen gematigd te zijn, mogten wij even getrouw den lach kunnen bedwingen;
[402] wij vreezen er echter voor. Men zij even inschikkelijk als wij het zijn, want niemand
[403] beschuldige ons van groote strengheid; voorwaar dan zouden wij ons beklagen moeten
[404] over onze toegeeflijkheid.

[405] De Heer VAN SOMEREN deed in deze gedenkzuil een gesprek plaatsen tusschen *een'*
[406] *vreemdeling bij het eerst beschouwen van* BILDERDIJK's *werken*, en een' Nederlander. Ik
[407] voeg mij bij hen, terwijl de eerste, verrukt over *den rijken boekenschat van meer dan honderd*
[408] *deelen*, uitroept:

[409]

410 *Wat overvloed van gaaf om oor en hart te streelen,*
411 *En welk een volle bron van wetenschap daarbij!*

[412]

[413] De vraag zweeft mij op de lippen, ‘heeft mijn Heer de vreemdeling ooit ledige bronnen
[414] gezien?’ -

[415] Verder noemt hij dien *boekenschat een oefenschool van allerleije kennis*.
[416] Hoe, een vreemdeling wordt daarvan bij den eersten aanblik overtuigd. *Allerleije*.... maar,
[417] het is een vreemdeling! -

[418]

419 *Van iedren nutten vond die kunst en smaak bezon*

[420]
[421] Ik bid u, mijn Heer! *vonden door kunst en smaak bezonnen*? Vergeef mij, zulk eene taai is
[422] geen Hollandsch, zulk eene taal is onverstaanbaar.
[423] De vreemdeling noemt verder BILDERDIJK's werken:

[424]

425 *Een letterteelt die vrij van heiligschennis,*

[426]

[427] ‘De kwant wil zeggen, *beveiligd voor heiligschennis!* - Goede vreemdeling! ja voorzeker, gij
[428] zijt een vreemdeling! de *Vaderlandsche Letteroefeningen* kent gij niet, en *weet niet de dingen*
[429] *die daarin geschied zijn.’*

[430]

431 *In schaauw van lauwren bloeit in 't Pan poëticon*.

[432]

[433] Wij herinneren ons hier het *Pan poëticon* van AERNOUT VAN HALEN. De titelprent
[434] voor BIDLOOS rijmwerk, hetwelk dien naam draagt, geeft ons een denkbeeld, hoe dat
[435] *keurlijk kabinet* er uit gezien hebbe, maar *schaauw van lauwren*, waarlijk, wij weten niet, hoe
[436] wij zulks begrijpen moeten. Arme vreemdeling! BILDERDIJK zou u *een' wonn in alles*
[437] genoemd hebben; evenmin kent gij de beteekenis van dat woord als onze taal.
[438] De vreemdeling, die, met een' opslag van het oog eene *onbegrensde keur van echte poëzij,*
[439] *overvloed van gaaf, eene volle bron, eene oefenschool* en *eene letterteelt* zag, maakt nu eene
[440] nieuwe opmerking:

[441]

442 *Maar hoe! één enkle naam staat op elk deel te prijken!*

[443]

[444] ‘Nu ja en gij bedoelt...?’

[445]

446 *Een hooggeleerd geslacht bragt wis dien arbeid voort.*

[447]

[448] ‘Goede hemel, welk eene dwaze opmerking! Waarom niet twee professorale geslachten!
[449] Vooral in *Duitschland*, geeft die overeenkomst van naam dikwijls aanleiding tot
[450] jammerlijke verwarringen; ware hij een letterkundige, ik zou hem de HERMAN'S, de
[451] MULLERS, de ORRELS, de WOLFS herinneren, maar nu...

[452] Er blijft geen twijfel over, *dat reuzenwerk van eeuwgen roem behoort verscheiden Bilderdijken*
[453] ‘Maar zulk geradbraakt Hollandsch is ondragelijk! *een reuzenwerk van eeuwgen roem, dat aan*
[454] *verscheiden Bilderdijken behoort*, voor: een reusachtige arbeid, die eeuwgen roem belooft en
[455] het werk is van verscheiden Bilderdijken!

[456] Stil! ... De Nederlander antwoordt!...

[457]

458 *Zoo moet het metterdaad elke vreemdeling gelooven,*
459 *Die in dees boektresoor komt leergrage oogen slaan.*

[460]

[461] Beste landgenoot! gij zijt weinig snuggerder dan de vreemdeling. Evenmin als deze, kent
[462] gij VOLTAIRE s, GOETHE's of WALTER SCOTT's, talrijke werken slechts bij naam.
[463] De man verzekert zijnen vreemden vriend nu:

[464]

465 een enkle geest van boven...

[466]

[467] *‘Een enkle geest van boven!* - luisteren wij verder.’

[468]

469 *Schonk aan die breede rij 't onsterflijk zelfbestaan*
470 *Een enkle* BILDERDIJK *sloot alles in zich zelven...*

[471]

[472] Neen, nu verwijderen we ons. *Waar moet het heen!* -

[473]

[474] ------
[475] ------
[476] ------

[477]

[478] De Heer SCHIMSHEIMER bezong den *Dichter bij uitnemendheid*, in een gedicht, hetwelk
[479] vijf en twintig koupletten en vier en dertig effect-streepjes bevat.

[480]

481 *Toen de Opperheer de wereld schiep*
482 *Toen schiep hij niets dan beelden*.

[483]

[484] luidt de aanvang:

[485]

486 Van hier toch 't dwaas geklap van valsche Theoristen!

[487]

[488] zou BILDERDIJK uitgeroepen hebben, en indien hij uit beleefdheid dergelijke verzen
[489] verder gelezen, of bij derzelver voorlezing toegeluisterd hadde, onwillekeurig zou hij den
[490] Heer SCHIMSHEIMER toegevoerd hebben,

[491]

492 Scheidt wijsheid niet van 't hart, gevoel niet van 't verstand!

[493]
[494] De dikwijls onverstaanbare gezwollenheid, in des zamenstellers vertaling van TIEDGE's
[495] *Urania*, zoo ruimschoots voorkomende, vinden wij bijkans in elk dezer koupletten terug.
[496] Ten proeve strekke het volgende. *Voor u* (BILDERDIJK)

[497]

498 Was 't hoogste een ideaal (?)
499 Muzijk - uw vingerdrukking (?)
500 't Gevoel de bronwel uwer taal,
501 Het denkbeeld schilder van haar praal: - (?!)
502 Uw eenigst doel - verrukking (!)
503 Want als het hart in vlammen staat (!)
504 Dan eerst *ontkiemt* DE GROOTE DAAD (!) !....

[505]

[506] Zoo veel onzin doet ons duizelen! -
[507] Eene andere proeve:

[508]

509 De wereld kent geen poëzij
510 En laat zich ook niet *binden*
511 *Wee*, komt er 't *goed geluk* niet bij! (!)
512 Dan staat een dichter 't *zingen* vrij,
513 Doch 't *brood* - dat moog hij *vinden* (!)
514 *En daar geen dichter beedlen kan*
515 *Blijft hij een ongelukkig man*. (!)

[516]

[517] Uit een vorig nog drie regels, wier waarde die van het geheele dichtstuk kenmerkt:

[518]

519 *Doch hier is waarheid geen geheel,*
520 *'t Begrip begrijpt haar voor een deel;*
521 *En ieder heeft het zijne.* (!)

[522]

[523] Het moet ons verbazen, iemand den grooten zanger te hooren bezingen, terwijl hij zich
[524] denzelven zoo weinig tot voorbeeld stelt. Immers BILDERDIJK zeide met regt:

[525]

526 Neen, de dichtkunst die mij roerde,
527 Was geen kunst van bootserij,
528 Geen in mijmering vervoerde,
529 Geen verbeeldingspoëzij!

[530]

[531] ‘En waartoe 't windgebrom?’ zou de *dichter bij uitnemendheid* hier uitgeroepen hebben.

[532] De Heer J.J. WIJSMULLER bezong den *onsterfelijken band*. Zijn gedicht bevat, naar het
[533] ons voorkomt, niet minder onzin, mislukte regels en dwaze uitdrukkingen.

[534] BILDERDIJK wordt hier *herschepper van de taal der echte poëzij* genoemd; aan de taal der
[535] *echte poëzij* zal toch weinig te herscheppen zijn. *Een stoute vlugt van diep gevoel dooraderd, de*
[536] *bron der phantasie*, naar welke BILDERDIJK's *eigen wieken kleppende geestkracht opsteeg en*
[537] *een verstuivende gorgeltoon*, mogen van de wartaal getuigen, die ons hier in onverdienstelijke
[538] verzen opgedrongen wordt.

[539]

Wat onstoflijk is kent geen vergaan.

[541]

[542] heet het in den slotregel. Nu, dan ontgaat deze *stoffige* lijkhulde den ondergang niet! Wij
[543] meenen dezelve met regt *stoffig* te mogen noemen, dewijl zij gewag maakt van

[544]

een stofkleed!
een stoffelijk begin!
warmtestof!
vloeistof der phantasie!
Doode stof, aan welke de bron van 't schoon eens haar bepaling gaf.

[550]

[551] Genoeg van deze dwaasheden!

[552] Nederiger is P.J.V. DUSSEAU's gedicht, *aan de Nederlandsche zanggodinnen bij het afsterven*
[553] *van haren opperpriester*. Helaas het rijmpje, dat zulk een' smakeloozen titel voert, verdient
[554] geene beoordeeling!

[555]

BILDERDIJK *brandt geen wierook meer*
en... *biedt geen offers neer*.

[558]

[559] *Op* Mr. W. BILDERDIJK door den Heer J. HILMAN. Het eerste kouplet van dezen
[560] lijkzang heeft een' zeer kerkelijken tint: in hetzelve wordt van heilige dienst en

[561] eerwaarden stand gesproken. In het algemeen is de bijdrage van dien bewonderaar van
[562] BILDERDIJK weinig verdienstelijker, dan die der overige lijkzangvervaardigers, welke
[563] ons thans omringen. De Heer HILMAN zou, even als de drie vorige lofdichters,
[564] BILDERDIJK's nagedachtenis veel meer gehuldigd hebben, door zijne werken te lezen,
[565] te herlezen en er Hollandsch uit te leeren. De juistheid van uitdrukking, de zuivere
[566] eigenaardigheid, dat krachtige en gespierde, hetwelk in ieder dichtstuk van BILDERDIJK
[567] uitkomt, hebben ze niet opgemerkt, of zijn er geheel ongevoelig voor; hoe ware het
[568] anders, om ons thans bij den Heer HILMAN te bepalen, mogelijk, dat hij van *vergode*
[569] *snaren, een ontsprongen toon, die hartontroerend streelt, vingrenklem die de snaren hupplen doet,*
[570] *hartverscheurend grafkuil leijen, aanval van geneugt* en *een gespannen geest* in deze zeer
[571] middelmatige regels spreken kon, immers meer dan zeer middelmatig mogen wij deze
[572] verzen niet noemen. Ten bewijze strekke de volgende proeve:

[573]

574 Zielroerend als held OSSIAN *voorhenen*
575 *Staard'* hij op zijner magen graf!
576 Maar ach! van de eerste kindschheid af,
577 Moest zijn vaak *gulle vreugd* zich met het leed *vereenen*,
578 Ging reeds zijn tred door doornen henen,

579 En vond zijn boezemsmart slechts *uitkomst* in het weenen;
580 Want luttel was 't genot dat hem dees wereld gaf.
581
582 Maar toch zijn zangnimf *zoo verheven*
583 Zijn dichtvuur, rein als *de uchtendgroet* (?!)
584 Bleef *bruisschend* door zijn aadren *zweven*
585 En *ruisschen* tot aan d'avond van zijn leven,
586 In onuitdoofbre hemelgloed.

[587]

[588] *ruischt of bruischt de door* BILDERDIJK's *aadren zwevende zangnimf zoo verheven?*

[589] Dan o!... bl. 135.

[590] Maar o!... bl. 138.

[591] Want o!... bl. 139.

[592] Mijn goede Heer HILMAN! wie BILDERDIJK bezingt, zijn lied zij:

[593]

594 Van laffe weekheid vrij, die uit vertooning schreit.
595 En, kwijnende uit gemis van voedsel der gedachten,
596 Bij 't hijgende *ach* en *o!* van onzin wil versmachten!

[597]

[598] De Heer L. SCHIPPER zond, den 27sten Junij 1833, uit *Vorden*, een' brief van

[599] rouwbeklag aan HAARLEM's

[600]

601 diep bedrukte stedemaagd
602 In 't hart van 't grievendst wee doorknaagd.

[603]

[604] Wie van een

[605]

606 onnavolgbre dichtrenvaart
607 Geschoeid op Grieksche leest, doordaauwd met hemelwijsheid.

[608]

[609] spreekt, beoordeelen wij niet.

[610] Het verwondere niemand, dat wij van het plan,de zamenstelling en de gedachten dier
[611] lofdichten niets gezegd hebben - wij blijven zwijgen.

[612] En zoo meenen wij van de verdrietige taak, welke wij vervullen moesten, ons eerlijk en
[613] regtvaardig gekweten te hebben. Wij ontveinzen het niet:

[614]

615 Van verveling mat en krank
616 Hijgt ons hart naar WARE ZANGEN.

[617]

[618] en keeren derhalve tot de *Aloë* terug. Vooraf echter, voegen wij nog iets, in het algemeen
[619] gezegd, bij dit gedeelte onzer beoordeeling. - Wij vergeven het den zamenstellers dier
[620] lof- en lijkdichten van ganscher harte, dat zij ons tot zulk een onaangenaam werk
[621] gedwongen hebben. Hunne gedichten toonen, dat ze zich zelve niet kennen, dat ze
[622] onbewust zijn van de middelmatigheid of het schamele hunner talenten. Ongelukkigen,
[623] die in zelfkennis zoo weinig vordering maakten, verdienen medelijden; maar de uitgever,

[624] een man, wien het niet ontbreekt aan dichterlijk gevoel en zuiveren smaak, gelijk zijn
[625] dichtstuk: BILDERDIJK ook in deze *Gedenkzuil* bewijst, zal zich nimmer kunnen
[626] verontschuldigen, dergelijke bijdragen opgenomen te hebben. Ze doen der eeuw van
[627] BILDERDIJK schande aan. Hoe, de nakomelingschap zou uit zulke proeven den staat
[628] onzer letterkunde in 1833 beoordeelen? Zij zal verstandiger zijn!

[629] Hier moest een *Gedenkzuil* opgerigt worden. Gewone voortbrengselen van letterkunde en
[630] poëzij, hebben hunne tijd en worden vergeten, eene gedenkzuil voor BILDERDIJK blijft
[631] bestaan. Ach, of hier geene namen als die van DE CLERCQ en DE VRIES, VAN
[632] WALRÉ, DA COSTA, 's GRAVENWEERT, WISELIUS en VAN HALL gevonden
[633] wierden: deze gedenkzuil zou weldra in de vergetelheid verzinken. De uitgever had meer
[634] eerbied voor de verdiensten van zulke mannen moeten hebben. Wie vlecht in den
[635] lijkkrans van donker lauwerloof en prachtige witte rozen, distelknoppen en
[636] goudsbloemen!

[637] Wij wenschten, dat de Heer WESTERMAN, die bijdragen ontvangen hebbende, gezegd
[638] hadde: ‘Ik dank u, mijne goeden! Ge hebt getoond BILDERDIJK te bewonderen;
[639] bewijst hem uwe waarachtige vereering door die lijkzangen te verbranden! Ziet, zoo vele
[640] mannen van uitmuntend talent bezongen BILDERDIJK niet; is het u geen wenk, dat
[641] zulks voor u niet betamend zij? - Menig jeugdig dichter, wiens oorspronkelijke aanleg
[642] gelukkige ontwikkeling belooft, waagt het niet BILDERDIJK te bezingen, veel minder
[643] een gedenkteeken voor hem op te rigten; leert van hen bescheiden en nederig te zijn.’

[644] En hiermede, vaartwel mijne Heeren!

[645]

[646]

[647]

[648] Als noot wordt in de Gedenkzuil het berigt medegedeeld *wegens den voor* BILDERDIJK
[649] *opgerigten gedenksteen, geplaatst in den Algemeenen Konst en Letterbode van* 10 *Februarij* 1832.

[650] De bijlagen bevatten een levensberigt van Mejufvrouw LOUISE SIBYLLA
[651] BILDERDIJK, dochter van Mr. W. BILDERDIJK en CATHARINA REBECCA
[652] WOESTHOVEN, geschreven door den Hoogleeraar H.W. TIJDEMAN. Een
[653] ongekunsteld opstel, bij gelegenheid dat de Cholera in ons Vaderland uitgebroken was, en
[654] eenige dichtregelen aan haren dierbaren vader, zullen, door hare betrekking tot den
[655] grooten man, even veel belang inboezemen, als de brief van BILDERDIJK, *aan zijne*
[656] *waarde en innig geliefde dochter*, welke er bijgevoegd is.

[657]

658 *Vergevet mi (biddic) lieve liede*
659 *Dattic u die waarheide bediede.*

3.12 Hollands verlossing[aant.]

[1] *Hollands Verlossing, door* Mr. W. BILDERDIJK en VROUWE K.W. BILDERDIJK. *De*
[2] *twee Deelen kompleet. Te* Leiden, *bij* L. HERDINGH EN ZOON. 1833. *Eerste Deel* VI. *bl.*
[3] *Tweede Deel* 72 *bl.*

[4]

[5] De Heer HERDINGH heeft zijne landgenooten aan zich verpligt, door ook deze
[6] uitboezemingen van vreugde bij 's lands bevrijding van het pletterend juk der Franschen,
[7] in eene goedkoope en zindelijk uitgevoerde uitgave, voor de vereerders van den grooten
[8] dichter en de beminnelijke dichteres verkrijgbaar te stellen. Fiksche denkbeelden, die den
[9] echten Nederlander kenmerken, mannelijke taal en gespierde verzen zijn hier bijna op
[10] elke bladzijde vereenigd met de uitdrukking van warme zucht voor het koninklijk
[11] stamhuis, van godsdienstige erkentelijkheid, van dichterlijke verrukking. Tot de meest
[12] belangrijke gedichten in dezen bundel, behoort het dichtstuk, hetwelk denzelven opent,
[13] getiteld *Vervulling*, en het als bijlage bij dat gedicht gevoegde *Afscheid*, dat in de
[14] *Winterbloemen* niet in deszelfs geheel opgenomen *mogt* worden. Uit het eerste dier
[15] dichtstukken, deelen wij de volgende regels mede:

[16]

O HELMERS, dierbre vriend, en glorie onzer zang'ren
O dat uw bruisschend vuur hier boezems mocht bezwang'ren
O dat gij voor een wijl van ons uit rustplaats reest
En zelf de doffe lier bezieldet met uw geest,
Of hoort gij in den hof waarin uw beenders molmen,
Het lisplend windjen niet dat dartelt door zijne olmen,
En met zijn vlerkgeruisch en nieuwe melodij,
De Helden tegenroept: dit Holland is weer vrij,
Zoudt, zoudt ge uw Vaderland, en dezen kring, vergeten,
Den vriend, aan wien uw hart zich altijd heeft gekweten,
Met wien ge eenstemmig schreid' als alles juicht' en zong,
In dronkenschap van vreugde aan Frankrijks Sinons hong,
En snaren, ketenen, voor eigen hals moest smeden? -
Hebt ge in den nood gedeeld, met stad en volk geleden,
En is 't om niet gedeeld? sluit de onvermurwbre dood,
Den geest, die in U leefde, in eenen ijz'ren schoot,
Dien geest die starren peilde, en hooger dan zij drijven
En door de kringen vloog, waar zij heur kring beschrijven,
Die, meester van het hart aan aller ziel gebood!
Neen, die is 't stof te vreemd en Englen speelgenoot.

[37]

[38] Wij meenen de aandacht onzer lezeren te moeten bepalen bij dit oordeel van
[39] BILDERDIJK over den Vaderlandschen Zanger, die zoo veler hart in de dagen van
[40] volks-ellende en verguizing getroost en bemoedigd heeft. Immers HELMERS, door het

[41] onverstandig geschreeuw der groote hoop dwaselijk vergood, is, door een man van
[42] uitstekende verdiensten, met ter zijdestelling van alle edelmoedigheid, aan den schandpaal
[43] gesteld. Zoo schijnt HELMERS dan het slagtoffer te worden van dwaasheid en
[44] onbillijkheid: zoo vergeet men, hetgeen BILDERDIJK wist, en wilde dat ieder met hem
[45] erkennen mogt, dat HELMERS welligt meer dan een onzer dichters Vaderlandsliefde, zin
[46] voor burgerdeugd en gevoel van nationale eigenwaarde inboezemde. Hoe veel gebrekkigs
[47] zijne poëzij ontsiere, het is onbetwistbaar, zij levert schoonheden van den eersten rang op.
[48] HELMERS verdiende door VAN HALL gehuldigd te worden. De Heer WISELIUS

[49] heeft des dichters feilen gestrengelijk aangetoond: en wij zijn verre van zijn oordeel te
[50] wederspreken; ondertusschen doet het ons zeer leed, dat de uitmuntende man hier bij
[51] herhaling zoo veel partijdigheid blijken liet. In den *brief en het dichtmatig iets aan* J.F.
[52] HELMERS leide hij meer edelmoedigheid aan den dag. Gebreken vindt men overal.
[53] Veel reden heeft men de omstandigheden in het oog te houden, om bij HELMERS
[54] toegevende te zijn. Zie slechts, hoe zelfs BILDERDIJK - en welk een afstand tusschen
[55] HELMERS en BILDERDIJK! - in de volgende regels der kritiek de wapens in de
[56] handen geeft. Zij behooren tot dezelfde tot HELMERS gerigte aanroeping:

[57]

58 Welaan dan, 't zij uw ziel uit dunne luchtgewaden,
59 De tranen heeft geteld die ons de wangen baadden,
60 Het zij verbeelding u in 't droombeeld van de nacht,
61 't Voorleden duurzaam maalt door eigen scheppingskracht,
62 Waar om mij! breek het staal der grendlen en de krammen
63 Der poort van 't doodenrijk! zijn diamanten dammen,
64 En vare uw dichtgloed in mijne aadren! Ja, geniet
65 De lang verbeide stond, die eind maakt aan 't verdriet,
66 Zweef door ons midden heen, door 't midden uwer vrinden
67 Wie Vaderland en kunst er scheuringloos verbinden,
68 Sla zelf de snaren, die mijn krachtelooze hand,
69 Niet aanroert of misgrijpt, en elken greep ontspant.

[70]

[71] Zal men deze regels fraai noemen? Zeker niet.

[72] Mogelijk behooren zij tot de minst gelukte, die de Vorst onzer dichters ooit geschreven
[73] heeft: *tranen die de wangen baadden, door eene ziel uit dunne luchtgewaden geteld*. HELMERS
[74] *het staal der grendlen en de krammen der poort van 't doodenrijk brekende. Diamanten dammen aan*
[75] *die poort*. De zanger der Hollandsche Natie *scheuringloos* aan zijne vrienden verbonden.
[76] Waarlijk, wanneer HELMERS zoo iets geschreven hadde, onze kunstkeurige landgenoot
[77] zou zijnen fijnen en zuiveren smaak ten toon gespreid hebben, door het valsch vernuftige,
[78] hoogdravende en gekunstelde dier regels aan te wijzen. Gebreken overal gebreken te
[79] noemen, vordert de onpartijdigheid; daardoor wordt tevens elke verdenking van

[80] partijdigheid weggenomen, wanneer wij de schoonheden van onzen hoofddichter
[81] onnavolgbare noemen.

[82] De verguizing van HELMERS door den Heer WISELIUS grieft ons gevoel.
WITSEN
[83] GEYSBEEK konden wij zijnen aanval tegen VONDEL vergeven; de
dagboekschrijver
[84] die tegen den dichter van den *Adel en Mathilda* de pen wilde voeren, en zich in
al zijne
[85] jammerlijke nietigheid zoo dwaas ten toon stelde, verdient naauwelijks den
[86] medelijdenden glimlach der verachting; maar een man als WISELIUS weet de
[87] miskenning der menigte te verachten; weet regtvaardig te zijn; daarom grieft
het ons
[88] gevoel, wanneer de uitmuntende WISELIUS den verdienstelijken HELMERS
[89] mishandelt.

[90] *Hollands Verlossing*, de *Huldiging* en de *veldtogt naar Moskou*, drie der hier
voorkomende
[91] dichtstukken van Mevrouw BILDERDIJK verdienen na des dichters *opwekking*,

[92] MINOTAURUS en *het jaar* MDCCCXIV genoemd te worden. Alle de overige hebben
[93] hunne waarde; het hoog belangrijk onderwerp doet ieder derzelve belangrijk zijn.

[94] Ook in dezen bundel gaf BILDERDIJK aan het einde van zijn *Afscheid* den wensch te
[95] kennen, dat men zijnen dood niet opzettelijk zoude bezingen. Tot proeve van de
[96] uitnemende poëzij in dat deel van BILDERDIJK's werken te vinden, kiezen wij die
[97] koupletten:

[98]

Maar gy broeders,
Gy, behoeders
Van den Vaderlandschen roem!
Mijn verscheien
Eischt u schreien,
Lijkmuzijk, noch offerbloem.

Uit die rustplaats,
Uit die lustplaats,
Waar mijn ziel de dood ontvliedt,
Ziet zy teder
Op u neder
By het stemmen van uw lied:

Leent zy de ooren
Aan uw choren,
Als gy liefde zingt en echt;
Als uw tonen
Deugden kronen,
Waarheid staven, godsdienst, recht.

Als ze in 't lijden
't Wee bestrijden
En verduren doen aan 't hart;
Moed ontsteken
Helden kweken
Die niet zwichten voor hun smart.

[126]

[127] Wie stiptelijk BILDERDIJKS wensch betracht heeft, vervulle ook deze bede! Wiens hart
[128] des dichters verlangen niet eerbiedigen kon, toone dubbele getrouwheid in het
[129] bevorderen van den bloei en voortgang van *Nederland's* poëzij en letterkunde; het doel
[130] van BILDERDIJK's leven zij dat van velen! - Zulk een ijver is de schoonste en

[131] verhevenste hulde, welke den ontslapen zanger toegewijd kan worden.

[132] Op de correctie van deze uitgave moest naauwkeuriger acht gegeven zijn.

[133]

134 *Vergevet mi (biddic) lieve liede*
135 *Dattic u die waerheide bediede*.

De Muzen
3.13 De Britsche letterkundigen van onzen leeftijd[aant.]

De Britsche letterkundigen van onzen leeftijd
Inleiding.

[4]

[5] Op welk standpunt moet men zich plaatsen om den staat onzer letterkunde billijk en
[6] regtvaardig te beoordeelen? Wij meenen u dat standpunt aan te kunnen wijzen. Vergelijk
[7] onze dichters en letterkundigen met hen, wier talenten zich elders onderscheiding
[8] verwerven. Onpartijdigheid behoef ik u bij die vergelijking niet aan te bevelen; wie den
[9] Nederlander miskenne, de Nederlander weet regtvaardig te zijn.

[10] Het valt niet te betwisten, te zeldzaam kiest men zulk een rigtsnoer, waar over den
[11] toestand onzer letterkunde geoordeeld zal worden. Zeer schadelijk is dit verzuim voor
[12] derzelver bloei en voortgang. Al dat gebrekkige, hetwelk op het gebied der vaderlandsche
[13] letteren, voornamelijk dat der poëzij en kritiek, klagten verheffen doet, wier billijkheid
[14] wij niet loochenen; al dat gebrekkige is, voor geen gering gedeelte, toe te schrijven aan
[15] het volstrekt verwaarloozen of zeer oppervlakkig beoefenen van de letterkundige
[16] voortbrengselen en letterkundige geschiedenis onzer tijdgenooten in de voornaamste
[17] rijken van Europa. Die geschiedenis is der belangstelling overwaardig; al de werken van
[18] derzelver helden boeijen onwederstaanbaar onze aandacht. Als gedenkteekenen van
[19] verbazende wijsheid en verheven vernuft, zijn ze onuitwischbaar in ons geheugen gegrift.
[20] De laatste vijftig jaar hebben een gewigtig tijdvak gevestigd in Europa's Staatsgeschiedenis,
[21] zij deden het niet minder in die der Wetenschappen en Letteren. Levert de eerste u
[22] duizenderlei karakters; elders zult gij ze in niet minder rijke verscheidenheid vinden. Doet
[23] u de eerste zien, hoe menig staatsman den rok met leliën geborduurd en het ordelint zeer
[24] gemakkelijk ter zijde legt en met een ander verwisselt, en wederom ter zijde legt en

[25] wederom met een ander verwisselt; zulke mannen vindt men ook onder de gezagvoerders
[26] in het rijk, waar het genie deszelfs vertegenwoordigers, door wetenschap en dichtkunst,
[27] de volken doet regeren. Ach! soms vergeten beiden met welk doel men regeren zal! Is de
[28] geschiedenis van Europa, gedurende vijftig jaren, rijker dan ooit geweest in opvolgende
[29] gebeurtenissen, wier beschrijving ons van de tegenstrijdigste gewaarwordingen vervult,
[30] die der letterkunde was het niet minder. Welk eene oneindige reeks van elkander
[31] verdringende verschijnselen, welk eene oneindige verscheidenheid! het edele en
[32] grootsche, het zonderlinge en grillige, het verhevene en reine, het bonte, het dartele, het
[33] weelderige, het ernstige, het diepdoordachte, dat alles zullen de letterkundige
[34] voortbrengselen der laatste vijftig jaren u opleveren! De letterkunde zal den nakomeling
[35] bevestigen, dat de geschiedenis waarheid sprak.

[36] Niets behoef ik hier bij te voegen om u aan te toonen, dat de geschiedenis der
[37] Uitheemsche letterkunde, even als derzelver voortbrengselen, iets zeer belangrijks en der
[38] aandacht overwaardig is. Allernoodzakelijkst achten wij het, dat men onze letterkundige

[39] pogingen en onze dichterlijke voortbrengselen in welgekozen verband brenge, met die
[40] onzer naburen. Behoedzaam houde men echter in het oog, dat wij dien weg slechts
[41] kiezen moeten, ter bereiking eener oorspronkelijke voortreffelijkheid. Wij wenschen dat
[42] de Uitheemsche letterkunde meer beoefend, hare schoonheden en gebreken ontwikkeld
[43] en algemeen erkend zullen worden, opdat het aantal onzer vertalers af-, dat onzer
[44] oorspronkelijke schrijvers toeneme; opdat men, door de verdiensten van anderen, de
[45] verdiensten onzer landgenooten juister leere schatten, en dezelve nimmer overdrijve of
[46] zelfs aan het gebrekkige den roem van verdienstelijkheid toebedeele. Zulk een' roem toch
[47] moge men met de goedhartigste bedoelingen der wereld iemand schenken, in het einde
[48] grieft men hem daardoor onbegrijpelijk dieper, dan door, met gestrenge waarheidsliefde,
[49] het middelmatige middelmatig, gebreken gebreken te noemen. Die schaduw van
[50] letterkundige vermaardheid, welke sommigen gelooven doet, dat zij wezenlijke
[51] verdiensten hebben, bij welke anderen hunne alledaagsche talenten tot eene hoogte van
[52] uitstekendheid verheffen; die schaduw van letterkundige vermaardheid gaat voorbij, ‘als
[53] een damp die voor een weinig tijds gezien wordt en daarna verdwijnt.’ In den
[54] mannelijken leeftijd en in de dagen des ouderdoms moet het zeer smartelijk zijn zich te
[55] herinneren, dat men in zijne jeugd beroemd is geweest!

[56] De letterkundige geschiedenis onzer tijdgenooten wordt een onderwerp van veelvuldige
[57] en veelzijdige beschouwing, zoo wel voor de landgenooten der dichters en schrijvers, als
[58] voor, door overeenstemming van talenten, hen aanverwante geniën, in andere gedeelten
[59] van Europa. Wij zullen de namen van BOUTERWECK, WACHLER, MENZEL en
[60] WOLFF onder de Duitschers, NISARD, SAINTE BEUVE, JANIN, CHASLES,
[61] PREVOST bij de Franschen, van de Engelschen, ALLAN CUNNINGHAM slechts
[62] noemen, wiens Biografische Geschiedenis en Karakterschets der Britsche letterkunde, van

[63] den dood van JOHNSON tot dien van WALTER SCOTT, voor ons ligt[1].

[64] Wij willen onzen lezeren eenig verslag mededeelen, van dat uitmuntend en geestig
[65] geschrift, en vleijen ons hier eene velen welgevallige taak te kiezen. Mogten wij daardoor
[66] medewerken, ter bereiking van het doel, tot hetwelk wij onze krachten zoo gaarne
[67] zouden vereenigen met die van meer begaafde letterkundigen!

[68]

[69] Dat het waarachtig genie zelden verborgen blijft of ongekend wegsterft, bewijzen talrijke
[70] voorbeelden. Geen land is er, in onzen tijd, rijker in, dan Groot-Brittannie; BURNS,
[71] HOGG, BLOOMFIELD, Mrs INCHBALD, CLARE en CUNNINGHAM, zij allen
[72] zullen het u bewijzen.

[73] ALLAN CUNNINGHAM, een Schot van geboorte, was bestemd om Metselaar te
[74] worden. Het eerwaardig volksgezang, de voorvaderlijke balladen deden het sluimerend
[75] genie in den jongeling ontwaken, weldra wekten zijne dichterlijke proeven de

1 ALLAN CUNNINGHAM deelde dezelve in *the Atheneaum*, een der Engelsche tijdschriften, bij opvolging mede. Het was een gelukkig plan van den Parijschen Boekhandelaar BAUDRY deze schetsen te verzamelen en uit te geven onder den titel *Biographical and critical History of the British Literature, of the last fifty years, by* ALLAN CUNNINGHAM. Paris, BAUDRY'S Foreign Library, 1834.

[76] belangstelling der Edinburgsche letterkundigen, zijne ‘Levens van Engelsche schilders,
[77] beeldhouwers en bouwkunstenaren,’ bevestigden de onderscheiding, welke hij zich
[78] verworven had; weldra werd dat werk in Frankrijk en Duitschland vertaald, in het licht
[79] gezonden en met bijval ontvangen. Andere voortbrengselen van zijn genie, vooral de
[80] legende ‘de Jonkvrouw van Elvar,’ (The Maid of Elvar) gaven hem gedurig meer regt tot
[81] eene onderneming als die, bij welke hij thans de algemeene aandacht gevestigd heeft.

[82] Met geestige eenvoudigheid verklaart CUNNINGHAM de bedoeling zijner
[83] letterkundige schetsen, BURNS maakte zijne gedichten openbaar, opdat men weten
[84] zoude, hoe een landbouwer kan denken en gevoelen; hij wil toonen hoe een eenvoudig
[85] burger zulks doen kan over zaken, die niet slechts voor zijn eigen hart belangrijk zijn,
[86] maar tevens de algemeene belangstelling reeds boeiden; daarom deed hij zijne
[87] Biographische geschiedenis en Karakterschets der Britsche letterkunde het licht zien.
[88] Toen hij een' voortreffelijken schrijver zijn plan mededeelde, zeide deze: ‘drie dingen zijn
[89] hierbij onmisbaar voor u, een heldere kop, een eerlijk hart en een zuiver geweten.’
-
[90] ‘Mijn verstand,’ zegt CUNNINGHAM, ‘is niet zoo veel omvattend, als ik wel wenschen
[91] zoude, evenmin is het welligt in mijn hoofd helder genoeg; maar ik neem deze taak op
[92] mij met de eerlijkste bedoelingen en het stellig besluit, om niets anders te zeggen, dan
[93] hetgeen ik gevoel en geloof.’

[94] Een geschiedkundig overzigt der Engelsche letterkunde strekt ter voorrede. In hetzelve
[95] worden twee tijdperken bepaald; dat van ELISABETH en dat van GEORGE. Het eerste
[96] tijdperk werd door de hervorming voorbereid, het tweede door de ontwaakte zucht voor
[97] doordringend onderzoek. In den tijd van SPENCER, SHAKESPEARE en MILTON
[98] regeerde de verbeelding; de Poëzij zweefde naar hooger sfeeren en, ‘zong, gelijk de
[99] leeuwerik, 't best, wanneer zij meest den hemel genaderd was. ‘In de dagen van

[100] COWPER, BURNS, BYRON, CRABBE en SCOTT was de vlugt van het dichterlijk
[101] genie minder verheven, behooren de onderwerpen, welke men behandelt, meer tot het
[102] leven op deze aarde.'

[103] De overgang van het eene tot het andere dier tijdperken wordt door een algemeen
[104] heerschende smaak voor beschaafde poëzij gevormd, en is niet ongelijk aan de tijdsruimte,
[105] die de vervelende dichtschool van FEITAMA en HOOGVLIET tusschen ANTONIDES
[106] en BILDERDIJK aanvulde.[2] Immers men herkent dezelve, in hetgeen CUNNINGHAM
[107] van den tijd en den invloed van JOHNSON zegt. 'De poëzij werd gepolijst, tot dat er
[108] weinig meer dan glans over was gebleven, en in de stem der zanggodinnen kon men, als
[109] in het gezang eener teedere schoone, niets onderscheiden, behalve het melodieuse geluid.
[110] De slingerpaden van natuur en hartstogt waren verlaten; met kunstbloemen in de lokken
[111] en versierd met eenen geborduurden sleep, verliet de Muze het woud en den oever der
[112] stroomen, om op de harp te tokkelen, naast fonteinen van pompwater en bouwkunstige
[113] watervallen, bij nijmphen van steen en Faunen, die met gekloofde hielen tusschen
[114] bloemen en struiken zaten; een gezelschap, hetwelk men uit de bergplaats in den
[115] zonneschijn bij haar bragt.'

2 Het zal naauwelijks noodig zijn op te merken, dat wij Alexander Pope hier als Balthasar Huijdecoper uitzonderen en in het algemeen slechts het hoofdkarakter der poëzij bedoelen.

[116] Het proza deelde niet in het verval der poëzij. JOHNSON, als dichter slechts
[117] middelmatig, was een uitmuntend prozaschrijver; karakterkennis, scherpzinnigheid,
[118] dichterlijk gevoel en vernuft vereenigden zich in zijne beroemde Levens der Dichters, een
[119] werk, ‘dat een meesterstuk is van goeden en welluidenden stijl, in hetwelk ieder woord
[120] een denkbeeld begeleidt, iedere uitdrukking met gedachten bevrucht is.’ Men kent de
[121] verdiensten van HUME, ROBERTSON en GIBBON. BURKES welsprekendheid
[122] onderscheidde hem, gelijk den kolossalen JUPITER van PHIDIAS, onder mannen als
[123] PITT, FOX, GRATTAN en SHERIDAN.

[124] De krachtige invloed der staats-omwentelingen op de letterkunde, is meermalen
[125] opgemerkt. Doorgaans gaat de eene revolutie met de andere gepaard. Frankrijk geeft ons
[126] een jeugdig voorbeeld: met Lodewijk Filips is de Parijsche romantiek ten zetel gestegen;
[127] de Parijsche romantiek, eene verlorene dochter der poëzij! Wulpschheid heeft haar
[128] verstand gekrenkt. 't Is huiveringwekkend zoo als het blanketrood hare door hartstogten
[129] ontluisterde schoonheid tracht te herstellen, haar vernuft is dat eener LAIS, de flaauwe
[130] glimlach dwaalt over hare verbleekte lippen, terwijl hare ziel verleiding, echtbreuk,
[131] moord, de schandelijkste schandelijkheden, de afgrijselijkste afgrijselijkheden beraamt.
[132] Wee, wee! waar zij den beker met den schuimenden wijn van Champagne gevuld heeft,
[133] dan omringt zij u met de afschuwelijkste duivels. Maar weet gij het wel, waarom zij hare
[134] schoonheid zoo vernietigt, tegen hare bevalligheden woedt, en zich beijvert de
[135] onzedelijkheid te overdrijven? De Romantiek wil Parijs bekeeren; zóó predikt zij boete.
[136] Het is eene poging van bijsterzinnige wanhoop. Rampzalig Frankrijk! Zal de naakte
[137] afzigtelijkheid der zonde u, wanneer ge voor elke betere aandoening onvatbaar zijt, voor
[138] u zelve terug doen sidderen? - Rampzalig Frankrijk!.... Ons Vaderland, mijn lezer! zal u
[139] betere voorbeelden opleveren, hoe een jeugdig staatsbestuur dikwijls een tijdperk opent
[140] voor de geschiedenis der letterkunde. Ik behoef ze u niet aan te wijzen.

[141] Keeren wij tot ons onderwerp terug.

[142] Dat omwentelingen hier ook zijdelingschen invloed uitoefenen, zal CUNNINGHAM u
[143] bewijzen, uit het nieuw karakter, hetwelk de Britsche literatuur aannam, toen Amerika
[144] zich vrij vocht en Frankrijk het bloedigst treurspel, met koningsmoord, opende.

[145] 'Het proza,' zegt hij, 'kon bij eenigerlei staatsverandering weinig in waardigheid winnen,
[146] maar het gedruisch en de verwarring der gebeurtenissen, op welke wij gedoeld hebben,
[147] deed de zanggodinnen uit hare gevoelloosheid of gekunstelde verrukking ontwaken, en
[148] COWPER in Engeland en BURNS in Schotland drukten hunne aandoeningen uit, in de
[149] taal van leven en gevoel. De Natuur was aan het Britsche lied teruggegeven. Het is waar,
[150] beide deze uitstekende dichters waren reeds beroemd, voor de Fransche omwenteling;
[151] maar het is tevens onwederlegbaar, dat het voornaamste dichtstuk des eersten nog niet
[152] geschreven was, gelijk al de poëzij des anderen, eerst nadat de onafhankelijkheid van
[153] Amerika bevochten en verworven was, ontstaan is. Ik wil ondertusschen niet beweren:
[154] dat hunne dichterlijke geestdrift bij uitsluiting voortvloeide, uit den verwarden en
[155] gistenden toestand van het volksgevoel; er is geen twijfel aan: hun eigen edel karakter
[156] helde er toe over, om vrij en ongedwongen te zingen; maar ik houd het er voor, dat dit
[157] natuurlijk gevoel verlevendigd en versterkt werd, door den geest van vrijheid en
[158] onderzoek, welken men, in algemeene en bijzondere aangelegenheden, voorstond!' Na

[159] betoogd te hebben, dat deze omwenteling in de letterkunde, niet aan PERCY's ‘reliques
[160] of Ancient English Poetry’, die reeds overbekend waren, toegeschreven moet worden;
[161] eindigt CUNNINGHAM zijne Inleiding op de volgende wijze: ‘hetzij hiermede zoo als
[162] het wille: een heilzame omwenteling was te weeg gebragt. De Zanggodinnen waren van
[163] rammelaar en loopwagen bevrijd, om hare stemmen, als in vroegeren tijd, te verheffen, en
[164] Brittanje deed in het Oosten en Westen, in het Noorden en Zuiden, haar ongedwongen
[165] lied klinken.’

I.
De Britsche dichters[3]

[170]

[171] WILLIAM COWPER, (geb. 1731, overl. 1800) opent de reeks van twee en veertig
[172] zangers, wier verdiensten CUNNINGHAM aanwijst en beoordeelt. De zwakkelijke
[173] beschroomdheid, welke den jeugdigen mensch van talent zoo vaak verhindert, zijne
[174] loopbaan te vinden, schijnt COWPER zoowel belet te hebben den rang te bekleeden, tot
[175] welken zijne geboorte hem bestemde, als in het bezit te blijven der fortuin, welke zijn
[176] vader hem had nagelaten. Beklagen wij hem niet! Deze omstandigheden bragten hem op
[177] den weg der onsterfelijkheid. De kommer, in welken hij verkeerde deed hem zijne
[178] toevlugt tot de godsdienst nemen: hij las den bijbel en werd dichter. ‘Toen men van zijne
[179] werken begon te spreken en hem hulde bragt,’ zegt CUNNINGHAM, ‘week de
[180] mistwalm, die als eene wolk over zijne ziel had gehangen, en de man en de dichter
[181] schitterden, als de zon op den middag.’ COWPER, in menig opzigt de JEAN JACQUES
[182] ROUSSEAU van Brittanje te noemen, volgde het voetspoor door GOLDSMITH

3 ALAN CUNNINGHAM verdeelt zijne oordeelkundige beschouwing in zes afdeelingen: de Poëzij, de Roman, de Geschiedenis, de Levensbeschrijving, de Tooneelpoëzij en de Kritiek. Vorm en verdeeling dienden wij in ons overzigt te behouden.

[183] aangewezen. Zijne wijsgeerige en godsdienstige poëzij, belangrijk door den tint van
[184] zwaarmoedigheid, welke zijn genie kenmerkte, deed het gevoel voor de natuur
[185] terugkeeren. De school van POPE stierf weg. Al de misdadige nietigheid der groote
[186] wereld en alle de gebreken van het maatschappelijk leven werden, door den rijkbegaafden
[187] dichter, in een scherp licht gesteld, terwijl hij aan natuur en woud met teedere
[188] bevalligheid hulde bragt. Zijn in 1784 uitgegeven dichtstuk ‘the Task’ wordt zijn
[189] meesterlijkst gewrocht geacht. Algemeene bijval viel hetzelve ten deele: wat wonder ook!
[190] hooren wij slechts wat onze schrijver van hetzelve verklaart: ‘Onmogelijk kan men dit
[191] schoon gedicht beter beschrijven dan door te zeggen, dat het op eene meesterlijke wijze
[192] alles behandelt, hetwelk ons hier belang inboezemt, of op onze toekomst invloed heeft,
[193] dat het de zaak der armoede en ellende, in de tegenwoordigheid der rijken bepleit, dat
[194] het den aanzienlijken hunne verpligting aan hun vaderland, aan hunne onderhoorigen en
[195] aan God leert, de regters voor de vierschaar roept, de roede van onsterfelijke verzen over
[196] den schoolschen leerstoel zwaait, aan de losbandigheid der steden den spiegel voorhoudt,
[197] tot dat zij voor hunne eigene schaduw sidderen en den vaderlandschen heuvelen en

[198] valleijen het beeld vertoont der dwaasheid van derzelver zonen en dochteren. Zijn
[199] hekeltoon is scherp, kenmerkend en puntig, het hartstogtelijke fiks voorgedragen, in de
[200] teederheid ligt kracht.' COWPERS vertaling van HOMERUS overtreft in sommige
[201] opzigten die van POPE.

[202] In het laatste gedeelte van des dichters leven waren zijne geestvermogens, een' geruimen
[203] tijd, deerlijk gekrenkt; nimmer keerden zij tot vroegere helderheid, onverstandige
[204] vrienden bragten hem tot zoo bekrompen eene denkwijze; dat hij onschuldige vrolijkheid
[205] als zonde, in eene koets te rijden, als hoogmoed, en aanzien op aarde onbestaanbaar met
[206] hoogere bestemming beschouwde.

[207] ROBERT BURNS (geb. 1759, over. 1796). De Heer J. VAN LENNEP deed zijne
[208] overzetting van eenige dichtstukjens van BURNS door eene levensschets voorafgaan,
[209] welke den lezer bekend zal zijn. In 1786 gaf de jonge landman, door den nood
[210] gedrongen, een' kleenen bundel gedichtjens uit, die vol leven en geestkracht waren en het
[211] kenmerk droegen van een warm hart en de verhevenste ziel. Zij vloeiden over van
[212] oorspronkelijke hartstogten en denkbeelden, en bevatteden levendige tafereelen van
[213] huisselijk geluk, boersche opgeruimdheid en de zalige geestdrift eener onschuldige liefde.

[214] ''t Valt zwaar,' zegt de Heer VAN LENNEP 'de gretige bewondering uit te drukken,
[215] waarmede deze dichtwerken ontvangen werden.' CUNNINGHAM zal ons zulks
[216] bevestigen: 'De eerste geleerden van Schotland,' zegt hij, 'zochten kennis met BURNS te
[217] maken. De beroemdste en onbekendste namen werden door elkander gemengd op de
[218] inteekenlijsten, voor eene tweede uitgave zijner werken; men noodigde hem te Edinburg
[219] te komen, waar BLAIR hem den hooglandschen OSSIAAN noemde. BURNET bragt
[220] hem op zijne avondgezelschappen, waar hij den wijn naar de wijze der ouden, uit met

[221] bloemen bekranste flesschen dronk. MACKENSIE verbreidde zijnen roem, door eene
[222] edelmoedige en kloeke beoordeeling, en de Hertogin van Gordon bewonderde zijn
[223] vernuft en leunde op zijnen arm, terwijl zij van hare kleedkamer naar de eetzaal ging. De
[224] van dichterlijke geestdrift vervulde landman uit het Westen werd als eene soort van
[225] wonder ontvangen en behandeld. Hij werd geprezen, geliefkoosd en geëerd, tot dat de
[226] smaak voor die boersche zaken over en over bevredigd was en men weder naar iets
[227] nieuws verlangde. Lords en Ladies verzuimden hem te noodigen; als zij hem somtijds
[228] toevallig ontmoeteden werd hij koel gegroet of met afgewende blikken voorbij gegaan.'
[229] BURNS verliet Edinburg met grievende teleurstelling over deze vernedering; zij werd de
[230] oorzaak van zijn' dood.

[231] 'Als dichter,' zegt CUNNINGHAM 'moet BURNS in den eersten rang geplaatst
[232] worden. Zijne plannen zijn altijd oorspronkelijk, zijne gedachten nieuw en belangrijk;
[233] zijn stijl is geheel eigendommelijk; aan de onderwerpen die zijne muze koos komt niets
[234] van zijnen roem toe, want zij zijn zeer alledaagsch en zoodanige als geen dichter ter
[235] wereld behalve hij behandeld zou hebben. Alles wat hij schreef onderscheidt zich door
[236] eene gelukkige achteloosheid, eene teedere veerkracht van geest en zonderling slagen in
[237] de wijze van uitdrukking - door het vuur eens van hartstogt gegloeiden boezems, en de
[238] kracht van een helder verstand; zijne taal is gemeenzaam, maar waardig; zorgeloos maar
[239] juist. Hij verspreidt een helder licht over al wat hij aanroert; alles waarop zijn oog valt

[240] wordt leven en schoonheid. Was hij de dichter der schoonheid, hij was het ook die der
[241] vrijheid.' Vrede zij dezen grooten en miskenden geest!

[242] GEORGE CRABBE (geb. 1754, overl. 1832) trad in 1783 als dichter op, om daardoor
[243] als geestelijke de aandacht op zich te vestigen; want ook in Engeland verwerft men in de
[244] kerk, somtijds door verdiensten, doorgaans echter door bescherming, eenige
[245] onderscheiding. Zonderling is de geest van het door hem in het licht gegeven dichtwerk.
[246] Hij bezingt het dorp om al de ellende en verdorvenheid der landbewoners met de
[247] zwartste kleuren te schilderen. Door deze naakte en afzigtelijke schilderijen, zocht hij de
[248] edelmoedigheid der rijken te doen ontwaken. Ellende, niets dan ellende vindt hij op het
[249] land; geen stulp waar wanhoop, schande en armoede niet gezeteld zijn.
CRABBE
[250] bereikte zijn oogmerk; hij verkreeg eene leeraarsplaats, en zeven en twintig jaren zweeg
[251] zijne Muze. In 1810 verscheen 'the Borough', 'het Burgtvlek', een dichtstuk, in hetwelk,
[252] bij diepere karakterkennis, dezelfde zwarte wolken den dorpshemel ontluisteren.
[253] CUNNINGHAM noemt hetzelve 'een Newgate Calendar' in verzen. Het menschelijk
[254] en teedergestemd gevoel, hetwelk de dichter, gelijk zijn karakter in het werkelijke leven
[255] altijd de zuiverste menschenliefde aan den dag legde, op sommige plaatsen zoo heerlijk
[256] spreken deed, is hier weder ten krachtigste uitgedrukt. CUNNINGHAM schetst het
[257] karakter van CRABBES poëzij uitnemend, in de volgende trekken: 'de goede leeraar had
[258] zich voorgenomen, dat zijne zangster, in stede van als een landmeisje barrevoets over
[259] bloemen te gaan, en bij iedere schrede geurige bezien te kneuzen, zich door doornen en
[260] distelstruiken zoude wringen, en, terwijl hare zusters blijmoedige en opbeurende zangen
[261] deden hooren, zoude schreijen en weeklagen en zich het haar uitrukken en op de tanden
[262] knersen en elke vertroosting afwijzen.'

[263] De rijke Londensche Bankier SAMUEL ROGERS, een boezemvriend van Lord

[264] BYRON, gaf in 1792, zijne ‘Genoegens der Herinnering’ uit. De algemeene toejuiching,
[265] welke aan dit dichtstuk te beurt viel, werd niet verminderd door CAMPBELL's
[266] ‘Genoegens der Hoop’. Arme THOMAS DRIBBLE,[4] hoe vreesselijk moet gij te leur
[267] gesteld zijn, toen uwe ‘Genoegens der Zwaarmoedigheid’, die ROGERS naam in het
[268] niet zouden doen zinken, diens roem zelfs niet door de schaduw van een' nevel mogten
[269] verduisteren! - Fijn gevoel en smaak, teedere bevalligheid en verzen die, gelijk
[270] BILDERDIJK zegt, ‘langs zijden draden rollen’ vindt men hier vereenigd. Twintig jaren
[271] later gaf ROGERS ‘de reis van COLUMBUS’, in 1815 zijne ‘JACQUELINE’, bij den
[272] ‘LARA’ van BYRON gevoegd in het licht. Het eerste maakte grooten opgang.
[273] ‘JACQUELINE’ werd niet opgemerkt, want BYRONS ‘LARA’ had allen betooverd,
[274] aandacht en bewondering werd geheel aan ‘LARA’ toegewijd. Het dichtstuk ‘het
[275] menschelijk leven’, werd door ROGERS bestemd om den onzedelijken, somberen en
[276] godverzakenden BYRON, ernstige woorden der vermaning toe te spreken. Maar zijn
[277] gedicht, even als LAMARTINE's meesterstuk, bewijzen dat CUNNINGHAM met regt
[278] zegt. ‘zelden, vrees ik, is iemands somberen zielstoestand veranderd of zijne zedelijkheid
[279] verbeterd, door bevallige verzen en beleefde vermaning.’

4 W. IRVING, Verhalen van een Reiziger, I 177.

[280] ROGERS laatst uitgekomen dichtstuk, ‘ITALIA’, met een' luister van platen uitgegeven,
[281] beantwoordt volkomen aan de keurige, smaakvolle en rijke eenvoudigheid, waardoor het
[282] uiterlijke van dit werk zich boven alle vergelijking verheft.

[283] WALTER SCOTT (geb. 1771, overl. 1832). ‘De muze van SCOTT’ zegt
[284] CUNNINGHAM, ‘wilde hare belangstelling niet toewijden aan tijden, uit welke de
[285] ridderlijke geest geheel verbannen is, die van schilderachtige glans geheel verstoken zijn,
[286] die pracht noch voorvaderlijke feestbanketten opleveren. Zij blikte over de wereld en
[287] niets ziende dan stoomwerktuigen, weefgetouwen, menschen die straatwegen aanlegden
[288] of het water langs wallen van gehouwen steen leerden loopen en dergelijke
[289] werktuigkunstige en regel van drieënachtige dingen meer, rigtte zij het oog naar andere
[290] eeuwen, waar zij zoo veel zag, hetwelk met haren smaak en aanleg overeenkwam, dat zij
[291] de harp besnaarde en zong van de vorstentelgen uit het geslacht van STUART; van de
[292] flonkerstarren der noordsche ridderschap; van alle hunne gevechten op de tournooiplaats;
[293] van hun zamentreffen op het slagveld; van hunne veroveringen en minneliederen.’

[294] Des dichters levensbijzonderheden onderstellen wij bij den lezer overbekend. De ballade
[295] ‘GLENFILLAS’ deed hem als volks- en heldenzanger de eerste onderscheiding
[296] verwerven; in 1805 verscheen ‘het lied des laatsten minnezangers’ ‘The lay of the last
[297] Minstrel’, weldra volgde ‘MARMION’, vijf jaren later ‘de jonkvrouw van het meer’; drie
[298] romantische gedichten, door welke de dichter zich in het rijk der poezij tot den eerrang
[299] hief, op welken hij zich door den ‘Rokeby’ handhaafde. Later moesten SCOTTS
[300] Hooglandsche helden, die, even als hunne kleederdragt, op den duur iets eentoonigs
[301] hebben, wijken voor de Turken en zeevrijbuiters van BYRON. Zeer verstandig sloeg de
[302] hoog verdienstelijke dichter acht op dezen wenk. ‘Hij verhief de banier op eene andere
[303] kampplaats’ zegt onze schrijver, en voorwaar op deze kampplaats zou BYRON, zal
[304] welligt niemand het wagen hem den handschoen toe te werpen!

[305] WILLIAM WORDSWORTH (geb. 1770) is ambtenaar bij het zegelwezen en woont te
[306] Rydal in Westmoreland. Bij zijne opvoeding aanvankelijk tot den geestelijken stand
[307] bestemd, gaf hij reeds spoedig, gelijk CUNNINGHAM zegt, ‘de voorkeur aan den
[308] Parnassus, hoe gevaarlijk het doornen pad zij, dat derwaarts voert, boven den rustigen
[309] tuin der gevestigde kerk.’ Zijne Lyrische balladen deden hem als dichter kennen. In 1814
[310] gaf hij het eerste gedeelte van een verheven en hoog wijsgeerig dichtstuk ‘the Excursion’
[311] getiteld, in het licht. Eene onregtvaardige beoordeeling in ‘the Edinburgh review’ deed
[312] WORDSWORTH van de verdere uitgave afzien. CUNNINGHAM noemt
[313] WORDSWORTH ‘den dichter van de natuur en van den mensch - niet van het
[314] burgerlijke leven, zoo als sommige meenen, maar van edele aandoeningen, verheven
[315] gevoel en alles wat den mensch zijne waarde doet beseffen en hem opvoert tot het rijk der
[316] eer, der zedelijkheid en der godsdienst. Zijn stijl is zijnen onderwerpen waardig en
[317] eenvoudig, ongekunsteld en gespierd; somtijds is hij te naauwlettend op kleinigheden en
[318] sommige door hem behandelde onderwerpen zijn voor den dichter niet verheven
[319] genoeg.’

[320] ROBERT SOUTHEY,

[321]

322 *De roem der Britsche zangeren,*
323 *Die* KLIOOS *dichttrompet met klanken mocht bezwangeren,*

324 *Waarin eens* MILTONS, *eens* HOMERUS *adem bruischt*
325 *En Griekens Simois door Edens Gihon ruischt*.[5]

[326]

[327] werd te Bristol in 1774 geboren. De als geschiedkundige levensbeschrijver niet minder
[328] beroemde dichter gaf in 1794, zijne 'JOAN OF ARC' in het licht; 'in de geheele
[329] geschiedenis onzer poëzij,' zegt CUNNINGHAM, 'bezitten wij geen dichtstuk, zoo vele
[330] wezenlijk heroische en diep aandoenlijke trekken bevattende en door zulk een' jeugdigen
[331] mensch geschreven.' - Eenigen tijd door den franschen vrijheidsdroom begoocheld,
[332] leerde hij die vrijheid spoedig in al hare afschuwelijkheid kennen. 'THALABA', een
[333] Arabisch dichtverhaal, volgde in 1800; vijf jaren later de MADOC, eene legende,
[334] gegrond op de overlevering dat, in de twaalfde eeuw, een der Prinsen van Wallis, aan het
[335] hoofd eener bende gelukzoekers, zich een nieuw vaderland in America koos. Het
[336] Hindostansch verhaal 'KEHAMA' werd in 1809 door SOUTHEY uitgegeven. Met den
[337] 'RODRIGO DE GOTH', door Mevrouw BILDERDIJK zoo uitmuntend vertolkt, nam
[338] hij afscheid van deze dichtsoort. Het zal den lezer niet ongevallig zijn,
[339] CUNNINGHAMS oordeel over dat voortreffelijk gedicht te vernemen. 'Het is het laatste
[340] zijner uitgebreide gedichten en ofschoon het zeker, wat verbeelding en vinding betreft,
[341] zijn meesterstuk niet is, wordt het algemeen, en naar het mij voorkomt met regt, niet
[342] slechts als het meest treffende zijner voortbrengselen, maar tevens als het aandoenlijkst en
[343] ridderlijkst gedicht onzer eeuwen beschouwd. Het heeft al het roerende van gevoel en
[344] situatiën en is in gespierde en fiksche rijmlooze verzen geschreven, in een mannelijk en
[345] kernachtig Engelsch, hetwelk weinig dichters van onzen tijd kunnen naderen.' De
[346] Alexandrijnen van Mevrouw BILDERDIJK verdienen niet minder geprezen te worden.

[347] De mengelpoëzij van SOUTHEY, levert groote verscheidenheid en heeft verschillende

5 BILDERDIJK oprakeling 162.

[348] waarde. De Koninklijke Hofdichter leeft te Keswick. Zijn oordeel over BILDERDIJK is
[349] in onze letterkundige wereld bekend.

[350] JAMES MONTGOMERY (geb. 1771) werd in het Moravische opvoedingsgesticht te
[351] Fulnick, in Yorkshire, opgevoed, terwijl zijn vader, als zendeling, met zijne gade, naar de
[352] Westindien reisde, om de negers van Barbados in het Christendom te onderwijzen. Op
[353] dien gevaarlijken togt stierven beide en de knaap werd door, de Moravische broeders, tot
[354] zendeling bestemd; toen hij echter op tienjarigen leeftijd proeven van zijnen dichterlijken
[355] aanleg gaf en vier jaren later twee boekdeelen Poëzij geschreven had, meende men van
[356] dat voornemen af te moeten zien; na verscheidene mislukte proeven, moest men besluiten
[357] hem zelven de keuze zijner loopbaan over te laten. Hij vestigde zich als letterkundig
[358] uitgever, maar de onvoorzigtige en roekelooze uitgave van sommige stukken, wier geest
[359] het staatsbestuur mishaagde, bragt hem bij herhaling in den kerker, in welken hij zijne
[360] 'Prison Amusements', (Kerkeruitspanningen) ten jare 1797 uitgegeven, vervaardigde.

[361] Zijne voornaamste gedichten zijn: 'The Ocean', 'the West Indies', 'the World before the
[362] Flood', 'Green land' en 'the Pelican Island'. Algemeen bekend is zijne Psalmvertaling,
[363] onder den titel van 'Songs of Sion', in het licht gegeven.

[364] ‘MONTGOMERYS gedachten,’ zegt CUNNINGHAM, ‘zijn rein en verheven, zijne
[365] uitdrukkingen vloeijend en welluidend; hij houdt eene gelijkmatige vlugt, noch te hoog
[366] noch te laag, hij is kalm en niet onstuimig, zeer teeder maar niet overdreven.’

[367] JAMES GRAHAME (geb. 1765 te Glasgow, overl. 1814 te Sedlemore). Het dichtstuk
[368] ‘de Sabbat’ deed dezen voortreffelijken mensch, als godsdienstig dichter, de hoogste
[369] onderscheiding verwerven. Niet minder vereerend is het oordeel van CUNNINGHAM,
[370] over zijnen ‘Schotsche Vogels’, (Birds of Scotland) en ‘Britsche landgedichten’; (Brittish
[371] Georgics) minder gunstig werd zijn Treurspel, ‘MARIA STUART’ beoordeeld. Tot
[372] zijne overige werken behooren de ‘Sabbath walks, Biblical Pictures en Rural Calendar’. -
[373] ‘Er is eene eigenaardige gemakkelijkheid in alle zijne tafereelen, een licht en schaduw,
[374] beide in landschappen en karakters, en eene waarheid en schoonheid, welke bewijzen, dat
[375] hij den afdruk zijner eigene gewaarwordingen gaf en zich, bij het schilderen, van zijne
[376] eigene oogen bediende, zonder, gelijk DRYDEN zegt, door de brilglazen der boeken te
[377] zien.’

[378] JAMES HOGG of gelijk hij zich gaarne naar den stroom, aan wiens oever hij, in 1772,
[379] op BURNS dertienden geboortedag geboren werd, noemt, ‘de schaapherder van Ettrick’
[380] kon naauwelijks schrijven, toen hij de eerste der balladen, die hij, de kudden weidende,
[381] gedurig improviseerde, op het papier bragt, hetwelk de armoede hem naauwelijks toeliet
[382] zich aan te schaffen. De uitgave van zijn lied ‘DONALD MAC DONALD’, en het
[383] herdersdicht ‘WILLIE en KATI’ wekten de belangstelling van WALTER SCOTT en
[384] andere Edinburgsche letterkundigen; zijne verzameling van balladen, onder den titel van
[385] ‘the Mountainbard’ (de bergzanger) uitgegeven, werd algemeen geprezen; ‘WILLIE
[386] WILKIN’ met SCOTTS GLENFILLAS vergeleken.

[387] HOGG zocht, even als BURNS, in Edinburg een' werkkring, welke met zijn, aanleg
[388] meer overeen mogt komen, dan het eenzelvig landleven. Hij slaagde evenmin, bij de
[389] uitgave van een tijdschrift, en ieder meende, dat hij zich in de vergetelheid verliezen zou,
[390] toen onverwachts de uitgave van zijn dichtstuk ‘de Nachtwake der Koningin’, hem tot
[391] dichter van den eersten rang verhief. Dit werk bestaat uit een' wedstrijd van verscheiden
[392] minnezangers, ter eere van Koningin MARIA. Geen der gedichten, welke hij verder
[393] tusschen 1813 en 1825 uitgaf, evenaart deze ‘Nachtwake’ in grootsche vinding, rijkdom
[394] van onderwerpen, fikschen gloed, stoute verbeeldingskracht en dichterlijke bevalligheid.

[395] De Hertog van Buccleugh heeft HOGG in bezit gesteld van eene schaapskooi, bij den
[396] Yarrow. Hij leeft daar tevreden, in volmaakte onafhankelijkheid, welligt zullen velen hem
[397] met minder regt door CUNNINGHAM opgenomen achten, in de reeks van door zijn
[398] vaderland miskende en mishandelde dichters!

[399] SAMUEL TAYLOR COLERIDGE, de zwager van SOUTHEY, werd in 1773 geboren,
[400] zijne ‘GENOVEVA’, ‘de oude Zeeman’ (Ancient Mariner), ‘Christable’, ‘Brand, Moord
[401] en Hongersnood’ (Fire, Famine and Slaughter), getuigen van zijne stoute, wilde en
[402] romantische verbeeldingskracht. Hij woonde tot zijn overlijden in Augustus 1834, in de
[403] nabijheid van Londen, en zag Vrijdagsavonds gezelschap, bij zich, waar ieder vreemdeling
[404] bekoord werd door de welsprekendheid van zijn onderhoud. Het beoefenen der Duitsche
[405] letterkunde voerde hem, gelijk WORDSWORTH tot een Mysticismus, hetwelk zeer
[406] nadeeligen invloed oefende op zijne dichterlijke voortbrengselen.

[407] JOHN LEYDEN, een der vrienden van SCOTT in deszelfs jongelingsleeftijd, van wien
[408] de edele Baron nimmer zonder aandoening sprak - de weinige gedichten welke hij uitgaf,
[409] kenschetsen hem als een der veelbeloovendste dichters. Armoede drong hem naar de
[410] Oost-Indiën te gaan. De ijver, met welken hij zich aldaar op de Oostersche talen
[411] bevlijtigde, deed hooge verwachting op hem vestigen. De dood verijdelde dezelve in
[412] 1811. De zeven en dertig jarige dichter overleed op de zending tegen Batavia.

[413] CHARLES LAMB, van wiens geestige en fijn gevoelige karakterteekeningen en
[414] huisselijke schetsen, de IRIS onzen landgenooten eenige vertalingen mededeelde, werd
[415] door de Edinburgh Review afgeschrikt de dichterlijke loopbaan voort te zetten, welke
[416] zijne vriendschap voor SOUTHEY en WORDSWORTH hem in had doen slaan. Zijne
[417] dichterlijke voortbrengselen, ofschoon geenzins onverdienstelijke, kunnen echter met zijn
[418] proza niet vergeleken worden. CHARLES LAMB, behoort tot de weinige mannen van
[419] genie, wier verdiensten openlijke hulde toegebragt werd. Hij werd als ELIA,[6] door den
[420] Lord Mayor tot een' feestmaaltijd genoodigd, bij welken slechts lieden van den hoogsten
[421] rang zich als gasten vereenigden. CUNNINGHAM verzekert ons, dat LAMB in
[422] gezelschap dezelfde ELIA is, welken wij, in zijne schetsen, leeren kennen, als bestemd
[423] ‘om nimmer te sterven en nimmer vergeten te worden’.

[424] THOMAS CAMPBELL, geboren te Glasgow in 1777, werd reeds vroeg, door zijnen in
[425] handschrift verspreiden Lijkzang op WALLACE, als dichter bekend. Zijne ‘Genoegens
[426] der Hoop’, verwierven den twintig jarigen jongeling te Edinburg hooge onderscheiding.
[427] ‘LOCHIEL en de toovenaar’ (LOCHIEL and the wizard), ‘'o Connors Kind’ (o
[428] Connor's child), ‘GERTRUDE of WYOMING’ en het in 1824 uitgegeven gedicht
[429] ‘THEODRIC’, leveren echte en oorspronkelijke schoonheden op. Met ijver verdedigde

6 Onder dezen naam trad LAMB op als Prozaschrijver.

[430] en bezong hij de zaak der Polen. CAMPBELL slaagde uitstekend in strijdzangen. Hij
[431] bewerkt tegenwoordig ‘Gedenkschriften over de beroemde tooneelspeelster Mrs.
[432] SIDDONS’. Gij kent, mijne Lezers! het lief verhaal, hetwelk LAMB ons uit de jeugd van
[433] die begaafde vrouw, toen ‘de kleine BARBARA, 't kind van elf jaren’, mededeelde.[7]

[434] TH. MOORE, de onsterfelijke dichter der ‘LALLA ROOKH’, behoort naast SCOTT
[435] tot de weinige Britsche zangers, wier Europeesche naam ook in ons Vaderland genoemd
[436] wordt. De Heeren VAN LENNEP en VAN DER HOOP en andere dichters vertolkten
[437] sommigen zijner losse stukjens, die door ongemeen aantal, bij geestige vinding, tintelend
[438] vernuft, bevallige luchtigheid, bij oorspronkelijkheid van gedachten, zacht gevoel en
[439] grootschheid, hem in deze dichtsoort onvergelijkelijk doen zijn. In de kleinste schelp
[440] vindt men doorgaans een' helderen parel. Ondertusschen valt het niet te ontkennen, dat
[441] zijne Iersche liederen iets gekunstelds hebben, terwijl de staatkundige Satyren dikwijls
[442] zeer moedwillig zijn. De Heer SYBRANDI leverde eene vertaling van ‘de Engel en de
[443] Peri’. Mogten de oorspronkelijke schoonheden van het prachtig Oostersch gedicht
[444] ‘LALLA ROOKH’, ons weldra in liefelijk Hollandsch teruggegeven worden! -
[445] MOORE, een ijverig verdediger van Ierlands volkseer, behoorde tot de vertrouwdste
[446] vrienden van den Prins van Wallis; sinds deze Koning werd, vergat hij den edelen dichter.

7 IRIS 1831. N° 12, pag. 459.

[447] JOHN WILSON, te Paysley in West-Schotland, ten jare 1789 geboren, onderscheidde
[448] zich reeds aan de Oxfordsche Hoogeschool door eene dichterlijke verhandeling uit te
[449] spreken, over de verdiensten der oude beeldhouwkunst. Zijn eerste dichtstuk, 'het
[450] Palmen-Eiland' (the Isle of Palms), vestigde de algemeene aandacht; het levert tafereelen
[451] op van betooverende schoonheid, milden overvloed van liefelijke gedachten, vereenigd
[452] met ongemeene zoetvloeijendheid en kalme bevalligheid. 'De stad der Peste' (The City of
[453] the Plague), geeft een tafereel van de ellende, door die ontzettende plaag te Londen
[454] aangerigt; de zwarte radeloosheid wordt hier door den helderen blik der hoop vertroost.
[455] 'Op den grafheuvel,' zegt ALLAN, 'zijn de bloemen der schoonheid gezaaid; en met
[456] blijmoedig ontzag treden wij in het knekelhuis.' Zijn 'EDITH en NORA' verplaatst ons
[457] in de betooverendste wonderwereld. 'In zijne kleinere gedichten is innig gevoel voor de
[458] natuur; vertrouwde kennis van het menschelijk hart, en eene aan het lyrische grenzende
[459] zoetvloeijendheid. Alle zijne voortbrengselen kenmerken zich door des dichters
[460] schitterende verbeelding, verhevene gedachten, overeenstemming met alles wat in den
[461] mensch groot en vereerenswaardig is, door verrassende en onverwachte, maar nimmer
[462] gekunstelde overgangen en door situatiën, als een oog ze slechts op kan merken, hetwelk
[463] de gansche Natuur gadeslaat.'

[464] De jeugdige HENRY KIRKEWHITE, geboren 1785, werd door ROBERT
[465] SOUTHEY als een' veel beloovenden dichter geschetst; gemis aan kracht en
[466] oorspronkelijkheid zocht hij door teedere en roerende gedachten te vergoeden, weinig
[467] zou hij, naar CUNNINGHAMS meening,

[468] ROBERT BLOOMFIELD, (geb. 1766), overtroffen hebben, wiens dichterlijken aanleg
[469] aan den driestal ontwikkeld, en door de uitgave van zijn' 'Pachters knaap' ('Farmer's
[470] boy'), vermaard geworden, door onzen schrijver even ongunstig als onregtvaardig
[471] beoordeeld wordt. BLOOMFIELD bezat inderdaad talent: hij schilderde met vernuft en

[472] waarheid de natuur en het landleeven. CUNNINGHAMS vooringenomenheid schijnt
[473] voort te vloeijen uit de vergelijking welke sommigen tusschen BLOOMFIELD en
[474] BURNS maakten. ‘Men heeft hem den Engelschen BURNS genoemd,’ zegt hij, ‘maar
[475] behalve de overeenkomst tusschen beider kommerlijke omstandigheden, gelijken zij
[476] elkander evenveel als een kanaal en een stortvloed. De nederige, verdienstelijke en
[477] beminnelijke mensch stierf van gebrek in 1806.

[478] GEORGE GORDON, LORD BYRON (geb. 1778, overl. 1821) werd door
[479] CUNNINGHAM in weinige woorden uitmuntend geschetst. ‘De cynische, schimpende
[480] en kwaadaardig bijtende geest onzer eeuw, de twijfel aan alles, het geloof in niets hebben
[481] in hem een dichter gevonden. De beleedigende onregtvaardigheid van de Edinburger
[482] Review schijnt dien noodlottigen invloed op zijn karakter gehad te hebben, waardoor hij
[483] de man des ongeluks werd, wiens geest ons ontzag inboezemt, in wien wij den gevallen
[484] aartsengel zien, die ons van bewondering en afschuw vervult. BYRONS geschiedenis is
[485] onzen lezeren bekend. NAPOLEON en BYRON... nimmer vergelijke men een ander
[486] genie, met dat van NAPOLEON, nimmer vergelijke men een ander genie, met dat van
[487] BYRON!

[488] CHILDE HAROLDS Pelgrimstogt ‘the Pilgrimage of CHILDE HAROLD’, plaatste den
[489] verguisden en vergeten' dichter der ‘Hours of Idleness’, onder de uitmuntendste en

[490] verhevenste geniën van Engeland. In korten tijd volgden zijn ‘Giaour’, ‘de Zeeroover’,
[491] ‘LARA’, ‘het beleg van Corinthe’, door VAN LENNEP niet minder fraai vertaald, dan
[492] ‘de Abydeensche verloofde’. Niet minder bewonderde men zijn geheimzinnig gedicht
[493] MANFRED en den wulpschen SARDANAPALUS. De zangen die CHILDE HAROLD
[494] voltooiden, MAZEPPA en DON JUAN behooren tot het laatste tijdperk van des dichters
[495] leven. ‘Toen hij den DON JUAN schreef,’ zegt CUNNINGHAM, ‘schijnt hij gezeten te
[496] hebben tusschen engelen des licht en der duisternis’, de invloed der eersten bepaalde zich
[497] ten hoogste tot tien Stanza's van elke Canto, (sommige dier zangen worden door meer
[498] dan tweehonderd Stanzas gevormd.) Opmerkingswaardig is het oordeel hetwelk de
[499] burgerlijke CUNNINGHAM over BYRON uitbrengt. Na zijne stoute verbeelding, het
[500] eigendommelijke zijner natuurbeschouwing, zijne scherpziende menschenkennis, de
[501] oorspronkelijkheid van zijne denkbeelden en het meesterlijke zijner taal gehuldigd te
[502] hebben, zegt hij, ‘Zijn hoofdgebrek is een gebrek van medegevoel met de gansche
[503] schepping; in dit opzigt overtreft de landman BURNS verre den hoogadelijken
[504] BYRON; de arme landbouwer, die, in het zweet zijns aanschijns, tachtig gulden 's jaars
[505] verdiende, beminde de aarde en het aardsche meer dan de Lord van Newstead, met zijn
[506] groot renteboek en geslachtlijst tot op WILLEM den Veroveraar. De edele dichter kon
[507] het grootsche plan der natuur zien noch gevoelen, gelijk de landman. Hij schreef over
[508] alles uit verachting, de deugd is hem iets toevalligs en dwaling eene zekerheid; zijne roem
[509] moest de boete betalen voor zijnen hoogmoed en verwatenheid. Zijne verhevenste regels
[510] lezen wij met een onrustig hart en zamengetrokken wenkbraauwen; zij die wenschen de
[511] honig der gelukzaligheid uit goddelijke verzen te puren zullen dezelve niet gemakkelijk
[512] vinden, in de werken van den giftigen BYRON.

[513] PERCY BYSSHE SHELLEY, (geb. 1792, overl. 1822), een boezemvriend van Lord

[514] BYRON. De mystische gevoelens en het beklagenswaardig karakter des dichters, ijveren
[515] telkens in zijne werken. In zijnen ‘ALASTOR of de Geest der eenzaamheid’,
[516] (ALASTOR or the spirit of solitude) schetste hij zijne denkwijze en zijn gemoedsbestaan.
[517] De dichtwerken ‘The revolt of Islam’ en ‘Prometheus unbound’ ontwikkelen het
[518] godsdienstig stelsel, hetwelk hij zich, bij het verwerpen des Christendoms, vormde. De
[519] verspreiding zijner ‘Queen Mab’ werd geregtelijk verboden. Het treurspel ‘CENCI’ is
[520] een zamenstel van bloedige afgrijselijkheid. De rampzalige dichter kwam om, op de kust
[521] van Italië. BYRON deed op het strand een' lijkstapel oprigten, en verzamelde, naar de
[522] wijze der ouden, zijne asch in eene lijkbus.

[523] Aan het einde zijner beoordeeling der Britsche dichters, zegt CUNNINGHAM, dat zijn
[524] geest, bij het laatste gedeelte van die taak, was afgemat; zulks is zeer blijkbaar: met den
[525] omvang zijner leven- en karakterschetsen, - hetgeen het oorspronkelijk van SHELLEY
[526] heeft, is reeds zeer onnaauwkeurig, - vermindert het puntige van zijn' stijl, de
[527] levendigheid zijner voordragt, het fijn vernuftige zijner gedachten. Hij verdient hier
[528] gewisselijk eenige toegeeflijkheid, immers, gaat het ook u niet dikwijls zoo mijn lezer? -
[529] wanneer gij de schrijftafel verlaten, of u met den man van oorspronkelijk gevoel,
[530] geoefend verstand en rijken smaak onderhouden hebt, u daarna in eenen uitgebreiden
[531] kring van minder uitmuntende menschen bevindt; alle komen ze u dan buitengewoon
[532] middelmatig voor, en gij acht u zelven, in die oogenblikken, middelmatiger dan ooit.

[533] Wij volgen CUNNINGHAM niet verder in deszelfs beschouwing der Britsche dichters.
[534] De optelling van derzelver namen is ons eene verdrietelijke taak; het plan van ons
[535] overzigt dringt ons echter hetzelve op dergelijke wijze te eindigen. - Zie hier de dichters,
[536] welke zich door genie of talent in Groot-Brittanje onderscheiding verworven hebben.
[537] JOHN KEATS, de dichter van ENDYMION, HYPERION, 'The Eve of St. AGNES',
[538] WILLIAM BOWLES, een verdienstelijk Sonnettendichter, WILLIAM SOTHEBY, de
[539] vertaler van WIELANDS OBERON, zeer gelukkig in het vertolken van HOMERUS.
[540] WILLIAM CARY, vertaalde DANTE en eenige stukken van middelmatige fransche
[541] dichters. WALTER SAVAGE LANDOR; HENRY HART MILMAN; WILLIAM
[542] TENNANT; LEIGH HUNT, wiens 'RIMINI' meer onderscheiding waardig is, dan aan
[543] dat dichtstuk te beurt viel; BRYAN WALTER PROCTOR, meer bekend onder den
[544] naam van BARRY CORNWALL, een goed dramatisch en Lyrisch dichter, THOMAS
[545] HOOD, minder oorspronkelijk Poëet dan de oudheidkundige WILLIAM
[546] MOTHERWELL; ALEXANDER ALARIC WATTS, THOMAS PRINGLE en
[547] WILLIAM KENNEDY evenaarden elkander in liefelijke zoetvloeijendheid. ROBERT
[548] MONTGOMERY en EBENEZER ELIOT behandelen niet ongelukkig het
[549] schimpdicht. ALFRED TENNYSON, de wiskundige GEORGE DARLEY, CLARE,
[550] CROLY, MOIR en MALCOLM verdienen vermeld te worden, waar men van de
[551] voortbrengselen der Britsche Poëzij spreekt.

[552] Het bevreemdt ons dat CUNNINGHAM volstrekt geene melding maakt van POLLOK,
[553] een jeugdig (in 1833) overleden' geestelijke, wiens 'Course of Time', bij al het nieuwe en
[554] verhevene in de vinding, overvloeit van dichterlijke beschrijvingen, grootsche
[555] denkbeelden en uitmuntende schoonheden van detail, welke ons aan eene vergelijking
[556] met MILTON doen denken; eere genoeg voor het jeugdig genie, al zij dan ook de
[557] nadere vergelijking met den Dichter van het verloren Paradijs hem niet gunstig!

[558] In dichteressen is het tegenwoordige Engeland weinig vruchtbaarder dan ons
[559] onvruchtbaar Vaderland. JOANNA BAILLY, of zuster 'JOANNA', gelijk Sir WALTER
[560] haar gaarne noemde, zullen wij als treurspeldichteres leeren kennen; hare Poëzij is hoogst
[561] verdienstelijk. FELICIA HEMANS behaalde boven alle hare mededingers de zegepraal,
[562] door het beste dichtstuk te leveren, op BRUCE's en WALLACE'S ontmoeting na het
[563] gevecht bij Falkirk. Haar genie is het gelukkigst in de dichtsoort, welke men bij ons
[564] 'Huisselijke Poëzij' verkiest te noemen. De jeugdige LAETITIA ELISABETH
[565] LANDON is de AMABLE TASTU der Britsche Letterkunde. MARY HOWITT slaagt
[566] bij uitnemendheid in den balladen toon.

3.14 Leven, gedrukte werken en handschriften van Cornelis Alkemade en Pieter van der Schelling[aant.]

[1] *Leven Gedrukte Werken en Handschriften van* CORNELIS VAN ALKEMADE *en* PIETER
[2] VAN DER SCHELLING, *door* G.D.J. SCHOTEL, *S.S. Min. Cand. en Lid der*
[3] *Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden*.

[4]

[5] Het eene einde der kamer was geheel bezet met
[6] boekenkasten, veel te klein voor het aantal der daarin
[7] geplaatste boekdeelen, die daarom in twee of drie reijen
[8] achter elkander gedrongen stonden; terwijl tallooze
[9] anderen over den vloer en op de tafels tusschen een
[10] mengelmoes van landkaarten, teekeningen,
[11] parkementsnippers, bundels papieren, stukken van oude
[12] wapenrustingen, zwaarden, dolken, helmen en *Bataafsche*
[13] schilden verstrooid lagen.
[14] De vloer was, zoowel als de tafel en elke stoel door
[15] dezelfde rei van oudheden overstroomd. - Het viel niet
[16] gemakkelijk, dwars door dezen verwarden boel den weg
[17] naar eenen stoel te vinden, zonder over eenige folianten te
[18] struikelen, of nog veel meer gevaar te loopen van het een
[19] of ander stuk Romeinsch of oud *Hollandsche* vaatwerk
[20] omver te loopen. DE OUDHEIDKENNER,
[21] (*met twee woorden verandering*.)

[22]

[23]

[24] *Te Breda, bij* F.P. STERK, 1833.

[25]

[26] Letterkundige Biographiën en Karakterschetsen verdienen op zeer hoogen prijs gesteld te
[27] worden. Een Fransche schrijver heeft het nog onlangs zeer juist gezegd: ‘C'est belle chose
[28] que la biographie bien faite, l'histoire d'un temps roulant autour de l'histoire d'un
[29] homme.’ De Heer G.D.J. SCHOTEL, een jeugdig geestelijke, die zijn' aanleg en ijver
[30] voor de beoefening der Nederlandsche taal en letterkunde, reeds tijdens zijne akademische
[31] loopbaan (1830) aan den dag legde, door eene prijsverhandeling,[1] aan welke het eeregoud
[32] toegewezen werd, deed inderdaad eene zeer lofwaardige keuze, toen hij besloot in deze
[33] soort van letterkunde iets uit te geven, terwijl hij zijn meer breedvoerig en, gelijk hij zelf
[34] zegt, meer belangrijk werk, ‘Beroemd Dordrecht’, zamenstelt.

[35] In een' zeer uitvoerigen brief aan den Hoogleeraar SIEGENBEEK, deelt de schrijver de

1 Commentatio de meritis B. HUYDECOPERI in linguam literasque Belgicas.

[36] geschiedenis zijner letterkundige plannen en ondernemingen mede. Met groot leedwezen
[37] zagen wij, dat de jeugdige geleerde zich, door een' zamenloop van omstandigheden en
[38] beweegoorzaken, genoodzaakt zag, zijn voornemen op te geven, om eene geschiedenis
[39] der Gravin JACOBA van Beijeren te bewerken. Het verwonderde ons ondertusschen, dat
[40] de schrijver, dit plan ter zijde stellende, aan het leven van CORNELIS VAN
[41] ALKEMADE en PIETER VAN DER SCHELLING begon te arbeiden. Die overgang is
[42] inderdaad zeer zonderling: het contrast is te groot: veel liever hadden wij ons met den
[43] Heer SCHOTEL bij de hoogst belangrijke JACOBA op het slot van ter Gouwe, dan bij
[44] den zeer weinig beteekenenden Ds. VAN DER SCHELLING in het Gouda der
[45] achttiende eeuw verplaatst. Maar het motto, uit SCOTTS Oudheidkenner gekozen,
[46] belooft ons eene karakteristieke schets van het letterlievend leven van VAN ALKEMADE

[47] en deszelfs schoonzoon. De vervulling dezer belofte zou ons belangstelling ingeboezemd
[48] hebben, ware fijne luim en vernuftige en oorspronkelijke stijl daarbij vereenigd met
[49] rijkdom van gedachten, van vergelijkende tegenstellingen, van geestige anecdoten, van die
[50] kleine merkwaardigheden, welke de geschiedenis niet vermeldt. Wierden wij in hun
[51] studeervertrek gevoerd, hoorden wij hen daar spreken en handelen, bladerden wij in
[52] hunne geschriften, in hunne brieven, in hunne teekeningen, wij zouden evenzeer het
[53] vernuft als de vlijt en studie des schrijvers moeten bewonderen en de bitterste vijand der
[54] Hoekschen zou mogelijk bedaard luisteren, waar van ALKEMADE's en VAN DER
[55] SCHELLING's leven zoo beschreven werd. Een regt getrouw en keurig uitgevoerd
[56] portret behaagt altijd; wie juist niet zeer belangrijk is, kan door des schilders begaafdheid
[57] belangrijker worden.

[58] Dergelijke wijze van behandeling verwachte men hier niet: de aanvang der eerste
[59] levenschets luidt: ‘CORNELIS VAN ALKEMADE, een der ijverigste kenners en
[60] naspoorders der Vaderlandsche Geschiedenis, Zeden en Oudheden, werd op den elfden
[61] Mei van het jaar 1654, te Rotterdam - geboren,’ en eindigt: ‘Hij stierf op den 12 Mei,
[62] van het jaar 1737, in den hoogen ouderdom van 83 jaren en eenen dag.’ Overal vindt
[63] men dezen meer geleidelijken, dan wel behagenden en de aandacht boeijenden vorm,
[64] gepaard aan ondraaglijke breedvoerigheid, waarbij de heer SCHOTEL dikwijls zaken en
[65] bijzonderheden mededeelt, die zeer gering belang voor ons hebben: zoo als bij voorbeeld,
[66] dat ALKEMADE slechte rijmen maakte; de verdediging van ALKEMADE tegen VAN
[67] LOON, dat deze onleesbaar en zeer slecht schreef; het onderzoek dier beschuldiging
[68] voert de Heer SCHOTEL tot de slotsom, dat ALKEMADE somtijds onleesbaar en
[69] onduidelijk schreef, maar duidelijk en net schrijven kon, wanneer hij zich daartoe de
[70] moeite gaf. Zeer schrale roem is het voor ALKEMADE, dat P. VAN DER

[71] SCHELLING, de vervelende zededichter CLAAS BRUIN, de zeer middelmatige K.
[72] BOON VAN ENGELANT en JOAN DE HAAS, de dichter van JUDAS de Verrader en
[73] JONAS de boetgezant, de voornaamste dichters waren, die zijnen lof vermelden - men
[74] hoore JOAN DE HAAS slechts, om de waarde van zulk eene hulde te erkennen.

[75]

Gij delft de munten der Bataafsche Graven op
Gij vijzelde den roem van Melis Stoke in top.

[78]

[79] Van ganscher harte hadden wij den schrijver ontslagen van het mededeelen der proeven
[80] van VAN DER SCHELLINGS, gelijk de Heer SCHOTEL zegt, ‘dichterlijk genie’, wij
[81] zouden het prullige rijmelarij noemen; geen vier en veertig, maar slechts vier regels zijn
[82] voldoende om zulk een oordeel te staven. Wij nemen dat aantal uit 's mans gedicht op
[83] GERARD VAN LOON.

[84]

o GERARD mij geen GERARD meer,
Die mijnen overleden vader,
Bij mij verdadigd en wien nader?
Aantast en schend hem in zijn eer.

[89]

[90] Bijzonder beviel onzen schrijver het Elogium van Mr. H. DE WEERT, omdat men? -
[91] ‘er de werken die van ALKEMADE reeds uitgegeven had en nog zoude uitgeven in
[92] opgenoemd vindt’!

[93] In het leven van VAN DER SCHELLING had UFFENBACHS uitspraak over
[94] ‘ALKEMADES olijkoekies’, zonder nadeel achterwege kunnen blijven. Twee
[95] levensberigten van VAN DER SCHELLING is waarlijk te veel: het was onvermijdelijk
[96] hier in onbeduidende herhalingen te vallen; waartoe ook VAN DER SCHELLINGS
[97] aanspraak aan den Eerwaarden grooten Kerkeraad der Remonstrantsche gemeente te
[98] Gouda, hier overgenomen? Alleen voor den schrijver konden dergelijke stukken eenig
[99] belang hebben.

[100] Dezelfde omslagtige breedvoerigheid als in de levensschetsen, vindt men in de
[101] omschrijving en beoordeeling van ALKEMADES en VAN DER SCHELLINGS
[102] gedrukte werken, welke 132 bladzijden beslaat, ook in het overig gedeelte van dit werk is
[103] deze wijdloopigheid verwonderlijk naauwgezet volgehouden. In het gezellig verkeer
[104] ontvlugten wij den mensch, die ons door zijn eindeloos gesnap over dagelijksche zaken
[105] vermoeit en voorzeker, de letterkundige verdiensten van VAN ALKEMADE verheffen
[106] zich niet boven het zeer middelmatige, die van VAN DER SCHELLING grenzen er
[107] naauwelijks aan. De Heer VAN HASSELT heeft een juist en regtvaardig oordeel over
[108] den eersten uitgebragt, (zie den inleidenden brief aan den Hoogleeraar SIEGENBEEK):
[109] ‘schoon van ALKEMADE weinig oordeel en smaak bezat, ja meest alle vereischten van
[110] een goed historieschrijver miste, heeft hij ons evenwel door zijne werken dienst gedaan,
[111] het spoor voor anderen gebaand en den weg gemakkelijk gemaakt.’ - Zie hier alles
[112] gezegd, wat men van VAN ALKEMADE zeggen kan. Zijne ijverige belangstelling in de
[113] vaderlandsche oudheidkunde en geschiedenis verdient erkend te worden, bij het verhaal
[114] van zijn zwoegen en tobben en der gewigtige opofferingen welke hij zich ter liefde van

[115] dit vak getroostte, zweeft het ‘in magnis voluisse’ op onze lippen, maar wanneer men ons
[116] dergelijke verdiensten ten breedste, ten naauwkeurigste uit gaat meten, en tevens over de
[117] gebreken, welke die verdiensten verzelden, uitweidt, dan valt het ons gedurig en gedurig
[118] meer in het oog, dat zij niet zeer veel beduiden, en de lofredenaar doet zijnen held ons
[119] ondragelijk worden.

[120] De Heer SCHOTEL bestemde zijn werk voor het ‘letterlievend publiek’. Indien wij
[121] vrienden van woordspelingen waren... 360 bladzijden! - ALKEMADE! - VAN DER
[122] SCHELLING! - voorwaar, geene gelegenheid kon zich gunstiger aanbieden. Wij willen
[123] echter slechts onzen twijfel te kennen geven, of de schrijver genoegzaam bedacht is
[124] geweest zich een helder denkbeeld van zijne lezers te maken. De dorre, drooge,
[125] onbehagelijke stijl zou bij rijkdom van nieuwe ontdekkingen, gewigtige degelijkheid en
[126] geleerde nasporingen den man van letteren niet hinderen, maar - voor hem is dit boek
[127] niet geschreven, immers de geschriften door den levensbeschrijver gebruikt en
[128] geraadpleegd, zijn den geleerden overbekend; ieder die er belang in stelt kan tamelijk
[129] gemakkelijk ALKEMADE en VAN DER SCHELLING leeren kennen, en zich
[130] derzelver, vooral des eersten, werken aanschaffen. Derhalve moet men zich hier hen wier
[131] smaak, belangstelt in de geschiedenis der letteren en oudheidkunde, als de eigenlijke lezers
[132] voorstellen. Maar hun zal het werk van den Heer SCHOTEL weinig behagen: door het

[133] gedurig bestudeeren van VAN ALKEMADE en VAN DER SCHELLING, heeft zijn stijl
[134] zich eenigzins gevormd naar die zijner helden; bovendien, de gansche vorm van het
[135] geschrift heeft zeer weinig uitlokkends. En niets was, wij moeten het herhalen, bij het
[136] plan des schrijvers noodzakelijker. ALKEMADE en VAN DER SCHELLING zijn de
[137] lieden niet om gemakkelijk het algemeen belangstelling in te boezemen. De optelling van
[138] hunne werken, de vermelding van hunne handschriften, de proeven uit dezelve, alles is
[139] verdrietend en vruchteloos.

[140] Indien de Heer SCHOTEL, alles hetgeen hij lust gevoelde over ALKEMADE en VAN
[141] DER SCHELLING te verzamelen, na hierin volledig geslaagd te zijn, in eene voorlezing
[142] zamengetrokken had, wij zouden zijne onderneming gunstiger kunnen beoordeelen, en
[143] hem ijverig aanmoedigen, in dien smaak, van tijd tot tijd over het leven, de gedrukte
[144] werken en handschriften van OUDAEN, SCRIVERIUS, VAN LOON en anderen,
[145] eenige verhandelingen in het licht te geven. In ‘dezen smaak’ wenschen wij niet, dat hij
[146] ooit weder schrijve; zijne talenten en studiën geven ons regt iets anders te verwachten, iets
[147] anders te vorderen.

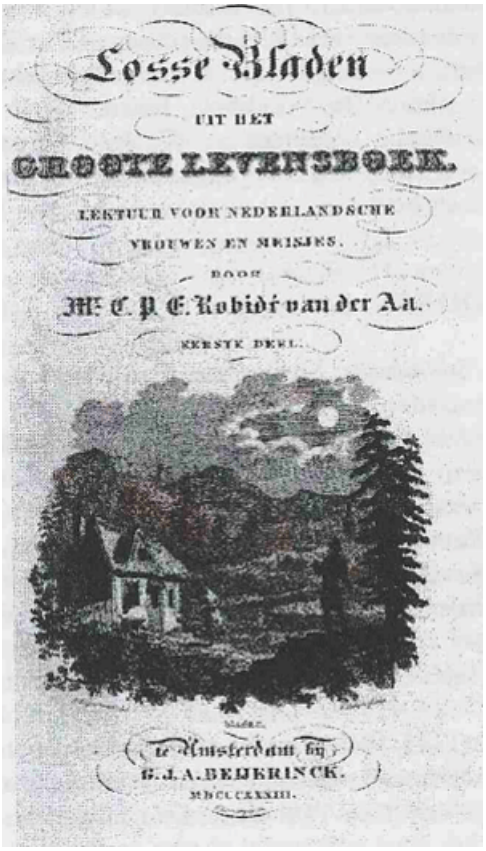
Losse Bladen
UIT HET
GROOTE LEVENSBOEK.
LEKTUUR VOOR NEDERLANDSCHE
VROUWEN EN MEISJES.
DOOR
Mr. C. P. E. Robidé van der Aa.
EERSTE DEEL.
te Amsterdam, bij
G. J. A. BEIJERINCK.
MDCCCXXXIII.

Deel 4
Annotaties

Verantwoording van de annotaties

De commentaar is zo veel mogelijk in overeenstemming gebracht met de door Mathijsen (1995: 333-351) gegeven richtlijnen. Bijzondere aandacht is besteed aan het terugzoeken van al dan niet gemarkeerde citaten uit de gerecenseerde werken en andere bronnen. Uit een nauwkeurige vergelijking tussen de kritiek van Drost en de brontekst wordt duidelijk waar Drost de gedachtengang van anderen overneemt of parafraseert en waar hij zijn eigen mening geeft. Wanneer er van een tekst slechts één versie is overgeleverd, zoals hier, komt het belangrijkste onderscheid tussen een historisch-kritische en een studie-editie: de omvang van variantenapparaat, bronnenbeschrijving en tekstgeschiedenis, te vervallen. De kans dat er van Drosts kritieken ooit twee verschillende edities naast elkaar komen te bestaan, is klein. Daarom is geprobeerd deze uitgave zowel voor wetenschappelijke als voor studie-doeleinden geschikt te maken. Deze dubbele functie heeft consequenties voor de uitvoerigheid van de historische commentaar. Wetenschappers zullen hier informatie terugvinden die al bekend was; deze is opgenomen ten behoeve van de minder ingevoerde gebruikers van dit boek.

4.1 De schijndoode

1-2 Michiel Adriaan, *De Schijndoode*. Amsterdam: Van Kesteren, 1832. (Saakes 9 (1832), p. 351; geen exemplaar gevonden.)

1 *Michiel Adriaan:* pseudoniem van Michiel Adriaan Sobels (1795-1857). Schreef Nederlandse en Franse poëzie en publiceerde verschillende romans.

4 *talrijke voortbrengselen zijner vinding*: Adriaan publiceerde een groot aantal romans en verhalenbundels, zoals *Nieuwe zedelijke verhalen* (meerdere delen, vanaf 1823), *Het erfdeel* (1826), *Gravin Henriette of de grote wereld* (1827), *De geheimzinnige vrouw* (1828), *De zwarte huzaar* (1829), *Het weesmeisje* (1829), *Het uur van middernacht* (1830) en *De herberg van het roode gehucht* (1830).

9-10 *De scherpzinnige Weiland beklaagde er zich te regt over, in zijne inleiding voor de gedachten van Jean Paul*:

Jacobus Andries Weiland (1785-1869). Jurist; raadsheer aan het hof van Zuid-Holland. Schreef drie satirisch-humoristische verhandelingen, verzameld in *Scribleriana* (1811), een inleiding tot de *Gedachten* van Jean Paul en enkele publicaties op het gebied van de rechtsgeleerdheid.

Jean Paul: pseudoniem van Johan Paul Friedrich Richter (1763-1825). Duits schrijver.

De door Drost bedoelde passage uit Weilands inleiding tot Jean Pauls gedachten luidt: ‘Toen ik de *Scribleriana* in het licht gaf, als eene eerste proeve van eenen schrijftrant, die op onzen kouden, vochtigen bodem zoo moeijelijk voorkomt, moet ik erkennen, dat al onze vaderlandsche boekbeoordeelingen eenstemmig waren in den lof, dien zij dit werkje gaven, misschien wel uit een verkeerd opgevat denkbeeld, dat soortgelijk teeder gewas, uit de klasse der wilde heesters, niet veel betuinierd en besnoeid wil zijn. Van dezen kant genoot derhalve de schrijver veel meer, dan waarop hij aanspraak konde maken; zelfs zou het hem aangenaam geweest zijn, wanneer hij wat meer met de krijtschoenen en balanceerstok der kritiek op de koord geholpen werde.’ (Jean Paul, *Gedachten*. Met eene inleiding door J.A. Weiland. Rotterdam: Immerzeel, 1820. Twee delen; inleiding deel 1.) Als belangrijkste gevaren van een te coulante houding van de recensenten ziet Weiland ‘waanwijsheid’ bij de beginnende auteur en het volharden in fouten bij het schrijven van een volgend boek.

Kamphuis (1975) wijst op de mogelijke invloed van Weilands inleiding tot de *Gedachten* van Jean Paul op Drosts ideeën over de roman. Drost verwees niet alleen hier, maar ook in zijn voorwoord bij *Henningard van de Eikenterpen* naar Weilands inleiding. Belangrijke overeenkomsten tussen Drosts voorwoord en Weilands inleiding zijn volgens Kamphuis de causerende stijl, de verdediging van de roman en de gedachte dat een roman, zoals Drost het formuleerde, ‘even weinig als bepaald onderwijzend, even weinig [...] van lering ontbloot’ mag zijn. Wat hij hiermee bedoelde, zou Drost in de *Henningard* laten zien. Ruim een jaar later zou hij, in zijn bespreking van Jacob van Lenneps *De Pleegzoon*, de eveneens bij Weiland voorkomende notie van een centrale idee, die in de personagetekening en het handelingsverloop geconcretiseerd wordt, verder ontwikkelen.

12-13 *Hij zal dan in het vervolg anders of* - niet *schrijven*: Drosts kritiek heeft Adriaan er niet van kunnen weerhouden om door te gaan. In 1833 zou bijvoorbeeld nog de novellenbundel *Winteravonden* verschijnen.

4.2 Nederlandsche Volks-Almanak voor 1833

1-2 *Nederlandsche Volks-Almanak voor 1833*. Amsterdam: Frijlink, 1833.

5 *jaarboekjes*: Alleen al in de jaren dertig van de negentiende eeuw verschenen er in Nederland meer dan tweehonderd reeksen almanakken: jaarboekjes die nuttige informatie verschaften, zoals kalenders, adressen, posttarieven en de vertrektijden van de diligences. De inhoud van deze boekjes werd vaak verlevendigd met literaire bijdragen. Voor dit zogenaamde ‘mengelwerk’ werd een jaarlijks wisselende redactie aangesteld óf deze afdeling was jarenlang in handen van één redacteur. De redactie nodigde literatoren uit om bijdragen te leveren en natuurlijk kwamen er ook heel wat ongevraagde bijdragen binnen. Het karakter van een almanak werd in belangrijke mate bepaald door de uitvoering: gegraveerde titelpagina's, facsimiles van handschriften, koper- en staalgravures, litho's en bladmuziek. De kwaliteit van de uitvoering werd doorgaans weerspiegeld in de prijs De hier door Drost behandelde *Nederlandsche Volks-Almanak* kostte in die tijd 50 tot 75 cent; de in zijn bespreking van de jaarboekjes voor 1834 genoemde *Almanak voor*

Hollandsche Blijgeestigen, de *Almanak voor het Schoone en Goede* en de *Nederlandsche Muzen-Almanak* kostten respectievelijk 60 cent, *f* 1,80 en *f* 3,50. Uitgevers kwamen vaak met verschillende uitvoeringen van hetzelfde boekje; zo was de *Muzen-Almanak* verkrijgbaar met een kartonnen kaft met kopergravure (*f* 3,50), in rood of groen marokijn (*f* 5,50) in satijn (*f* 6,-) en met of zonder koker (*f* 1,50 extra). Recensenten keken dan ook vaak eerst naar uitvoering en illustraties; Drost houdt zich in dit opzicht aan de conventies Verder waren de besprekingen vaak oppervlakkig; de gevarieerde inhoud leende zich niet voor een diepgaande bespreking, er verschenen tientallen almanakken tegelijk op de markt en het seizoensgebonden karakter ervan maakte haast geboden. Almanakken waren namelijk een typisch Sinterklaascadeau, vooral bestemd voor een vrouwelijk publiek (Van Zonneveld 1979: passim; prijzen ontleend aan Kruseman 1886).

Over de negatieve uitwerking van de jaarboekjes op de kwaliteit van de literatuur schrijft Reeser (1962: 85): 'Het vervaardigen van prullerige stukjes en knutselwerkjes, heel die litteraire kunstnijverheid der almanakken heeft ongetwijfeld een nadelige invloed gehad op het peil der negentiende-eeuwse letterkunde, die uit zichzelf reeds de dispositie bezat tot het lievige, zoetelijke en huisbakkene, tot alles wat waarlijk formaat mist. Deze gevaarlijke neiging werd gestimuleerd door de jaarlijks weerkerende leverplicht aan de almanakken, wier aantal bovendien in de eerste helft der 19e eeuw voortdurend toenam. Zo ontstond een letterkundig snipper-genre, dat de auteur of te gemakkelijk afging of hem onnodig energie kostte, in elk geval zijn artisticiteit ergens heimelijk aantastte.'

8 *Beyerincks jaarboekje*: G.J.A. Beijerinck (?-1851). Uitgever te Amsterdam. In de jaren 1837-1840 uitgever van *De Gids*.

Beijerincks *Almanak voor het Schoone en Goede* verscheen vanaf 1822 en was speciaal bedoeld voor een vrouwelijk lezerspubliek. Tussen 1832 en 1849 was de redactie in handen van C.P.E. Robidé van der Aa; daarna werd deze taak overgenomen door A.L.G. Bosboom-Toussaint. In 1860 verscheen de laatste jaargang. Kruseman (1886: 58): 'De *Almanak voor het Schoone en Goede* en de *Muzen-Almanak* hebben onmiskenbaar veel bijgedragen om met alleen onze letterkunde, maar evenzeer onze schilder- en graveerkunst in eer te brengen bij het zoogenoemde groote publiek van onzen pas herboren staat; de verdienstelijke uitgevers Immerzeel en Beijerinck hebben daar niet weinig toe bijgebracht.'

12 *doel des Uitgevers*: De *Nederlandsche Volks-Almanak* werd uitgegeven door Hendrik Frijlink (1800-1886), boekhandelaar en uitgever te Amsterdam. Trad bij de door hem uitgegeven jaarboekjes *Nederlandsche Volks-Almanak* (1831-1838) en *Tesselschade* (1838-1842) tevens als redacteur op. Bij zijn uitgeverij verschenen ook enkele publicaties van eigen hand. *De Nederlandsche Volks-Almanak voor 1833* bevat geen inleiding waaruit de doelstelling van de uitgever afgeleid zou kunnen worden.

15-16 *De Wel-Eerw. Heer Decker Zimmerman opent het bundeltje met een lied, getiteld: Wanneer de koning bij mij kwam*: *Volks-Almanak*, p. 1-4.

Johannes Decker Zimmerman (1785-1867). Predikant te Zwolle. Zijn gedichten waren doorgaans gewijd aan politieke gebeurtenissen als het bewind van Napoleon en de Belgische Opstand. Publiceerde twee romans onder het pseudoniem A.J. Donker. Omdat zijn gemeente in geldnood verkeerde, was Decker Zimmerman in 1812 gedwongen een

boek-, papier- en muziekhandel te beginnen. Onder zijn redactie verscheen het spectatoriale tijdschrift *Euphonia, Maandschrift voor den beschaafden stand* (1814-1829). Zijn eigen bijdragen bundelde hij in vijf deeltjes *Kinderen der vergetelheid* (1825-1828). Na de dood van Petronella Moens publiceerde hij een lijkrede, aangevuld met uitvoerige aantekeningen over haar leven en werk.

21 *het klein gedichtje van Staring*: 'Grietman Sjuck van Burmania, door muiters in zijn huis bedreigd. Friesch Jierboekjen foar it jier 1830', *Volks-Almanak*, p. 5-6.

Anthony Christiaan Winand Staring (1767-1840). Letterkundige en grootgrondbezitter te Vorden (Gelderland).

25-26 *Van Enst Koning leverde eene lieve bijdrage*: 'De grootste schat' door Van Enst Koning, *Volks-Almanak*, p. 7-8.

Gerrit van Enst Koning (1794-1853). Ambtenaar bij het ministerie van Justitie te Den Haag, vanaf 1832 griffier bij het kantongerecht te Amsterdam. De vader van de dichter was een geleerde op het gebied van de boekwetenschap; hoewel Van Enst Koning zich sterk tegen zijn vader afzette en al op jeugdige leeftijd het ouderlijk huis verliet, nam hij die belangstelling voor boekgeschiedenis en boekdrukkunst over. Zo publiceerde hij een verhandeling waarin hij de stelling verdedigde dat Gutenberg *niet* de uitvinder van de boekdrukkunst was. Verder schreef hij een groot aantal gelegenheidsgedichten voor verschillende tijdschriften en almanakken.

26 *Dameet en zijn vrouwtje, eene vertaling door G.H. Nagel*: *Volks-Almanak*, p. 14-15. 'Naar het Engelsch'.

Gerhardus Heinrich Nagel (1795-1861). Regeringsambtenaar in Nederlands Oost-Indië, later met pensioen terug naar Nederland. Schreef enkele romans, alsmede bijdragen voor literaire tijdschriften.

27 *Kuypers vertaling, naar Thomas*: Uitboezeming van een' Oud-Hollandsch zeeman in de zeventiende eeuw', *Volks-Almanak*, p. 16-18.

Hendrik Gerritszoon Kuyper (1790-1873). Provinciaal directeur van 's Rijks belastingen in Zeeland. Dichter en toneelschrijver. Publiceerde vertalingen van verschillende Duitse en Franse toneelteksten en veel bijdragen aan almanakken en tijdschriften. Thomas, niet gevonden.

28 *De grijze Van Walré schonk den uitgever een echt volksdicht*: 'Derk de Matroos aan Mijntje, of het Horoskoop. Een volksdicht', ingeleid door een rijmbrief van Van Walré aan uitgever Frijlink, *Volks-Almanak*, p. 45-53.

Jan van Walré (1759-1837). Boekhandelaar, toneelschrijver en dichter te Haarlem.

30 *Gebels bijdrage*: 'De Grijze bij den Winterhaard' door C. Gébel, p. 54-57.

Cornelis Gébel (1793-1859). Smid en reder te 's-Gravenhage. Lid van verschillende maatschappijen en genootschappen. Naast enkele zelfstandige publicaties leverde hij bijdragen aan almanakken en tijdschriften.

31 *de beide Toasten van Feith*: 'Toost aan Z.M. den Koning, op Hoogstdeszelfs Verjaardag in 1831' *Volks-Almanak*, p. 58-59, en 'Toost aan de uit den Krijg tegen de Belgiërs terugkeerende Groninger en Franeker Studenten, bij hunnen Doortogt en hun

Nachtverblijf te Zwolle, op den 25 sept. 1831, namens de Stedelijke Regeering toegedronken', *Volks-Almanak*, p. 157-158.

Rhijnvis Feith (1753-1824). Promoveerde al op zeventienjarige leeftijd tot Meester in de Rechten. Was van 1780 tot 1787 burgemeester van Zwolle. Het jaar 1787 markeerde ook een wending in Feiths literaire ontwikkeling. Daarvóór schreef hij vooral sentimentele romans, zoals *Julia* (1783) en *Ferdinand en Constantia* (1785). Ná 1787 werd zijn werk beschouwelijker; uit deze tijd stammen vooral zijn 'leerdichten', waaronder *Het graf* (1792). Veel van zijn godsdienstige liederen, waaronder het bekende 'Uren, dagen, maanden, jaren', zijn opgenomen in protestantse gezangenbundels.

De tweede 'Toost', voor de Groningse en Franeker studenten, is een voorbeeld van de zogenaamde 'citadelpoëzie': poëzie geschreven naar aanleiding van de Belgische Opstand Tijdens de besprekingen die volgden op de val van Napoleon in 1815 werden Nederland en België verenigd onder het koningschap van Willem I. Deze samensmelting stuitte in het zuiden op felle kritiek; katholieken en liberalen verenigden zich daar in het verzet tegen de vorst. De Belgische Opstand, die op 25 augustus 1830 uitbrak, zorgde ook in het noorden voor hevige beroering. Massaal schaarde de bevolking van de noordelijke provincies zich achter haar koning. Veel studenten namen vrijwillig deel aan de Tiendaagse veldtocht (2-12 augustus 1831). De Nederlandse strijdkrachten wisten het Belgische leger op verschillende plaatsen te verslaan, maar moesten zich achter de Noord-Brabantse grens terugtrekken toen Franse troepen de Belgische gelederen kwamen versterken. Ook Engeland had aangedrongen op de terugtocht; zo kon een Europese oorlog voorkomen worden. Het was nooit de bedoeling geweest om heel België te veroveren, Willem I had slechts zijn onderhandelingspositie willen versterken.

De Belgische Opstand bracht een stroom gelegenheidspoëzie voor almanakken, tijdschriften en zelfstandige publicaties op gang die vaak van uiterst mediocere kwaliteit was. Deze poëzie wordt 'citadelpoëzie' genoemd, naar de verdediging van de Citadel van Antwerpen door baron D.H. Chassé in 1832.

Zowel in Groningen als in Leiden verenigden de studenten zich tot kleine legertjes die vrijwillig aan de Tiendaagsche Veldtocht deelnamen. De korpsen van de Groningse en Leidse Jagers kregen heel wat bijval, zoals in dit gedicht van Feith.

Uit zijn brochure *Wenken en meeningen I* komen we indirect te weten hoe erg Drost het vond dat hij vanwege zijn zwakke gestel gedwongen was om thuis te blijven; zijn vriend Bakhuizen van den Brink ging wel mee. Dat de anti-Belgische stemming ook hem niet onberoerd had gelaten, blijkt verder uit een passage over het verraad der Belgae in *Hermingard van de Eikenterpen* en uit een preek van 20 mei 1833, waarin de jonge proponent beweerde dat het niet on-christelijk was geweld met geweld te keren wanneer 'talrijke heerscharen' 'aan de grenzen des Vaderlands, als eerlijke verdedigers van regt en waarheid gereed staan, het vaderlijk erf tegen het geweld van bedrog en onregt te verdedigen' (Kamphuis 1987: 31).

31-32 *Wijsmullers Catsiaansche proeve*: 'De Sullebaan. In den trant van Cats', *Volks-Almanak*, p. 60-67.

Wijsmuller: geen biografische gegevens gevonden. Wijsmuller publiceerde verschillende proeven van citadelpoëzie, verschillende redevoeringen, het zangspel *De adelaar* (1839) en het pamflet *Apotheose van Rembrandt, 1652-1852, aan de stichters van het standbeeld gewijd* (1852).

Jacobus Cats (1577-1660). Nederlands staatsman en dichter. Zijn gedichten zijn levenslessen op het terrein van godsdienst en liefde.

32-33 *Van Oosterwijk Bruyn paste menig aardig spreekwoord toe op den Prins van Oranje*: 'De Prins van Oranje', *Volks-Almanak*, p. 68-72.

Van Oosterwijk Bruijn (1794-1874). Wijnkoper te Amsterdam. Zie over Oosterwijk Bruijn en andere zogenaamde luimige dichters: Anton Korteweg en Wilt Idema (samenst.), *De burger schuddebuikt. Een bloemlezing uit het werk van de luimige dichters J.J.A. Goeverneur, P.T. Helvetius van den Bergh, Jacob van Lennep, J. van Oosterwijk Bruijn, W.J. van Zeggelen*. Amsterdam: Querido, 1994. [Griffioenreeks.]

34 *Bresters Herfstliedje*: 'Herfstliedje, op een' schoonen septemberdag te zingen' door J. Brester, Az., *Volks-Almanak*, p. 68-72.

Jan Brester Albertszoon (1805-1862). In zijn tijd vooral bekend als dichter van *IJsstukjens*. Zijn *Verspreide en Nagelaten Gedichten* verschenen in 1863.

35 *Fortuin*: 'Fortuin' door J.B., Az., *Volks-Almanak*, p. 73-75. Het gedicht is gedateerd 1823.

36-37 *Onze Vlag, zangstukje door Beets*: 'Onze vlag, Zangstukje' door Nicolaas Beets. *Volks-Almanak*, p. 76-77.

Nicolaas Beets (1814-1903). Schrijver, predikant en hoogleraar theologie. Na een romantische periode ('zwarte tijd') waarin hij byroniaanse verhalende gedichten schreef, verscheen in 1839 onder het pseudoniem Hildebrand de *Camera Obscura*: een bundel komisch-realistische schetsen van het burgerlijk leven. Bij zijn tijdgenoten was de oudere Beets vooral geliefd om zijn vele bundels stichtelijke en huiselijk-anecdotische poëzie. Drost zou in de zomer van 1834 met Beets bevriend raken.

De door Drost bekritiseerde eerste regels van het derde couplet luiden: 'Zwier, / O dier- / baarste onzer panden...'

50-51 *Neerlands Lier, door Lublink Weddik: Volks-Almanak*, p. 93-95.

Bartholomeus Theodorus Lublink Weddik (1801-1862). Predikant met verschillende standplaatsen. Naast diverse publicaties met een religieuze strekking verschenen in 1831-1832 zijn *Gedachten en beelden* (4 dln.); in 1852 verzorgde de dichter een verkorte heruitgave onder de titel *Oudoom Jakobs gedichten- en beeldenboek*.

51 *de Visschersboot, door Dusseau*: 'De Visschersboot. (Eene Engelsche ballade)' door P.J.V. Dusseau, *Volks-Almanak*, p. 96-100.

Pieter Johannes Valentijn Dusseau (1807-1853). Predikant te Winschoten en Schiedam. Leverde veel gedichten aan tijdschriften en bundels. Schreef ook voor kinderen.

51-52 *de oude Ram en zijn Meester, door Foppe*: 'De oude Ram en zijn Meester' door H.J. Foppe, Volks-Almanak, p. 101-105.

Hendrik Johannes Foppe (1796-1836). Wijnkoper en likeurstoker te Amsterdam. In 1824 werd zijn allegorische voorstelling *Het Tempelfeest* uitverkoren tot jubileumstuk bij het

vijftigjarig bestaan van de Stadsschouwburg. In 1834 verschenen *Ernst en boert* en *De Fortuinzoeker, blijspel in 5 bedrijven*.

52-53 *de door Van Enst Koning berijmde Anecdote uit Vader Willems jeugd*: 'Willem Frederik Erfprins van Oranje, in 1794, aan het Scheveningse strand' door G. van Enst Koning *Volks-Almanak*, p. 106-108.

54 *Warnsincks Echte Vrijheidszucht: Volks-Almanak*, p. 109-112

Willem Hendrik Warnsinck Bzn. (1782-1857). Suikerraffinadeur te Amsterdam. Lid van verschillende genootschappen en maatschappijen. Publiceerde *Gedichten* (1828) *Vertellingen en romances* (1835) en verschillende brochures over onderwerpen van maatschappelijk belang.

54-55 *Looijens burlesk dichtstukje, Manto*: p. 128-138.

Looijen: vermoedelijk Cornelis Looyen (1795-1858). Godsdienstonderwijzer te Den Haag. Publiceerde in 1829 een bundel *Gedichten*.

55 *Smies*: Jacob Smies (1764-1833). Kunstschilder, tekenaar en illustrator te Den Haag.

56 *Mejufvrouw Moens bezong de kroonprinses*: 'De Kroonprinses, of Uitboezeming aan het Nederlandsche Volk' door Petronella Moens, *De Volks-Almanak*, p. 139-147.

Petronella Moens (1762-1843). Dichteres en romanschrijfster. Vanaf haar vierde jaar blind Schreef romans die een romantische geest ademen, alsmede stichtelijke en vaderlandslievende verzen. Daarnaast was zij de schrijfster van destijds veelgelezen verhalen en gedichten voor kinderen.

69 cursivering van Drost.

72-73 *Robidé van der Aa wijdde eenige hartige regels aan de Regenten van het Amsterdamsche Burgerweeshuis*...: 'Aan Heeren Regenten van het Burger-Weeshuis te Amsterdam, op den 6den Mei 1832', *Volks-Almanak*, p. 155-156.

Christianus Petrus Eliza Robidé van der Aa (1791-1851). Jurist en letterkundige. Tussen 1832 en 1849 redacteur van Beijerincks *Almanak voor het Schoone en Goede* en in 1837 mede-oprichter van *De Gids*.

74 *Van Speyk*: De in de citadelpoëzie veelgeroemde Jan Carel Josephus van Speyk (1802-1831) kreeg in 1830 als luitenant ter zee tweede klas het bevel over kanonneerboot nummer 2, waarmee hy deelnam aan de krijgsverrichtingen op de Schelde. Op 5 februari 1831 liet hij, terwijl hij zelf nog aan boord was, het schip de lucht in vliegen opdat de vlag niet in harden van de vijand zou vallen. Hij werd begraven in de Nieuwe Ker te Amsterdam.

74-75 *De Bedelares, uit het Hoogduitsch, van Kahlert*: 'De Bedelares', naar het Hoogduitsch van A. Kahlert, door H.K.H. Jr., *Volks-Almanak*, p. 159-160.

Karl August Kahlert (1807-1864). Studeerde Rechten, Letteren en Filosofie en promoveerde in 1836 tot Doctor in de Filosofie. Later hoogleraar, pedagoog en dichter. H.K.H. Jr.: met gevonden.

76-77 *De Conscrit*: 'De Conscrit. Eene oude grap in een nieuw kleed' door K. *Volks-Almanak*, p. 159-190. K.: niet gevonden.

78 *in nog beknopter zangen*, enz.: toespeling op de regels: 'Wie schetst nu, in beknopte zangen, / Wat Hein in land bij land, in togt op togt, weêrvoer!' (p. 166).

89 de oorspronkelijke tekst luidt: ‘Want menig smeerlap, die hier langs de kaai liep dwijlen’ (p. 172).

94-95 *Neêrlands Korting, van H. Kuiper, Gtz.*: *Volks-Almanak*, p. 191.

102 *puntdichtje*: ‘De Vreemdeling en de Hollander’, *Volks-Almanak*, p. 192.

Puntdicht: epigram.

105-106 *De Heer Christemeijer leverde twee stukken*: ‘Treffende Bewaring van twee oude Lieden, bij dreigend Doodsgevaar’ door J.B. Christemeijer, *Volks-Almanak*, p. 9-13, en ‘Fragment uit eene, in het begin des jaars 1828 gehouden, Voorlezing’, *Volks-Almanak*, p. 148-154.

Jan Bastiaan Christemeijer (1784-1872). Nam deel aan de Slag bij Waterloo. Later ambtenaar bij het provinciebestuur te Utrecht. Schreef zowel proza als poëzie. Bijzonder populair werden zijn op historische bronnen gebaseerde misdaadverhalen (cf. Luger 1997).

107 *De wandeling naar de landhoeve*: ‘Mijne Wandeling naar de Landhoeve, of De afschuwelijke Drank’ door J.K. Rz., *Volks-Almanak*, p. 19-43.

108 *Attisch zout*: fijne geestigheid.

112 *J.K., Rz.*: niet gevonden.

125 *Van Speyk begraven*: anonieme bijdrage, *Volks-Almanak*, p. 81-92.

127 *Het bloedige gastmaal*: ‘Het bloedige gastmaal. Een geschiedkundig verhaal (1644)’ door G.H. Nagel, *Volks-Almanak*, p. 113-127.

136 *een liedje van Jan de Weert*: p. 119-120. Vermoedelijk Jan de Weert (?-1362). Zuid-Nederlands dichter. Publiceerde het scherp hekelende leerdicht *Spieghel der Sonden of Nieuwe Doctrinael* en de *Disputacie van Rogiere ende van Janne*.

4.3 Studenten-almanak, 1833

1 *Studenten Almanak 1833*. Leyden: L. Herding en Zoon.

12 *Minerva*: In de Romeinse mythologie godin van de wijsheid. Hier: de naam van de Leidse studentensociëteit. Vanaf 1814 ontmoetten de studenten elkaar in een bovenkamer van het café ‘De Twee Kolommen’ in de Van Breestraat; in 1837 werden de bijeenkomsten verplaatst naar een pand aan het Rapenburg. De sociëteit vervulde een belangrijke functie in het Leidse studentenleven. Vóór de oprichting van het Leids Studenten Corps organiseerde de sociëteit alle gemeenschappelijke activiteiten, zoals de jaarlijkse *dies*-viering, inzamelingen en de intekening voor het Corps Vrijwillige Jagers in 1830.

4.4 De pleegzoon

1-2 J. van Lennep, *De Pleegzoon. Een verhaal*. Amsterdam: P. Meijer Warnars 1833 Twee delen.

Jacob van Lennep (1802-1868). Jurist, Rijksadvocaat en van 1853 tot 1856 lid van de Tweede Kamer. Publiceerde onder meer de *Nederlandsche Legenden* (1828-1847), De Pleegzoon (1833), *De Roos van Dekama* (1836), *Ferdinand Huyck* (1840), *Elisabeth Musch* (1850-1851) en *Klaasje Zevenster* (1865-1866).

4 *de beroemde Dichter van* HET HUIS TER LEEDE: 'Het Huis ter Leede' is het eerste deel uit Van Lenneps vierdelige reeks *Nederlandsche Legenden*.

5-6, *deszelfs uitmuntenden Vader*. David Jacob van Lennep (1774-1853), jurist, neo-latijns dichter en classicus, vanaf 1799 hoogleraar aan het Athenaeum Illustre in Amsterdam Over het leven en werk van D.J. van Lennep, zie Van den Berg 1999, p. 167-195.

Bij zijn dood schrijft oud-student R.C. Bakhuizen van den Brink: 'In zijne collegiezaal zat Da Costa, zat Ter Haar: onze beroemde Jacob van Lennep had aan hem meer dan het leven, had aan hem de ontwikkeling van zijn dichtertalent, van zijnen onafhankelijken dichterlijken geest te danken. Het was zijn vader die het eerst betoogde, hoe ook onze grond, hoe ook onze geschiedenis voor dichterlijke opvatting vatbaar waren, hoe ook hier het terrein lag voor verdichtingen als van Scott. Behalve de genoemden zat er iemand onder zijne hoorders en vatte met meer gretigheid die wenken op dan de fijnheden van Grieksch en Latijn. Het was Drost: hij nam eene, twee proeven en slaagde uitmuntend.' (geciteerd door Stuiveling 1967: 168-169)

6 *Redevoering*: Op dinsdag 30 januari 1827 hield D.J. van Lennep in besloten kring een verhandeling over 'Het belangrijke van Hollands grond en oudheden voor gevoel en verbeelding'; op maandag 26 februari 1827 zou hij deze herhalen voor de leden van de Amsterdamse sociëteit *Doctrina et Amicitia*. Al eerder, op dinsdag 29 augustus 1826, had Van Lennep tijdens een openbare vergadering van het Koninklijk-Nederlandsche Instituut zyn 'Hollandse Duinzang' voorgedragen, waarin hij zijn gehoor aanmaande tot respect voor het verleden. 'Verhandeling' en 'Duinzang' werden samen opgenomen in het *Magazijn voor Wetenschappen, Kunsten en Letteren*, jrg. 7 (1827).

Volgens Stuiveling is Aarnout Drost niet bij de voordracht van 'Verhandeling' en/of 'Duinzang' aanwezig geweest; de invloed van de verhandeling is zijns inziens vooral uitgegaan van de geschreven tekst (Stuiveling 1967: 169). Onderzoek van Wagemans (1982) en Van den Berg (1988, 1999) heeft aangetoond dat de betekenis van de *Verhandeling* voor het ontstaan van de historische roman in Nederland lang is overschat: het aantal historische romans dat één van de door Van Lennep aangedragen historische episoden tot uitgangspunt heeft, is veel geringer dan aanvankelijk werd aangenomen en daarnaast lijkt Van Lennep eerder gedacht te hebben aan een *dichterlijke* bewerking van de historische stof (zoals zijn zoon Jacob dat in zijn *Nederlandsche Legenden* zou doen) dan aan een historische *roman*.

Belangrijker dan de directe invloed die er van de *Verhandeling* is uitgegaan - door Wagemans (1982: 152) gereduceerd tot 'de nicht, de student en de zoon van de spreker' - is volgens Van der Wiel (1999) dan ook de manier waarop de tekst later, vanaf Potgieters

Galama-recensie in *De Vriend des Vaderlands* in 1833, voor de positionering van de historische roman is gebruikt. Daarna was het vooral Kalff, die, in navolging van Potgieter, de status van de *Verhandeling* 'als nationaal monument' heeft bezegeld, terwijl Smit in 1957 de betekenis ervan 'vergroot en verengt' 'door zijn aanname van de meest concrete en rechtstreekse invloed die mogelijk is: het succes bij de romanciers die hun onderwerpen door Van Lennep kregen aangereikt' (Van der Wiel 1999: 239).

49 *Richardot*: eigenlijk Jan Grusset (1540-1609). Zuid-Nederlands staatsman en junst. In de opstand tegen Spanje koos hij eerst partij voor de Staten-Generaal, maar vanaf het najaar van 1579 stond hij aan de kant van Filips II. Hij was de voornaamste politieke raadgever van de aartshertogen Albrecht en Isabelle en had een ruim aandeel in het ontstaan van de Vrede van Vervins (1598), de Vrede van Londen (1604) en het Twaalfjarig Bestand (1609).

51 *Labbe*: niet gevonden.

63 *sobriquet*: scheldnaam, spotnaam, bijnaam.

Johan van Oldenbarneveld (1547-1619). Nederlands staatsman. Was als Raadpensionaris van Holland verantwoordelijk voor het Twaalfjarig Bestand. Sloot zich in de strijd tussen Remonstranten en Contra-Remonstranten aan bij de Remonstranten en kwam daardoor in conflict met Maurits, die hem liet gevangen zetten, veroordelen en onthoofden.

71 *Nieuwpoort*: Slag bij Nieuwpoort (1600); de strijd werd door Maurits met moeite gewonnen, maar het eigenlijke doel van de expeditie, de verovering van het zeeroversnest Duinkerken, werd niet bereikt.

75 *Oostende*: de Spanjaarden probeerden de Staatse legers voorgoed van de Vlaamse kust te verdrijven door het beleg van Oostende, dat drie jaar lang verdedigd werd door de in r. 181 en 186 genoemde Francis Vere.

80 *Romero's*: Juan Romero was een Spaanse veldheer die in 1572 de leiding had bij een nachtelijke aanval op het legerkamp van Maurits.

Taxissen: In 1595 werden er vredesonderhandelingen gevoerd tussen de noordelijke en de zuidelijke Nederlanden. Deze werden afgebroken toen bleek dat de zuidelijke Staten geen beslissing durfden te nemen zonder eerst met de regering van Filips II te overleggen. Bij de opstandelingen ontstond de indruk dat het hele onderhandelingsproces doorgestoken kaart was geweest. Waarschijnlijk was dit wantrouwen onterecht, ondanks een onderschepte brief van de Spanjaard Bautista de Tassis (*Taxis*, volgens Drost). Hierin stond dat de onderhandelingen niet meer dan een handige oorlogsstrategie waren, bedoeld om de opstandige gewesten te misleiden. Deze brief verwekte natuurlijk heel wat opschudding, maar de mening die hierin werd verkondigd was *alleen* die van De Tassis, en hield geen verband met de intenties van de afgevaardigden van de zuidelijke Staten of de Spaanse regering.

80-81 *maestro's di Campo*: veldheren.

88 *twee oogpunten*: realisme vs. idealisme.

96-97 *Deze trant, die den Franschen, en over het geheel der Romantieke School, meest eigen is* en:

108 *Wij vinden dezen geest van Romanschrijven meer bij onze Duitsche naburen*: Drosts visie op de Franse en de Duitse variant van de Romantiek sluit aan bij het algemene beeld dat er

bij Nederlandse lezers ten aanzien van deze richtingen bestond. Van den Berg (1990) heeft de Nederlandse receptie van Franse, Duitse en Engelse Romantische geschriften in de eerste decennia van de negentiende eeuw als volgt samengevat: ‘De taxering van deze Europese romantiek wordt in sterke mate bepaald en gericht door het veelal negatieve beeld dat men zich van de Franse romantische school en in het bijzonder van Victor Hugo vormt. Er ontwikkelt zich heel snel een typische afweerhouding geënt op zowel esthetische als ethische bezwaren tegen de Franse literatuurproduktie. Wie de kritieken leest, waant zich eerder in een debat over naturalisme dan over romantiek gezien de vehemente aanvallen op het al te grote realisme dat men meent aan te treffen. Romantisch is bij velen alles wat vies en voos is. Men attakeert de “gezochte en uitgerafelde beschrijvingen”, de aandacht voor het wanstaltige, monsterachtige, afzichtelijke de dooreenmenging van het edele en triviale, de uitbeelding van redeloze driften. De Franse romantische literatuur zou ontuchtig, liederlijk en ziekelijk zijn, te bizar ook te buitensporig, te wild, te woest en te weelderig. [...] *Romantisch* wordt een scheldwoord, waarmee men zich de Franse letterkunde van het lijf probeert te houden. En die negatieve connotatie hangt ook rond de term als deze naar de eigentijdse Duitse letterkunde verwijst, zij het dat aan de Duitse letterkunde precies de tegenovergestelde verwijten worden gemaakt: zij zou de realiteit nu juist te veel uit het oog verliezen, te zeer opgaan in mystieke Sehnsucht en fantatische dromen. Zij is te nevelig en te schimmig voor het “Hollandse hoofd”. De enige eigentijdse buitenlandse romantische school, die allerwege sympathie en welwillendheid ontmoet is de Engelse.’ (Van den Berg 1990: 82) Voor de receptie van de Franse literatuur in Nederland in de jaren 1830-1840, zie ook Van Zonneveld (1978) en de in noot 12 bij diens artikel genoemde bronnen.

130-133 *Zoo herinnerde ons de wijze, waarop in het tweede deel, Bouke zijn' vertoornden meester ten voordeele van Joan tracht te verbidden, het beroemde tooneel uit Kotzebue's menschenhaat en berouw*: zie Van Lennep 1833: deel II, p. 263-269 (hoofdstuk 28).

August von Kotzebue (1761-1819). Duits toneelschrijver. Met ‘het beroemde tooneel’ uit *Menschenhaß und Reue* (1789; er bestond ook een Nederlandse vertaling onder de titel *Menschenhaat en berouw*) doelt Drost waarschijnlijk op het tweede toneel van het eerste bedrijf, waar de knecht Frans zijn verbitterde meester Meinau milder probeert te stemmmen in zijn oordeel over de mens.

136-137 *dat een weinig later Victor Hugo op den inval gekomen, om in zijne Notre Dame de Paris...*: In het tiende boek, hoofdstuk 5, ‘Het bidvertrek van heer Lodewijk van Frankrijk’, doet koning Lodewijk XI een onbezonnen uitspraak. ‘Toen zweeg hij plotseling, beet zich op de lip, alsof om zijn half uitgesproken gedachte in te slikken vestigde zijn doordringende blik beurtelings op de vijf mensen die hem omringden, en greep onverwachts zijn hoed met twee handen vast, keek ernaar en zei: “O, ik zou je verbranden als je wist wat er in mijn hoofd omging!”’ Victor Hugo, *De klokkenluider van de Notre-Dame*. Herz. uitgave. Amsterdam: L.J. Veen, 1996. Vertaling Halbo C. Kool [Pandora-reeks], p. 460.

Victor Hugo (1802-1885). Frans schrijver. Zijn eerste dichtbundel *Odes* (1822) lanceerde hem onmiddellijk als één van de belangrijkste dichters van zijn tijd. Als toneelschrijver ondervond hij meer tegenstand, maar zijn *Préface* bij het toneelstuk *Cromwell* groeide uit

tot hét manifest van de romantische school. De première van *Hernani* (1830) markeerde de overwinning van de romantiek op de cultuur van de Franse bourgeoisie. Als romanschrijver werd Hugo vooral bekend door zijn *Notre Dame de Paris* (1831) en *Les Misérables* (1862).

149 *Iffland*: August Wilhelm Iffland (1759-1814). Duits toneelschrijver en tevens de meest gevierde toneelspeler van zijn tijd. Als regisseur was hij een voorstander van niet-retorisch, natuurlijk toneelspel, in tegenstelling tot het declamatorische van de heersende Weimar-stijl. Zijn moraliserende burgerlijke treurspelen vol larmoyant sentiment werden tijdens zijn leven zeer vaak opgevoerd.

150 *ab ovo usque ad mala*: letterlijk: 'van het ei tot de appelen'. De Romeinen begonnen hun maaltijd veelal met eieren en eindigden die met vruchten. Vandaar: 'gedurende de hele maaltijd', 'van begin tot eind'. (Horatius, *Satiren* I.3.6.)

156 *piquant*, prikkelend, belangstelling of nieuwsgierigheid opwekkend.

159 *vaudeville*: luchtig toneelstuk, doorspekt met vrolijke en komische liedjes.

160-161 *het bas-comique*: het kluchtige, burleske.

172 *Scott*: Sir Walter Scott (1771-1832). Schots dichter en romancier. Studeerde rechten in Edinburgh en werd in 1792 beëdigd als advocaat. Maakte aanvankelijk naam als dichter (*Minstrelsy of the Scottish Borders*, 1802-1803), maar toen Byron op het toneel verscheen, erkende Scott in hem zijn meerdere en begon hij zich toe te leggen op het schrijven van historische romans. Deze *Waverley-novels* werden anoniem of onder pseudoniem gepubliceerd; hoewel iedereen vermoedde dat Scott de auteur was, gaf deze zijn geheim pas in 1827 prijs. Intussen had hij een landhuis gekocht in Abbotsford en zich in speculaties gestort, die in 1825 leidden tot een bankroet. Pas bij zijn dood konden de schulden door verkoop van de auteursrechten worden vereffend. Scott was een fenomenaal harde werker: hij publiceerde niet alleen vele romans, maar ook een groot aantal historische en letterkundige studies, hij gaf het werk van Dryden en Swift uit, en schreef honderden brieven; daarnaast hield hij ook nog eens een uitvoerig dagboek bij.

Vissink (1922) behandelt Scotts invloed op het werk van negentiende-eeuwse Nederlandse schrijvers zoals Aarnout Drost, Jacob van Lennep, A.L.G. Bosboom-Toussaint, J.F. Oltmans en H.J. Schimmel. Van Lennep, 'the Dutch Scott', is volgens Vissink vooral een handige navolger van de Engelse meester geweest die, in tegenstelling tot schrijvers als Drost en Bosboom-Toussaint, niets aan het genre heeft toegevoegd (Vissink 1922: 151-218).

Den Tenter (1984) heeft de zogenaamde 'Scottomanie' in Nederland kwantitatiet onderzocht. Zij stelt vast dat tussen 1824 en 1826 18 romans van Scott in Nederlandse vertaling het licht zagen en één roman die ten onrechte aan Scott werd toegekend; tussen 1828 en 1834 zouden er nog eens 10 vertalingen volgen. In verhouding tot andere Europese landen kwam de belangstelling voor Scotts historische romans in Nederland laat op gang. Ook was het aantal herdrukken in Nederland minimaal en de verschijning van Scotts verzameld werk zou tot 1872-1874 op zich laten wachten. Den Tenter schrijft deze relatief geringe belangstelling voor Scotts romans toe aan de hoge prijs van boeken, de rol van de leesgezelschappen en uitleenbibliotheken en de mogelijkheid dat men Scott, zo niet in het Engels, dan toch in een Duitse of Franse vertaling las. Volgens Den Tenter was

het aantal boeken dat van Scott vertaald was, ook niet bijzonder hoog. Van Carl Franz van der Velde waren er tussen 1823 en 1832 8 romans in vertaling verschenen van Spindler tussen 1828 en 1832 7 en tussen 1833 en 1847 nog eens 24 en van Von Tromlitz tussen 1825 en 1833 9. En van de sentimentele Duitse schrijver August Lafontaine werden er tussen 1802 en 1824 maar liefst 67 romans in het Nederlands vertaald! Den Tenter concludeert dan ook dat er geen kwantitatieve gegevens zijn die het bestaan van een 'Scottomanie' in Nederland zouden kunnen bevestigen.

Van der Wiel (1999) is wel bereid om toe te geven 'dat het beeld van een werkelijk buitensporige populariteit correctie behoeft' (Van der Wiel 1999: 182). Maar zij hecht meer belang aan de *aanname* die er bij de contemporaine critici geheerst moet hebben dat er wel degelijk een rage gaande was, omdat deze aanname de oordeelvorming over Scotts werk negatief beïnvloed zou hebben. Van der Wiel vat de reacties op de romans van Scott samen met de oppositie 'overrompeling versus verveling' (Van der Wiel 1999: 151-190); het feit dat er in de buitenlandse kritiek al een complete negatieve Scott-canon op gang was gekomen toen in Nederland de eerste vertalingen nog moesten verschijnen, kan ertoe bijgedragen hebben dat positieve en negatieve aandacht in de Nederlandse receptie vrijwel gelijk op gingen. Maar ondanks de bezwaren die er tegen Scotts werk bestonden, groeide hij in de Nederlandse kritiek begin jaren dertig uit tot een vast ijkpunt waar het de historische romans van ándere auteurs betrof: 'De bedoelde bijzetting van Scott is vanaf ongeveer 1833 een feit. Auteur en genre zijn dan onlosmakelijk gekoppeld. De schrijver geldt dan als "vader" van een school en als "uitvinder" van een romantype. Simpel uitgedrukt: wie toen aan een historische roman dacht, en het genre verdedigde of aanviel, dacht aan Scott.' (Van der Wiel 1999: 192)

173 *den Franschman Jacob*: Paul Lacroix (1807-1884), pseudoniem: 'le Bibliophile Jacob'. Samensteller van bibliografieën en catalogi; tekstediteur. Schreef onder meer *Soirées, Nouvelle Soirées de Walter Scott à Paris, La dance macabre* en *Contes du bibliophile Jacob à ses petits-enfants*. Jacob liet zijn personages spreken in de taal van hun tijd. Archaïserend taalgebruik was een onderwerp dat in recensies en bespiegelingen over de historische roman regelmatig terugkwam, en dan niet zelden met een verwijzing naar Jacob. Van der Wiel beschouwt Drost als degene die de kwestie in Nederland 'zowel in theorie als in praktijk' heeft geëntameerd. 'De stijl van *Henningard* is misschien nog slechts vaag archaïserend te noemen in die zin dat het al te moderne lijkt vermeden, maar in onder andere *Meerhuyzen* is er sprake van een doelbewuste poging de taal van Hooft of Vondel te incorporeren in de tekst, een poging die door Potgieter en Bakhuizen in hun transformatie van *De pestzegen* tot *De pestilentie te Katwijk* is herhaald.' (Van der Wiel 1999: 315) Ook buiten de kring van *De Gids* hield men zich met deze kwestie bezig. 'Er lijkt dus - met gradaties, want *De gids* maakt met het streven naar archaïsch taalgebruik de meeste ernst - wel een zekere consensus te bestaan: de spreektrant dient die van het verleden niet te imiteren, maar wel degelijk een oudtijdse sfeer te ademen.' (Van der Wiel 1999: 317)

181 *Vere*: Francis Vere (1560-1609) kwam in december 1585 met Leicester naar Nederland. In augustus 1589 werd hij opperbevelhebber der Engelse hulptroepen in de Nederlanden. Vere was een vertrouweling van zowel Maurits als Van Oldenbameveldt.

Belangrijk was zijn rol tijdens de Slag bij Nieuwpoort, waarin hij de voorhoede commandeerde en herhaaldelijk ernstig gewond raakte. In 1601 was hij bevelhebber van het belegerde Oostende, dat hij tot 7 maart 1602 bleef verdedigen. Vere was niet geliefd, maar werd beschouwd als de beste legeraanvoerder na Maurits en Willem Lodewijk.

199 *Van der Werven en Hildebrands*: Pieter Adriaanszoon van der Werff (1529-1603): burgemeester van Leiden tijdens de belegeringen van 1574 en 1575. Hildebrand: met gevonden.

203-204 *het gesprek van Uitenbogaert met den Spaanschen gezant te Brussel*: Johannes Uyttenbogaert (1557-1644). Predikant in Den Haag en van 1501 tot 1517 hofpredikant van Maurits. Vriend van Arminius en in 1610 de belangrijkste opsteller van de *Remonstrantie*. Na de staatsgreep van Maurits en de onthoofding van Van Oldenbarneveldt in 1619 moest Uyttenbogaert naar het buitenland uitwijken; hij werd bij verstek tot vijftien jaar ballingschap veroordeeld en zijn bezittingen werden verbeurdverklaard. In Antwerpen richtte hij de Remonstrants-Gereformeerde Broederschap op. De Spaanse regering in Brussel zocht toenadering tot de invloedrijke godgeleerde en bood hem geldelijke ondersteuning, maar Uyttenbogaert heeft deze hulp altijd geweigerd.

223 *hic niger est*: hij is de slechtaard (Horatius, *Satirae* I, 4, r. 85).

230-231 *de Jezuïtsgezinde vrouw van Panne, waarvan de geschiedenis melding maakt*: Pieter Christiaensz. Bor vermeldt in *Oorsprongk, begin en vervolgh der Nederlandsche oorloghen, beroerten, en borgerlyke oneenigheeden...* Mayken Boyets, de ‘jegenwoordige Huysvrouwe’ van de ter dood veroordeelde Pieter Panne, ‘(seer Jesuijts gesint zijnde)’ (Bor 1684: 453).

236 *ώ□ απο δρυο□ παλαιΦατου ηδ απ□ π□τρη□* (oorspronkelijk, ού γαρ άπο δρυο□ □σσι παλαιΦατου ουδ□ άπο πετρης): ‘want je bent met ontstaan uit een oude eik of uit een rots’ (Homerus, *Odyssee* XIX. 163). Volgens een oud verhaal ontstond de eerste mens uit bomen en stenen (vergelijk het verhaal van Deucalion en Pyrrha uit Ovidius' *Metamorphosen*). Wat Drost met dit citaat bedoelt, wordt in het vervolg van de zin uitgelegd: ‘men ziet hunne beweegredenen, maar met derzelver inwendige roerselen’.

238 *een goeden eerlijken jongen*: cf. Van Lennep 1833: II, p. 316.

241 *gebabbel*: Van Reede wordt in het holst van de nacht bij graaf Maurits ontboden; het aankleden geschiedt met nogal wat omhaal van woorden, cf. Van Lennep 1833: 112-113.

241-242 *de maskerades van Czaar Peter of Jozef den tweeden*: Peter de Grote (1672-1725). Tsaar (sinds 1682) en ‘alrussisch keizer’ (1721-1725). De regeringsperiode van Peter de Grote begon na de dood van zijn moeder in 1694 en zijn broer Ivan in 1696. Tot dan toe had hij zich vooral beziggehouden met westerse techniek, scheepsbouw en het trainen van de ‘speelregimenten’ die hem later goed van pas zouden komen. Drost doelt hier waarschijnlijk op de reis die Peter I in 1697 ondernam: met een groot Russisch gezelschap reisde hij incognito door West-Europa om er diplomatieke contacten aan te knopen en zich op de hoogte te stellen van de nieuwste scheepsbouwtechnieken. Met dat doel bracht hij ook een bezoek aan de Nederlandse scheepswerven in Zaandam.

Jozef II (1741-1790). Hervormingsgezinde Duitse keizer (1765-1790). Had de gewoonte om incognito te reizen. Zo maakte hij eind 1776 onder de schuilnaam

‘Graaf Falkenstein’ een tocht naar Parijs, waar hij arriveerde met slechts één koets en één bediende.

254 *Van Meteren*: Emanuel van Meteren (1535-1612). Nederlands geschiedschrijver. In 1599 verscheen zijn *Belgische ofte Nederlantsche Historie van onsen Tijden*. Dit zeer degelijke werk maakte dadelijk opgang, maar wekte de ergernis van enige hooggeplaatsten, die bij de Staten-Generaal hun beklag indienden tegen op hen betrekking hebbende passages. In 1608 verzorgde Van Meteren een nieuwe uitgave, *Commentarien ofte Memorien vanden Nederlandschen Staet, Handel, Oorloghen ende Geschiedenissen*; dit boek verscheen zonder octrooi van de Staten en met een gefingeerde naam van drukker en drukplaats. Na Van Meterens dood hebben de Staten de tekst enigszins laten veranderen; deze herziene versie *Historie der Nederlandschen ende haerder na-buren Oorlogen*, werd nog tot 1786 herdrukt.

258 *nachtstuk*: naam voor een schilderstuk waarop men geen ander licht waarneemt dan dat van de maan, een kaars of een lamp. Het *WNT* geeft een citaat van Potgieter, waarin deze het woord in letterkundig verband gebruikt, blijkbaar in navolging van *Nuit*, de titel van vier beroemde gedichten van Alfred de Musset (*WNT* dl. IX, kol 1427).

264-265 *dewijl hij een nieuw en ongebaand spoor betreedt*: Van Lennep was'met helemaal de eerste die Nederlandse historische romans leverde: Mej. de Neufville (*De Schildknaap*, 1827) en Drost (*Hermingard van de Eikenterpen*, 1832) gingen hem vooraf.

4.5 Gezellig onderhoud voor den beschaafden stand

1-2 *Gezellig onderhoud voor den beschaafden stand*. A. Kloots: 's-Gravenhage 1833. Geen exemplaar gevonden.

6-7 *De Boekbeschouwing der Boekzaal voor de geleerde wereld zal er, om welbekende redenen, meest door verpligt zijn*: In zijn brochure *Wenken en meeningen I* ventileert Drost in niet mis te verstane bewoordingen zijn ideeën aangaande de *Boekzaal der geleerde wereld en tijdschrift voor protestantsche kerken in het Koninkrijk der Nederlanden*. De *Wenken en meeningen*, die de vorm hebben van een open brief aan een vriend van de impliciete auteur en die, blijkens de ondertitel, via deze 'Theofried', gericht zijn tot 'jeugdige geestelijken die nog in geene ambtsbetrekkingen geplaatst zijn', maken duidelijk hoe volgens Drost (zelf ook een afgestudeerd theoloog zonder standplaats) de ideale predikant eruit zag: 'Niet slechts door groote begaafdheden, maar ook de hoogste en veelzijdigste beschaving behoort er toe, om in onze dagen geestelijke te zijn, in den waren zin des woords. Niet minder dan hart en karakter moet de geest gevormd en door veelsoortige oefeningen in wetenschappen en schoone kunsten, ontwikkeld worden. Tot alle goed werk moet de leeraar volmaaktelijk toegerust zijn.' (Drost 1834: 11)

Vanwege deze noodzaak zich veelzijdig te ontwikkelen en te beschaven, mocht de bezoldiging van een jonge predikant dus niet al te bescheiden zijn. Zijn beperkte middelen zouden hem dan al gauw laten afglijden tot het niveau van een 'boerschen landprediker' (Drost 1834: 5). Met zo'n onbeholpen kerel kon geen fatsoenlijk gesprek gevoerd worden (en hier komt de *Boekzaal der geleerde wereld* aan de orde): 'Wanneer ge uw onderhoud op de vaderlandsche letterkunde wilt brengen, zult gij met ergernis bemerken, dat alleen de Boekzaal der Geleerde Wereld hem in staat stelt u te antwoorden, en weldra zult ge overtuigd zijn, dat uw vriend thans slechts aan het eerschte

vereischte van den leeraar voldoet: dat hij namelijk, een oprecht vroom en zedelijk naauwgezet man is gebleven. Ook ik eisch zulks, met ijver en aandrang eisch ik zulks, en toch meen ik hier meer te kunnen, te moeten vorderen.' (Drost 1834: 5)

De *Boekzaal der geleerde wereld* is dus, mogen we voorzichtig uit dit citaat concluderen, in Drosts ogen hét tijdschrift voor de oppervlakkige, gemakzuchtige en enigszins kwezelachtige lezer. Om nog eens aan te geven hoe het wél moet, citeert hij de Duitser Hüffer: 'De bron, welke den geestelijke de stof tot zijne opstellen oplevert, is weldra uitgeput, wanneer er niet bestendig gewerkt wordt om dezelve aan den gang te houden, en wij dalen binnen weinige jaren tot den rang der armzaligste babbelaars af, zoodra wij onze wetenschappelijke oefeningen er aan geven. Daardoor juist munten de wetenschappelijk gevormde en geleerde kanselredenaars zoo zeer uit, daardoor worden hunne redenen zoo boeijend voor verstand en hart, daarin ligt de nieuwheid van hun denkbeelden, de bevalligheid van hunne wendingen en overgangen, dat zij uit alle vakken van menschelijke kennis, gelijk de bijen uit alle bloesems en bloemen, den honing zuigen en verwerken.' (Drost 1834: 5-6).

14 *Spindler*. Karl Spindler (1796-1855). Duits romanschrijver. Eén van de grondleggers van de historische roman in Duitsland.

Tieck: Ludwig Tieck (1773-1853). Duits schrijver en dramaturg. Met zijn historische romans en sprookjes was hij één van de grondleggers van de Duitse neo-gotiek, later schreef hij poëtisch-realistische novellen.

Tromlitz: pseudoniem van Karl August Friedrich von Witzleben. Schrijver van historisch-romantische taferelen.

14-15 *La Motte Fouqué*: Friedrich Heinrich Karl, Baron de La Motte-Fouqué (1777-1843). Duits romantisch dichter. Schreef tevens vele romans en verhalen die zich afspelen in een geromantiseerd Oudgermaans en middeleeuws verleden.

20 *plaudite*: applaus!

23 *Zal zich te jammerlijk in 't endt bedrogen vinden*: citaat niet gevonden.

27 *Kind*: Johann Friedrich Kind (1768-1843). Duits schrijver en journalist.

30 *cannina non prius audita*: liederen die nog nooit eerder werden gehoord (Horatius, *Oden* III.1).

32-34 *Was neues, parbleu!...*: citaat niet gevonden.

37 *Satori*: Johanne Satori, pseudoniem van Johanne Neumann-Hippe (1786-1863). Duits schrijfster, oprichtster van een uitleenbibliotheek en van een school voor jongedames. Schreef een groot aantal romans, verhalen en sprookjes voor zowel kinderen als volwassenen.

Reichenbach: Johann Friedrich Jakob Reichenbach (1759-1839). Duits theoloog. Schrijver van korte historische romans.

Soirée litteraire: literaire avond.

39 *Er schijnt werkelijk behoefte aan dergelijk werk*: Drosts recensie is een protest tegen de stroom aan vertalingen die sinds het einde van de achttiende eeuw de Nederlandse markt overspoelde. Een halve eeuw later zou de literatuurhistoricus Jan ten Brink Drost gelijk geven: 'Eene schaduwzijde dier talrijke Nederlandsche vertalingen was, dat niet altijd het beste en schoonste, niet altijd het geniale gekozen werd. Alleen de meest middelmatige

romans [...] genoten de twijfelachtige eer eener vertaling in het Nederlandsch. [...] Het middelmatige het burgerlijke, het licht begrijpelijke, vooral het aandoenlijke en roerende uit de Duitsche letteren werd hier in het tijdperk van 1975 tot 1830 op prijs gesteld.' (Ten Brink [z.j.]: 23)

46 *Bok*: Cornelis Bok (ca. 1776-1836). Veldwachter te Schagen. Schrijver van een achttal korte romans, verschenen tussen 1827 en 1836; schilder van Noord-Hollandse dorpsgezichten. Cf. Van der Wiel 1999: 258-259.

Meesters: Pieter Meesters (1778-1837). Leidde een avontuurlijk bestaan en was achtereenvolgens handelsreiziger, muzikant, kapelmeester bij het Franse leger, officier bij de landstorm en rondreizend taalonderwijzer. Bij zijn dood was hij hoofd van de Franse en Nederduitse scholen te Sluis. Uit deze latere periode stammen verschillende school- en leesboekjes; tussen 1829 en 1837 publiceerde hij bovendien een groot aantal romans.

Stom: geen biografische informatie gevonden. De catalogus van de KB vermeldt van Gijsbertus Stam de volgende publicaties: *Het kasteel Rozenlust, of De familie Reinhart* (2 dln.; 1825-1827), *Nieuwe zedelijke verhalen uit het rijk van waarheid en verdichting* (1826) *Merkwaardige levensgeschiedenis van Karel Lombard. Een oorspronkelijke Nederlandsche roman* (1826). *De pastorij in het bosch, of De Rooverspelonk* (2 dln., 1829) en *Tweede zestal nieuwe zedelijke verhalen* (1830). Voor een bespreking van *Het kasteel Rozenlust* en de receptie daarvan door de contemporaine critici: cf. Van der Wiel 1999: 255-258; hieruit blijkt dat het werk van Stam gewaardeerd werd om zijn 'zedelijk-opbouwende huiselijkheid'.

47 *Sapienti sat*: voluit *dictum sapienti sat est*: voor een goed verstaander is dit woord genoeg m.a.w. een goede verstaander heeft maar een half woord nodig (Plautus, *Persa* 721; Terentius, *Phonnio* 541).

4.6 De Alhambra en Avondstonden aan scherts en vrolijkheid gewijd

1-3 Washington Irving, De Alhambra of Nieuwe Schetsen en Portretten. Vertaling H. Frijlink. Amsterdam: Frijlink, 1833. Twee delen.

5-6 Th. Huber, C. Spindler e.a., *Avondstonden aan Scherts en Vrolijkheid gewijd. Luimige vertellingen*. Amsterdam: Frijlink, 1832.

8-14 *Vertalen,' schreef de Literary Gazette...*: *The Literary Gazette and Journal of Belles Lettres Arts, Sciences, etc...* London, 18xx-1862. Citaat niet gevonden.

16 *Washington Irving*: (1783-1859). Amerikaans schrijver, was aanvankelijk in de handel werkzaam en vervulde later diplomatieke functies in Londen en Madrid. Hij reisde veel door Europa, een gebied dat hij sterk romantiseerde.

17 *Sketch Book: The Sketch Book of Geoffrey Crayon, gent*. (1820). In dit boek, dat als zijn belangrijkste werk wordt beschouwd, schetst Irving in verhalen en tekeningen een beeld van zijn jeugd in de Hudsonvallei in de staat New York.

37 *opdragt aan den beroemden schilder David Wilkie Esq.*: 'You may remember, that in the rambles we once took together about some of the old cities of Spain, particularly Toledo and Seville, we remarked a strong mixture of the Saracenic with the Gothic, remaining

from the time of the Moors; and were more than once struck with scenes and incidents in the streets, which reminded us of passages in the "Arabian Nights." You then urged me to write something that should illustrate those peculiarities, "something in the Haroun Alrasched style," that should have a dash of that Arabian spice which pervades everything in Spain. I call this to your mind to show you that you are, in some degree, responsible for the present work, in which I have given a few "Arabesque" sketches from the life, and tales founded on popular traditions, which were chiefly struck-off during a residence in one of the Morisco-Spanish places in the Peninsula.' (Washington Irving, *The Alhambra*. Ed. William T. Lenehan & Andrew B. Myers. Boston: Twayne, 1983: 325.)

David Wilkie esq.: David Wilkie (1785-1841). Schots schilder. Had aanvankelijk reel succes als portretschilder, maar legde zich later toe op genre-stukken. Op latere leeftijd hofschilder. Zijn werk had, ook buiten Engeland, veel invloed op tijdgenoten.

57-59 *dat schitterend panorama...*: In de vertaling van Frijlink luidt deze passage: 'Eindelijk hebben wij het terrasvormige dak bereikt, en kunnen eene poos uitrusten, terwijl wij een' blik werpen op het schitterende panorama van stad en land, van rotsgevaarte, groene vallei en vruchtbare vlakte, van vesting, hoofdkerk, Moorsche torens, Gothische koepeldaken, vervallene puinhoopen en bloeijende lusthoven.' (Irving 1833: 54)

61 *Chateaubriands verhaal*: Francois-René, *vicomte* de Chateaubriand (1768-1848). Frans schrijver en staatsman. Het door Drost genoemde *Les Aventures du demier Abencérage*, geïnspireerd op een in Spanje beleefde romance, werd voor het eerst gepubliceerd in deel 16 (p. 165-231) van Chateaubriands *Oeuvres Complètes* (31 dln., 1826-1831). In 1826 verscheen er ook een Nederlandse vertaling: F.A. de Chateaubriand, *De lotgevallen van den laatsten Abenceraag*. Uit het Fransch door Ch. Meerts. Amsterdam: A.J. van Tetroode, 1826.

66 *Florians Gonzalve de Cordoue*: Florian, *Gonzalve de Cordoue, ou Grenade Reconquise*. Paris: Briand, 1810.

Jean-Pierre Claris de Florian (1755-1794). Frans schrijver.

67-70 *Gij zult hem vinden, op het balkon...*: 'Een mijner lievelingsplekjes is het balkon, aan het middelste venster van de *Zaal der Gezanten*, in den hoogen *Toren van Comares*. [...] De zon wierp, toen zij achter het purperen *Alhama-gebergte* nederzonk, nog eenen stroom van licht over de *Darro-vallei...*' (Irving 1833: 62)

70 *de heerschappij der Mohamedanen in Spanje*: verwijzing naar het vijfde hoofdstuk, 'Herinneringen aan de heerschappij der Mohammedanen in Spanje', p. 62-68.

73-74 *De schrijver acht het vervolgens tijd...*: 'Het wordt tijd, dat ik den Lezer eenig denkbeeld van mijne huisselijke inrigting in deze zonderlinge woonplaats geef.' (Irving 1833: 69)

92 *gubernador*. gouverneur.

98-99 *Wandelaars-Oogst en Reiszak: Wandelaarsoogst. Luimige schetsen en tafereelen* (1831) en *Mijn reiszak. Ontmoetingen, tooneelen en lotgevallen op togtjes door Holland en België* (1831), door G.H. Nagel.

99 *den luimigen auteur der Vier dagen op reis*: niet gevonden.

106 *Steenbergen van Goor*. Jan Willem Jacobus Steenbergen van Goor (1778- 1856) anvankelijk jurist, later boekhandelaar en uitgever te Groningen. Vertaalde toneelteksten, romans en reisbeschrijvingen, en voorzag deze van nuttige inleidingen en/ of annotaties. Om een indruk te krijgen van zijn enorme productie: in zeven jaar tijd vertaalde hij 49 boeken!

176 *Th. Huber*. Ludwig Ferdinand Huber (1764-1804). Duitse schrijver en journalist; naam gepubliceerde geschriften (o.a. drie delen 'verhalen', 1801-1802) zijn voor het grootste deel het werk van zijn vrouw Maria Therese Huber (1764-1829) die ook verantwoordelijk was voor de uitgave van zijn *Sämtliche Werke seit dem Jahre 1802, nebst seiner Biographie* (4 dln., 1806-1819). Maria Huber was één van de eerste vrouwelijke journalisten in Duitsland, sinds 1807 medewerkster aan en van 1817 tot 1823 hoofdredactrice van het *Morgenblatt für gebildete Stande*. Zij schreef ongeveer zestig romans en verhalen, die tot 1804 onder de naam van haar man verschenen.

182 *Oosterhuis*: Haatje P(i)eters Oosterhuis (ca. 1784-1854) Tot 1815 in Groningen, daarna te Amsterdam werkzaam als tekenaar en landschaps-, portret- en genre-schild.

187 *Nieuwhof*: Walraad Nieuwhoff (ca. 1790-1837). Leerling van P. Velijn vanaf 1814 werkzaam te Amsterdam. Schilderde portretten in miniatuur, etste en graveerde; vooral landschappen en gezichten op de Rijn.

4.7 Losse bladen uit het groote levensboek

1-3 C.P.E. RObidé Van der Aa: *Losse bladen uit het groote levensboek. Lektuur voor Nederlandsche vrouwen en meisjes. Eerste deel*. Amsterdam: G.J.A. Beijerinck 1833.

8 *simplex munditiis*: schoon door eenvoud.

13-14 De oorspronkelijke tekst luidt: 'Is het niet ieder gegeven de hooge vlugt der Adelaren te bereiken, ook de Zwaluwen zweven niet doelloos in lagere kringen langs de bloemrijke oevers der ruischende beekjes.' (Robidé van der Aa 1833: XXX*VIII)

16 *rari quippe boni*: zeldzame want goede.

18-19 De oorspronkelijke tekst luidt: 'Uit dat groote LEVENSBOEK heb ik eenige losse, niet tot elkander in verband staande, bladen verzameld, en bied dezelve bij mijner Vrouwelijke Landgenooten aan. Waarom deze bladen juist uitsluiting de lotgevallen van eene kunne bevatten, tot welke de Schrijver niet behoort, zal niemand verwondering baren, die hem kent; die weet, hoe hij van zijne jeugd af het gezelschap van beschaafd vrouwen altijd heeft gezocht, en die van hem de meermalen geuite betuiging heeft dat hij de vorming van zijn hart aan voortreffelijke Vrouwen heeft dank te weten.' (Robidé van der Aa 1833: *V)

21 *drangredenen*: De oorspronkelijke tekst luidt: 'De wensch eener achtenswaardige vrouw, dat weldra de tijd mogt aanbreken, *dat het in ons Vaderland niet langer tot de zeldzaamheden behoorde, dat het Mannelijke Geslacht voor Vrouwen schreef*, was mede eene drangrede totde uitgave van dit werk.' (Robidé van der Aa 1833: *VI)

32-33 *De Heer Van der Aa oordeelt verder, op eenen tamelijk hoogen toon, over de romantische school*: 'Zij echter, welker smaak door de voortbrengselen van buitenlandsche persen verwend is, nemen deze bladen niet in handen; zij zouden er te vergeefs voedsel voor hare overspannene verbeelding in zoeken. Dit boek bevat toch geene gedrogtelijke *Voorstellingen van een niet te ontwijken noodlot*; geene afgrijzen verwekkende *Nachtstukken*; geene *Romantieke of* Fantastieke Tafereelen, maar verplaatst ons in het dagelijksche leven, gelijk het is; niet zoo als de ontstelde hersenen van baardelooze Filozofen of het wijze Godsbestuur loochenende Schrijvers het in dezen tijd afmalen. Wie dan zijne togtgenooten op den weg naar beter Vaderland, niet met het bloote oog, maar alleen door kunstglazen verlangt te beschouwen, zie deze bladeren niet in; zij zijn voor haar of hem niet geschreven. Haar of hem? Wel ja, mijne lieve Lezeressen! Want ofschoon dezelve bijzonder voor u bestemd zijn, uwe Mans, Zonen of Broeders mogen ze ook wel lezen, ten einde daarin nieuwe bewijzen te vinden voor de niet te wedersprekene stelling, dat *zonder Vrouwen deze aarde eene onbewoonbare woestenij zijn zoude*.' (Robidé van der Aa 1833: *VI-*VII)

37 *zijnen eigenen weg*: 'Op deze gewetensvraag [nl. tot welke school van Romanschrijvers hij behoort] aarzelt hij [nl. Robidé van der Aa] niet rondborstig te antwoorden, dat hij geen *partijganger in het Letterkundige* is; dat zijne verhalen *Archëologisch, Idëologisch, Pedagogisch, Mystagogisch*, noch *Mythologisch* zijn; dat hij niemands soort of trant van schrijven heeft getracht na te volgen, maar zeer ouderwets zijnen eigenen weg bewandelt.' (Robidé van der Aa 1833: *VII)

49 'Mina, het meisje uit het Eikendal. Een fragment.' Van der Aa 1833: 1-14.

53-54 *sinds de later zoo verstandige Feith een ongelukkig voorbeeld gegeven had*: zoals aangegeven bij tekst 2, r. 31 kan Feiths literaire ontwikkeling in twee fasen worden onderverdeeld. Feith werd sterk beïnvloed door buitenlandse literaire voorbeelden. Young, Ossian en vooral Klopstock, met wie hij in 1781 persoonlijk zou kennismaken. Hij voelde zich aangetrokken tot het 'sentimentele': een literatuur waarin de gebeurtenissen ondergeschikt worden gemaakt aan het gevoel of de gewaarwordingen. Het duidelijkst uit deze belangstelling zich in Feiths werk in de sentimentele verhalen *Julia* (1783) en *Ferdinand en Constantia* (1785). Hierin staat zijn verlangen naar het hiernamaals centraal, 'een diep en allesbeheersend heimwee naar de eeuwige zaligheid' (Knuvelder [z.j.]: 233). 'Alles wat het heimwee naar het eeuwige wekt, - en daarmede de sentimentaliteit -, zoekt en waardeert hij: de eenzaamheid, de natuur, de nacht, de grafkelder. Met name de liefde, in haar zuiverste en meest gewijde stemming. Maar dan moet deze liefde ook haar extatisch karakter handhaven; daarom vlucht hij in de ongereptheid van de zuivere natuur. Natuur en eenzaamheid richten de gedachte op het goddelijke en eeuwige.' (Knuvelder [z.j.]: 233) Na het mislukken van zijn politieke carrière in 1787 en na een toenemende kritiek op het sentimentele element in zijn werk, keert Feith zich steeds meer van de wereld af. Knuvelder ziet het leerdicht *Het graf* (1792) als de duidelijkste manifestatie van deze houding. Met 'ongelukkig voorbeeld' verwijst Drost waarschijnlijk naar verhalen als *Julia* en *Ferdinand en Constantia*: verhalen uit de eerste fase, voordat Feith 'verstandig werd'. Uit deze opmerking komen we iets te weten over Drosts eigen voorkeur voor beschouwelijke, van de wereld afgekeerde en op het

hogere gerichte literatuur boven wild-sentimentele teksten. Cf. ook zijn opmerking over de Duitse *Ahnungen en Vorgefühle* in zijn bespreking van *De Pleegzoon*.

56 *toorts van den nacht*: 'Donkere wolken dekten de toorts van den nacht met haren valen sluijer.' (Robidé van der Aa 1833: 4)

57 *nachtlamp der aarde*: niet gevonden.

sit vernia verbo: moge er vergeving zijn voor dit woord.

61-65 In zijn Samenvattingen blijft Drost vaak dicht bij de oorspronkelijke tekst. Hier geeft hij dat aan met cursiveringen: 'Mijn zoon was een regt goede jongen, maar niet vrij van jaloerschheid...' (Robidé van der Aa 1833: 11), 'in eenen brief [...] schreef hij mij dat hij, zich verbeeldende dat MINA een' ander' aan hem voortrok, daarover woorden met haar gekregen had; [...] dat hij haar toen gedreigd had, soldaat te worden, en dat zij hem in drift had geantwoord, dat hij zulks om haar niet behoefde te laten.' (Robidé van der Aa 1833: 12), 'Sinds dien tijd is zij *stom*, en zijn hare geestvermogens bovendien kennelijk *gekrenkt*.' (Robidé van der Aa 1833: 13)

64 *sappeur*: soldaat die belast is met de aanleg van 'sappen' (loopgraven).

68-69 *Navolgen is geen nabootsen, dit onderscheid schijnt de Heer van der Aa niet te begrijpen*: In zijn voorrede schrijft Van der Aa: 'Zonder iets af te dingen op de waardij der voortbrengselen, die, in navolging van beroemde buitenlandse Romanschrijvers, in ons Vaderland reeds zijn opgesteld en uitgegeven, mag men de vrijheid nemen te beweren, dat *navolgen* altijd *navolgen* blijft, en dat het niet onverdienstelijk is te achten, eene proeve te nemen, hoe ver men kan komen, als men geheel op eigene wieken drijft.' (Robidé van der Aa 1833: *VIII)

78 *bladz. 13*: Drost heeft bij het hiernavolgende citaat alleen de interpunctie en de cursivering van directe rede, indirecte rede en vrije indirecte rede niets precies overgenomen. De uitroeptekens en '(weinig in den soldaten toon)', zijn commentaar van Drost.

87 *die theatrale kus op het voorhoofd*: 'MINA had blijkbaar met eenige belangstelling naar het verhaal der oude geluisterd; zij kuste haar op het voorhoofd, en veegde de tranen af, die langs de eerwaardige kaken der ongelukkige moeder biggelden.' (Robidé van der Aa 1833: 14)

90 'Hillegonda van Batensteijn'. Robidé van der Aa 1833: 15-50.

96 *Marchese*: markiezin.

98 *Amsterdamsche kopieermachine*: 'deze trouwe Amsterdamsche kopijeermachine' is de aanduiding van 'den ouden eerlijken Berghart, haars vaders Boekhouder'. (Robidé van der Aa 1833: 38)

100-101 *het land waar de citroenen bloeijen*: eerste regel uit het lied van Mignon uit Johann Wolfgang Goethe, *Wilhelm Meisters Lehrjahre*. Derde boek, eerste hoofdstuk. Aanduiding voor Italië.

107 'Minette Gantois, of Trouw tot in den dood'. Robidé van der Aa 1833: 51-93.

109-110 *(de L(eid?)sche dames schijnen ten dien tijde, blijkens bladz. 54, met poederkwast en scheennes gekapt te zijn.)*: 'terwijl papa GANTOIS met den poederkwast en het scheermes zijne gewone ochtendwandeling door de straten zijner woonplaats deed...' Deze

mededeling is inderdaad een beetje moeilijk te rijmen met het woord ‘dameskapper’, maar het is natuurlijk niet ondenkbaar dat de heer Gantois 's ochtends voor het openen van zijn winkel eerst de stad rondging om een aantal mannelijke klanten te scheren.

113 *Reudler ondertusschen was papa te slim geweest*: ‘... alleen REUDLER was papa te slim geweest...’ (Robidé van der Aa 1833: 65)

115-117 De oorspronkelijke tekst luidt:

‘REUDLER. Hoe denkt Uwe Genade over een geheim huwelijk?

RHODE. Het stuit mij tegen de borst; doch als MINETTE is over te halen, stem ik er in toe; ook daarin zal de Belgische geestelijkheid geen been vinden.

REUDLER. In het Katholijke *België* zoude dat zwarigheid kunnen ontmoeten; doch het Protestantsche *Duitschland* is even genegen, om een paar minnende harten te vereenigen.’ (Robidé van der Aa 1833: 68)

124-135 Citaat p. 73; cursivering van Drost.

137-139 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘Hoe hadden weinige jaren al die bekoorlijkheden weggevaagd, en haar in een toonbeeld herschapen van die wrekende geregtigheid Gods, die niet mist de kinderen te straffen, die vergeten, wat zij hunne ouders verschuldigd zijn!’ (Robidé van der Aa 1833: 75)

144 *zijn' eerwaardigen vriend*: Robidé van der Aa 1833: 94.

158 ‘Truitje, of: Die sta, zie toe niet te vallen.’ Robidé van der Aa 1833: 95-114.

159-160 *Mijn gedrag verwonderde mij zelven...*: Robidé van der Aa 1833: 99.

163-171 Citaat Robidé van der Aa 1833: 98. De oorspronkelijke tekst is bijna letterlijk overgenomen, alleen moet r. 169-170 gelezen worden: ‘... in den Foeliedwarsstraat, No. 13, in den kelder, naast BRAM den kruijer’. Cursiveringen van Drost.

173 *Marken*: De Amsterdamse stadswijk Marken bestaat niet meer. Op deze plaats ligt nu de toegangsweg tot de IJtunnel. In de negentiende eeuw waren, als gevolg van overbevolking, de woontoestanden in Marken mensonterend. Vanaf 1926 werd de wijk grondig gesaneerd; voor de bewoners werden in de Transvaalbuurt nieuwe huizen gebouwd.

178 *den schrijver van Waverley*: Sir Walter Scott. Zie aantekeningen bij tekst 4, r. 172. Vissink (1922: 44) schrijft dat Scott een voorkeur lijkt te hebben gehad voor soldaten, rondzwervende muzikanten, bedelaars en zigeuners, tovenaars, waarzegsters en andere ‘characters of lower rank’. Dat Scott voor zulke elementen uit de onderste lagen van de maatschappij vaak een belangrijke plaats in zijn romans inruimde, brengt hij in verband met Scotts streven om niet door beschrijvingen, maar door directe uitbeelding het karakter van een bepaald tijdperk zichtbaar te maken. ‘Whereas civilization tends to modify and lessen the peculiarities and characteristics of the different classes of society, lack of culture makes the lowest classes most conservative in retaining such. In their ranks, too, we may expect to find a truer expression of social and religious opinions, and in this respect Scott's novels are indeed democratic.’ (Vissink 1922: 45)

179-182 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘Die menigvuldige kruiwagens, stalletjes en draagbare winkels, welke men hier aantreft, waar het vuur gedurig brandt, de stookolie die onophoudelijk knettert, en de panharing en platvisch, op onderscheidene wijzen toebereid, der bevolking dezer buurt tot voeding en versnapering verstrekt; waar de

gekookte aardappels naast den gebraden' appel rookt; de taankleurige stokvisch de stomende lever en long, de druipende bietwortel en de tot kluifjes gehakte ossenpooten de lekkerbekken van dit kwartier doen watertanden; dit alles heeft zoo iets iegenaardigs, dat het de pen eenen WALTER SCOTT waardig zoude zijn, hiervan een tafereel te schetsen.' (Robidé van der Aa 1833: 100)

190-191 *D'un pinceau delicat, l'artifice agréable, / Du plus affreux objet fait un objet aimable*: 'Met een fijn penseel, een aangename kunstgreep / kun je van het lelijkste onderwerp een lieflijk onderwerp maken'. Boileau, *Ars Poetique* (1674), Chant III.

194 *expositie*: beschrijving.

200 *Schiller*. Johann Christoph Friedrich (vanaf 1802: *von*) Schiller (1759-1805) Duits dichter en filosoof. Drost citeert hier uit het begin van het opstel 'Gedanken über den Gebrauch des Gemeinen und Niedrigen in der Kunst'. Dit opstel verscheen voor het eerst het vierde deel van de verzameling *Kleine Prozaische Schriften* (Leipzig: Crusius 1802). Waarschijnlijk heeft Drost deze editie geraadpleegd. Hieronder wordt geciteerd naar Friedrich von Schiller: *Sämmtliche Werke. Vollständige Ausgabe in einem Bande*. Haag: Gebr. Hartmann 1830 p. 1308-1310: 'Ein gemeiner Kopf wifd den edelsten Stoff durch eine gemeine Behandlung verunehren; ein grosser Kopf und ein edler Geist hingegen wird selbst das Gemeine zu adeln wissen, und zwar dadurch, dass er es an etwas Geistiges anknüpft und eine grosse Seite daran entdeckt.'

204 *de smerige bevolking van die smerige buurt*: de oorspronkelijke tekst luidt: 'en de smerige bevolking van deze smenge buurt woelt en dwarlt zoo door elkander, dat men al te voorzigttg zijnen loop moet irigten, om niet in aanraking te komen met een dezer walgelijke toonbeelden van de ellende, iedere groote stad onafscheidelijk eigen.' (Robidé van der Aa 1833: 100)

205-206 *dat hij Minette naar een' schoolmeester bragt, om Bilderdijks Dionys van 't dorp af te schrijven*: in dit gedicht schildert Bilderdijk het Portret van een 'schoolvoogd, voor wiens plak de boersche schooljeugd beeft' (Robidé van der Aa 1833: 62). Van der Aa grijpt het betreden van een klaslokaal aan om dit gedicht in zijn verhaal te incorporeren.

Willem Bilderdijk (1756-1831). Veelzijdig dichter, geleerde en grafish kunstenaar. Werd aan het begin van de negentiende eeuw algemeen als de grootste dichter uit de Nederlandse geschiedenis beschouwd.

208-209 *de Heer van Heemskerk*: niet gevonden.

211 *Boileau*: Nicolas Boileau-Despréaux (1636-1711). Frans schrijver

Regnier: Mathurin Régnier (1573-1613). Frans dichter en geestelijke, werd in 1609 kanunnik van Chartres.

213-214 *Heureux si ses discours craints du chaste lecteur / Ne se sentoient des lieux que frequentoit l'auteur*. 'Gelukkig als zijn onverbloemde taal bij de brave lezer / niet het vermoeden wekt van de plaatsen die de auteur regelmatig bezoekt.' Citaat niet gevonden.

219 *voor het oog des hemels*: De oorspronkelijke tekst luidt: 'Zij is voor het oog des Hemels mijne vrouw geworden, vóór mijn vertrek naar Frankrijk...' (Robidé van der Aa 1833: 111)

220 *garde d'honneur.* erewacht.

221 *meer beklaagde dan beknorde*: Robidé van der Aa 1833: 106.

224 *gelijk vrouw Snip zich vrij onkiesch (!) uitdrukte...*: 'moest ik haar vergezellen, om, zoo als zij zich vrij onkiesch uitdrukte, het manvolk naar hare kraam te lokken.' (Robidé van der Aa 1833: 106)

226-227 *een slagtoffer dier ziekte...*: 'ik had toch reeds spoedig ontdekt, hoe ook hij het slagtoffer was dier ziekte, die daar, waar zij niet tot de erfzonde behoort, gewoonlijk uit zielskwelling ontstaat.' (Robidé van der Aa 1833: 112)

230 *het juweeltje van Tollens:* 'Aan een gevallen meisje'. Gevonden in: H. Tollens, Cz., *Gezamenlijke Dichtwerken*. Deel I: *Gedichten*. Den Haag: Immerzeel, 1808. Eerste deel, p. 171-177. Het 'gevallen meisje' uit de titel van dit gedicht maakt precies die emotionele ontwikkeling door, welke Drost bij Van der Aa's Truitje miste. Bij Tollens wordt het meisje aangespoord om haar eigen schande en vernedering te bewenen en haar verleider te haten:

> Hem strekke 's hemels wraak ten straf,
> U sleep' ras de smart naar 't graf:
> Leg er 't moede hoofd te rusten:
> Waartoe zou u 't leven lusten?
> Al uw rijkdom was uwe eer...
> Wat toch heeft een meisje meer.
> (Tollens [z.j.]: p. 175)

Maar er gloort hoop: weldra zal haar kind geboren worden en het moederschap zal haar nieuwe kracht geven om haar lot te dragen, troost, vreugde en eerherstel.

Hendrik Franciscus Tollens (1780-1856). Gevierd dichter van godsvruchtige, vaderlandslievende en huiselijke poëzie, woonachtig te Rotterdam; van beroep verfhandelaar.

234 *quod numquam satis dicitur*. wat nooit genoeg gezegd kan worden.

236-238 *als de voortreffelijke Engelsche geneesheer in zijn verhaal: Schuld en wroeging, voor eenige maanden door de Iris uit BLACKWOODS magazine of de revue Brittanique overgenomen*: 'Dagboek van een Geneesheer. No 10: Schuld en wroeging.' In: *Iris. Bloemlezing uit buitenlandsche tijdschriften* 4 (1833), 3, p. 1-84.

Het tijdschrift *Iris* werd in 1830 opgericht door uitgever G. Vervloet uit Den Haag. Kruseman: 'Het zou zijn een bloemlezing uit buitenlandsche tijdschriften en toonde zich van den aanvang af vrij gelukkig in zijn keus. Met niet weinig ophef in allerlei dagbladen aangekondigd, vond het reeds dadelijk een vrij gunstig debiet bij leesgezelschappen, vooral ook om de bij oude van dagen [die van 1886, IG] nog welbekende bladen uit het *Dagboek van een Geneesheer*, die telken maand met verlangen werden te gemoet gezien.' (Kruseman 1886: 37)

Het verhaal van de 'geneesheer' dat hier bedoeld is, vertoont een sterke overeenkomst met dat van Van der Aa's 'Truitje', maar is veel moralistischer van toon:

'Het laagste, het verachtelijkste wezen, een diepgezonken meisje, het uitvaagsel der maatschappij zal het onderwerp, niet de heldin van dit verhaal zijn. Lezer, gij zult immers niet verlangen, dat mijne pen, u ter uitspanning, glans en kleur schenke aan die levenlooze, koude droombeelden, welke de romanschrijvers een held en eene heldin

noemen. Uit het geschiedboek mijns levens, ligt ik hier en daar enkele bladen, volmaakt in den staat, waarin zij zich voordoen: verflenst, bemorst, gescheurd, doorweekt van tranen, somwijlen van bloed. Moge deze voorstelling mijner herinneringen en mijner indrukken het hart bewegen! Ik zal al zeggen, wat ik gevoeld en wat ik gezien heb; zelfs zal ik niet terugtreden voor den blaam van deernis te toonen ook dáár, waar men 't, als ongepast of verkeerd geplaatst, zou willen afkeuren.

Arm kind, zwakke vrouw, zoo wreed gestraft, eenige traanen zullen uwe nagedachtenis gewijd zijn!

Men stelle zich, zoo 't mogelijk is, eene diepere ellende, een smadelijker offer voor. Men heeft het reeds moeten raden; ik wil hier spreken van eene vrouw, waarvan de enkele vermelding, bij alle andere vrouwen, geen medelijden, maar toorn, afschuw en walging wekt, uit de edelste en zuiverste beginselen voortspruitende.' (*Iris* 1833: 1-2)

Interessant is verder wat de 'geneesheer' opmerkt over vergaand realisme in beschrijvingen: Veelbeduidend, en het penseel van een' schilder overwaardig, was het tooneel dat zich aan mij voordeed; maar ik zou de persoonen, die er een werkzaam deel aan hadden, hier met durven voorstellen of hen laten spreken en handelen, of hunne walgelijke gebaren schetsen.' (*Iris* 1833: 19)

239 *Michel Raymond*: Michel Raymond was het pseudoniem, samengesteld uit twee voornamen, waaronder drie redacteurs van *Le Figaro*: Raymond Brucker, Michel Masson en Léon Gozlan, verschillende romans hebben gepubliceerd. De twee eerstgenoemden waren verantwoordelijk voor *Macon. Moeurs populaires* (4 dln., 1828); Brucker en Gozlan publiceerden samen de *Intimes* (1830) en Masson in zijn eentje nog *Lapidaire* (1831).

'Le Puritain de Seine et Mame': niet gevonden.

240 *moralische Nutz*: morele les, zedelijk belang.

245 *liederlijk*: Robidé van der Aa 1833: 109.

255 *Kindermorderin van Schiller*, dit gedicht is de klacht van een gevallen vrouw die uit wanhoop haar kind heeft vermoord en nu op het punt staat de doodstraf te ondergaan:

> Weh! vom Arm des falschen Mann's umwunden
> Schlief Luisens Tugend ein. [...]
> Trauet nicht den Rosen eurer Jugend,
> Trauet, Schwestern, Männerschwüren nie!
> Schönheit war die Falle meiner Tugend,
> Auf der Richtstatt hier verfluch' ich sie! -
> Zähren? Zähren in des Würgers Blieken?
> Schnell die Binde an mein Angesicht! -
> Henker! kannst du keine Lilje knicken?
> Bleicher Hencker, zittre nicht!

Uit: Schiller: *Sämmtliche Werke. Vollständige Ausgabe in einem Bande*. Haag: Gebr. Hartmann, 1830, deel 1, p. 17.

257-258 *in de* SARA HOUTTUIN *van onzen hoogstverdienstelijken landgenoot A Loosjes Pz.*: Adriaan Loosjes, Pzn. (1761-1818). Uitgever, boekhandelaar en schrijver te Haarlem! Bij zijn eigen uitgeverij publiceerde Loosjes in 1804-1805 drie delen *Zedelijke verhalen*. Drost citeert naar de tweede druk (1815), p. 57-58. In zijn voorbericht schrijft Loosjes:

‘Mogen intusschen deze Verhaalen strekken tot aankweeking van Deugd en goede Zeden en ter inboezeming van eenen wezenlijken afkeer van een slordig en zedeloos gedrag, en daardoor die Beschaafdheid bevorderd worden, welke zo zeer met den Christelijken Godsdienst in verband staat, dan zal ik mij nimmer de aangenaame oogenblikken beklagen, die ik aan het vervaardigen van dezelve beleefd heb; dan zal ik altijd met genoegen terugzien op eenen arbeid, waardoor ik gepoogd heb, mijne medeburgers nuttig te zijn, door hun, zo veel mijne kragten toelieten, in te drukken, dat reeds op Aarde Godsdienst Deugd en Geluk elkander als Hartsvriendinnen beminnen en omhelzen, bestraald door den hemelschen glansch der Waarheid, die haar door den heiligen gordel der Goddelijke orde, omstrengeld met het bevallig gebloemte der Vreugde, als onscheidbaare Zusters verbindt.’ (ed. 1804, p. *III)

267 *tirade*: ‘Thans leeft TRUITJE alleen voor haren zoon, in wien grootmama met genoegen het beeld van haren EDUARD ziet herleven; dikwijls bezoeken zij te zamen diens graf, betreuren zijnen vroegen dood, en troosten zich met de hoop des wederziens in eene wereld, zonder moeite en verdriet.’ (Robidé van der Aa 1833: 114).

Tirade: (veelal theatraal of retorisch uitgesproken en omslachtig) geheel van woorden, dat op het eerste gehoor indrukwekkend is, doch bij nadere ontleding zonder veel inhoud blijkt te zijn; vaak weer te geven door: ‘holle frase(-n), bombastische uiting, grote woorden’ (*WNT* deel XVII, eerste stuk, kol. 206, ‘tirade’ 1).

276 ‘Kunegonda Emerentia Dutellier, of: De stiefmoeder, gelijk er meer zijn.’ Robidé van der Aa 1833: 115-146.

277-278 *wier dood en verderf hij [...] dronk*:‘“Dood en verderf,” zeide hij, met rollende ogen het glas in de hoogte heffende, *dood en verderf aan alle stiefmoeders*! (Robidé van der Aa 1833: 115)

278 *table d'hôte*: stamtafel.

Kleef: Kleve, tot 1935 Cleve. Stad in het Duitse Nordrhein-Westfalen.

286 *afschrik van den inktpot*: ‘gij kent mijn zwak, *Onno*! ik heb een' afschrik van den inktpot; en hoe veel eerbied mijne maag heeft voor een kostelijk ganzengebraad, de vederen van den Kapitolijnschen wachter laat ik gaarne aan de pennelikkers door instinct of behoefte over.’ (Robidé van der Aa 1833: 127)

289 ‘Tjitske, of: Die God bewaart, is wel bewaard.’ Robidé van der Aa 1833: 147-172.

290 *een onzer medearbeiders*: bewuste mystificatie: de ‘medewerker’ is Drost zelf (zie inleiding, paragraaf 1.4). Het begrip ‘Apologiën der Voorzienigheid’ kwam voor in zijn recensie van *De Pleegzoon* (zie tekst 4, r. 112).

298 *Pelagiaan*: aanhanger van het Pelagianisme: de leer, in eerste instantie ontwikkeld door Pelagius en Caelestius, die inhoudt dat de mens vrij van erfzonde wordt geboren en dat er in zijn schepping reeds zo veel genade meegegeven is, dat hij niet alleen met zijn vrije wil kan kiezen tussen het goede en het kwade, maar ook de kracht heeft om het goede te kiezen.

299-300 *rein en schuldeloos als het eerste menschenpaar voor den val*: citaat Robidé van der Aa 1833: 152.

301-302 *De beschrijving van Tjitske wordt voor deze Losse Bladen wel wat los!*: Als des zondags het lange gebloemde jak hare schoone leest omsloot; een zwart gazen doekje den

golvenden boezem aan het begeerig oog onttrok, en de gestreepte balsamienen rok, door de zeewinden geholpen, schoone vormen verried, dan waren de oogen van oud en jong op TJITSKE gevestigd; en was zij te schuldeloos, om van haar te kunnen zingen, als eene

> ‘Wier lach de grijsheid zelve, in 't steil gebergt' geweken,
> In 't midden van 't gebied, in lusten weet te ontsteken.’

het is niettemin waar, dat menige boerenknaap in de kerk van achter zijnen hoed naar TJITSKE gluurde, als zij haar vroom gebed ten Hemel zond.‘ (Robidé van der Aa 1833: 154-155). Volgens een noot van Van der Aa is het citaat afkomstig uit Bilderdijks ‘Treurzang van Ibn Doreid’.

303 ‘Klaartje, of: De 13de dag der maand’. Robidé van der Aa 1833: 173-211.

307-310 *een oud Doctoor / Die pillen voor den dood verkocht...*: motto boven Hoofdstuk II van ‘Klaartje enz.’ Ontleend aan: Willem Bilderdijk, ‘De Waarheid en Esopus’. In: W. Bilderdijk, *Mengelpoëzij, bevattende vertellingen en romances*, p. 93-105. Citaat p. 93.

312-337 Citaat Robidé van der Aa 1833: 177-179.

343-344 *(blz. 205 wordt teregt gezegd, dat hij in een gekkenhuis behoort)*: ‘“In een gekkenhuis behoort gij,” zeide de verontwaardigde vader; “het wordt tijd, dat ik u daar eene plaats laat bereiden.”’ (Robidé van der Aa 1833: 205)

346-347 *er valt van het lieve kind weinig te zeggen*: ‘Er valt echter weinig van het lieve kind te zeggen, dan dat zij groote blaauwe oogen had, die de spiegel waren van haar gevoelvol hart...’ (Robidé van der Aa 1833: 81)

348-349 *haar vast karakter wordt bewezen uit de weigering, om de Kostdiscipelen te reinigen*: ‘bovendien was KLAARTJE groot genoeg, om moeders post te vervullen, en voor de huishouding en het reinigen zijner kostdiscipelen te zorgen.

Daar KLAARTJE echter, met eene haar eigene vastheid van karakter, ronduit verklaard had, dat het laatste gedeelte der moederlijke taak voor een meisje harer jaren niet voegde, had de Rector zich genoodzaakt gezien, met dezen post zijne keukenmeid te begunstigen.’ (Robidé van der Aa 1833: 182)

Kostdiscipelen: leerlingen die ‘in de kost zijn’, d.w.z. inwonen, vgl. ‘kostganger’ (*WNT* deel VII-2, kol. 5777-5779).

355-356 *In een tijdschrift, hetwelk een' man als den voortreffelijken Van Lennep opmerkzaam maakte...*: Drost verwijst hier naar zijn eigen bespreking van Van Lenneps *De Pleegzoon* in *De Vriend des Vaderlands* van augustus 1833. Voor de opmerking over de dialoog van de oude baker Geert: zie tekst 4, r. 158.

358 *Letteroefeningen*: het tijdschrift *De Vaderlandsche Letteroefeningen* werd opgericht in 1761 en gold in de negentiende eeuw als de nestor van de recensie-tijdschriften. J.W. Yntema was bijna veertig jaar lang zowel redacteur als uitgever. Het blad had veel invloed een machtspositie die volgens Kruseman (1886) eerst tot ‘overmoed’ en later tot ‘heerszucht’ leidde. Het tijdschrift maakte zich dan ook al hoe meer vijanden en voormalige medewerkers liepen over naar *De Recensent ook der Recensenten* (opgericht in 1806) en het *Algemeen Letterlievend Maandschrift* (opgericht in 1816). De *Letteroefeningen* en hun redacteur Yntema, kregen steeds meer kritiek te verduren en de naam van het tijdschrift gaf aanleiding tot spotnamen

als ‘letterdievend’, ‘leuterlievend’ en ‘lasteroefenend’. Toen in 1837 *De Gids* werd opgericht, kreeg dit zelfs als ondertitel *Nieuwe Vaderlandsche*

Letteroefeningen, waarmee de gedateerdheid van Yntema's tijdschrift in de ogen van het Jonge Holland ondubbelzinnig werd uitgedrukt. Toch zou het nog tot 1874 duren, voordat het tijdschrift, toen reeds onder een nieuwe redactie en bij een nieuwe uitgever, ter ziele ging.

men zie derzelver beoordeeling van den Pleegzoon: *Vaderlandsche letteroefeningen* 1833. Deel 1. Boekbeschouwingen, p. 572-580: 'Ten slotte komt ons gevoelen hierop neder, dat deze Roman, als onderhoudende *lectuur*, als voorbeeld in de kunst van het verhalen en *dialogiseren*, in een' schitterenden, somtijds luimigen en geestigen, elders hooggestemden stijl geschreven, en vol vernuft en vindingskracht, zijnen maker groote eer aandoet, en onze beste voortbrengselen in dien trant op zijde streeft. Maar vraagt men naar de waarheid, naar waarschijnlijkheid van karakters der daarin voorkomende historische personen, en der Natie zelve, zoo als zij toen was, dan heeft de Schrijver zich wel alle moeite gegeven, om het *costuum* van het begin der zeventiende Eeuw voor te stellen; maar het portret der Natie zelve is door hem niet getroffen, en aan haar voorkomen is bezwaarlijk regt gedaan.' (p. 579)

361-362 *credat Judaeus Apella!*: Laat de jood Apella het geloven! (Horatius, *Satirae* I, 5, 100)

372 *sens moral*: moraal.

372-379 Citaat Robidé van der Aa 1833: 210.

380 *het motto van dit hoofddeel*: Van der Aa geeft als bron van dit motto: 'Uit een Mopsje.' (Robidé van der Aa 1833: 207) Zie ook r. 459, hieronder.

387 *de opmerking van Walter Scott*: niet gevonden.

390 *Nunc vero venio ad gravissimam querelam*: nu kom ik toe aan de meest zwaarwegende klacht.

392 'Michaëla'. Robidé van der Aa 1833: 213-308.

396 *koperen muur*. 'Wreede hardvochtige bloedverwanten hebben tusschen haar en mij eenen koperen muur opgetrokken.' (Robidé van der Aa 1833: 231) Srezi's driemaandelijkse toelage vanuit Hongarije werd stopgezet; de koperen muur betekende dus 'geld'.

402 *Jezuiten bewondert men altijd...*: In de historische romans van Spindler (zie aantekeningen bij tekst 5, r. 14) en Van Lennep (zie aantekeningen bij 4) was voor de Jezuïet vaak een schurkenrol weggelegd. Vgl. het optreden van de Jezuïet Eugemo in *De Pleegzoon*.

404-406 De oorspronkelijke tekst luidt: 'Neen, ik moet de hand nog zegenen, die mij de wond toebragt, aan welke mijn hart jaren gebloed heeft; aan welke het zoo lang bloeden zal en bloeden moet, tot het tijdstip daar is, dat de koude hand des doods dat bloed zal doen stollen, en het, door strijd en lijden, uitgemergeld rif der grijzen Srezi's met de assche zijner Voorvaderen vereenigen.' (Robidé van der Aa 1833. 248)

420-422 *'k Schrijf niet voor die onnoosle maagd...*: citaat niet gevonden.

425-426 *een uitvoerig verhaal [...] hoe men zijn' achttienden geboortedag gevierd had*: Robidé van der Aa 1833: 221 e.v.

427 *vacatie*: vergoeding, verschuldigd voor een ambtelijke handeling.

445 *Cooper*. James Fenimore Cooper (1789-1851). Amerikaans romanschrijver, vooral bekend gebleven als de auteur van *The Last of the Mohicans* (1826). Van 1826 tot 1833 maakte hij een rondreis door Europa. Deze reis inspireerde hem onder meer tot het schrijven van de sociale roman *The Heidenmauer*, die in 1832 werd gepubliceerd. In hetzelfde jaar verschenen ook de Franse en de Duitse vertaling; de Nederlandse vertaling zou pas ml 1835, dus na Drosts dood verschijnen. *The Heidenmauer* speelt zich af in Duitsland, tijdens de Hervorming.

446-447 *iets hoog eenvoudigs en oorspronkelijks uit de Revue de Paris*...: 'De reeds met de eerkroon der grijsheid versierde, doch nog krachtvolle man had iets hoogst eenvoudigs en oorspronkelijks in zijne voordragt. 'Men vergelijkt gewoonlijk,' zeide hij, onder andere 'eenen Leeraar bij eenen herder, die de gemeente als zijne kudde geleidt. Dit beeld is niet gelukkig, mijne geliefden! de Leeraar behoort veeleer de trouwe in zijnen werkkring onvermoeide hond te zijn, die de kudde geleidt, verzamelt en op den regten weg brengt', enz. (Robidé van der Aa 1833:267).

Bij deze passage vermeldt Van der Aa in een noot: 'Eenige mijner lezers zullen zich herinneren, dat het groddenkbeeld dezer Rede ontleend is van een waardig Fransch Geestelijke. Vergel. *Revue de Paris*, Tom. V.' (Robidé van der Aa 1833: 267)

452-453 *Vader Kamphuyzen*: Dirck Raphaëlsz. Camphuysen (1586-1627). Arminiaans predikant en dichter van poëzie met een sterk religieuze inslag.

455-456 Het volledige motto (Robidé van der Aa 1833: 214) luidt:

> ''t Omhang van Peerl of Goudt, is geen Cieraat der Vrouwen,
> Rampsalig, ijdel, dwaas, zijn zij, die 't daer voor houwen,
> Maar zeedicheijt van Geest, verciert met Deugdes Lampen,
> Welck hun gemoed verlicht, in 's Werelts donckre dampen!
>
> D.R. KAMPHUYZEN'

459 *motto's*: In zyn voorrede schrijft Van der Aa over de motto's: 'Ten slotte dient hier gezegd te worden, dat de motto's dáár, waar de namen der vervaardigers er niet bij zijn opgegeven, op een paar uitzonderingen na, aan de Poëtische Portefeuille des Schrijvers zijn ontleend.' (p. *VIII)

463-464 *De gedurige keuze der opschriften uit Sophokles*: Robidé van der Aa 1833, Hoofdstuk I (p. 215), Hoofdstuk II (p. 225) en Hoofdstuk III (p. 260).

Sophokles (ca. 496 - ca. 405 voor Chr.). Grieks tragedie-Dichter.

470 *Davus sum non Oedipus*: spreekwoordelijke uitdrukking, ontleend aan Terentius' komedie *Andria* (vs. 194) Hierin moet een zoon trouwen met een meisje dat zijn vader voor hem heeft uitgezocht. Zoonlief heeft echter reeds een maîtresse die een kind van em verwacht. Als de vader de slaaf Davus om raad vraagt, antwoordt deze: 'Ik ben Davus met Oedipus', doelend op de slimheid van Oedipus, die de macht van de Sfinx wist te breken door antwoord te geven op het raadsel dat zij hem voorlegde.

473 *Deo gratias Amen!*: Gode zij dank, amen!

477 *einer gemütlichen Anschauung*: een aangename aanblik.

482 Van Effen; Justus van Effen (1684-1735). Nederlands letterkundige. Leider van de Hollandsche Spectator, een weekblad dat tussen 20 augustus 1731 en 8 april

1735 360 nummers beleefde. Van Effen zelf schreef hierin een groot aantal vertogen, hoofdzakelijk

op het terrein van godsdienst en kunst, naar het voorbeeld van Engelse spectatoriale tijdschriften als *The Tatler, The Spectator* en *The Guardian*; dat laatste blad had hij in 1723 ook in het Frans vertaald. Het bekendst bleven Van Effens burgerlijke novellen als 'Thysbuurs Os' (1732) en 'Kobus en Agnietje. Historie van een burgervryaedjie' (1733), korte satirische prozaschetsen waarin menselijke hebbelijkheden en onhebbelijkheden aan de kaak werden gesteld door een personage op te voeren dat van zo'n eigenschap de personificatie is. Deze schetsen werden in de volksmond aangeduid als 'Agnietjes'.

485-487 *wenn die Charactere blos so halb und halb etwa etwas vorstellen, im Ganzen aber nichts bedeuten*: Jean Paul, *Die unsichtbare Loge. Eine Lebensbeschreibung*. In: Jean Paul, *Werke*. Erster Band. München: Hanser, [z.j.], p. 7-469. Het citaat komt voor in het voorwoord bij de tweede druk, waarin Jean Paul onder meer ingaat op het verschil in karakteruitbeelding bij schrijvers uit de Goethe-tijd en bij de moderne romantici. De eersten, zegt Jean Paul, beschikten over een uitgebreide kennis en gebruikten die in hun werk zoals de schilder zijn kennis van de anatomie en de scheikunde gebruikt. In de huidige tijd worden er volgens Jean Paul niet meer zulke hoge eisen aan de schrijver gesteld: 'Menschenstudien vorzüglich werden ihnen von Kunstverständigen und Leihlesern willig erlassen, weil man dafür desto mehr un Romantischen von ihnen erwartet und fordert. Daher sind sogenannte Charaktere - wie etwa die vorkömmlichen bei Goethe, oder gar bei Shakespeare, ja wie nur bei Lessing - gerade das, wodurch sich die neueren Roman- und Drama-Dichter am wenigsten charakterisieren, sondern es ist ihnen genug - sobald nur sonst gehörige Romantik da ist - wenn die Charaktere bloß so halb und halb etwa etwas vorstellen, im ganzen aber nichts bedeuten. Ihre Charaktere oder Menschen-Abbilder sind gute Konditor- oder Zuckergebilde und fallen, wie alle Kandis- und Marzipanmänner, sehr unähnlich, ja unförmlich, aber desto süßer aus und zerlaufen mild auf der Zunge.' (Jean Paul [z.j.]: 17)

505 *Cela sent la déclamation*: dat zijn maar holle frasen.

512-515 *Ce style figuré dont on fait vanité...*: J.B. Poquelin de Moliere: *Le Misanthrope. Comédie en cinq actes* (1666). In: J.B. Poquelin de Moliere. Paris: Pierre Didot l'Aîné, 1799, p. 49-126. Citaat p. 66-67. In een moderne Nederlandse vertaling:

> 'Die overdrachtelijke stijl die u beoogt,
> Heeft niets met zuiverheid te maken, noch met waarheid;
> Dit is slechts woordenspel, niets dan gekunsteldheid,
> En allerminst de taal die de natuur ons ingeeft.'

Uit: Molière, *De misantroop*. Den Haag/Amsterdam: International Theatre & Film Book Shop/Het Nationale Toneel, 1990. Citaat p. 34, r. 385-388.

519 *die, welke in het Letterl. Maandsch. voor October geplaatst werd*: niet gevonden.

524-527 *Hier is het billijk eene fabel van Bilderdijk te herinneren; door de Letteroefeningen met minder regt, op [...] Van der Hoop toegepast*: 'Jammer slechts, dat zijne weinige vergelijkingen zich minder door juistheid dan door zonderlingheid kenmerken. [...] Wij dachten hier aan DELILLE, die zijn' plantenkenner een langgezocht gewas laat vinden, met hetzelfde gevoel, waarmede de minnaar zijn schoone in de armen klemt. De Heer VAN DER HOOP leze eens na, wat Vader

BILDERDIJK deswege in de *Aantekeningen* op het *Buitenleven* zegt; het zal hier niet zonder toepassing zijn, evenmin als de wijze, waarop

BILDERDIJK de vergelijking travesteert, door er de vreugd eener kat van te maken, die eene muis gevangen heeft.' (Uit: 'A. van der Hoop, Jr. - *Warschau*.' In: *Vaderlandsche Letteroefeningen*. Eerste stuk voor 1833: Boekbeschouwing, p. 116-124. Citaat p. 121.)

Het bedoelde gedicht 'Het Buitenleven' is opgenomen in deel VI van Bilderdijks *Dichtwerken*, en is een vertaling van een leerdicht van Delille. Bij de regels 'Neen, minder is de vreugd van de afgerechte kat, / Wanneer ze 't muisjens grijpt, daar ze op te loeren zat.' (p. 338) schrijft Bilderdijk in zijn aantekeningen:

'De Schrijver:

> "avec moins de tendresse
> l'amant voit, reconnoit, adore sa maïtresse".

Goede Hemel! De kinderlijke of wijsgeerige vreugd (ik durf niet bepalen hoe groot of kleen de afstand tusschen deze twee soorten zij?) van een liefhebber der Kruidkunde, die te vergelijken, die zijn heil, zijn hemel, zijn Al, in de armen stort! - Montesquieu zou zoo iets aan geene Oostersche Haremwacht hebben doen zeggen.

De achtenswaardige Dame, aan wie mijne Vertaling zijn bestaan grootendeels verschuldigd is, merkt op, dat mijne gelijkenis de zak echter te kort doet. Ik geloof het, maar het is hier, dat ik waarlijk zeggen mag, en het is voor de eerste maal van mijn leven: *fecit indignatum versum*. B.'

531-532 *l'intolerable métier de lire des épreuves*...: citaat niet gevonden.

532 *Nodier*. Charles Nodier (1780-1844). Frans schrijver. Door zijn onder meer door Scott en Goethe beïnvloede romans en verhalen vol spoken en vampiers, kwelgeesten en sympathieke boeven een typische vertegenwoordiger van de romantische school. Van groot belang voor deze richting was het feit dat hij vanaf 1824 de jonge Franse romantici onder wie Hugo, De Musset en De Vigny, in zijn salon bijeenbracht, hen aanmoedigde en met adviezen terzijde stond.

539 *Jelgerhuis*: Johannes Rienkszn. Jelgerhuis (1770-1836). Even succesvol toneelspeler als schilder te Amsterdam.

Velijn: Philippus Velijn (1787-1836). Eén van de meest gewaardeerde graveurs van zijn tijd.

4.8 Leyden ontzet in 1574

1-2 A. van der Hoop, Jr.: *Leyden ontzet, in 1574. Dichterlijk verhaal*. Amsterdam, 1833.

12 *niets meer*. cursivering van Drost.

21 *Het Ovidiaansche: excitat auditor studium laudataque virtus*: Publius Ovidius Naso (43 voor Chr.-18 na Chr.). Romeins dichter; belangrijkste wereken: *Ars Amatoria, Metamorphoses, Epistulae ex Ponto* en *Tristia*.

excitat auditor studium laudataque virtus [crescit, et immensum gloria calcar habet: 'Een toehoorder wekt ijver op en voortreffelijkheid neemt toe wanneer zij geprezen wordt en roem heeft (geeft) een immense aansporing' (*Epistulae ex Ponto* IV.2.35[/36].)

29-34 Drost verwijst hier naar verschillende regels uit de opdracht ‘Aan Zijne Majesteit, Den Koning der Nederlanden; Groot-Hertog van Luxemburg. Enz. enz. enz.’ (Van der Hoop 1833: *IX-*XIV).

> ‘Een woeste koorts verdwaalt in andre staten
> Der burgren zin, verhit hun woelig hoofd...’ (*Leyden Ontzet*, *XII)
> ‘Een zwijmelrook, uit d'afgrond opgeheveld...’ (*Leyden Ontzet*, *XII)
> ‘Een geest des kwaads omklemt met reuzige armen,
> Van Oost tot West, Europaas kindrental’ (*Leyden Ontzet*, *XII)
> ‘Die schets ô Vorst, hoe koud bij 't hevig zieden,
> En 't geestdriftvuur, dat mij het hart doet slaan,
> Durfde ik aan U, als dankbre hulde bieden...’ (*Leyden Ontzet*, *XIV)

39 *De geestdrift die zijn zangrig hart doorblaakt*: de strekking komt overeen met verschillende regels uit de opdracht, maar deze regel zelf komt er niet in voor.

43 *De eerste afdeling: Leyden ontzet* is opgebouwd uit drie afdelingen: ‘De Volharding’ (p. 1-37), ‘De Onzekerheid’ (p. 39-66) en ‘Het Ontzet’ (p. 67-86).

54-55 *Fistula dulce canit volucrem dum decepit auceps*: ‘lieflijk speelt de fluit als de vogelaar eropuit is om de vogel te verschalken’. Door A. Otto in zijn Die Sprichwörter der Römer (1890) bondig samengevat met: *‘d.h. traue dem Schmeichler nicht!’* Het citaat wordt door Dionysius toegeschreven aan Cato.

60 *gepast*: de spreuk volgt op de regels: ‘k Betrouw uw fulpen woorden niet, / Die niets dan ramp en jammer baren’. (Van der Hoop 1833: 5)

64 *grijze hairen en dito wenkbraauwen*: Van der Hoop 1833: passim; de schrijver gebruikt echter nergens het woordje ‘dito’.

97 Drost citeert hier de woorden van Magdalena Moons: ‘dit vreemd onthaal / Gepaard aan zulk een schampre taal, / Moest ik betalen met verachting’ (Van der Hoop 1833: 15).

103 *wufte feestlivrij*: Van der Hoop schrijft ‘wulpsche feestlivrij’.

105 *Marquis de Thouars*: George Anne Christiaan Willem Markies de Thouars (1807-1850). Lid van een verarmd adellijk Frans geslacht. Was van 1823-1826 page aan het hof van Willem I. Ging eind 1830 in het leger, waaruit hij in 1836 ontslagen werd wegens herhaalde dronkenschap en insubordinatie. Stierf als een berooid landloper. Publiceerde gelegenheidsgedichten en vertalingen. Citaat niet gevonden.

111 *Huydecooper*. Balthazar Huydecoper (1695-1778). Taal- en letterkundige. Drost verwijst naar: B. Huydecoper, *Proeve van taal- en dichtkunde in vrijmoedige aanmerkingen op Vondels vertaalde herscheppingen van Ovidius*. Tweede uitgave door F. van Lelyveld. Leiden: A. en J. Honkoop, 1784.

121 *Ik zal niet pralen met mijn deugd*: de oorspronkelijke tekst luidt: ‘Ik wil niet pralen met mijn deugd’ (Van der Hoop 1833: 16).

137 *vonk en gloor*, cursivering van Drost.

140 *mejufvrouw van Merkens treurspel*: Lucretia Wilhelmina van Merken, *Het beleg der stad Leyden*. In: Nicolaas Simon van Winter en Lucretia Wilhelmina van Merken, *Tooneelpoëzij*. Amsterdam: Pieter Meijer, 1774.

Lucretia Wilhemina van Merken (1721-1789). Debuteerde met *Het nut der tegenspoeden, brieven en andere gedichten* (1762). Belangrijke publicaties waren voorts haar epen David

(1767) en *Gennanicus* (1779). De nieuwe officiële psalmberijming van 1773 bevatte niet minder dan 17 psalmen van Van Merkens hand. Met haar echtgenoot Nicolaas Simon van Winter gaf ze een tweetal bundels *Toneelpoëzij* uit (1774, 1786). Van Winter bezorgde ook haar *Nagelaten gedichten* (1792).

145-153 Citaat Van Merken 1774: 76. Regel 158 heeft 'leven' in plaats van 'lighaam' Mogelijk gebruikte Drost een andere editie; 'lighaam' is logischer.

174 *de Divinations gabe, van welke de heer Schull sprak*: Pieter Steven Schull (1791-1835). Advocaat en notaris te Dordrecht. Mede-oprichter van het genootschap 'Diversa sed una'. Naast zelfstandige uitgaven publiceerde hij een groot aantal verhandelingen en een groot aantal verhandelingen en beoordelingen in de van 1832-1835 door hem en Adriaan van der Hoop Jr. uitgegeven *Bijdrage tot Boeken- en Menschenkennis*, in *De Vriend des Vaderlands*, de *Almanak voor Hollandsche Blijgeestigen* en de *Konst-* en *Letterbode*.

Divinationsgabe: niet gevonden.

177 *narrativen poëet:* In zijn inleiding betoogt Van der Hoop dat Leidens ontzet een rijke inspiratiebron voor de literatuur is; Drost zal hem dat in r. 384-387 nazeggen. Van der Hoop verwijst naar de lierzang van Baronesse de Lannoy en het treurspel van Van Merken. Dan Schrift hij: 'In vorm verschilt nogthands de behandeling welke ik mij voor het onderwerp heb gekozen, van beiden. Ik heb, zoo als den lezer kennelijk zal worden die van het verhaal te baat genomen. Men verwarre dien vorm echter niet met die dichtsoort, welke men gewoon is *descriptieve* poëzij te noemen, noch rangschikke hem tot de oor Nederlands meest geliefde Puikdichter en echten volkszanger VAN LENNEP bij ons meuw ingevoerde, zoo bekoorlijke dichtsoort, de *legende*: mijn gedïcht h daarvan hemelsbreed verscheiden, en behoort misschien tot dat *genre*, hetwelk de Engelschen zeer gelukkig beoefenen, en *narrative poetry* heeten.' (Van der Hoop 1833: *III)

186-187 *hulde [...] aan onbeperkten invloed der vrouw*: 'Wat heeft op moed en heldenkracht / De vrouw een onbeperkte macht!, enz.' (p. 29)

205 *a priori*: bij voorbaat.

212 *dobbervreughdt*: kortstondige, snel vergankelijke vreugde (*WNT*, deel 3, 2e stuk kolom 2676). Als voorbeeld geeft het *WNT* P.C. Hoofts *Nederlandsche Historien*, p. 390: 'Dan 't was maar dobbervreughdt, die t'elkenmaal weêr wegh dook'. Mogelijk beschikte Drost over de uitgave die in 1820-1824 bij uitgever Johannes van der Hey in Amsterdam was verschenen; daar staat het citaat in deel 3 (1821), p. 192.

224-226 *reedenen aassemende een vaaderlijke geneeghentheit...*: de oorspronkelijke tekst luidt: 'Welke reedenen, aassemende een' vaderlijke geneeghentheit, een verstadde trouw op Godtzaaligheit gegront, een' rustigheit en verdraaghzaamheit om de tsaaghenis en 't ongedult zelf koen en lijdzaam te maaken, hen tot in der ziele troffen...' (Hooft 1972: 389)

226-228 *komen ons bij de dichteres Van Merken, [...] veel treffender voor*. Van Merken vierde bedrijf, vooral derde, vijfde en zesde toneel.

229-230 *De dwaasheid, welke de Burgemeester op bladz. 49. zegt...*: Van der Werf daagt de ontevreden burges uit om zijn huis te doorzoeken. Dan smeekt hij ze om hem de

vernedering van zo'n huiszoeking te besparen, en vervolgens biedt hij hun zijn laatste overgebleven voedsel aan.

236 *Hoort gij*...: citaat Van Merken 1774: 95.

238-239 *de wint waaide thans*...: Hooft 1972: 391.

241-242 *Jonkvrouw de Lannoy*: Juliana Cornelia, Baronesse de Lannoy (1738-1782). Debuteerde met *Aan mijnen Geest, door Jongvrouwe* ***, een hekeldicht, gericht tegen het vooroordeel dat vrouwen geen roeping voor kunst of wetenschap zouden hebben. Ook later bleef het satirische element in haar werk haar grootste kracht, maar in haar eigen tijd trokken vooral haar lierdichten de aandacht.

244 *Leydens trouwe Palinuren*: Juliana Cornelia, Baronesse de Lannoy: *Lof der Heeren Van der Does, Van der Werff en van Hout, verdedigers van Leyden*. In: Juliana Cornelia, Baronesse de Lannoy: *Dichtkundige werken*. Leyden: Abraham en Jan Honkoop, 1780, p. 95-110. Citaat De Lannoy 1780: 104.

247 *duetto*: ‘roepen beiden opgetogen’ (Van der Hoop 1833: 53).

254-255 Drost verwijst hier naar: ‘In reine vreugdesnikken smoorden / De klanken aan hun hart ontweid...’

294 *Poëzij*: A. van der Hoop, Junior, *Poëzij*. Immerzeel: 's-Gravenhage, 1830.

298 *Byroniaansch*: Over het Byronisme in Nederland: zie Popma 1928 en Schults 1929.

307 *Stramme leên met dankgevoel omstrengeld*: ‘'t Volk zal uw stramme leën met dankgevoel omstrengen’ (Van der Hoop 1833: 72).

308 *Het golvend bloed van duizend Castiljanen*...:

> ‘En doen door 't golvend bloed van duizend Castiljanen,
> In menig huis en hut het rood der vlammen tanen [...]
> ... voort naar de schans van Lammen,
> Ook daar het roofnest van den Castiljaan gesloopt,
> En aan den wolf den huid ten heup toe afgestroopt!’ (Van der Hoop 1833: 75)

314-317 De complete passage luidt:

> ‘Bij 't geen het Leydsche volk genoot
> Na 't groeten van de Zeeuwsche vloot,
> Bij 't schildren van de hemelvreugd,
> Die 't hart doorblaakt van grijze en jeugd,
> Gevoelt, hoe fel zijn bloedstroom schiet,
> De dichter zijn volslagen niet.’ (Van der Hoop 1833: 77, cursivering van Drost)

326-328 Citaat p. 77.

339-340 De oorspronkelijke tekst luidt:

‘Een sleep van burgers, arm en rijk;
Maar in het oog van God gelijk,
En juichend in 't ontzet der stad,
Vervolgt den grijzaart op zijn pad.’ (Van der Hoop 1833: 80)

346-347 De oorspronkelijke tekst luidt:

> ‘Leydens heldenvaan, [...]
> Waait op den glorieweg vooraan;
> Heur stang siert jeugdig eikengroen: [...]
> Terwijl de oranjevlag, gekroond

Met palmen, Nassaus spreuk vertoont.' (Van der Hoop 1833: 81)

386 *Janus Douza, den Hollandschen Varro*: Johannes van der Does, Heer van Noordwijk en Kattendijk (1545-1604). Eerste curator en bibliothecaris van de Leidse hogeschool; later Raadsheer te 's-Gravenhage.

Publius Terentius Varro Atacinus (82-37 v. Chr.). Latijns dichter van elegieën, satiren en een geografisch leerdicht, *Chorographia*. Hij is echter vooral bekend om zijn historische epos *Bellum sequanicum* over de strijd tussen Caesar en de Gallische legeraanvoerder Ariovistus in 58 v. Chr.

389 *Strada*: Famiano Strada (1572-1649). Italiaans historicus, jezuïet en hoogleraar in de Welsprekendheid. Schreef in opdracht van Alexander Farnese een geschiedenis van de opstand in de Nederlanden, *De Bello Gallico decades duae, 1555-1696* (2 dln., 1632-1647). Zijn werk werd verschillende keren herdrukt en uit het Latijn vertaald in het Italiaans, Nederlands, Frans, Engels, Spaans en gedeeltelijk in het Pools.

397 *den titel van kunstrichter*. Drost verwijst hier naar een opmerking van Van der Hoop uit de inleiding: 'Van dit punt uitgaande, zal ik mij wel bij niemand, die den titel van Kunstrichter verdient en met de uitheemsche Letterkunde grondig bekend is, behoeven te verdedigen voor het romantische, hetwelk mijn gedicht, uit den aart der zake aankleeft...' (Van der Hoop 1833: *VII)

401 Orler's: Jan Orler (1570-1646). Burgemeester en geschiedschrijver van de stad Leiden, bekend door zijn *Beschrijvinge der stad Leyden* (1614).

411 *Engelen*: Adriaan Walraven Engelen (1804-1890). Studeerde Rechten en Letteren te Groningen; nam in 1830 deel aan de Tiendaagse Veldtocht. Docent aan een gymnasium te Elburg; later tot 1875, kantonrechter te Tiel; 1848-1853 lid van de Tweede Kamer Vertaalde o.a. Vergilius, Horatius en Janus Secundus. Schreef reisbeschrijvingen, poëzie, kinderversjes en een vierdelige *Algemene geschiedenis der wereld* (1836-1848). Zijn mémoires verschenen onder het pseudoniem Mr. H. van Apeltern.

Gisping van 'dat aantal dichtertjes': niet gevonden.

414 *nonum prematur in annum*: tot het negende jaar late men het rusten (Horatius, *Ad Pisones*, vs. 388).

415-416 *heer van Zuilichem*: Constantijn Huygens. Huygens kocht in 1630 de heerlijkheid Zuilichem in de Bommelerwaard en mocht zichzelf vanaf toen 'Heer van Zuilichem' noemen.

418-421 *Haest werden, haest vergaen...*: citaat uit de *Koren-bloemen* van Constantijn Huygens. Drost citeert hier naar C. Huygens, *Koren-bloemen. Nederlandsche gedichten*. Met ophelderende aanteekeningen van Mr. W. Bilderdijk. Vierde deel. Leyden: Herdingh, 1824. Citaat p. 42. Bilderdijks spelling geeft 'wascht' in plaats van 'wast'.

426-429 *Bedilt mijn dichten niet...*: Huygens 1824: 187.

434, 439-442 Citaten ontleend aan 'Hercules Lierzang' (Van der Hoop 1830: 65-76).

448 *Legendendichter*: Jacob van Lennep.

4.9 De jaarboekjes voor 1834

6 *Hendrik Schim*: Hendrik Schim (1695-1742). Looier en leerhandelaar te Maassluis. Schreef *Bijbel- en Zededichten* (1736), *Dichttafereelen, bestaande uit Hofdichten, Zinnebeelden en Zinnezangen* (1737), *De heerlijkheid van Kristus en de Kerk* (1742) en een vers in het *Pan poëticon* van Arnoud van Halen. Citaat niet gevonden.

12 *Jules Janin*: Jules-Gabriel Janin (1804-1874). Frans schrijver en een der meest gelezen toneel- en literatuurcritici uit het midden van de negentiende eeuw.

16-17 *de beoordeeling van Leydens Ontzet*: zie tekst 8. Zowel de bespreking van Van der Hoop als het eerste deel van 'De jaarboekjes voor 1834' verscheen in het maartnummer van *De Vriend des Vaderlands*. De suggestie dat hij de bespreking van *Leyden ontzet* al *gelezen* zou hebben, is een grapje van Drost.

19 *gebakskorfjes van Nez of Bennewitz: Het algemeen-adresboek der stad Amsterdam of almanak voor den jare 1820* vermeldt twee zilversmeden met de naam van Bennewitz, gevestigd op de Prinsengracht, nr. 845 (tegenover het Amstelveld) en op het Amstelveld, nr. 10. In datzelfde jaar woonde er een I.L.R. Nez op de Achterburgwal 61 (bij de Barnestraat), van deze persoon wordt geen beroep gegeven. Het gaat hier om de vervaardigers van de zilveren gebakskorfjes.

24 *Erzählungen*: verhalen.

29 *Rebecca [...] van Scott*: personage uit Scotts roman *Ivanhoe* (1819).

30 *Hauff*: Wilhelm Hauff (1802-1827). Duits theoloog. Publiceerde in 1826 *Der Mann im Monde*, een parodistische nabootsing van de verteltrant van de populaire schrijver H. Clauren, onder wiens naam Hauff het verhaal ook in het licht zond; dit kwam hem natuurlijk op een proces te staan. De naam 'Rebecca' komt in deze roman niet voor.

39 *Frederik Hendrik* (1584-1647), graaf van Nassau, prins van Oranje, jongste kind van Willem van Oranje en zijn vierde vrouw, Louise de Coligny.

63 *Almanak voor het Schoone en Goede voor 1834*. Amsterdam: G.J.A. Beijerinck, [1833]. *Wilhelmus te Eede*: A.C.W. Staring van den Wildenburch, 'Het Wilhelmus te Eede. Eene geschiedkundige anecdote van het jaar 1624'. *Almanak voor het Schoone en Goede*, p. 159-173.

76 'Meerhuijzen. Letterkundig zeden-tafereel, uit den aanvang der XVIIde eeuw (1601)', door den Schrijver van Hermingard van de Eikenterpen. *Almanak voor het Schoone en Goede*, p. 83-123. Drost verwijst hier dus naar zijn eigen werk.

77 *Muzen-Almanak. Nederlandsche Muzen-Almanak 1834*. Zestiende jaar. Amsterdam: J. Immerzeel Jr., [1833]. *De Nederlandsche Muzen-Almanak* werd in 1818 opgericht door de Rotterdamse uitgever J. Immerzeel Jr.; vanaf 1848 verschenen als *Vergeet mij niet, Muzen-Almanak*, en in 1866 samengegaan met *Aurora*, tot 1878.

77-78 *de nieuwe Brouwerskolk bij Overveen, door Van Walré*: J. van Walré: 'De nieuwe Brouwerskolk bij Overveen. Ode.' *Muzen-Almanak*, p. 31-34.

Jan van Walré (1759-1837). Boekhandelaar, toneelschrijver en dichter te Haarlem.

78 *de Zangeres door Potgieter*. E.J. Potgieter: 'De Zangeres'. *Muzen-Almanak*, p. 225-233.

Everhardus Johannes Potgieter (1808-1875). Letterkundige en handelsagent. In 1833-1834 medewerker van de *Vriend des Vaderlands* en later van *De Muzen*. Mede-oprichter van *De Gids*, waarvan hij van 1837 tot 1865 redacteur was.

88 *Bendorp*: Johannes Christiaan Bendorp (1766-1849). Tekenaar, graveur en bouw- en werktuigbouwkundige.

89 *Tetar van Elven*: Johannes Baptist Tetar van Elven (1805-1889). Etser en graveur, o.a. voor de *Nederlandsche Muzen-Almanak*.

91 *Sluyter*. Dirk Jurriaan Sluyter (1811-1886). Tekenaar, etser, graveur, lithograaf en houtsnijder te Amsterdam.

92 *Blijgeestigen-Almanak: Almanak voor Hollandsche Blijgeestigen, voor het jaar 1834*. Amsterdam: Brest van Kempen, [1833].

De Almanak voor Hollandsche Blijgeestigen is in 1831 begonnen door uitgever Brest van Kempen te Brussel. Deze almanak was onmiddellijk zo succesvol, dat, toen de reeks in 1834 overgenomen werd door uitgeverij Le Sage ten Broek in Alkmaar, de jaargangen 1831 en 1832 herdrukt moesten worden.

97 *Nederlandsche Volks-Almanak, voor 1834*. Amsterdam: Hendrik Frijlink, [1833].

105 *Sjaerdama*: A. van Halmael Jr., ‘Het geslacht Sjaerdama. Tafereelen uit de geschiedenis des Vaderlands’. *Almanak voor het Schoone en Goede*, p. 8-46.

112 *embonpoint*: gezetheid, corpulentie, buikje; het mengelwerk maakte het grootste deel van elk jaarboekje uit.

117 *Heije*: Jan Pieter Heije (1809-1876). Letterkundige, componist en geneesheer te Amsterdam. Door Van der Chijs officieus benoemd tot redacteur van de *Vriend des Vaderlands* in de jaren 1832-1834. Mede-oprichter van *De Muzen* (1834).

J.P. Heije, ‘Bladen en bloemen’. *Almanak voor het Schoone en Goede*, p. 59-67 en: ‘'s Levens bloeitijd’. *Almanak voor het Schoone en Goede*, p. 147.

121 *huile de rose*: rozenolie.

126 *'s Gravenweert*: Jan van 's Gravenweert (1790-1870). Jurist en staatsambtenaar te Amsterdam en Den Haag, woonde later op het landgoed ‘Otium’ te Oosterbeek. Bekleedde een groot aantal maatschappelijke posities: o.a. commissaris van de Stadsschouwburg en medebestuurder van de Koninklijke Muziekschool, sedert 1817 meermalen lid en voorzitter van de Tweede afdeling van het Koninklijk Nederlands Instituut, van 1817 tot 1830 hoofd van het Nederlandse Broederschap der Vrijmetselaren. Publiceerde al op jeugdige leeftijd een vertaling van Homerus' *Ilias* en *Odyssee* en stond bekend als een voortreffelijk dichter en als bevorderaar van kunst en wetenschap.

127 *Kinker*. Johannes Kinker (1764-1845). Dichter, taalkundige en filosoof. Woonde na zijn terugkeer uit Luik, waar hij tot het uitbreken van de Belgische Opstand een hoogleraarsambt had bekleed, te Amsterdam.

Van Hall: Maurits Cornelis van Hall (1768-1858). Advocaat, literator en historicus te Amsterdam.

Wiselius: Samuel Iperuszoon Wiselius (1769-1845). Jurist, vanaf 1813 hoofd van de Amsterdamse politie, toneelschrijver.

127-128 *Da Costa*: Isaäc Da Costa (1798-1860) stamde uit een patricische koopmansfamilie van Portugees-Israëlitische oorsprong. Jurist en literator. Na zijn bekering in 1822 groeide hij uit tot één van de voormannen van het Réveil. De laatste jaren van zijn leven hield hij zich vooral bezig met de uitgave van de volledige dichtwerken van Bilderdijk (15 delen, 1856-1859) en het daaraan toegevoegde *De mensch en de dichter W. Bilderdijk* (1859).

128 *Lulofs*: Barthold Hendrik Lulofs (1787-1849). Dichter, taalgeleerde en letterkundige. Hoogleraar in de Hollandsche Taal- en Letterkunde te Groningen, 1815-1849.

132 *Withuis*: C.G. Withuys, 'Licht-Moed'. *Muzen-Almanak*, p. 257-261.

Christiaan Godtfried Withuys (1794). Letterkundige die in zijn tijd grote bekendheid genoot. Vanaf 1849 directeur van de Landsdrukkerij.

136 *gouden rijder*, muntsoort, voor het eerst gemunt in 1606 en na 1795 niet meer geslagen (*WNT* deel XIII, kol. 218, 'rijder' 6a).

141 *Spandaw*: H.A. Spandaw, 'Lof der Eigenliefde'. *Muzen-Almanak*, p. 154-168.

Hajo Albert Spandaw (1777-1856). Jurist. Dichter van huiselijke, stichtelijke en vaderlandslievende poëzie. In zijn tijd was hij bijna even populair als Tollens.

143 *Loots in zijn lofdicht op ons Jongelingschapje*: C. Loots, 'Aan ons Jongelingschapje'. *Volks-Almanak*, p. 1-5.

Cornelis Loots (1765-1834). Makelaar en dichter, schreef vooral vaderlandslievende verzen en behoorde met zijn zwager Helmers en zijn vriend Tollens tot de meest gewaardeerde dichters van zijn tijd.

145 *Aan* ***: C. Loots, 'Aan ***'. *Muzen-Almanak*, p. 235-237. Dit is inderdaad een zeer merkwaardig gedicht, een lofzang op 'een ongeboren Koning', die 'nog zelfs geen wieg bezit':

'Vorst! wat zijt gij hoog te loven!
Wie zingt uw deugd, wie zingt uw' moed?
Geen arm zoo braaf, geen hart zoo goed,
Ooit sierden koninklijke hoven...' (p. 235).

149 *het in de Mei van Tollens*: H. Tollens, Cz., 'In de Mei'. *Muzen-Almanak*, p. 179-181.

150 *Klijn's Volksberoeringen*: H.H. Klijn, 'Volksberoeringen'. *Muzen-Almanak*, p. 141-146. Hendrik Harmen Klijn (1773-1856). Schreef naast enige grotere dichtwerken vooral gelegenheidsgedichten en enige treurspelen. Werd in zijn tijd zeer gewaardeerd.

157 *Lierzang*: W. Bilderdijk, 'Lierzang'. *Muzen-Almanak*, p. 76-79.

158 *drie toewijdingen*: W. Bilderdijk, 'Aan den Heer Mr. Jeronimo de Vries'. *Muzen-Almanak*, p. 42-43.

Jeronimo de Vries (1777-1853). Ambtenaar en letterkundige te Amsterdam. Ontplooide tevens vele activiteiten op maatschappelijk gebied. Nam het op voor Bilderdijk bij diens terugkeer uit ballingschap in 1806.

161-162 *als Papa aan die Vaderlandsche Geschiedenis begint, en weder over die brieven in de Vriend des Vaderlands uitweidt*: Als privaatdocent te Leiden hield Bilderdijk een college-reeks over vaderlandse geschiedenis; de teksten hiervoor schreef hij in de jaren 1817-1819. De hoogleraar Tydeman waarschuwde hem voor

het gevaar dat studenten hun college-dictaat zouden publiceren en zo ten onrechte met de eer zouden gaan strijken.

Daarom stemde Bilderdijk erin toe dat zijn aantekeningen na zijn dood gepubliceerd zouden worden. Het eerste deel van deze *Geschiedenis van ons vaderland* (1833) leidde tot een reeks ingezonden brieven in *De Vriend des Vaderlands* (zie bijv. 1833: p. 649-658, 791-800, 859-871, 938-951). De belangrijkste bezwaren van de anonieme briefschrijver gelden de slordigheid waarmee met de historische feiten is omgesprongen en het gebrek aan wetenschappelijke objectiviteit; Bilderdijk gebruikt zijn geschiedschrijving voor een felle aanval op eerdere historici (Wagenaar) en op zijn eigen politieke vijanden:

'Er heerscht in dit werk een geest van ingenomenheid met zich zelven en van bitterheid jegens andersdenkenden, welke meermalen alle perken overschrijdt, mij onwillekeurig afstoot, en ontevreden maakt, niet alleen op den man, die schreef, maar ook eenigszins op den man die het geschrevene uitgaf, zonder de pen te halen door die menigte lompheden en hatelijkheden, met welke de *Geschiedenis des Vaderlands* niets te maken heeft.

Of kenteekent het, mijn vriend! geene te groote ingenomenheid met zich zelven wanneer men mannen, wier verdienste men volmondig erkennen moet, bij de minste afwijking van meening, de eertitels van *dom* en *dwaas* naar het hoofd werpt?' (*Vriend des Vaderlands* 1833, p. 939)

'De goede W. Bilderdijk zou het zich in zijn graf gewis ook niet aangetrokken hebben, indien de Heer T. [=Tydeman, IG] bij zijn handschrift het snoeimes somwijlen wat meer gebruikt had, en alle dergelijke wilde of kwaadsappige, den anders fraaijen boom ontsierende, loten, met vaste hand, had weggesneden. 's Mans vrienden zouden er hem dank voor geweten hebben, dewijl op die wijze den geachten Grijsaard een meer waardig gedenkteeken door zijne Geschiedenis ware opgetrokken. Onder zijne jonge vrienden kon B. een woordje meer zeggen dan voor het publiek, hetgeen alleen prijs kan stellen op de resultaten van zijn veeljarig onderzoek, niet op zijne personele veeten, van welke de eersten nog wel eens iets weten wilden.' (*Vriend des Vaderlands* 1833, p 945)

176 *grappige balletten:* de zogenaamde 'harlekinades', opgebouwd rond de bekendste maskers uit de *commedia dell'arte*, mochten zich na 1700 in de meeste West-Europese landen in een grote populariteit verheugen. In de eerste decennia van de negentiende eeuw bracht men soms wel vijf of zes uur in het theater door. Na de pauze werden dan balletten en harlekinades opgevoerd, in prachtige decors met vernuftige machinerieën. De voorstellingen waren dan ook vooral populair bij het niet-kritische schouwburgpubliek, waarvan oom Archimbald door Drost als personificatie wordt opgevoerd. Juist de *extravanganza* van de voorstellingen stuitte echter ook op veel kritiek en daarnaast bestonden er morele bezwaren tegen de harlekinades, die een slechte uitwerking op de vaderlandse zeden zouden hebben. De sprookjesmotieven en de oosterse aankleding sloten aan bij de romantische hang naar irrationalisme en exotisme. Volgens Uitman (1995: 392) is het met verbazingwekkend dat de met de romantiek verwante kunstvorm van de harlekinades in het weinig romantisch-gezinde Nederland op weerstand stuitte. (Over het genre van de harlekinades, zie Uitman 1995).

184-185 *Foppe [...] heeft zulke Heeren bedillers dan al eens heel aardig doorgehaald*: H.J. Foppe, 'De kok aan zijn medekoks'. *Muzen-Almanak*, p. 204. Het complete gedicht luidt:

‘Het is een bijster zware taak
Om 't liên (zoo als men zegt) van smaak

In alles naar den zin te maken.
Hun oog is scherp, hun tong is fijn;
't Moet alles keurig lekker zijn
Wanneer 't die liên van smaak zal smaken.
Gelukkig heeft de maatschappij
Die lichten voor de kokerij
Als *proevers*, NIET als *koks*, te vreezen:
Want, wierd die taak hun toevertrouwd,
Hij wierd zoo mager als een hout
Die bij hen in den kost moest wezen.'

185 *Kerkhoven*: Theodorus Johannes Kerkhoven (1789-1857). Commissionair. Publiceerde twee delen *Gedichten* (1825), *Een Amsterdamsche wintermorgen* (1832) en enige vertaalde of bewerkte toneelteksten.

191 Immerzeel, 'Zonderling pleit voor den hond'. *Muzen-Almanak*, p. 5.

Johannes Immerzeel Jr. (1776-1841). Boek- en kunsthandelaar, uitgever en letterkundige, vanaf 1819 gevestigd te Amsterdam. Trad bij de door hem uitgegeven *Nederlandsche Muzen-Almanak* (1819-1839) tevens op als redacteur.

Nieuws: I. [Immerzeel], 'Nieuws'. *Muzen-Almanak*, p. 19.

Toenemende gloed: K., 'Toenemende gloed'. *Muzen-Almanak*, p. 39. K. niet gevonden.

192 *de Morgenwandeling van Nagel*: G.H. Nagel, 'De morgenwandeling'. *Muzen-Almanak*, p. 72-74.

193 *Niet van de plaats*: G.H. Nagel, 'Halt! Niet van de plaats! Eene herinnering uit Oost-Indië'. *Volks-Almanak*, p. 147-158.

193-194 *zijne andere stukjes zoowel in den Volksalmanak, als in die voor Blijgeestigen*: 'De patient en zijn Doctor'. *Volks-Almanak*, p. 62-64; 'Van Poffel op reis'. *Volks-Almanak*, p. 105-108; 'Het zwaard'. *Volks-Almanak*, p. 121-122; 'Aan mijnen Rok. (De Beranger vrij gevolgd)'. *Blijgeestigen*, p. 136-137; 'De nieuwsgierige Knecht'. *Blijgeestigen*, p. 181-182; 'De oude Zondaar'. *Blijgeestigen*, p. 200; 'De President'. *Blijgeestigen*, p. 202-204.

194 *dat Leopolds-Lied van Warnsinck*: W.H. Warnsinck, Bz., 'Leopolds-lied'. *Muzen-Almanak*, p. 121-126.

195 *alle stukjes tegen de Belgen en Leopold vind ik aardig*: zie aantekeningen bij tekst 2, r. 31. Dat deze ongenuanceerde waardering voor het genre van de citadelpoëzie juist uit de mond van Oom Archimbald komt, is veelzeggend.

196 *de Togt naar Tervueren*: Adriaan van der Hoop Jr., *Togt naar Tervueren. Heldendicht opgedragen aan Sylvanus van de Weijer*. Rotterdam: Van den Bergh, 1830.

198 *Dat stuk van Langelaar in den Volks-Almanak*: H.A. van Langelaar, Wz., 'De drie wenschen'. *Volks-Almanak*, p. 37-40.

Langelaar: niet gevonden.

199 *Die jeugdige Dichter heeft betere luimige poëzij geleverd...*: H.A. van Langelaar, Wz.: 'De Harpenaar'. In: *Vaderlandsche Letteroefeningen*. Tweede stuk voor 1832. Mengelwerk, p. 465-471.

201 *Telting*: A. Telting, 'Het proces van Wilhelmus, Abt van Mariëngaarde. 1474'. *Almanak voor het Schoone en Goede*, p. 68-77.

Albartus Telting (1803-1863). Advocaat te Leeuwarden en actief lid van verschillende geschiedkundige en dichtgenootschappen. Nam deel aan de Tiendaagse Veldtocht. Leverde vertalingen en oorspronkelijke bijdragen, zowel proza als poëzie, voor verschillende jaarboekjes.

206-207 *De Medelijdende, van Van den Bergh*: S.J. van den Bergh, 'De medelijdende'. *Muzen-Almanak*, p. 139-140.

Samuel Johannes Van den Bergh (1814-1868). Drogist te 's-Gravenhage. Eén van de oprichter van het genootschap 'Oefening kweekt kennis'. Dichter en vertaler, o.a. van Byron.

208 *De Fransche Krispijn, door Vincent Loosjes*: V. Loosjes, 'De Fransche Krispijn. Eene ware Anekdote'. *Muzen-Almanak*, p. 177-178.

Vincent Loosjes (1781-1841). Boekverkoper en dichter te Haarlem, uitgever van o.a. de *Algemeene Konst- en Letterbode*.

210 *En dan ook het Mislukte Huwelijk, niet waar? die aardige trek van den eersten Frits, door Immerzeel medegedeeld*: J. Immerzeel, Jr., 'Het mislukte huwelijk. Geschiedkundige Anekdote, uit het leven van Frederik Wilhelm den Eerste. 1716'. *Muzen-Almanak*, p. 192-197.

> 'Bij deze en gene zwakjes, eigen
> Aan d' Eersten Frits, had hij ook dit,
> Dat niets zijn oog meer vuur kon geven,
> Dan mannen van een voet of zeven, -
> Maar bij zijn lijfwacht in 't gelid.' (p. 192)

232-239 Citaat *Muzen-Almanak*, p. 229.

244 *Eskens: Het algemeen-adresboek der stad Amsterdam of almanak voor den jare 1820* vermeldt een 'tabakskooper' J.G. Eskens, gevestigd in de Nieuwe Brugsteeg, nr. 1.

247 *en toch spreekt zij van haar kind*: 'Doof 't waslicht uit en zet de harp ter zij'; / Blijf, goelijk kind! mij in der voorzal wachten -' (p. 225) en: 'Mijn goelijk kind! dat droevig op mij staart / En zoeten troost de ontroostb're poogt te geven...' (p. 233).

261 *'t Land van Belofte*: G.H. Nagel, 'Het land van belofte'. *Muzen-Almanak* p. 3-5. *de wenschen van Bosdijk*: J.F. Bosdijk, 'Mijne wenschen'. *Muzen-Almanak*, p. 66-69.

Jacques François Bosdijk (1812-1850). Vertaler, en schrijver van een groot aantal historische romans.

261-262 *het Vaderlijk geluk van Van Someren*: R.H. van Someren, 'Het vaderlijk geluk. (Fragment uit een onuitgegeven Dichtstuk, getijteld: De Vader)'. *Muzen-Almanak*, p. 110-113. Citaten p. 110, 111-112, 112 en 113.

Reyer Hendrik van Someren (1787-1851). Letterkundige die in zijn tijd grote bekenheid genoot.

288 *claudite jam rivos*: letterlijk: 'sluit de sluizen'. Bedoeld wordt: 'houd maar op'!

294 De oorspronkelijke tekst luidt: 'Zoo schiet uit d' eikel, die een eik heeft afgeworpen, / Een' andre langzaam op, door 's aardrijks vocht te slorpen.' (113)

309 *la critique est aisée, mais l'art est difficile*: P.N. Destouches, *Le Glorieux. Comédie* (1732). In: *Oeuvres de Monsieur Destouches*. Nouvelle édition, revue,

corrigé, considérablement augmenté, et orné de belles figures en taille douce. Amsterdam/Leipzig: Arkstee &

Merkus, 1755. Tôme 2, p. 247-354. Het citaat komt uit een gesprek over de nieuwste opera; voor een goed begrip van het personage Oom Archimbald is het nuttig ook de context van de door hem geciteerde opvatting te bekijken. Drosts eigen standpunt sluit aan bij dat van Lisette: '[On dit que] *la critique est utile*.' Deze functie van de kritiek wordt door de gezapigheid van alle Philintes en Oom Archimbalds ondergraven.

> '***Isabelle:***
> N' avez-vous rien appris du nouvel Opéra?
>
> ***Philinte*: On en parle assez mal.**
>
> ***Lisette*: Cet homme est laconique.**
>
> ***Isabelle:* Qu' y desaprouvez-vous? Les Vers, ou la Musique?**
>
> ***Philinte:* Je sais peu de Musique, & fais de méchans Vers,**
> Ainsi j' en pourrois bien juger tout de travers;
> Et d' ailleurs, j' avoûrai qu' au plus mauvais ouvrage
> Bien souvents malgré moi, je donne mon suffrage.
> Un Auteur, quel qu' il soit, me paroît mériter,
> Qu' aux efforts qu' il a faits on daigne se prêter.
>
> ***Lisette:* Mais on dit qu' aux Auteurs la critique est utile.**
>
> ***Philinte:* La critique est aisée, & l'art est difficile.**
> C'est-là ce qui produit ce peuple de Censeurs,
> Etce qui retrecit le talens des Auteurs.' (Le Glorieuse, p. 287)

334 *Nederlands uitmuntendste redenaar*. mogelijk wordt hier J.H. van der Palm bedoeld (zie aantekeningen bij tekst 11, r. 26).

336 *Il n'est point de milieu du médiocre au pire*: de oorspronkelijke tekst luidt: 'Mais dans l'art délicieux de rimer et d' écrire, / Il n'est pas de degré du médiocre au pire' (Boileau, Id., IV).

340 *Halmael*: A. van Halmael, Jr., 'Heer Jan de Tiende, Heer van Arckel. Romance'. *Muzen-Almanak*, p. 8-16.

Arent van Halmael (1788-1850). Advocaat en letterkundige te Amsterdam, vanaf 1817 te Leeuwarden.

Immerzeel: J. Immerzeel, Jr., 'Aan den Heer Mr. H.A. Spandaw'. *Muzen-Almanak*, p. 1-2; 'Pleit voor den hond', p. 5; 'Staatkundige aanmerkingen van een' Belgischen schoolmeester, of: Het hulpwoord *hebben*', p. 35-39; 'Aan den dood', p. 98-105; 'Het mislukte huwelijk. Geschiedkundige Anekdote, uit het leven van Frederik Wilhelm den Eerste. 1716', p. 192-197.

341 *Sifflé:* A.F. Sifflé, 'De standvastigheid. Lierzang'. *Muzen-Almanak*, p. 127-134 en 'Den Heere J.W. Elink Sterk', p. 198-203.

Alexander François Sifflé (1801-1872). Advocaat en notaris te Middelburg. Medeoprichter van de uiterst vrijzinnige *Vlissingsche Courant*, waarvan hij later hoofdredacteur werd. Schreef toneelstukken en poëzie, taalkundige en juridische verhandelingen, en boekbesprekingen voor o.a. *De Vriend des Vaderlands* en *De*

Vaderlandsche Letteroefeningen. Lublink Weddik: Lublink Weddik: ‘Hizkia’. *Muzen-Almanak*, p. 171-176.

Bartholomeus Theodoras Lublink Weddik (1801-1862). Predikant te Rotterdam en Amsterdam. Medewerker aan *Euphonia* onder het pseudoniem ‘spiritus asper et lenis’. *Gedichten en verhalen* (1831). Publiceerde verder een groot aantal geschiedkundige werken en werkte mee aan jaarboekjes en tijdschriften.

342 *De Vondeling, door Beets*: N. Beets, ‘Aan een vondeling’. *Muzen-Almanak*, p. 86-93.

343 *Bresters Biecht*: J. Brester, Az., ‘Biecht’. *Muzen-Almanak*, p. 205-207.

344 *ijsvennaak*: J. Brester, Az., ‘Ijsvermaak’. *Volks-Almanak*, p. 72-73.

348 *Van Oosterwijk Bruin*: J. van Oosterwijk Bruin was wijnkoopman en dichter te Amsterdam.

349 *Natuur en kunst*: J. van Oosterwijk Bruijn, ‘Natuur en kunst’. *Muzen-Almanak*, p. 148-151.

Geboorte der rozen: J. van Oosterwijk Bruin, ‘De geboorte der rozen’. *Almanak voor het Schoone en Goede*, p. 176-179.

351 *jufvrouw Moens*: Petronella Moens, ‘Aan bloeimaand, 1833’. *Almanak voor het Schoone en Goede*, p. 78-82.

Christemeijer. J.B. Christemeijer, ‘Het papiermaken’. *Almanak voor het Schoone en Goede*, p 54-58.

351-352 *Baron van Lijnden*: Jonkheer W.J.E. Baron van Lijnden van Hemmen, ‘Het morgenrood’. *Almanak voor het Schoone en Goede*, p. 124-126.

Frans Godard baron van Lynden van Hemmen (1761-1845). Woonde tot 1795 aan het hof van Willem V. In december 1813 werd hij hoofd-admmistrateur der domeinen en later President van de Hoge Raad van Adel; lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

352 *Lulofs*: B.H. Lulofs, ‘Wintertroost’. *Almanak voor het Schoone en Goede*, p. 142-146.

367 *Warnsinck's wondervolle Ebbe*: W.H. Warnsinck, Bz., ‘De wondere Ebbe. Een tafereel uit het jaar 1672’. *Volks-Almanak*, p. 6-36.

368 *Schull's bijdrage Het Wassenbeeldenspel*: P.S. Schull, ‘Het wassen beeldenspel’. Blijgeestigen, p. 25-40.

369-370 *Portefeuille van den Berschot, door G.H. Nagel*: niet gevonden.

373 *Vol met oogen die niet slapen*: J.F. Schimsheimer, ‘Het metalen kruis’. *Muzen-Almanak* p. 169-170. Citaat p. 170.

Johan Frederik Schimsheimer (1805-1878). Boekhouder te Amsterdam. Schreef proza, poëzie en religieuze beschouwingen, als ook gedichtjes en verhalen voor kinderen. Leverde een groot aantal vertalingen uit het Duits en het Engels, vooral van teksten met een godsdienstige strekking. Hoorde tot de kring van het Réveil.

383 *18 november 1833*: niet gevonden.

387-388 Citaat niet gevonden.

391 *Dommelius*: niet gevonden; het gaat hier waarschijnlijk om een gefingeerde naam, een latinisering van ‘dommelen’; mogelijk wordt ook ‘dom’ geïmpliceerd.

397 *Diedrik en Oda*: C.G. Withuys, ‘Diedrik en Oda’. *Almanak voor het Schoone en Goede*, p. 152-158.

400 *het Dichtstuk van J.P. Heije, de Poëzij*: J.P. Heije, ‘Poëzij’. *Muzen-Almanak*, p. 20-29.

402-403 *Siciliaansch Lied*: J.P. Heije, ‘Siciliaansch lied’. *Muzen-Almanak*, p. 253-254.

404 *bijdragen van Hasebroek*: J.P. Hasebroek, ‘Herinneringen aan den Rijn’. *Muzen-Almanak*, p. 184-190 en ‘Bilderdijks graf’. *Muzen-Almanak*, p. 243-248.

Johannes Petrus Hasebroek (1812-1896). Student in de theologie 1829-1836. Aansluitend predikant te Heiloo, Breda en Amsterdam. Emeritaat 1883. Schreef proza, poëzie en leerredenen. Bekendste werk *Waarheid en droomen* (1840), onder pseudoniem Jonathan.

407 *De regels van Wiselius aan den Heer Berlijn*: S.I.Z. Wiselius, 'Aan den Heer W.J. Berlyn, in dank voor de keurige muzijk, door hem gesteld op mijn' beurtzang, getyteld: Gods goedheid'. *Muzen-Almanak*, p. 64-65.

409 *De Geldersche paadje van den Dichter der Zangeres*: E.J. Potgieter,'Wensch van den Gelderschen Paadje. Lied uit de Middeleeuwen'. *Almanak voor het Schoone en Goede*, p. 127-130.

422-578 *De Rijmelaar*. Dit gedicht verscheen anoniem in de Leidse *Studentenalmanak* voor 1834 (p. 146-151). Later werd het door Nicolaas Beets, die dus blijkbaar de auteur ervan was, onder de titel 'Rijmelarij' opgenomen in *Gedichten van Nicolaas Beets*. Volledige uitgave, naar tijdsorde gerangschikt. Leiden: Sijthoff, [z.j.], p. 24-28. Volgens Mathijsen (1999: 156) wisten ingewijden binnen het Leidse literaire circuit wie er voor de anonieme bijdragen in de *Studentenalmanak* verantwoordelijk waren.

581 *Dat was Hans en Klaartje, van Van Goethem*: J.S. van Goethem, 'Hans en Klaartje. (Vrij naar Langbein)'. *Blijgeestigen*, p. 171-176.

Johannes Philippus van Goethem (1804-1853). Letterkundige.

4.10 Kritiek van het tijdschrift de Vaderlandsche Letteroefeningen

1-2 *Kritiek van het tijdschrift Vaderlandsche Letteroefeningen* door Aletophilus. Nr. 1. Zwolle: J. Zeehuisen Jr., 1834.

4-9 Έλεεινος μεν παντων ό □δικος...: citaat uit de *Wetten* (*Leges/Nomoi*) van Plato, 731d1-5: 'Nee, de onrechtvaardige verdient alle mogelijke medelijden, evenzeer als de man die met een kwaal behept is; en het is niet misplaatst meelij te hebben met hem die geneeslijke kwalen bezit, zijn hartstocht te bedwingen, zich jegens hem zacht te betonen, in plaats van, zoals vrouwen doen, altijd-door zijn gal tegen hem uit te spuwen en bitter te zijn. Maar tegen de totale en onverbeterlijke schuinsloper en slechte moet men zijn toorn loslaten.' (Plato, *Verzameld werk*, deel 3. Vertaling Xaveer de Win. Haarlem 1965.)

25 *Nul n'aura de l'esprit hors nous et nos amis*: Molière, *Les femmes savantes. Comédie en cinq actes et en vers*. Paris: Barba et Hubert, 1817. Citaat p. 47 (Acte 3, scène 3).

γηρασκω δ □ ά ι ε ι πολλα δ ι δασκουενος: men is nooit te oud om te leren. Citaat uit de *Amatores/Anterastai*, een vaak aan Plato toegeschreven dialoog waarvan echter vaststaat dat Plato zelf niet de auteur is.

35 *Oppositions-Schrift*: oppositie-tijdschrift.

37 *pia vota*: vrome wensen.

54-57 *Het gaat het publiek dan als den Romeinen bij het lijk van Caesar, in Shakespeare's Treurspel. Heeft Brutus gesproken, dan roept het volk: Caesar was a tyrant, we are bless'd, that*

Rome is rid of him; treedt Antonius op, dan is het: we'll mutiny, we'll burn the house of Brutus: De oorspronkelijke tekst luidt:

> '***First Cit.***
> This Caesar was a tyrant.
>
> ***Third Cit.*:**
> Nay, that's certain: / We are blessed that Rome is rid of him.'
> (*Julius Caesar*. Act III, Scene II, vss. 75-76.)
>
> ***Citizens*:**
> We'll mutiny.
>
> '***Third Cit.*:**
> We'll burn the house of Brutus.'
> (idem, vss. 235-236.)

Uit: William Shakespeare, *Julius Caesar*. In: William Shakespeare, *The Complete Works*. Ed. W.J. Craig. London: Oxford University Press, 1959, p. 834 en 836.

62 *apropos*: gelegen, geschikt (bijw.) (*WNT* deel I-suppl., kol. 1468, 'apropos' 3).

69-70 Citaat niet gevonden.

87 *aanvallen*: 'Sints 1761 toen zij werden opgericht, vertegenwoordigden de *Letteroefeningen* de verstandige middenmaat met goede bedoelingen: het gevolg was dat al wie niet middelmatig waren er iets tegen kregen en dan verdacht werden van *kwade* bedoelingen. Zoo hadden zij vóór het eind van de achtiende eeuw oneenigheid met Bellamy, en met Feith dien zij later uitspeelden tegenover Bilderdijk, zoo scheidden zich in het eerste derde van de negentiende eerst de mannen van de wetenschap van hen af: Kinker, Wiselius, 's Gravenweert en anderen; woedde daarna de strijd met romantiek en reactie van het Restauratietijdperk: de school van Bilderdijk; openbaarde zich hoe langer hoe heftiger eindelijk het verzet van de jonge letterkundigen.' (Verwey 1903: 195)

89-90 *de opzienbarende mishandeling Van Senden aangedaan*: Zie 'Voorberigt': 'Gij ontvangt, lieve Lezer! in de navolgende bladen het eerste Nommer van een tijdschrift, dat deszelfs oorsprong verschuldigt is aan de opzienbarende mishandeling, die eenen onzer Vaderlandsche Geleerden wordt aangedaan, omdat hij, bezield van ijver voor de Godsdienst, welker Leeraar hij bij eene aanzienlijke Gemeente van ons Vaderland is, al zijne Medechristenen in de Nederlanden heeft uitgenoodigd, om het Pinkster van 1833 als eeuwfeest te vieren, en dit zijn voorstel in het *Iets aan en over Nijhoff* met kracht van taal en met gronden heeft verdedigd tegen de boosaardige aanvallen van eenen man, die zich, zonder de minste roeping of bevoegdheid, tot *Recensent* zijner feestredenen had opgeworpen, blijkbaar met oogmerk, om Ds. v.S. voor zijne Gemeente en de Vaderlandsche kerk ten toon te stellen en zijnen invloed op beide te beperken.' (*Aletophilus*, *)

Gerhard Heinrich van Senden (1793-1851). Predikant te Zwolle. Eén van de belangrijkste kanselredenaars van zijn tijd; een groot aantal van zijn leerredenen werd door hem gepubliceerd. Hij schreef ook vele gedichten, zowel in het Nederlands als het Duits, die in jaarboekjes en almanakken werden verspreid. Vertaalde werk van o.a. Bilderdijk, K.W. Schweickhardt en Spandaw. Lid van tal van binnenlandse

en buitenlandse genootschappen. In 1848 werd hij door de Leidse hogeschool *honoris causa* tot Dr. in de theologie bevorderd.

Voor de recensie van Van Sendens *Iets aan en over Nijhoff*: zie *De Vaderlandsche Letteroefeningen* 1833, p. 60-68.

90 *Inhoud*: ‘Beantwoording der vraag: waarom verdedigt Ds. G.H. van Senden zich niet tegen den aanval, door de *Vaderlandsche Letteroefeningen* op hem ondernomen?’ (*Aletophilus*, titelblad)

92-94 *Want, zegt de Schrijver, sommigen zullen verwacht hebben, dat Ds. Van Senden zich opgewekt zou vinden, om zich tegen denzelven te verdedigen*: ‘Welligt hebben sommigen bij het lezen van het verslag nopens het *Iets aan en over J.L. Nijhoff, Predikant te Gouda*, door G.H. van Senden, in de *Vaderlandsche Letteroefeningen* voor 1834, N. 2, bladz. 60 vlg., verwacht, dat Ds. van Senden zich opgewekt zoude vinden, om zich tegen den op hem gerigten aanval en de aantijgingen, in gemeld verslag vervat, te verdedigen. De zoodanigen echter zullen zich bedrogen vinden, daar de steller dezes van goederhand meent te weten, dat Ds. v.S. geen plan heeft, om iets tot antwoord daarop in het publiek te zeggen, en hetgeen in deze bladen hun onder het oog gebracht wordt, zal, vlei ik mij, overvloedig toereikend zijn, om hen te overtuigen, dat *zulk een Tijdschrift* en *zulk een aanval*, de *aandacht* van iederen beschaafden Nederlander - ik laat staan eene *wederlegging* - geheel onwaardig zijn. Dat blijkt *en* uit het werk, waarin de zoogenaamde Recensie voorkomt, *en* uit die Recensie zelve.’ (*Aletophilus*, p. 1)

95 *Philalethes*: Waarheidslievende.

97 *Ds. Nijhoff*: Jacob Louis Nijhoff (1782-1844). Predikant te Druten, Oosterbeek en, vanaf 1817, Gouda. Publiceerde verschillende leerredenen.

102 *den ergerlijken twist*: ‘Er is onlangs gevraagd, of wel eeuwfeesten passen voor een gebeurtenis, zoo groot en heilrijk, als op een jaarlijksch, wekelijksch, ja dagelijksch dankbaar vieren, aanspraak heeft. Ik begeef mij in deze vraag niet, welke, helaas! tot een' ergerlijken twist is geworden.’ Broes, ‘Het doodsoverwinningslied. Het hoogst gestemde zegelied.’ In: *Nieuw christelijk maandschrift voor den beschaafden stand*. Amsterdam: J. van der Hey en zn., 1834, p. 211-250. Citaat p. 225.

Broes: Willem Broes (1766-1853). Predikant te Voorschoten, Zutphen, Leiden en Amsterdam. Kanselredenaar. Kenner van de vaderlandse geschiedenis en kerkgeschiedenis. Dr. in de theologie *honoris causa*. Lid van verschillende verenigingen en van het Koninklijk Nederlands Instituut.

105-106 *Van Senden, zegt de Schrijver, bl. 17, rekent zich de aanvallen der Letteroefeningen tot eer*. ‘Immers zal de Heer van Senden het zich niet alleen gemakkelijk kunnen getroosten, dat de beleedigende aanvallen tegen het kerkgenootschap, waartoe hij behoort, tegen de leer, die hij belijdt, tegen mannen als Van 's Gravenweert, Wiselius, Lulofs en anderen gerigt, ook tegen hem gerigt worden; - maar hij zal zelfs *zulke* aanvallen, uit *zulk* eenen hoek, voor meer verëerend houden, dan de loftuitingen, welke uit de *Letteroefenende Club* zouden kunnen uitgedeeld worden.’ (*Aletophilus*, p. 16-17)

111-115 *Bladz. 11 en vervolgens beklaagt de Schrijver zich over de Doopsgezinde denkwijze der Letteroefenaars, kennelijk, volgens de voorrede, vijandig zijnde tegen den Doop der kinderen...*: bladz. 11 en vervolgens: lees: p. 11-15. Uit de Voorrede: ‘Aletophilus en zijne vrienden zullen op dezen voet voortgaan tot zoo lang zij het misleid Publiek de oogen zullen geopend hebben over de draaijerijën, de onwetendheid en lasterzucht van de *Vaderlandsche Letteroefeningen* en de Nederlanders duidelijk zien de Godsdienstige

onverdraagzaamheid van dat maandwerk, kennelijk vooral tegen de Hervormde Kerk, hare leerbegrippen en Leeraars, en tegen den Doop der kinderen, die toch, met uitzondering van eenige weinige zoogenaamde *Doopsgezinden*, allen Christenen *heilig* is.' (*Aletophilus*, **)

120-121 *Aletophilus tracht, bladz. 22. het te doen voorkomen, alsof Ds. Nijhoff Schrijver ware der meergemelde recensie in de Letteroefeningen*: zie noot 29: 'Aletophilus wil 's mans bedachtzaamheid navolgen en *niets* gelooven van de gissingen dergenen, die vermoeden, als of de *Recensent* in de *Letteroefeningen* en Ds. Nijhoff één zouden zijn. Het is waar, Nijhoff had gezegd, dat hij in zijn gevoelen over Van Sendens Eeuwfeest versterkt is geworden door gesprekken, welke hij daarover hoorde houden, v.S. heeft daarop [...] aangemerkt, dat het niet duidelijk was, "of Ds. Nijhoff bij die gesprekken alleen *gehoord* of ook *gesproken* heeft"; nu antwoordt de *Letteroefenaar*, dat hij niet slechts *hoorde*, maar ook *sprak* met veele Leeraren over dit onderwerp enz. Het is ook waar, dat er meer punten van overeenkomst tussen Nijhoff's Recensie en die des Letteroefenaars zijn, b.v. de *gemeene toon*, gebrek aan *alle bewijs*, schandelijke *vernnenging van schriftuurplaatsen met ruwe uitvallen*, enz. enz.; maar Aletophilus wil hieruit *niets* besluiten; zelfs heeft hij het bovengenoemde vermoeden tegengesproken.' (*Aletophilus*, p. 22)

125-127 *de daadzaak, dat Ds. Nijhoff, Van Senden's Leerrede niet in de Letteroefeningen, maar in de Godgeleerde Bijdragen heeft beoordeeld*: bespreking van *Het achttiende Eeuwfeest van des Heilands dood, plegtig gevierd op den goeden Vrijdag van 1833 te Zwolle* en: *Het achttiende Eeuwfeest van de Goddelijke invoering des Christendoms in de wereld, plegtig gevierd op Pinkster van 1833 te Zwolle*, beide door G.H. van Senden. Zwolle: J. Zeehuizen Jr., 1833. In: *Godgeleerde bijdragen*. Zevende deel. Amsterdam: W. Brave Jr., 1833 p 767-794. Recensie ondertekend: 'N'.

133-135 Aletophilus deelt bladz. 20. den brief van IJntema aan Van Senden, waarvan hij kopij heeft weten te verkijgen, mede: zie noot 28: 'Hierop antwoordde IJntema in eenen brief waarvan Aletophilus kopij heeft weten te verkrijgen. Hij deelt dien merkwaardigen brief onveranderd mede; alleenlijk heeft hij de plaatsen, waaruit elk met éénen opslag des oogs zien kan, hoe *onpartijdig, verdraagzaam, nederig* en *ootmoedig* de *Letteroefenende Redacteur* is, cursief laten drukken.' (*Aletophilus*, p. 20)

Jacob Wybrand IJntema (1779-1858). Boekhandelaar en uitgever te Amsterdam. Vooral bekend als redacteur en uitgever van de *Vaderlandsche Letteroefeningen*, waarin ook talrijke gedichten van zijn hand waren opgenomen.

137-138 *quod quis per alium facit ipse fecisse censendus est*: wie iets door een ander doet, moet geacht worden het zelf te hebben gedaan.

144-146 *Wij vinden het onwaardig, de welligt reeds ten grave gedaalde beoordeelaars van Greve, Regenbogen en anderen, in hunne rust te storen*: 'Reeds vroeger hadden zij op soortgelijke wijze met de *Franeker* Hoogleeraaren Regenbogen en Greve gehandeld, en bij die gelegenheid zich zelven deerlijk bekendgemaakt.' (*Aletophilus*, p. 6)

Egbert Jan Greve (1754-1811). Studeerde theologie te Leiden, maar werd vanwege zijn patriottische sympathieën en zijn zwakke gezondheid niet beroepen. Legde zich

toe op de studie van de Oosterse Talen en werd in 1797 hoogleraar Oosterse Talen en Hebreeuwse

Oudheden te Franeker. Al bij zijn leven stuitten de door hem bij vertalingen en bewerkingen van bijbelteksten gebruikte methoden op kritiek. Samen met zijn collega's E. Tinga en J.H. Regenbogen publiceerde hij: *Verstrooide gedachten over verschillende onderwerpen, uitgegeven voor leeraars en vrienden van godsdienst en godgeleerdheid* (4 dln., 1802-1806).

Johan Hendrik Regenbogen (1769-1814). Predikant met verschillende standplaatsen, totdat hij in 1798 werd benoemd tot hoogleraar Kerkgeschiedenis te Franeker. Het vierde deel van de hierboven genoemde *Verstrooide gedachten* was geheel van de hand van Regenbogen; deze publicatie (1806) bracht hem in conflict met de *Bibliotheek van theologische letterkunde* en de *Vaderlandsche letteroefeningen*. Ook zijn *Christelijke godgeleerdheid naar de behoefte van deezen tijd* (1811) ontmoette veel tegenstand. Postuum verscheen nog een bundel *Leerredenen* (1814).

Regenbogens belangrijkste tegenstander was de Amsterdamse predikant J.A. Lotze (1769-1832). Regenbogen vermoedde dat Lotze de anonieme recensent uit de *Bibliotheek van theologische letterkunde* was. Men hoopte de onbekende tegenstander uit te schakelen door Lotze tot professor aan de theologische faculteit in Franeker te maken náást Regenbogen. In ieder geval ging er een merkwaardige correspondentie aan Lotzes benoeming, in oktober 1804, vooraf. Lotze werd ervan in kennis gesteld dat hij bovenaan de kandidatenlijst voor de benoeming stond, maar dat het de curatoren 'bijzonder aangenaam zoude wezen, dat alle verschillen wierden gesmoord'. Hierop antwoordde Lotze 'van nu af aan geene verdere poursuites te zullen ondernemen in zodanige geschillen'. Hieruit mag worden afgeleid dat Regenbogen het met zijn vermoedens bij het rechte eind had gehad. Helaas waren de stekeligheden van Lotze na zijn benoeming niet ten einde; hij nam iedere gelegenheid te baat om de denkbeelden van Regenbogen tegen te spreken.

146-147 *de steen op de staatkundige weifelingen der Letteroefeningen sedert 1795-1834*: 'Reeds lang toch hebben de zoogenoemde *Letteroefeningen* zich door eenen erbarmelijken geest en toon, zoo in het *Staat*- en *Letterkundige*, als in het gebied der *Humaniteit*, onderscheiden.' (*Aletophilus*, p. 1-2) Als bewijs van deze stelling volgt dan eerst een paragraaf 'Staatkundige Geest der Letteroefeningen, voor de omwenteling van 1813' (*Aletophilus*, p. 2-3).

149-150 *dat de onverbeterlijkheid van dit Tijdschrift duurzaam is*: zie Voorrede: 'Aletophilus heeft op de navolgende bladen die Recensie beschouwd en het algemeen karakter der zich noemende *Vaderlandsche Letteroefeningen* in enkele trekken aangewezen. Daar hij gedurende zijnen levensloop zeer veel bijdragen tot de karakteristiek van genoemde *Letteroefeningen* heeft verzameld, wil hij, ten behoeve van al de bewonderaars van dat eenigsoortig maandwerk, in eenige volgende Nommers de hier begonnene Kritiek voortzetten. De stof zal bij de voortgaande onverbeterlijkheid van dat tijdschrift zeer rijk zijn. Hij noodigt anderen uit, om uit hunnen voorraad hem bijdragen mede te deelen, die hij met dankzegging zal ontvangen en plaatsen'. (*Aletophilus*, **)

151-152 *Volgens hem, bladz. 8, zochten de Letteroefenaren de schim van Regenbogen te verzoenen, zoo hij ooit door hen beledigd was*: 'Intusschen, men moet billijk genoeg zijn om het te erkennen, schijnt het geweten van hen, die den beroemden man zóó bij zijn leven mishandeld hadden, eenigermate bij zijnen dood *ontwaakt* te zijn.' (*Aletophilus*, p. 8)

Hierop volgt een citaat uit de *Vaderlandsche Letteroefeningen*, dat tot strekking heeft: als het 'van de doden niets dan goeds' *iets* betekent, 'dan kan het ons niemand ten kwade duiden, dat wij eene erkentelijken traan op zijn graf plengen, en, *zoo hij ooit door ons mogt beleedigd zijn*, zijne schim gaarne wenschen te verzoenen.'

156-157 *een niet onaardig, maar echter vinnig versje*:

> **'Hier noodigt ons een slechte Kok**
> **Op garstig spek met uien,**
> **En bezigt een gescheurde Klok,**
> **Om tot het maal te luijen.**

Dit rijmpje was de volledige bespreking van Jacobus Klok, *De Evangelische Gezangen getoetst en gewogen en te ligt bevonden*. Met een korte voorrede van H. de Cock. Groningen: J.H. Bolt, 1834. In: *De Vaderlandsche Letteroefeningen* 1834 (4, p. 184).

157 *den geruchtmakenden De Cock*: Hendrik de Cock (1801-1842). Predikant op verschillende standplaatsen in de provincie Groningen; stichter van de Christelijk-afgescheiden gemeenten. Een hernieuwde kennismaking met de Bijbel en met de Institutie van Calvijn had De Cock op het spoor gebracht van de zg. 'vrije souvereine genade' (de mens wordt in zonde geboren en kan alleen door genade, zonder enige verdienste van zichzelf, zalig worden). Niet alleen zijn gemeenteleden waren enthousiast over zijn ideeën, De Cocks prediking trok ook gelovigen uit andere gemeenten aan. Deze vroegen hem hun kinderen te dopen, omdat ze in hun eigen gemeenten niet, maar bij De Cock wel met goed geweten konden antwoorden op de tweede doopvraag, die instemming vraagt met alles wat 'in de christelijke kerk alhier geleerd wordt". De Cock voldeed aan dit verzoek, echter zonder - zoals hij had moeten doen - toestemming te vragen aan de kerkeraad waaronder de ouders van de dopelingen ressorteerden. Dit leidde, in maart 1833, tot het verschijnen van twee polemische geschriften tégen De Cock, opgesteld door twee collega-predikanten. De Cock beantwoordde deze pamfletten met *Verdediging van de ware Gerefonneerde leer en van de ware Gerefonneerden, bestreden en ten toon gesteld door twee zoogenaamde Gerefonneerde leeraars, of De Schaapskooi van Christus aangetast door twee wolven*. Dit schotschrift was voor het provinciale kerkbestuur van Groningen in april 1834 aanleiding om De Cock voor twee jaar te schorsen. Het werd nog erger, toen De Cock het voorwoord leverde bij Jacobus Kloks *De Evangelische gezangen getoetst, gewogen en te licht bevonden*. In dit voorwoord noemde De Cock de hervormde gezangenbundel 'een geheel van 192 sirenische minneliederen, geschikt om de Hervormden al zingende van de Zaligmakende leer af te trekken en een valsche leugenleer in te voeren'. Hierop werd De Cock afgezet; hij kreeg van de Synode alleen nog een half jaar bedenktijd om zijn aanvallen te herroepen. Maar De Cock wilde niet van opgeven weten: op 19 oktober 1834 las hij bij het doophek van zijn kerk een acte van scheiding van de Hervormde Kerk voor, die vantevoren door 53 lidmaten was ondertekend. Nu was het geduld van de Synode ten einde: De Cock moest weg, niet vanwege zijn opvattingen, maar vanwege zijn gedrag. De arrondisementsrechtbank van Appingedam veroordeelde hem bovendien tot drie maanden gevangenisstraf en een geldboete van *f* 1,50 wegens de ongeoorloofde godsdienstoefening op 19 oktober. Na zijn vrijlating zwierf De Cock rond, overal waar hij kwam afgescheiden gemeenten

stichtend. De eerste jaren werden de Afgescheidenen krachtdadig vervolgd. Na 1840 werd de vervolging gestaakt, op voorwaarde dat de Afgescheidenen zouden ophouden met naar zichzelf te verwijzen als '(ware) Gerefonneerden'.

Over het ontstaan van de Afscheidingsbeweging, zie Cossee 1984; voor Drosts reactie op het ontstaan van deze beweging, zie Kamphuis 1959. In zijn *Meeningen en wenken I* schrijft Drost: 'ginds doet een zoogenaamd Orthodoxismus ons blozen, over onchristelijken en dommen ijver' (Drost 1834: 11); Kamphuis (1987: 31) brengt deze afkeurende woorden onder meer met het optreden van De Cock in verband.

158 *eene uitmuntende, echt Christelijke, beoordeling*: Boekbeschouwing inzake *Besluiten van de Nationale Dordtsche Synode; gehouden in den jare 1618 en 1619, te Dordrecht*. Uitgeg. en met een voorrede van Hendrik de Cock. Veendam: T.E. Mulder, 1833 en: *Verdediging van de ware Gerefonneerde Leer en van de ware Gerefonneerden, bestreden en ten toon gesteld door twee zoogenaamde Gerefonneerde Leeraars, of De Schaapskooi van Christus aangetast door* twee wolven *en verdedigd door H. de Cock, Gerefonneerd Leeraar te Ulrum*. Groningen. J.H. Bolt, 1833. In: *De Vaderlandsche Letteroefeningen* 1834 (5, p. 185-192).

163-164 *doch blijkens noot 31, is Aletophilus in de leer der liefde weinig gevorderd*: noot 31 luidt: 'Wijselijk (*Jezuïtisch* wil ik niet zeggen) heeft de *Letteroefenaar* de woorden des Heeren, zoo als die *Lukas* XVII: 4 staan, niet aangehaald. Immers, daar kwam iets in dezelve voor, hetwelk 's Heilands meening duidelijk toonde, maar den lasteraar niet voegt. De Lezer oordeele! 'Indien hij (t.w. uw broeder) zevenmaal 's daags tegen u zondigt, en zevenmaal 's daags tot u *wederkeert*, zeggende: *het is mij leed*!, zoo zult gij het hem vergeven.' - Wanneer Nijhoff en de *Letteroefenaar* aan deze *door den Heer gestelde voorwaarde* voldoen, (wat echter tot nog toe *niet* geschied is,) zal v.S. (dit weet ik zeker) dadelijk bereid zijn, hun te vergeven en van zijnen kant aan des Heeren bevel te voldoen.' (*Aletophilus*, p. 24-25)

166-167 *Is Ds. van Senden de vredelievende man, dien Aletophilus ons bladz. 17, schildert*: 'Waartoe zoude ook eene verdediging dienen? Wie er belang in stellen mogt, om met het karakter van Ds. van Senden en het al of met vredelievende van zijnen aard bekend te worden, die vrage degenen, welke met hem omgegaan hebben!' (*Aletophilus*, p. 16-17)

168 *geen tweede Nommer dezer Kritiek*: Het tweede nummer verscheen nog in 1834: 'Bijzonder aangenaam is het der *Redactie* van deze *Kritiek*, dat Nr. 1 van dezelve een zoo goed onthaal bij het publiek genooten heeft, ten gevolge waarvan de zeer aanzienlijke oplage, die van dat Nr. gedaan is, genoegzaam geheel is uitverkocht.

De *Redactie* (omtrent welke de *Letteroefenaars* in de beoordeeling van Nr. 1 dezer *Kritiek* zoo zonderling *gissen* als *missen*,) vertrouwt, dat Nr. 2 met geen minder, maar hoogst waarschijnlijk door velen met nog meer genoegen zal ontvangen en gelezen worden.'

In dit voorwoord betuigt uitgever Zeehuizen zijn dank aan de lezers die aan de oproep tot bijdragen gehoor hebben gegeven en nodigt hij hen uit om nog meer bijdragen te sturen 'tot voortzetting dezer Kritiek'.

Inderdaad wonden de *Vaderlandsche Letteroefeningen* er geen doekjes om en noemden zij Van Senden ronduit als de man die schuilging achter het pseudoniem Aletophilus: 'Aletophilus, of de wel eerwaarde en zeer geleerde Heer Van Senden, welke zich achter

dezen naam verbergt, schijnt het alzoo nuttig en noodig te keuren, den liefhebbers van twistgeschriften van tijd tot tijd op de producten zijner kwade luim te vergasten; en wie beklaagt niet den man, die in zulk een ellendig en onchristelijk werk behagen kan scheppen?' (*Vad. Lett.* 1834, p. 242)

'De bedoelingen, de geest en strekking van het onderhavige Twistschrift laten zij voor rekening van den zich geraakt voelende Redacteur, *Aletophilus* - Van Senden - of hoe hij verder heet, of verkiest zich te doen heeten. [...] want het voor ons liggend nommer doet elk, die oogen heeft, ten duidelijkste inzien, dat *Aletophilus* slechts het voermiddel (*vehiculum*) is, waarvan Van Senden zich bedient, om zichzelven en zijne gedragingen te verdedigen en te prijzen.' (*Vad. Lett.* 1834, p. 243)

'Het opwerpen der vraag: "waarom verdedigt Ds. G.H. van Senden zich *niet* tegen den aanval, door de *Vaderlandsche Letteroefeningen* op hem ondernomen?" beschouwen wij als niets meer dan eene krijgslist, die het Publiek moet doen denken, dat Van Senden zelf van alle verdediging *afziet* - wij laten ons door dezelve geenszins uit onze stellingen verdrijven; wij kennen den man, met wien wij te doen hebben, en - bewaren het stilzwijgen.' (*Vad. Lett.* 1834, 243-244)

Waarschijnlijk deelde Drost de vermoedens van de *Vaderlandsche Letteroefeningen*; zie de regels 137-138.

173 *de woorden van Prof. Greve, bladz. 29 aangehaald*: 'Wijlen Professor Greve heeft van de *Letteroefenaars* gezegd: "Wat zoude men aan zoodanige Recensenten antwoorden? *'t Zijn de Viswijven in 't Gemeenebest der Letteren!*"' (*Aletophilus*, p. 29)

4.11 Gedenkzuil voor W. Bilderdijk

1-2 *Gedenkzuil voor W. Bilderdijk*. Amsterdam: M. Westerman, 1833.

4-8 *De uitnemendheid van Holland...*: citaat *Gedenkzuil*, p. 3.

10 *Westerman*: Maarten Westerman (1775-1852). Schilder, toneelspeler, boekhandelaar en uitgever te Amsterdam.

11 *gedenkzuil*: gedenkteken.

17 *Horatius*: Quintus Horatius Flaccus (65-8 voor Chr.). Romeins lyrisch dichter. Zijn *Ars Poetica* (*Epistola ad Pisones*) werd een richtsnoer voor latere dichters.

19-20 *Exegi monumentum aere perennius / regalique situ pyramidum altius*: het begin van Horatius' *Ode* III.30: 'Voltooid heb ik een monument, bestendiger dan brons / en hoger dan vervallen konningspiramiden' (Horatius, *Oden en Epoden*. Ingeleid, vertaald en toegelicht door Louis van de Laar. Baarn: Ambo, 1987, p125). Horatius doelde met dit monument op zijn eigen oeuvre.

26 *Van der Palm*: Johannes Henricus van der Palm (1763-1840). Befaamd kanselredenaar. Hoogleraar in de Oosterse Talen aan de Leidse Universiteit 1796-1799. Agent van Nationale Opvoeding 1799-1805. Hoogleraar in de Gewijde Dichtkunst en de Welsprekendheid 1805-1836. Kamphuis (1987: 31) vermeldt dat hij geen bewijs heeft gevonden dat Drost bij Van der Palm college heeft gelopen. Wel moet hij hem

verschillende keren hebben gehoord in zijn hoedanigheid van academieprediker. Drosts waardering voor Van der Palm spreekt uit een brief van 8 januari 1834, waann hij Van der Palm en zijn gezin een present-exemplaar van *Henningard van de Eikenterpen* aanbiedt (U.B. Leiden, LTK 1567), en uit de mededeling van Potgieter en Bakhuizen van den Brink in hun inleiding tot de *Schetsen en verhalen* (1953: 78) dat hij een portret van Van der Palm in zijn studeerkamer had hangen.

35-37 *Het was vooruit te zien*... De oorspronkelijke tekst luidt: 'Niemand in zijne denkwijze te kort willende doen, moeten wij berusten in de terughouding van hen die geschroomd hebben, in strijd met de gevoelens van den grooten man te zullen geraken, door zijner nagedachtenis eene openlijke hulde te bewijzen, even als in de verontschuldiging van hen, die het voorwerp boven hunne krachten rekenden.' (*Gedenkzuil*, p. *II-*III)

48 *Hodges*: Charles Howard Hodges (1764-1837). Engels portretschilder, pastellist en mezzotintgraveur, die lange tijd in Den Haag en Amsterdam werkzaam was.

49 *S. Moritz*: waarschijnlijk Louis Moritz (1773-1850). Portret- en historieschilder te Amsterdam.

57 *Pindus*: gebergte in het noordwesten van Griekenland.

58 *Mevrouw Bilderdijk*: Katharina Wilhelmina Schweickhardt (1776-1830) woonde als dochter van de kunstschilder Hendrik Willem Schweickhardt vanaf haar negende jaar in Londen. Daar ontmoette zij in 1797 Bilderdijk, die toen als huisleraar voor haar en haar zuster werd aangesteld. Ondanks het verbod van haar ouders volgde zij hem naar Brunswijk. Hoewel zij nooit officieel met Bilderdijk is getrouwd, werd zij algemeen erkend als 'Mevrouw Bilderdijk'. Da Costa verzorgde haar *Verzamelde dichtwerken* (drie delen, 1859).

59 *Pallas*: Pallas Athene, lievelingsdochter van de Gnekse oppergod Zeus, godin de wijsheid en schone kunsten.

60 *zusterental*: de muzen. Calliope was de muze van het epos (de 'heldenzanggodin').

61 *het gevleugeld ros*: Pegasus, het gevleugelde paard, werd geboren uit de verbintenis tussen Poseidon en Medusa en woonde net als de Muzen op de Helicon. Pas sinds de nieuwere tijd wordt Pegasus beschouwd als het ros waarop de dichters de werkelijkheid ontvluchten en in vervoering raken.

62 *Faam*: godin van het gerucht en van de roem.

68-74 *De gewaarwordingen*...: De oorspronkelijke tekst luidt: 'De gewaarwordingen, welke het afsterven van een' groot man bij zijne tijdgenooten verwekt, tot de nakomelingschap over te brengen, kan niet dan in vele opzigten als hoogst belangrijk beschouwd worden: immers daarin kan men met regt vooronderstellen den wezenlijken staat, waarin geestontwikkeling en zedelijke beschaving zich bij zijn aanwezen bevonden, te kunnen overzien, en zich dus op het ware standpunt te bevinden, zoowel hem als zijnen leeftijd volkomen regt te doen wedervaren.' (*Gedenkzuil*, p. *I)

87 *De Clercq*: Willem de Clercq (1795-1844). Koopman te Amsterdam. Bekend improvisator. Eén van de voormannen van het Réveil, een internationale bewegmg van orthodox-protestantse strekking.

98-99 *Ieder toch*...: De oorspronkelijke tekst luidt: 'Ieder toch, die zich met eenigen lof in de dichterlijke loopbaan heeft onderscheiden, zal gereedelijk erkennen, dat het voorbeeld an BILDERDIJK hem van den eenzelvigen weg, waarop de vernuften van een vorig tijdvak waren afgedwaald, is teruggehouden...' (*Gedenkzuil*, p. *III)

100 *Tijdeman*: Hendrik Willem Tydeman (1778-1863). Hoogleraar in de Rechten te 1812-1814. Daarvoor hoogleraar te Deventer 1802-1803 en te Franeker 1803-1812.

102-103 *Eenige wenken omtrent de dichterlijke loopbaan van W. Bilderdijk, door W. de Clercq*: *Gedenkzuil*, p. 1-57.

104-105 *vergelijking van Goethe en Bilderdijk*: 'In het midden der woelingen, die na de gen van Julij en Augustus 1830 de Europesche wereld deden schudden, en alles wat zeker scheen, aan onzekerheid blootstelden, verloor ook de letterkunde twee harer schitterende sieraden; twee mannen, die, schoon uit ongelijke beginselen handelende, ofschoon verscheiden in gaven en lotbedeeling, de oogen hunner tijdgenooten op zich hielden gevestigd.' (*Gedenkzuil*, p. 1)

Goethe: Johann Wolfgang (von) Goethe (1749-1832). Duits schrijver. Goethe was op 22 maart 1832 overleden.

105-107 *twee der schitterenste sieraden*...: De oorspronkelijke tekst luidt: 'In het midden der woelingen, die na de dagen van Julij en Augustus 1830 de Europesche wereld deden schudden, en alles, wat zeker scheen, aan onzekerheid blootstelden, verloor ook de letterkunde twee harer schitterendste sieraden...' (*Gedenkzuil*, p. 1)

112 *Maerlant*: Jacob van Maerlant (ca. 1225-ca- 1300). Westvlaams dichter in de volkstaal, belangrijkste vertegenwoordiger van de dertiende-eeuwse didactische dichtkunst.

114 *Voltaire*: schrijversnaam van François-Marie Arouet (1694-1778). Frans schrijver satiricus en pamflettist uit de tijd van de Verlichting.

116-117 *den vader onzer letterkunde*: Van Maerlant.

117 *den eerwaardigen volksdichter*. Cats.

119-120 '*Het is het lot van den man van genie, om steeds zijne eeuw vooruit te zijn*.' De oorspronkelijke tekst luidt: 'De eigenlijke man van genie wacht zijne regtvaatdijng van den tijd, daar het zijn lot is, om steeds zijne eeuw vooruit te zijn, en door dezelve niet naar waarde erkend te worden.' (*Gedenkzuil*, p. 3)

123 *hoofdstrekking: Gedenkzuil*, p. 2.

128-130 *'Het erotische, het poëtische en tevens wijsgeerige, het gispende, doch tevens, niet met minder waarheid, het Christelijke.'* De oorspronkelijke tekst luidt: 'Het *eerste* [tijdperk] strekt zich van zijne intrede in de letterkundige wereld tot op zijne ballingschap uit. [...] Dit tijdperk zoude men het *erotïsche* kunnen noemen. Een tweede tijdperk openen de twee schoone bundels, de *Nieuwe Mengelingen* genaamd, als een voorportaal, dat ons eene nieuwe wereld in het gemoed van den dichter doet kennen [...]. Dit tijdperk laat zich derhalve met eenige eigenaardigheid met den naam van het *poëtische* en tevens ook met dien van het *wijsgeerige* bestempelen. Het derde tijdperk, eindelijk, begint in de latere bundels [...]. Men kan derhalve dit tijdperk het *gispende*, doch tevens met niet minder waarheid het *Christelijke* noemen. (*Gedenkzuil*, p. 8-10)

139 *vijf algemeene beschouwingen: Gedenkzuil*, p. 42-44; 44-46; 47-50; 50-54 en 55-57.

146 '*De Poëzij van* BILDERDIJK *getuigt van menschelijke verhevenheid en verderf*.' De oorspronkelijke tekst luidt: 'De Poëzij van BILDERDIJK getuigt van menschelijke verhevenheid en menschelijk verderf.' (*Gedenkzuil*, p. 55)

151-173 Citaat p. 44-46. De noten bij dit citaat zijn door Drost overgenomen uit de oorspronkelijke tekst.

161 *stijf afgemeten versbouw*. De oorspronkelijke tekst luidt: 'statige, eentoonige, afgemeten versbouw'. (*Gedenkzuil*, p. 45)

175-176 *als of Bilderdijk meer een Dichter voor het verstand, dan voor het gevoel was: Gedenkzuil*, p. 46.

190 *het tweede stuk in deze mengelingen*: p. 59-68.

194-195 *instelling voor wetenschap, letterkunde en schoone kunsten*: het Koninklijk-Nederlandsche Instituut van wetenschappen, letterkunde en schoone kunsten (KNI) werd opgericht op 4 mei 1808 en in 1851 voortgezet onder de naam Koninklijke Akademie van Wetenschappen. Bilderdijk was lid van de Tweede Klasse van het KNI, die zich bezighield met 'Hollandsche Letterkunde en Geschiedenis'.

202-203 *Kunst en boezemvriend...*: Citaat niet gevonden.

206 *de bevoegde lofredenaar van Hugo de Groot*: Jeronimo de Vries, *Hugo de Groot en Maria van Reigersbergen*. Amsterdam, 1827.

207 *het Delfsch orakel*: De Groot werd in 1583 te Delft geboren; mogelijk ook verwijzing naar de Pythia, het orakel van Delphi.

208-209 *'een wonder van Euroop, een spiegel der wereld, een meesterstuk der natuur'*: deze aanprijzingen zijn ontleend aan de lofzang van De Vries op De Groot, De Vries 1827. p. 4-8 passim.

209 *Ook van hem kon Loots zingen...*: Het citaat (r. 225-232) is ontleend aan het gedicht 'Huig de Groot'. C. Loots, *Gedichten*. 1817. Vierde deel, p. 5.

224-226 *'Men heeft hem ja miskend...'* De oorspronkelijke tekst luidt: 'En zou dat Vaderland zijn' braafsten, zijn' verlich[t]sten burger niet als zoodanig erkennen en roemen? Dat zij verre! Het heeft hem, ja, miskend; maar die tijden van dwaling zijn voorbij. De schande is uitgewischt. Met heiligen eerbied bewaart het zijn dierbare asch.' (De Vries 1827: 170)

227 *Drie volgende stukken*: 'Bij de Inwijding van den Gedenksteen, boven het graf van Mr. Willem Bilderdijk geplaatst, door de Rederijkkamer De Wijngaardranken, op den 4^{den} Februarij 1832'. (*Gedenkzuil*, p. 69-86)

230 *C. de Koning*: Cornelis de Koning (1758-1840) woonde als ambteloos burger te Haarlem. Hij was een invloedrijk man in het departement Haarlem van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Hij schreef veel in *De Recensent, ook der Recensenten* en was daarnaast gelegenheidsdichter. Zijn belangrijkste werk was een vierdelig *Tafereel der Stad Haarlem en derzelver geschiedenis van de vroegste tijden af op den tegenwoordigen tijd* (1807-1808). Met zijn werk *over de voorvaderlijke levenswijze* doelt Drost op: *De voornaemste levenswijzen en gewoonten hier te lande tot aan 't einde der XVIde eeuw* (1810).

C. de Koning, Lz., 'Aanspraak'. *Gedenkzuil*, p. 71-77.

231 *Ripperda*: Wigbolt Ripperda (?-1573). Medestrijder van Willem van Oranje tijdens de Tachtigjarige Oorlog. Probeerde de bewoners van Haarlem ertoe te brengen hun stad niet zonder slag of stoot aan de Spaanse belegeraars prijs te geven. Ondanks betoonde dapperheid en ondanks versterkingen uit het leger van de prins moesten de Haarlemmers zich toch gewonnen geven. Na de overgave werd Ripperda gevangen genomen en onthoofd.

235-236 Drost parafraseert hier De Konings 'Aanspraak': 'Als Voorzitter dier Kamer ben ik verpligt, om over Bilderdijk te spreken, en niemand uwer zou het ondoelmatig vinden, wanneer ik uitweidde in zijnen lof.' (*Gedenkzuil*, p. 72) In dit citaat en volgende gebruikt Drost cursiveringen, uitroeptekens en kapitalen om uiting te geven aan zijn ergernis/vrolijkheid over het niveau van de bijdragen.

242 *Factor*, lid van een rederijkerskamer dat met het samenstellen van gelegenheidsgedichten en zinnespelen was belast. De hierna genoemde V. Loosjes was factor van de Haarlemsche Rederijkkamer.

245 *weerklank*: V. Loosjes, 'Bij de ontblooting van den Lijksteen voor Mr. Willem Bilderdijk'. *Gedenkzuil*, p. 78-80. Loosjes citeert 32 regels uit Bilderdijks 'Uitzicht om mijn dood', en gebruikt vervolgens in de tweede helft van het gedicht dezelfde rijmklanken.

251 *In droevig zwart gehuld een somber rouwfeest viert*: citaat niet gevonden. Niet in Loosjes' bijdrage.

253 *bij het graf van Mr. Willem Bilderdijk*: Jan van Walré, 'Bij het graf van Mr. Willem Bilderdijk', *Gedenkzuil*, p. 81-86.

256 *Opperzanger en ontslapen vriend*: citaten *Gedenkzuil*, p. 81 en 85.

259 *Korach*: Oudtestamentische figuur, stamvader van een geslacht van tempelzangers.

262 *eenige regels van den Heer van 's-Gravenweert*: 'Aan de nagedachtenis van Mr. Willem Bilderdijk', *Gedenkzuil*, p. 89-90.

263 *die des Heeren S.I.Z. Wiselius*: 'Bilderdijk', *Gedenkzuil*, p. 92.

265-266 *kernachtig bijschrift*: 'Op het na de dood gemaakte afbeeldsel van Bilderdijk', *Gedenkzuil*, p. 91.

282 *H. Asz. Doyer*. Hendrik Asz. Doyer (1791-1860). Boekhandelaar en uitgever te Zwolle. Schreef een *Lofdicht op Mr. R. Feith en Hulde aan R. Feith* (1826).

H. Asz. Doijer, 'Op den dood van Mr. W. Bilderdijk'. *Gedenkzuil*, p 93-96. - Citaat p 93.

294 *Laurens Koster*. Laurens Jansz. Coster (1405-1484). Koopman en koster, mogelijk ook houtsnijder en drukker te Haarlem. Werd in de negentiende eeuw in Nederland beschouwd als de uitvinder van de boekdrukkunst.

301 *dat de Dichters van den eersten rang rouwbanieren zullen ontrollen*: de oorspronkelijke tekst luidt: 'Komt, ontrolt uw rauwbanieren, / Dichters van den eersten rang!' (*Gedenkzuil*, p 94)

304-306 *dat het Vaderland der Batavieren, enz.*: de oorspronkelijke tekst luidt: ''t Vaderland der Batavieren / Heeft geen plekjen, hoe verschroeid, /Waar voor Hem geen lauwer groeit.' (*Gedenkzuil*, p. 94)

308 *Bilderdijk den vader van kunde en schoone kunsten*: de oorspronkelijke tekst luidt: ‘Kunde en schoone kunst te gader, / Weent, beweent uw aller vader...’ (*Gedenkzuil*, p. 94)

310 *slotkouplet*: *Gedenkzuil*, p. 96.

318 *gindsche hemel*: de oorspronkelijke tekst heeft ‘ginds de hemel’.

321 J.H. Koenen, ‘Ode aan Bilderdijk’. In: *Gedenkzuil*, p. 97-100.

Hendrik Jakob Koenen (1809-1874) legde zich toe op de beoefening van geschiedenis en letteren. Was daarnaast lid der Provinciale Staten, van het gemeentebestuur en het curatorium van het athenaeum en het gymnasium te Amsterdam. Behoorde tot de kring van het Réveil.

324 *kracht en vuurspraak: Gedenkzuil*, p. 100.

325 *het verdienstelijk dichtstuk van den Heer H.H. Klein*: H.H. Klijn, ‘Mr. Willem Bilderdijk’. In: *Gedenkzuil*, p. 101-106. Citaat p. 104-105.

337 *‘Verdoofden 't vuur ooit van (in) zijn blakend hart’*: de oorspronkelijke tekst heeft ‘van zijn blakend hart’. (Gedenkzuil, p. 105.)

343-344 *de keurige Latijnsche dichtregels van J.H. Hoeuft*: ‘Gulielmo Bilderdijk s.d.p’. In: *Gedenkzuil*, p. 123-124.

Jacob Hendrik Hoeufft (1756-1843). Taal- en letterkundige. In zijn eigen tijd vermaard neo-latijns dichter.

345 *bijdragen van Wap: Gedenkzuil*, p. 125-132.

Joannes Jacobus Franciscus Wap (1806-1880). Was van 1828 tot 1840 leraar in de Nederlandse taal- en letterkunde, aardrijkskunde en geschiedenis aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda. Leefde daarna als ambteloos burger van zijn pensioen en van een persoonlijke toelage van koning Willem II. Nam actief deel aan de Vlaamse taalstrijd en leverde tussen 1825 en 1835 vele bijdragen aan de door hem opgerichte Belgische *Muzen-Almanak*. Kwam al in 1823 in contact met Bilderdijk; als zeventienjarige jongen legde hij deze een vertaling in verzen van een episode uit Ovidius ter beoordehng voor. Sindsdien onderhield hij met Bilderdijk een vriendschappelijke briefwisseling. Het was Wap die de begrafenis van de in armoede gestorven dichter betaalde. Hij bezorgde de uitgave van Bilderdijks bundels *Avondschemering, Schemerschijn* en *Nasprokkeling*, en van een verzameling verzen van Katharina Wilhelmina Schweickhardt.

Van Hall's Aloë: M.C. van Hall, ‘De Aloë. Aan Mr. W. Bilderdijk’. In: *Gedenkzuil*, p. 140-143. Citaat p. 140.

346 Westerman, ‘Bilderdijk’. In: *Gedenkzuil*, p. 148-151.

349 Van Someren, ‘Een vreemdeling, bij het eerst beschouwen van Bilderdijks werken’. In: Gedenkzuil, p. 107-108. Alle citaten (r. 432-433, 442, 447, 453, 465, 469, 483-484, 490, 494-495) zijn aan deze twee bladzijden ondeend.

Hilman: Johannes Hilman (1802-1881). Bakkerszoon, graanhandelaar en toneeldichter te Amsterdam; tevens bevorderaar der toneelkunst en verzamelaar van toneelstukken.

350 *Schipper*. Lieuwe Schipper (1808-1870). Kinderboekenschrijver. Zijn *Gedichtjes voor de jeugd* (1838) verschenen met een voorrede van Beets.

358-363 *Wie zijt ge, o wonderschoone plant*: citaat Gedenkzuil, p. 140.

385-389 *Veluti tractata...*: Horatius, *Epistulae* II.1.235-237. Nederlandse vertaling ontleend aan: *Hekeldichten, brieven en dichtkunst van Horatius Flaccus*. In Nederduitsche vaarzen overgebragt door B. Huydecoper. Amsterdam: Ratelband en Uitwerf, 1737.

433 *het Pan poëticon van Aernout van Halen*: Arnoud, Arnoldus of Arend van Halen (?-1732). Kunstliefhebber en -verzamelaar te Amsterdam. Ook zelf actief als schilder, etser, dicter en ceramist. Van Halens naam is vooral verbonden met het 'Pan-poëticon Batavum', een verzameling portretten van Nederlandse letterkundigen in een fraai kabinet. In 1720 bevatte de collectie 200 portretten. In dat jaar verscheen er een lofdicht op de verzameling en de daarin opgenomen dichters, geschreven door de toen al meer dan tachtig jaar oude dichter Lambert Bidloo. Na de dood van Van Halen viel het kabinet in handen van kunstverzamelaar Michiel de Roode (1685-1771) die veel geld spendeerde aan de uitbreiding en verfraaiing ervan. In 1772 werd het Kabinet eigendom van het Leidse dichtgenootschap 'Kunst wordt door arbeid verkregen'. Later is de verzameling verspreid geraakt.

434 *Bidloos rijmwerk*: Lambert Bidloo (1638-1724). Apotheker en dichter te Amsterdam Het lofdicht op Van Halens *Pan Poëticon Batavum* (1720) is zijn belangrijkste werk; de latijnse naam, waarmee het prentenkabinet doorgaans wordt aangeduid, is waarschijnlijk door Bidloo bedacht.

450-451 *ik zou hem de Herman's, de Müllers, de Orrels, de Wolfs herinneren*: de vreemdeling uit het, gedicht van Van Someren veronderstelt dat een zo omvangrijk oeuvre als dat van Bilderdijk wel door verschillende auteurs geschreven moet zijn: een heel geslacht van schrijvers met dezelfde achternaam. Drost vindt deze veronderstelling ergerniswekkend en naïef, maar verklaart dan dat de vreemdeling aan verschillende geslachten van schrijvers allemaal met dezelfde achternaam zou kunnen denken.

478 *Schimsheimer*. J.F. Schimsheimer, 'De dichter bij uitnemendheid'. In: *Gedenkzuil*, p. 109-116. Citaten p. 109, 112, 115 en 114.

486 *Van hier toch...*: Willem Bilderdijk, 'De kunst der poëzy'. In: Willem Bilderdijk, *Dichtwerken*. Haarlem, 1857. Zevende deel, p. 76.

492 *Scheidt wijsheid...*: Willem Bilderdijk, 'De poëzy'. In: Willem Bilderdijk, *Dichtwerken*. Haarlem, 1857. Zevende deel, p. 4.

494 Christoph Auguste Tiedge (1752-1841). Duits-classicistisch dichter van leerdichten en lyrische poëzie. Bekend is vooral zijn veelgelezen, door Kant en Schiller beïnvloede leerdicht *Urania. Über Gott, Unsterblichkeit und Freiheit* (1801). - Schimsheimers vertaling: niet gevonden.

526-529 *Neen, de dichtkunst die mij roerde...*: citaat niet gevonden.

532 J.J. Wijsmuller, 'De onsterfelijke Bard". In: *Gedenkzuil*, p. 117-122. Citaten p. 118 ('herschepper van de taal der echte poëzij'), 119 ('een stoute vlugt...'), 120 ('bron der phantasie' en 'Bilderdijk's eigen wieken kleppende geestkracht', 'een verstuivende gorgeltoon') en 122 ('wat onstoflijk is...').

552 P.J.V. Dusseau, 'Aan Neêrlands Zanggodinnen'. In: *Gedenkzuil*, p. 133-134.

556-557 *'Bilderdijk brandt geen wierook meer / en... biedt geen offers neer.'* De oorspronkelijke tekst luidt: 'Priester eens in uwen tempel, / Brandt hij thans geen' wierook meer, / En met godgewijde handen / Biedt hij u geene offers neêr.' (*Gedenkzuil*, p. 133.)

559 Hilman, 'Op Mr. W. Bilderdijk'. In: *Gedenkzuil*, p. 135-139. Citaten p. 135.

574-586 *Zielroerend...*: citaat p. 137. '... in het weenen': de oorspronkelijke tekst heeft 'in te weenen'. Veel cursiveringen betreffen de spelling van het gecursiveerde woord.

589-591 *Dan o!.... Gedenkzuil*, p. 138-139.

594-596 *Van laffe weekheid vrij...*: Willem Bilderdijk, 'Napraten'. In: Willem Bilderdijk, *Dichtwerken*. Haarlem, 1857. Zevende deel, p. 234.

598 L. Schipper, 'Aan Haarlems Stedemaagd bij het overlijden van Mr. W. Bilderdijk'. In: *Gedenkzuil*, p. 145-147.

650-651 *Louise Sibylla Bilderdijk*: (1785-1832). Dochter van Willem Bilderdijk uit zijn eerste huwelijk met Catharina Rebecca van Woesthoven.

4.12 Hollands verlossing

1-3 Willem Bilderdijk en Katharina Wilhelmina Bilderdijk, *Hollands verlossing*. Leyden: L. Herdingh, 1833.

5 *De heer Herdingh heeft zijne landgenooten aan zié verpligt...*: er waren van *Hollands verlossing* al twee eerdere uitgaven verschenen, nl. één in 1813-1814 en één in 1814. Beide bestonden uit twee delen. Deze werden in 1833 voor het eerst bijeengebracht in één band, waarbij de oorspronkelijke indeling (met een afzonderlijk titelblad en een afzonderlijke inhoudsopgave en pagina-nummering) werd behouden.

Herdingh: Vincent Herdingh Lzn. (1786-1835), boekverkoper en uitgever te Leiden.

13 *Vervulling*: deel 1, p. 1-10.

Afscheid: deel 1, p. 43-60. In de bundel *Winterbloemen* (Haarlem: Bohn, 1811) is een gedicht opgenomen, dat ook 'Afscheid' heet (deel 2, p. 99-113). Dit gedicht eindigt met vier regels streepjes en de mededeling 'Het vervolg hierna'. Het is echter in een andere versmaat geschreven dan het gedicht uit *Hollands verlossing* en het is dan ook onwaarschijnlijk dat het gedicht 'Afscheid' uit *Hollands verlossing* een voortzetting is van 'Afscheid' uit *Winterbloemen*, zoals Drost hier suggereert.

17-36 *O Helmers, dierbre vriend...*: citaat Bilderdijk 1833, deel 1, p. 3. Drost heeft een merkwaardige manier om citaten niet helemaal correct weer te geven; zie r. 17 zang'ren] zangern; r. 18. bezwang'ren] bezwangeren; 23-24. vlerkgeruisch en nieuwe melodij/De Helden tegenroept...] vlerkgeruisch, in nieuwe melody,/ Den velden tegenroept...; 29. snaren] snoeren; 30 en 31. gedeeld] geduld.

17 *Helmers*: Jan Frederik Helmers (1767-1813). Zoon van een welgestelde metselaar, steenkoper en makelaar te Amsterdam. Deze zag erop toe dat Helmers een uitstekende opleiding kreeg en toen hij bij zijn vader in de zaak kwam, was hij al een kenner van de eigen en de buitenlandse letterkunde. Na enkele eerste pogingen zag Helmers voorlopig van verdere publicaties af. Pas in 1809 en 1810 kwam hij, aangespoord door vrienden,

ertoe om de oogst van de voorafgaande jaren in twee bandjes te bundelen. De titels van enkele lierzangen: ‘Nederland in 1672 en 1678’, ‘De Geest des Kwaads’, ‘Lijkzang op het graf van Nederland’ en ‘Vaderlandse lierzang’, getuigden van zijn hartstochtelijke vaderlandsliefde; in de tweede bundel waagde hij het zelfs de Nederlanders op te roepen om zich tegen de Franse overheersing te verzetten. In 1812 trotseerde Helmers de Franse censuur en publiceerde zijn ‘De Hollandsche Natie’, in zes zangen. Dat dit een daad was van grote stoutmoedigheid, besefte men pas goed toen in 1815, bij de derde druk, de oorspronkelijke tekst beschikbaar kwam; wie al een eerste of tweede druk had aangeschaft kreeg daarbij een inlegvel: ‘Veranderingen en bijvoegzelen in den derden druk van de Hollandsche Natie door J.F. Helmers, welke onder het dwangjuk der Fransche Heerschappij niet in den eersten en tweeden druk dezes werks mogten gesteld worden.’ Na de voordracht van een onuitgegeven treurspel, beginnend met de woorden: ‘Het vonnis is geveld, ja, Gneken! gij wordt slaven!’ (later opgenomen in de *Nagelaten gedichten*, 1815) werd Helmers gevangen genomen en naar Parijs gezonden. De dichter die toen al ernstig ziek was, overleed twee dagen na zijn arrestatie. Hoe populair hij in die eerste jaren was, blijkt uit de snelheid waarmee de herdrukken van zijn werk elkaar opvolgden: de vierde druk verscheen in 1817, de vijfde in 1821, de zesde in 1822. Maar daarna verslapte de aandacht: de zevende druk verscheen pas in 1834, de achtste in 1839, de negende in 1849 en de tiende niet eerder dan 1871. Uiteindelijk bleek Helmers' burgerdeugd groter dan zijn dichterlijke kwaliteiten.

48 *Helmers verdiende door Van Hall gehuldigd te worden*: De derde druk van de eerste bundel gedichten (1823) opent met een lofzang op Helmers door M.C. van Hall.

51-52 *Brief...*: [S.I.Z. Wiselius], *Brief en Dichtmatig iets aan den heer J.F. Helmers bij de uitgave van het eerste deel zijner gedichten*, [z.j., z.p.].

58-69 *Welaan dan*, ...: citaat p. 3-4. De oorspronkelijke tekst heeft ‘Wie Vaderland en kunst u scheuringloos verbinden’; Drost (r. 67): ‘Wie Vaderland en kunst er scheuringloos verbinden’. Hier is Drosts verandering ook een verbetering.

82-83 *Witsen Geysbeek konden wij zijnen aanval tegen Vondel vergeven*: Pieter Gerard Witsen Geysbeek (1774-1833). Letterkundige te Amsterdam. Bekend gebleven door zijn *Biografisch, antologisch en critisch woordenboek*, dat door Van der Aa en Heringa is voortgezet. In het zesde deel van zijn biografisch woordenboek plaatst Witsen Geysbeek een aanval op Vondel waarvan de lengte (349 bladzijden) de verhoudingen binnen het boek volledig verstoort. De auteur vat de strekking van dit stuk zelf als volgt samen: ‘Ik stem u toe dat Vondel, voor zijn' tijd, als dichter, ongemeene verdiensten heeft, maar hij heeft, bij menige schoonheden, ook menigvuldige grove gebreken, die zijne aanbidders in anderen streng zouden berispen. Platheid, gemeenheid en valsch vernuft gaan niet zelden bij hem zamen met verhevenheid, deftigheid en stoute uitdrukkingen. Het is of men dit met opzet niet heeft willen opmerken. Honderden loftuiters hebben hem ten koste van vrij wat bekwamer en verdienstelijker dichters bewierookt, en hunne oogen gesloten voor gebreken en wanstaltigheden, zoo grof somwijlen, dat zij onmogelijk hunner aandacht konden ontgaan; alleen de geestige HOFFHAM heeft het gewaagd in zijne *Theorie der Nederduitsche Poëzij* al schertsende het publiek te beduiden dat het bij Vondel niet alles goud is wat er blinkt; en waarlijk, elk, die hem onvooringenomen leest, en eenige smaak

heeft, zal dit op bijkans iedere bladzijde bespeuren.' (Witsen Geysbeek, *Biografisch, anthologisch en critisch woordenboek der Nederduitsche dichters*. Amsterdam: C.L. Schleijer, 1827. Zesde deel, p. 45-46)

83-84 *de dagboekschrijver die tegen den dichter van den Adel en Mathilda de pen wilde voeren*: Samuel Iz. Wiselius, *Adhel en Mathilda. Treurspel in vijf bedrijven*. Amsterdam: H. Gartman, 1815. Min of meer recent waren er twee pamfletten, gericht tegen Wiselius, verschenen: *Brief van A.B.S. te Zwolle aan zijn broeder te Amsterdam raakende de heeren Van Someren en Wiselius, alsmede het Haagsche Nieuws- en Advertentieblad* (1827) en *Eene kleinigheid rakende den nieuwen dichtbundel van Wiselius* (1834).

90 *Hollands verlossing, de Huldiging en de veldtogt naar Moskou*: resp. deel 1, p. 11-21; deel 2, p. 13-29 en deel 2, p. 36-61.

91-92 *opwekking, Minotaurus en het jaar MDCCCXIV*: resp. deel 1, p. 22-26; deel 2, p. 4-6 en deel 2, p. 9-12.

99-125 *Maar gy broeders...*: citaat deel 1, p. 56.

4.13 De Britsche letterkundigen van onzen leeftijd

52-53 *als een damp die voor weinig tijds gezien wordt en daarna verdwijnt*: citaat niet gevonden.

59 *Bouterweck*: Friedrich Bouterweck (1766-1828). Duits filosoof en literatuurgeschiedschrijver. Schreef een *Geschichte der neueren Poesie und Beredsamkeit* (12 delen, 1801-1819).

Wachler. Johann Friedrich Ludwig Wachler (1767-1838). Schreef onder de naam L. Wachler een tweedelig *Handbuch der allgemeine Geschichte der literarischen Cultur* (1804). In 1829-1830 verscheen de Nederlandse vertaling van N.G. van Kampen, *Handboek van de geschiedenis der letterkundige beschaving*.

Menzel: Wolfgang Menzel (1798-1873). Duits schrijver, literatuurgeschiedschrijver en criticus. Schreef *Die deutsche Literatur* (1828).

60*Wolff*: mogelijk bedoelt Drost hier Friedrich August Wolff (1759-1824); Duits filoloog. Vriend van Goethe, Schiller en Von Humboldt.

Nisard: gedurende praktisch de hele negentiende eeuw waren er verschillende broers Nisard actief op het terrein van letterkunde en humaniora. Cf. p. 1016-1017 uit het elfde deel van Larousse's *Grand Dictionnaire Universel du XIXe siècle*.

Sainte Beuve: Charles Augustin Sainte-Beuve (1804-1869). Frans dichter, literatuurgeschiedschrijver en criticus. Schreef *Tableau historique et critique de la poésie française au 16me siècle* (1828).

Chasles: Victor Euphemon Philarete Chasles (1798-1873). Frans schrijver, bibliograaf en criticus. Schreef *Tableau de la marche et des progrès de la langue et de la littérature française au XVlme siècle* (1827).

61 *Prevost*: Abbé Antoine François Prévost (1693-1763). Benedictijn met een onstuimig liefdesleven. Schreef en vertaalde verschillende romans. Oprichter van het tijdschrift *Le*

pour et le contre. Journal littéraire d'un goût nouveau (1733-1740), waarin onder meer opmerkelijke feiten uit de Franse en Engelse letterkunde werden opgenomen.

62-63 *Biografische Geschiedenis en Karakterschets der Britsche letterkunde, van den dood van Johnson tot dien van Walter Scott*: Allan Cunningham, *Biographical and Critical History of the British Litterature of the Last Fifty Years*. Paris: Baudry's Foreign Library, 1834.

63 Voetnoot 1: zie Cunningham 1834, aantekening tegenover de titelpagina: 'The following History was written expressly for the Athenaeum, one of the leading English Literary Journals. It appeared in several succesive numbers, and the high interest it excited as induced the Editor to collect the whole into one volume, and to publish it in this country, where its utility will render it indispensible to the amateurs of English Literature.'

69 *waarachtig genie*: blijkens de voorbeelden die Drost even later geeft, bedoelt hij met 'waarachtig genie' het type van het natuurtalent in de Engelse Romantische literatuur. Burns, Hogg, Clare en Cunningham kwamen allemaal uit een eenvoudig milieu; zii waren herders, schoenlappers, enz. en gaven de Romantiek in Engeland een onmiskenbaar landelijk, ongekunsteld karakter.

73-81 De oorspronkelijke tekst luidt: 'Allan Cunningham is a native of Scotland and was brought up to the trade of stone-mason. His genius was first roused on hearing the old popular ballads of his country, and his first productions attracted the attention and obtained for him the friendship and protection, of the principal literati of Edinburgh.

His principal work, "The Biography of English Painters, Sculptors, and Architects", has established his reputation at home and abroad, having been translated and printed in France and Germany. His other works, and among them, "The Maid of Elvar" a poetical romance, are distinguished for elegant simplicity of style, and a striking assemblage of chivalrous, rustic and domestic scenes.' (Cunningham 1834: *ix)

83-93 De oorspronkelijke tekst luidt: 'When Burns published his poems, he did so, he said, because some might like to know how a peasant thought and felt: in like manner, and in the same spirit of humility, but with a conciousness of very inferior power, I propose to show how another peasant thinks and feels in matters which interest not his heart alone, but which have largely engaged the attention of the country - namely, the Biographical History and Character of British Literature, from the death of Johnson to that of Scott - a period of nearly fifty years. 'Three things, besides a knowledge of the subject, are necessary for you in this matter,' said an illustratious author to me, regarding a similar undertaking - 'a clear head, an honest heart, and a good conscience.' My knowledge is not so extensive as I could wish, nor is my head perhaps so clear; but I come to the task with perfect honesty of purpose, and with the determination of saying nothing save what I feel and believe.' (Cunningham 1834: 1-2)

94-95 De oorspronkelijke tekst luidt: 'There are two great eras in our island literature, which may be named the Elizabethan and the Georgian...' (Cunningham 1834: 2)

97-102 De oorspronkelijke tekst luidt: 'In the days of Spenser, Shak[e]speare, and Milton, imagination ruled and reigned; poetry lived much in the upper air, and, like the lark, sung best when nearest heaven; - in the days of Cowper, Burns, Byron, Crabbe, and Scott, the

voice of song was more frequently heard from lower elevations; matters of a less regal kind furnished subjects for the Muse...' (Cunningham 1834: 2-3)

105 *de vervelende dichtschool van Feitama en Hoogvliet*: Sybrand Feitama (1694-1758) was een ijverig navolger van de Frans-classicistische voorschriften van Pels; hij wijdde een groot deel van zijn leven aan het 'beschaven' of verbeteren van de techniek van zijn werk. Vooral zijn vertaling van Fénélons *Telemachus* (1733) was in dit opzicht lange tijd berucht. Naast vertalingen uit het Frans schreef hij lofdichten, gelegenheidsstukken en twee delen *Tooneelpoëzij* (1735). Door zijn tijdgenoten werd Feitama hevig bewonderd.

Feitama beschouwde *Arnold Hoogvliet* (1687-1763) als zijn leermeester. Hoogvliets belangrijkste werk was een bijbels heldendicht, *Abraham de Aartsvader in 12 boeken* (1731). Dit werk genoot in de tijd van verschijnen grote bewondering. Feitama duidde het aan als 'Neêrlandsch wonderstuk,' welke lof Hoogvliet beantwoordde door Feitama's *Tooneelpoëzij* 'de eer der Nederduitsche Sofoklessen' te noemen. *Abraham de Aertsvader* beleefde tussen 1731 en 1780 maar liefst tien drukken. Later bundelde Hoogvliet zijn andere pennenvruchten: evangelische stof, herderszangen, geboorte-, bruilofts-, lijk- en lofdichten.

Antonides: Joannes Antonides van der Goes (1647-1684) bezocht in Amsterdam de Latijnse school, studeerde vervolgens klassieke talen en wiskunde om zich tot apotheker te bekwamen en promoveerde in 1674 te Utrecht in de Medicijnen. Toen hij nauwelijks achttien jaar oud was, schreef hij een treurspel, *Trazil of Overrompelt Sina* (1666), dat de bewondering wekte van de zestig jaar oudere Vondel. Na een volgend geschrift noemde Vondel hem 'mijn zoon in de kunst'. De vriendschap tussen de oude en de jonge dichter ging heel ver: Antonides had een slechte gezondheid, en als hij ziek was, kwam Vondel hem elke dag opzoeken. In navolging van Vondels *Rijnstroom* schreef Antonides zijn *IJstroom* (1671), een lofzang op Amsterdam en het IJ in vier boeken. Dit classicistische gedicht maakte grote indruk en Antonides stond tot in de negentiende eeuw hoog aangeschreven. Antonides werd één van de felste bestrijders van het literaire genootschap Nil Volentibus Arduum, dat hij over de hekel haalde in zijn polemische gedicht *Marsyas* (1685).

107-109 De oorspronkelijke tekst luidt: 'Poetry had been polished down till little remained save glitter; and of the voice of the Muse we heard nothing, save the melodious sound, like the singing of a fine lady.' (Cunningham: 4)

110-115 De oorspronkelijke tekst luidt: 'The paths of nature and passion were forsaken, the muze, with artificial flowers in her locks and embroidered train, left the wild wood glade and the river bank, to twang her harp by the side of pumped waters and architectural cascades, with nymphs of stone, and fauns with cloven heel sitting among flowers and shrubs, brought into the sunshine from the conservatory.' (Cunningham 1834:5)

116-120 De oorspronkelijke tekst luidt: 'Johnson - more particularly in his "Lives of Poets" - showed a colossal intellect; in those matchless Memoirs he exhibited such knowledge of human life - such skill in the delineation of character - such sagacity in the detection of faults - such insight into the sources of poetic inspiration, as no one mind perhaps ever before displayed - all this, too, was expressed in a style at once masculine

and melodious where every word conveys meaning, and every sentence teems with thought.' (Cunningham 1834: 6)

121-123 De oorspronkelijke tekst luidt: 'Burke [...] stood like a giant even amid such men as Pitt, Fox, Grattan, and Sheridan' (Cunningham 1834: 8).

De beeldspraak is hier dus van Drost zelf. Phidias (5e eeuw voor Chr.) geldt als de beroemdste Griekse beeldhouwer uit de Oudheid; hij was een specialist op het gebied van goud- en ivoorbewerking. Als een persoonlijke vriend van de heerser Perikles had Phidias toezicht op de grote bouwwerken en beelden die ter verfraaiing van Athene overal verrezen. In deze Perikleïsche periode bouwde hij uit goud en ivoor een meer dan twaalf meter hoog beeld voor de aan Zeus (Jupiter) gewijde tempel in Olympia; dit wordt beschouwd als het grootste godenbeeld van Griekenland.

129 *lais*: benaming voor twee verschillende genres uit de Middeleeuwse Franse poëzie: de lyrische en de verhalende lais. Met de laatste, een soort sprookje, is de naam van Marie de France onverbrekelijk verbonden.

145-158 De oorspronkelijke tekst luidt: 'Literature - most of it at least - changed its tone and aspect with the times. Our prose could gain little in dignity from any alteration; but the clang and uproar of the events we have alluded to, awoke the muses from their stupor or trance, and Cowper in England, and Burns in Scotland, gave utterance to their emotions in the language of life and feeling - nature was restored once more to British song. It is true, that both those eminent poets were in the enjoyment of fame before the French Revolution; but it is also true that the chief poem of the first was unwritten, and all of the poetry of the second, when the independence of America had been fought for and won. I do not, however, expressly claim from them an exlusive inspiration arising from the disturbed and yeasty state and public feeling; no doubt, their own noble natures inclined them to indulge in free and unshackled song; but I consider that this natural yearning was stimulated and strengthened by the free and investigating tone in which men indulged, both in public and private.' (Cunningham 1834: 10-11)

161-165 De oorspronkelijke tekst luidt: 'Be that as it may, a salutary reformation was wrought - the muses were brought back from the rattle and the go-cart to lift their voices as of old; and the isle of Britain, east and west, north and south broke out into voluntary song.' (Cunningham 1834: 11)

169 Uit deze kop en de bijbehorende voetnoot valt al op te maken dat Drost van plan was om alle afdelingen van Cunninghams boek te volgen. Door zijn ontijdige dood is hij echter met verder gekomen dan de afdeling over 'de Poëzij', die slechts de eerste 105 bladzijden van het in totaal 348 bladzijden tellende boek beslaat. Na de poëzie-afdeling volgen afdelingen betreffende het verhalende proza, de geschiedschrijving het biografische genre, toneel, literaire kritiek en 'The Effect of the Cultivation of Oriental Literature on the General Literature of England'.

172-181 De oorspronkelijke tekst luidt: 'this constitutional infirmity, by preventing him from being installed as a clerk in the House of Lords, ruined his fortune and secured his fame. The pain of his failure threw him upon religion; the studie of the Scriptures threw him upon poetry; and as his works began to be talked of in the world, and bring fame to

their author, the gloom which had settled down like a cloud on his soul passed off, and the man and the poet shone out like the sun at noonday.' (Cunningham 1834: 14-15)

190-200 De oorspronkelijke tekst luidt: 'It is impossible to describe this fine poem better than by saying that it treats, in a masterly way, of all that affects us here, or influences us hereafter; that it pleads the cause of the poor and the desolate in the presence of the rich; admonishes the rich of their duty to their country, their cottars, and their God; takes the senate to task; shakes the scourge of undying verse over the pulpit; holds a mirror before the profligacy of cities till they shudder at their own shadow, and exhibit to the hills and dales of the country, an image of the follies of their sons and daughters. The satire was lively, discerning, and keen; the pathos without puling, and the tenderness had strength.' (Cunningham 1834: 16)

207-208 *De Heer J. van Lennep deed zijne overzetting van eenige dichtstukjens van Burns door eene levensschets voorafgaan...*: Jacob van Lennep, *Proeven uit de werken van Robert Burns, voorafgegaan door eene verhandeling over deszelfs werken*. Amsterdam: Westerman, 1833. [Verzameling van voortbrengselen van uitheemsche vernuften. Eerste stukje.] Verhandeling: p. 1-30.

211-213 De oorspronkelijke tekst luidt: 'They abounded with passions and opinions fresh from nature; contained vivid pictures of domestic happiness, rustic gladness, and the raptures of innocent love.' (Cunningham 1834: 19)

214-215 *''t valt zwaar, zegt de Heer van Lennep, "de gretige bewondering uit te drukken, waarmede deze dichtwerken ontvangen werden."* - Citaat niet gevonden.

216-225 De oorspronkelijke tekst luidt: 'The first scholars of Scotland courted his aquaintance; and the highest and the lowest names in the country were huddled together in the subscription for a new edition of his works. He was invited to Edinburgh, where Blair called him the Lowland Ossian, Burnet took him to his evening parties, where he drank wine out of bottles wreathed with flowers, in the manners of the ancients, Mackenzie handed him to a wider fame in a generous and venturous critique; and the Duchess of Gordon admired his wit, and took his arm as she walked from the drawingroom to the supper table. The inspired Peasant of the West was received and entertained as a sort of wonder.' (Cunningham 1834: 22)

225-228 De oorspronkelijke tekst luidt: 'He was praised, caressed, and feasted, till the taste for things rustic was cloyed, and men desired to see something new; lords and ladies neglected to invite him; and when they met him by chance, saluted him coldly, or passed him with averted eyes.' (Cunningham 1834: 23)

231-240 De oorspronkelijke tekst luidt: 'As a poet he stands in the first rank. His conceptions are all original; his thoughts are new and weightly; his style unborrowed; and he owes no honour to the subjects which his muse selected, for they are ordinary, and such as would have tempted no poet, save himself, to sing about. All he has written is distinguished by a happy carelessness; a fine elasticity of spirit; and a singular felicity of expression - by the ardour of an impassioned heart and the vigour of a clear understanding. His language is familiar, yet dignified; careless, yet concise; he sheds a redeeming light on all he touches; whatever his eye glances on rises to life and beauty.' (Cunningham 1834: 24)

240-241 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘He is the poet of freedom as of beauty. [...] Peace be with his great and injured spirit!’ (Cunningham 1834: 25)

242-245 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘In the church, men sometimes rise by merit; more frequently by patronage: to secure the latter, Crabbe wrote and published, in the year 1783, a poem called “The Village”.’ (Cunningham 1834: 26-27)

251-252 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘it was found that time had increased his intensity of observation; had sharpened his sense of character, and improved his manner of communicating his notions to the world; but had not brightened the moral darkness of his early landscapes...’ (Cunningham 1834: 29)

253 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘He has given a Newgate Calendar in verse’ (Cunningham 1834: 29)

257-262 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘he had determined that his muse, instead of walking like a pastoral damsel barefoot among flowers, and crushing fragrant berries at every step, should rough it among the thorns and briars of the world; and for the cheering and mirth-awakening songs of the elder muses, should weep and wail, tear her hair, gnash her teeth, and refuse to be comforted.’ (Cunningham 1834: 31)

266 *Thomas Dribble*: Washington Irving, *Verhalen van een' reiziger*. Uit het Engelsch door Steenbergen van Goor. Amsterdam: C.L. Schleijer, 1826. Eerste deel, p. 176-177: ‘Ik liet dus mijne beroepszaken verloopen, gaf mijn geld uit en voltooide mijn gedicht. Dat gedicht heette: *De Genoegens der Zwaarmoedigheid*, en werd door al de leden van mijn genootschap hemelhoog verheven. *De Genoegens der Verbeeldingskracht, de Genoegens der Hoop*, en *de Genoegens der Herinnering** waren, ofschoon elk derzelve zijnen maker den eersten rang onder de dichters had geschonken, niets meer, dan proza, in vergelijking met mijn gedicht. *Lady* MONTAGUE schreide, als ik het voorlas, van het begin tot het einde. Al de leden van het letterkundige, wetenschappelijke en wijsgeerige genootschap verklaarden het voor het uitmuntendste van onze eeuw, en verzekerden mij eenparig, dat het in de groote wereld geweldig veel opzien zou baren. [...] Kortom, ik stak mijn gedicht bij mij en begaf mij naar *Londen*.’

Op de plaats van de asterisk moet een noot worden ingevoegd: ‘Beroemde gedichten van Akenside, Campbell en Rogers’.

269-270 *verzen die langs zijden draden rollen*: citaat niet gevonden.

278-279 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘It is seldom, I fear, that the sad condition of man is changed, or his morals amended, by gende verse and courteous admonition.’ (Cunningham 1834: 38)

280 *met een luister van platen uitgegeven*: De oorspronkelijke tekst luidt: ‘It may be instanced as a confirmation of my opinion of his taste, that he has illustrated this work by aid of the pencils of Stothard and Turner, in a way so beautiful, that it surpasses all other works in the exquisite grace and simplicity of its embellishments.’ (Cunningham 1834: 39)

283-293 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘To him, as a poet, the work before his eyes was encumbered with matters too mean for his muse; she scorned communion with the times, out of which the soul of chivalry had been crushed, from which picturesque splendour had departed, and seeing it filled with steam - engines, spinning-jennies, and men laying down rail-roads, or teaching water to run with thin walls of hewn stone, and other

mechanical and rule-of-three sort of things - glanced back on other days, where she saw so much according to her own taste and spirit, that she strung her harp and sung of the princes of the Stuart line, and of the chiefs of the northern chivalry, with all their combats in the lists, their meetings on the batde field, their masking and their minstrelsy.' (Cunningham 1834: 40-41)

299-304 De oorspronkelijke tekst luidt: 'a new poet had appeared, with such depth of thought, eager abundance of diction, and such wild tales of foreign lands and strange races of people, that he charmed at once the whole land into an auditory. This was Byron: had he proceeded Scott, there is no doubt that his bearded Turks and maritime desperadoes, who united one virtue to a thousand crimes, would have given place to the northern chivalry. [...] As it was, Byron obtained, for the time, the ascendant; and Scott withdrew from the contest, to raise his banner on another field, and gain honour and glory such as no one save Cervantes can rival.' (Cunningham 1834: 47-48)

305-306 De oorspronkelijke tekst luidt: 'He dwells at Rydal, in Westmorland: holds a situation in the Stamp Office...' (Cunningham 1834: 55)

307-309 De oorspronkelijke tekst luidt: 'His love of poetry, however, appears to have mastered his love for the ministry: in his youth he preferred Parnassus, with all the perils of its thorny ascent, to the quiet garden of the Established Church; and soon proved by his works that the light which led him was light from heaven.' (Cunningham 1834: 50)

313-319 De oorspronkelijke tekst luidt: 'Wordsworth is the poet of nature and man - not of humble life, as some have said - but of noble emotions, lofty feelings, and whatever tends to exalt man and elevate him on the table land of honour, morality, and religion. His style is worthy of his topics - simple, unaffected, and vigorous: he occasionally becomes too minute in his delineations, and some of the subjects which he treats of, are too homely for inspiration.' (Cunningham 1834: 54-55)

322-325 Citaat ontleend aan het gedicht 'Aan Southey' van Willem Bilderdijk. In: Willem Bilderdijk, *Oprakeling. Later dichtstukjens*. Amsterdam:]. Radink, 1832. P. 156-162. Het citaat staat op p. 162. De eerste regel luidt in de oorspronkelijke tekst: 'Ontfangt dan dees mijn groet, gij roem der Britsche zangere'.

Kollewijn vertelt dat Bilderdijk en Southey voor het eerst met elkaar in contact kwamen toen Bilderdijk een exemplaar van K.W. Schweickhardts vertaling van Southey's *Rodrigo de Goth* (zie r. 337), vergezeld van een in het Latijn gesteld briefje, aan de Engelse *poet laureate* had opgestuurd. Dit was het begin van een min of meer regelmatige correspondentie. Kollewijn: 'In 1825 bezocht Southey de Nederlanden. Hij vertoefde o.a. eenige tijd te Brussel en ging in Juni naar Leiden. Daar kwam hij aan met een ongemak aan het been, dat ten gevolge van een insectebeet gezwollen, ontstoken en zeer pijnlijk was. In het logement, waar hij bleef overnachten, kon niemand hem verstaan; men begreep hem zelfs niet, toen hij een chirurgijn wilde laten komen. Hij besloot daarom een briefje te zenden aan Bilderdijk, die terstond naar hem ging zien en hem na den tweeden nacht, toen de pijn wat bedaard was, naar zijn huis liet overbrengen om hem daar te verplegen.' (R.A. Kollewijn, *Bilderdijk. Zijn leven en zijn werken*. Naar oorspronkelijke en voor een groot gedeelte onuitgegeven bescheiden samengesteld. Amsterdam: Van Holkema en Warendorf, 1891. Tweede deel, p. 287) Southey bleef ruim twee weken bij

Bilderdijk logeren, en keerde een jaar later nog eens terug voor een verblijf van vier dagen.

328-331 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘in all the history of our poetry, we have no poem of that high order - containing such truly heroic and deeply pathetic passages, written by one so youthful.’ (Cunningham 1834: 56)

333-335 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘“Madoc”, which appeared in 1805, is a poem founded on a Welsh tradition, that in the twelfth century one of the Princes of Wales led a band of adventurers in search of a more hospitable land than their own, and formed a setdement in America.’ (Cunningham 1834: 58)

337 *‘Rodrigo de Goth’, door Mevrouw Bilderdijk zoo uitmuntend vertolkt*: Katharina Wilhemina Bilderdijk, *Rodrigo de Goth, Koning van Spanje*. Naar het Engelsch van Southey. Twee delen. 's-Gravenhage, wed. J. Allart & Co., 1823.

339-345 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘it is the last of his greater poems; and though not in matters of fancy and imagination the highest, is considered, and I think justly, not only as the most touching of his productions, but the most affecting and heroic poem of modern times. It has the pathos of sentiment and of situation, and is written in vigorous and massive blank verse, and in such manly and racy English, as few bards of these our latter days can approach.’ (Cunningham 1834: 59-60)

348-349 *Zijn oordeel over Bilderijk is in onze letterkundige wereld bekend*: Cf. r. 322-325. In een gedicht, opgedragen aan Allan Cunningham, geeft Southey een beschrijving van Bilderdijk die volgens Kollewijn ‘van evenveel hoogachting als vriendschap getuigt’ (Kollewijn 1891: p. 287). Kollewijn citeert het door Drost bedoelde gedicht in een voetnoot.

350-363 biografische schets Montgomery vrijwel letterlijk uit Cunningham overgenomen; het voert te ver om die hier in zijn geheel te citeren. (Cunningham 1834: 62-63)

364-366 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘His thoughts are pure and elevated, his diction fluent and harmonious; he maintains an equal flight, never high, never low; he is calm, but not impetuous; has much tenderness, but no ecstasy.’ (Cunningham 1834: 65)

373-377 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘There is a quiet natural ease about all his descriptions; a light and shade both of landscape and character in all his pictures, and a truth and beauty which prove that he copied from his own emotions, and painted with the aid of his own eyes, without looking, as Dryden said, through the spectacles of books.’ (Cunningham 1834: 66)

379 *schaapherder van Ettrick*: zie inleiding (Cunningham 1834: *x en verder).

405 *Mysticismus*: hoewel Cunningham zich bedient van termen als ‘wild supernatural belief’, ‘superstition’ en ‘obscure and mystical’ (Cunningham 1834: 77), is het waarde-oordeel over het mysticisme, dat Coleridge werk is binnengeslopen onder invloed van de *Duitse* letterkunde, van Drost zelf.

419 Voetnoot: de oorspronkelijke tekst luidt: ‘directing his mind to prose, aquired a reputation, under the name of Elia, not destined soon to die or to be forgotten.’ (Cunningham 1834: 81)

421-423 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘Nor is he otherwise in company than he is on paper...’ (Cunningham 1834: 82)

432 *het lief verhaal...*: Charles Lamb, ‘Barbara S***’. In: *Iris. Bloemlezing uit buitenlandsche tijdschriften* 2 (1831), 2, p. 459-474.

436-437 *De Heeren van Lennep en van der Hoop en andere dichters vertolkten sommigen zijner losse stukjens*:

- Jacob van Lennep, *Poëtische werken*. Amsterdam: M. Wijt & Zn., 1861. Zesde deel: *Mengelpoëzij* 2. Hierin: *De Vuur-aanbidders*. Naar het Engelsch van Thomas Moore. P. 3-102.
- Jacob van Lennep, *Poëtische werken*. 's-Gravenhage/Leiden/Arnhem: M. Nijhoff/A.W. Sijthoff/D.A. Thieme, 1867. Twaalfde deel: *Gedichten, zoo oude als nieuwe*. Hierin: ‘Vertalingen, uit de gedichten van Thomas Moore’. P. 123-129.
- A. van der Hoop Jr., *Vier gedichten uit Byron en Moore; benevens de vertalingen*. Amsterdam: Nayler & Co., 1837.
- A. van der Hoop, *Gedichten*. Leiden: A.W. Sijthoff, 1859. Eerste deel: ‘Het rozendal’ en ‘De Sneeuwkoningin’. P. 234-237.

(Deze uitgaven kan Drost dus niet gekend hebben, maar waarschijnlijk waren enkele van de vertalingen in tijdschriften of almanakken gepubliceerd.)

442-443 *De Heer Sybrandi leverde eene vertaling van ‘de Engel en de Peri’*: [K. Sybrandi], *De Peri en het Paradijs*. Naar het Engelsch, uit de Lalla Rookh van Th. Moore. [z.p, z.j.]

450-452 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘it exhibits scenes of enchanting beauty, a prodigality of loveliness united to uncommon sweetness and tranquil grace.’ (Cunningham 1834: 90)

452-454 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘“The City of the Plagues” succeeds: a noble and deeply pathetic poem - a picture of London, suffering under the calamity which laid her streets and squares desolate. It possesses great dramatic interest, and displays picture after picture of private suffering and public misery: the darkness is relieved by such flushes of light as few bards have at command; in the abodes of despair there are rays of hope let in - on the brink of the grave flowers of beauty are scattered; nor do we tread the floor of the charnelhouse but in joy mingled with fear.’ (Cunningham 1834: 90)

457-463 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘Indeed, throughout all his smaller poems there is a deep feeling for nature; an intimate knowledge of the workings of the heart, and a liquid fluency of language almost lyrical. He is distinguished, in all his compositions, for splendour of imagination, for loftiness of thought, for sympathy with all that is grand or honourable in man, for transitions surprising and unexpected, but never forced, and for situations such as appear to an eye which sees through all nature.’ (Cunningham 1834: 91)

474-477 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘...has been called the English Burns, but, save in the sad humility of their fortunes, there is no more resemblance than betwe[en] a canal and a torrent. With all the patronage he received, and in spite of numerous editions of his works, he died in want, and found no one to relieve him. He was a modest and amiable man.’ (Cunningham 1834: 93)

479-481 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘The cynical, sneering, and sarcastic spirit of our times - the doubting of everything, and believing in nothing - found a poet in George Gordon Lord Byron.’ (Cunningham 1834: 94)

488-490 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘This noble poem raised him at once above critism, and gave him rank with the highest spirits of English poesie.’ (Cunningham 1834: 96)

490-492 *In korten tijd volgden zijn ‘Giaour’, ‘de Zeeroover’, ‘Lara’, ‘het beleg van Corinthe’, door Van Lennep niet minder fraai vertaald, dan ‘de Abydeensche verloofde’*: een overzicht van Van Lenneps Byron-vertalingen:

- ‘Beppo. Een Venetiaansche Vertelling. Naar het Engelsch van Lord Byron’, ‘Moorsche weeklacht, of De verovering van Alhama’ en ‘Verwijt van den Griekschen zanger aan zijn landgenooten, in 1810’. In: J. van Lennep, *Poëtische werken*. Zesde deel: *Mengelpoëzij* 2 Rotterdam: M. Wijt & Zn., 1861;

- ‘Tassoos weeklacht’, ‘Aan Inez’, ‘Een naam’. In: J. van Lennep, *Poëtische werken*. Twaalde deel. 's-Gravenhage/Leiden/Arnhem: M. Nijhoff, A.W. Sijthoff, D.A. Thieme, 1867;

- Byron, *Het beleg van Corinthe*. Uit het Engelsch vertaald door J. van Lennep. Amsterdam: P. Meijer Warnars, 1831;

- Byron, *De Abydeensche verloofde*. Uit het Engels vertaald door J. van Lennep. Amsterdam: P. Meijer Warnars, 1826.

495-498 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘The poet seems to have been sitting between angels of light and darkness when he wrote it, and to have been influenced by the former at the rate of ten stanzas to the canto.’ (Cunningham 1834: 98)

502-512 De oorspronkelijke tekst luidt: ‘His radical defect is a want of sympathy with universal nature: in this, the peasant Burns far surpasses the lordly Byron: the humble tiller of the ground, who had but the sweat of his brow and seven pounds a year for his in inheritance, loved the earth and all that was in it ten times more than did the Lord of Newstead, with his high rental, and pedigree reaching to the Conquest. The noble poet did not see and feel great Nature's plan, as the rustic felt it: he wrote of everything as if in scorn; he treated virtue as an accident, and error as a certainty; and his fame must pay the penalty of his pride or his presumption. We red his noblest strains with an uneasy heart and a troubled brow: those who desire to draw the honey of happiness from divine verse, will not readily obtain it in the works of the gifted Byron.’ (Cunningham 1834: 100. Het woord ‘gifted’ wordt door Drost/Heije ten onrechte vertaald met ‘giftig’.)

519 *Cenci*: Het oordeel van Cunningham luidt: ‘His “Cenci” however, comes from nature...’ (Cunningham 1834: 102). Drosts mening over Shelley verschilt dus van die van Cunningham. Hij verwerpt de ideeën die Shelley in zijn poëzie ventileert om ethische en godsdienstige redenen.

523 *aan het einde zijner beoordeling*: De oorspronkelijke tekst luidt: ‘On looking at this splendid and varied poetical productions of the last fifty years, and comparing them with the works of the first great era of British song, I cannot help perceiving a falling off . We have, it is true, fewer learned allusions; less classical copyism; nor is our verse swelling with gods and goddesses, Venus and Cupid no longer manage the affairs of love; but we

have less noble emotion, lower flights of fancy, and little rejoicing in nature's joy; the Muse refuses to skip like a roe on the mountains, but is inclined to be moody and discontented; she sings in a strain sneering and dolorous; she is sensible, in fact, of the low estate of the inspired, and refuses to be comforted. The love of song has suffered of late a sad abatement; many circumstances have combined to harm it; criticism has something of this to answer for; the deluge of verse poured on the land during the last thirty years, has had its influence, together with the calculating and mathematical turn which the public mind has taken. All this will pass away, and natural emotion will resume its power: though it is winter with the Muses now, the season of flowers and song is at hand.' (Cunningham 1834: 116-117)

542-543 De oorspronkelijke tekst luidt: 'LEIGH HUNT. Has scarcely obtained such fame as his talents deserve.' (Cunningham 1834: 107)

552 *Pollok*: niet gevonden.

558 *dichteressen*: Opmerkingen over dichteressen ook aan Cunningham ontleend, evenals de plaats in de rij (nl. achteraan).

4.14 Leven, gedrukte werken en handschriften van Cornelis Alkemade en Pieter van der Schelling

1-3 G.D.J. Schotel, *Leven, gedrukte werken en handschriften van Cornelis van Alkemade en Pieter van der Schelling*. Breda: F.P. Sterk, 1833.

5-21 Citaat: staat als motto op het titelblad van het boek, ontleend aan het derde hoofdstuk uit Sir Walter Scotts derde Waverley-roman, *The Antiquary* (*De oudheidkenner*).

27-29 *C'est belle chose...*: citaat niet gevonden.

29 *G.D.J. Schotel*: Gilles Dionysius Jacobus Schotel (1807-1892). Predikant te Lage Zwaluwe, Chaam en Tilburg. Schotel ambieerde een academische loopbaan, maar werd in deze wetenschappelijke ambitie zijn leven lang gefnuikt; hij publiceerde een groot aantal oudheidkundige studies. Zijn kans kwam, toen hij in 1847 het *Biografisch Woordenboek* van A.J. van der Aa mocht voortzetten en hij het predikambt de rug toe kon keren.

31 *prijsverhandeling*: Gillesii Dionysii Jacobi Schotel [...], *Commentatio de Balthazaris Huydecoperi in linguam literasque belgicas meritis, in certamine literario civium Academiarum Belgicarum*, [...]. Lugduni Batavorum: Luchtmans, 1830.

35 *een' zeer uitvoerigen brief*: 'Aan den Heer Mathijs Siegenbeek, Hoogleeraar in de Nederduitsche Taal- en Letterkunde te Leiden, wordt dit werk uit bijzondere hoogachting, dankbaarheid en vriendschap opgedragen.' De brief beslaat 12 pagina's.

39 *Jacoba van Beijeren*: (1401-1436), hertogin van Beieren, gravin van Henegouwen, Holland en Zeeland. De Kabeljauwen verzetten zich tegen haar troonsopvolging en ook de stad Dordrecht weigerde haar te erkennen. Ze werd door Filips gevangen gezet, maar wist te ontsnappen en vluchtte naar de streek tussen Gouda, Oudewater en Schoonhoven, waar men aan de kant van de Hoeksen stond. Gedurende meer dan twee jaar probeerde Jacoba van daaruit Holland te heroveren, waarbij ze hoopte op steun uit Engeland en

Utrecht. Jacoba leidde een uitermate enerverend bestaan en sloot meerdere, soms geheime, huwelijken. Ze stierf aan tuberculose.

40-41 *Cornelis van Alkemde*: Cornelis van Alkemade (1654-1737). Ambtenaar en oudheidkundige.

41 *Pieter van der Schelling*: Pieter van der Schelling (1692-1750 of 1751). Predikant te Gouda. Rechtsgeleerde. Werkte intensief samen met zijn schoonvader, Van Alkemade; zijn reeds persklaar gemaakte werken bleven onuitgegeven.

46-47 *eene karakteristieke schets van het letterlievend leven van Van Alkemade en deszelfs schoonzoon*: de afdeling 'Letterlievend leven van Cornelis van Alkemade' loopt van p. 1 tot en met p. 43; de afdeling 'Letterlievend leven van Pieter van der Schelling' van p. 45 tot en met p. 54.

59-61 De oorspronkelijke tekst luidt: 'Cornelis van Alkemade, een der ijverigste kenners en naspoorders der Vaderlandsche Geschiedenis, Zeden en Oudheden, werd op den elfden Mei van het jaar 1654, even gelijk zijn schoonzoon, PIETER VAN DER SCHELLING, uit enn zeer oud en deftig, ofschoon, zoo als sommigen willen, geen adelijk geslacht geboren, hetwelk, van Leiden afkomstig, door bloedverwantschap aan de aanzienlijkste huizen, gelijk dat van GRONOVIUS, was verbonden.' (Schotel 1834: 1-2; bij dit citaat horen twee uitvoerige voetnoten.)

61-62 De oorspronkelijke tekst luidt: 'Hij stierf, op den 12 Mei van het jaar 1737 in den hoogen ouderdom van 83 jaren en éénen dag, gelijk blijk uit eenen ongedrukten brief van P. VAN DER SCHELLING en A. VAN ALKEMADE aan JOHAN VAN DEN BERG, Burgemeester van Leiden en Baljuw van Rijnland.' (Schotel 1834: 41)

66-67 *verdediging van Alkemade tegen Van Loon, dat deze onleesbaar en zeer slecht schreef*: Schotel wijdt drie (!) bladzijden aan dit onderwerp (Schotel 1834: 33-35).

Gerard van Loon (1683-1758). Historicus en numismaticus. Voerde met Van der Schelling een polemiek over de door deze laatste uitgegeven *Beschrijving der Aloude Regeringswijze van Holland* (1744) en *Rijmchronijk van Klaas Kolijn* (1745). Deze vermeende historische bronnen bleken, net zoals de epische gedichten van de Schotse bard Ossian, niet authentiek.

67-68 *het onderzoek dier beschuldiging voert de Heer Schotel tot de slotsom...*: 'Ik wil het derhalve beide partijen gewonnen geven: soms schreef hij onleesbaar, vooral als hij sierlijk schreef, of toen hij ouder werd, en er is veel onduidelijk schrift van hem voorhanden; maar aan den anderen kant durf ik gerust beweren, dat Alkemade duidelijk en net schrijven kon, wanneer hij zich daartoe de moeite gaf.' (p. 35)

71 *Claas Bruin*: (1671-1732). Boekhouder te Amsterdam. In zijn tijd een gewaardeerd dichter. Veelzeggend in verband met het oordeel van Drost is ten eerste het feit dat de dichter Feitama een bijschrift bij Bruins portret heeft vervaardigd en ten tweede de volgende beschrijving uit het biografisch woordenboek van Van der Aa: 'Bruins gedichten onderscheiden zich meer door zedelijkheid en deftigheid dan door stoutheid en oorspronkelijkheid. Men vindt daarin weinige versieringen, waarmede de dichtkunst zich zoo gaarne bevalligheid bijzet. Losse gang, bevallige zwier en geestige val van verzen zal men er tevergeefs in zoeken. Alles heeft iets stijft, iets gekleeds dat de beminnaar van echte pöezij terugstoot.' (Van der Aa, deel II-2, p. 1481)

71-72 *K. Boon van Engelant*: Kornelis (of: Cornelis) Boon van Engelant (1680-ca. 1750). Baljuw van Heenvliet en Leenman van den Lande van Voorne. Legde zich toe op de dichtkunde. Bij Van der Aa lezen we: 'In het herdersdicht is hij plat. Hij dichtte als niet dichtende. In het heldendicht is hij iets beter; zijne versificatie is in zijne andere gedichten zeer ongelijk, nu eens vloeijend, dan weder hortend en stootend. Zijne tooneelpoëzij, hoe sierlijk uitgegeven, hoe aanlokkelijk ingeleid door eenen *Brief, rakende de behandeling der Tooneelpoëzij*, gerigt aan den vermaarden *Arnold Hoogvliet*, verdient geen bijzondere vermelding, de treurspelen zijn beter van vinding dan van stijl en versificatie.' (Van der Aa, deel II-1, p. 883)

72 *Joan de Haes*: (1685-1723). Welgesteld koopman te Rotterdam, bevorderaar van de geleerdheid en de literatuur. Tot zijn belangrijkste werken behoren de door Drost genoemde *Judas de verrader* (1714) en *Jonas de Boetgezant* (1723), en een biografie van zijn grootvader Geeraerdt Brandt, naar het voorbeeld van diens *Leven van Vondel* (1740).

76-77 *Gij delft de munten der Bataafsche Graven op*...: citaat niet gevonden; het is niet ondeend aan het boek van Schotel.

80 *Van der Schellings [...] 'dichterlijk genie'*: 'een proefje van 's mans dichterlijk genie' (Schotel 1834: 139).

85-88 *o Gerard mij geen Gerard meer*...: citaat p. 139-140; in de oorspronkelijke tekst staat na 'nader' (r. 87) geen vraagteken.

90 *Bijzonder beviel onzen schrijver*...: De oorspronkelijke tekst luidt: 'Bijzonder beviel ons het *Elogium* van den Advocaat Henricus de Weert, wijl men er de werken, die Van Alkemade reeds uitgegeven had, en nog *zoude uitgeven*, in opgenoemd vindt.'

Henricus de Weert: niet gevonden.

93-94 *Uffenbachs uitspraak over 'Alkemades olijkoekies'*: De oorspronkelijke tekst luidt: 'Alkemade betoonde ons veel vriendschap, en zette ons niet alleen koffij, tabak en een glas wijn voor, maar liet ook zijne dochter *olijkoekies* voor ons bakken, welke ik eerst, uit afkeer van olie, niet dacht te gebruiken, maar die toch tamelijk van smaak en niet walgelijk waren. Hij verzekerde ons, dat niemand dezelve zoo goed als zijne dochter konde bakken.' (Schotel 1834: 48)

Uffenbach: niet gevonden.

96-97 *Van der Schellings aanspraak aan den Eerwaarden grooten Kerkeraad der Remonstrantsche gemeente te Gouda*: 'Aan den Eerw. Grooten Kerkenraad der Remonstrantsche Gemeente van Gouda'. (Schotel 1834: 338-340)

107 *De Heer van Hasselt:* Gerard van Hasselt (1751-1825). Jurist, vanaf 1789 burgemeester van Arnhem. Raadsman en historieschrijver van Willem V. Tot de Franse overheersing afgevaardigde naar de Staten-Generaal. Leefde later in stilte en wijdde zijn leven aan de oudheidkunde en de geschiedenis. Was tevens een vooraanstaand rechtsgeleerde en taalkundige.

109-111 *schoon van Alkemade weinig oordeel en smaak bezat*...: Schotel 1834: voorwerk.

115 *in magnis voluisse*: voluit: 'in magnis voluisse sat est' - onder moeilijke omstandigheden is het voldoende te hebben gewild.

120 *letterlievend publiek*: Schotel 1834: voorwerk.

144 *Oudaen*: Joachim Oudaan (of Oudaen; 1628-1692). Nederlands dichter en oudheidkundige.

Scriverius: Petrus Scriverius (of Schrijver; 1576-1660). Classicus te Leiden, dichtte zowel in de volkstaal als in het Neo-Latijn. Tijdgenoot en vriend van mensen als Heinsius en Scaliger. Werd in 1650 blind, gebruikte vanaf toen zijn jonge vriend Oudaen als ‘mond en pen’.

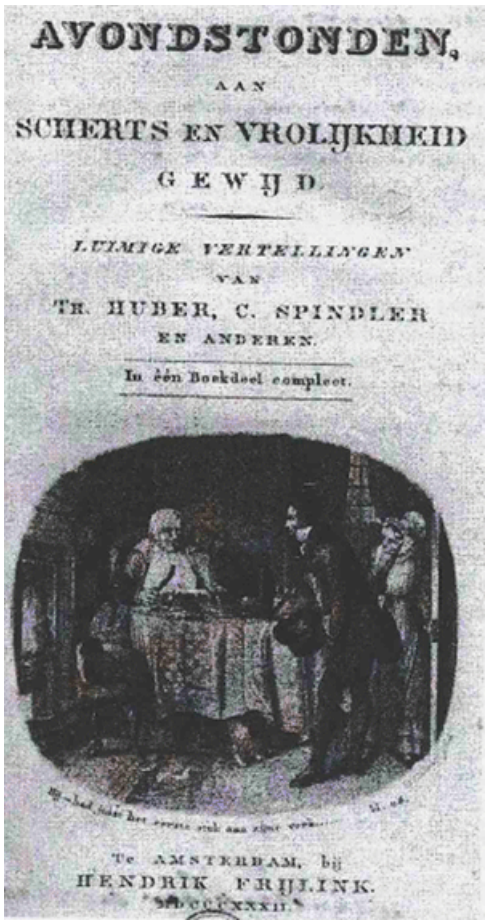
AVONDSTONDEN,

AAN

SCHERTS EN VROLIJKHEID

GEWIJD.

LUIMIGE VERTELLINGEN

VAN

TH. HUBER, C. SPINDLER

EN ANDEREN.

In één Boekdeel compleet.

Te AMSTERDAM, bij

HENDRIK FRIJLINK.

Deel 5
Nadere verantwoording, bronnen en correcties

Verantwoording van de leestekst

Er zijn van Drosts kritieken geen handschriften overgeleverd. De teksten zijn overgenomen uit de jaargangen 1833 en 1834 van *De Vriend des Vaderlands* (exemplaar universiteitsbibliotheek VU, Amsterdam) en uit *De Muzen* (1834-1835; exemplaar KB, Den Haag). Eén van de belangrijkste doelstellingen van dit boek is het beschikbaar stellen van een lees- en studie-editie van Drosts kritieken, zodat belangstellenden niet langer zijn aangewezen op de zeldzame exemplaren van *De Vriend* en *De Muzen* in universiteitsbibliotheek of KB.

In deze afdeling, 'Nadere verantwoording, bronnen en correcties' worden argumenten aangevoerd waarom de betreffende tekst aan Drost toegeschreven kan worden. Daarna wordt de vindplaats van de tekst vermeld, gevolgd door alle relevante editeursingrepen. Voor de wijze van editeren zijn de richtlijnen gevolgd zoals uiteengezet in Mathijsen 1995: 247-269. Dit betekent bijvoorbeeld dat het gebruik van aanhalingstekens is genormaliseerd zonder dat dit verder wordt vermeld. Ook het gebruik van witregels voor en na citaten (bijvoorbeeld van dichtregels) is zonder nadere vermelding gestandaardiseerd. Drosts karakteristieke en voor de moderne lezer soms verwarrende gebruik van komma's en punt-komma's is daarentegen gehandhaafd.

In de teksten in de Bijlage zijn geen wijzigingen aangebracht. De bron wordt daar onder de tekst vermeld.

5.1 De schijndoode

Op 4 december 1832 schrijft Drost aan Heije: 'Zekere droevige lusteloosheid belette mij nog altijd de recensie der *Schijndoode* af te werken: ligt echter, dat ik om mijne belofte gestand te doen, derzelve hierbij nog in zal sluiten. Slechts spijt het mijj den armen schrijver den Nieuwjaarsdag er door te verbitteren, want veel goeds en loffelijks kan er in waarheid niet van gezegd worden.' (De Waal 1918a: 89)

Bron: *De Vriend des Vaderlands*, zevende jaargang (januari 1833), p. 9-12.

Tekstverantwoording: 52 bladz,] bladz. 53 bedingen)] bedingen), 68 *zwaluw*.] *zwaluw*, 75 131. Komen] 131 komen 86 aarde.] aarde.'

5.2 Nederlandsche Volksalmanak voor 1833

Op 4 december 1832 schrijft Drost aan Heije: ‘Ingesloten ontvangt ge de *Volksalmanak* met mijn plan van recensie. Wees zoo goed ze te toetsen, uwe bijvoegsels er nevens te stellen en dan overgeschreven aan van der Chijs te zenden. [...] Weinig heb ik er van kunnen zeggen, nu waartoe dient dat laf en flauw gevlei, doorgaans in onze aankondigingen gewauweld...’ (De Waal 1918a: 89)

Bron: *De Vriend des Vaderlands*, zevende jaargang (januari 1833), p. 22-27.

Tekstverantwoording: 5 jaarboekjes,] jaarboekjes 40 regels] regel 52 de, door VAN ENST KONING, berijmde Anecdote,] de door VAN ENST KONING berijmde Anecdote 54 *Vrijheidszucht*,] *Vrijheidszucht* 55 *Manto*] *Manto*, 107 *landhoeve*,] *landhoeve*

5.3 Studenten-Almanak, 1833

Op 13 februari 1833 schrijft Drost aan Heije: ‘... op verzoek van Van der Chijs heb ik een kort verslag van den studentenalmanak onzer hoogeschool gegeven, er viel weinig van te zeggen en strengen waarheid en berisping mogt ik mij hier niet veroorloven.’ (De Waal 1918a: 91)

Bron: *De Vriend des Vaderlands*, zevende jaargang (februari 1833), p. 112.

5.4 De pleegzoon

Stuiveling 1967: 172-186.

Bron: *De Vriend des Vaderlands*, zevende jaargang (augustus 1833) p. 584-599.

Tekstverantwoording: 88 maken] maken. 88 ieder] iedere 109 *Ahndungen*] *Ahnungen* 120 niet niet] niet 180 MAURITS] MAURITS' 334 ACHILLES] ACHILLES'

5.5 Gezellig onderhoud voor den beschaafden stand

Rond 15 november 1833 schrijft Potgieter aan Drost: ‘De recensie van het *Gezellig Onderhoud* is een woord op zijn tijd.’ (De Waal 1918a: 113)

Bron: *De Vriend des Vaderlands*, zevende jaargang (oktober 1833), p. 784-785.

5.6 De Alhambra en Avondstonden aan scherts en vrolijkheid gewijd

Bron: *De Vriend des Vaderlands*, zevende jaargang (november 1833), p. 836-844.

In december 1833 schrijft Potgieter aan Drost: ‘Van de fouten in de vertaling der *Alhambra* hebt ge zeer aardig melding gemaakt.’ (De Waal 1918a: 117)

Tekstverantwoording: 16 herrinnerde] herinnerde 158 castagnetten- dansers] castagnetten- dansers 160 gepaard(*)] gepaard *[asterisk verwijst nergens naar]*

5.7 Losse bladen uit het groote levensboek

Bron: De Vriend des Vaderlands, zevende jaargang (november-december 1833) p. 844-857 en 925-937.

In december 1833 schrijft Potgieter aan Drost: ‘De Recensie van de Losse Bladen was an old friend with a partly new face but such one as I like. Inderdaad dit stuk leest regt pleizierig en de verandering in het slot gemaakt, is alles *wel ingezien* beter.’ (De Waal 1918a: 117)

Tekstverantwoording [*de oorspronkelijke tekst bestond uit twee delen. Bij ‘épreuves’ (r. 531) is een voetnoot opgenomen, waarin Drost enkele zetfouten in het eerste deel verbetert; deze correcties zijn in de tekst doorgevoerd; de noot is tevens onderaan de bladzijde geplaatst*] 258 *Zedel*,] Zedel. 275-276 [*einde van het eerste deel; na 375 werd het tweede deel aangekondigd met:* ‘(Het Vervolg en Slot in het volgend Nommer.)’ *Dit vervolg opende met een herhaling van de titelbeschrijving (zie r. 1-3), en de aankondiging:* ‘(Vervolg en slot)’. *Hier zijn de beide delen samengevoegd en is de regelnummering na 275 gewoon voortgezet*.] 277 VAN AALSEN] VAN AALTEN 393 gebleven,] gebleven. 424 gerekt] gerekt, (nuchter), 464 is,] is.

5.8 Leyden ontzet in 1574

Bron: De Vriend des Vaderlands, achtste jaargang (maart 1834), p. 179-194.

Op 1 maart 1834 schrijft Drost aan Potgieter: ‘In ieder geval moet het volgend nummer nog op de gewone manier verschijnen en zal v.d. Hoops: *Leyden ontzet* derhalve geplaatst worden’ (De Waal 1918a: 129) Hieruit blijkt niet dat Drost de auteur van het stuk is. Toch is dit zeer waarschijnlijk, omdat het stuk op dezelfde mamer ondertekend is als de bespreking van de *Gedenkzuil voor Willem Bilderdijk*, met de zinspreuk ‘Vergevet mi (biddic) lieve liede / dattic u die waerheide bediede’. Zie verder onder 11, hieronder.

Tekstverantwoording: 94 begeeft,] begeeft. 96 gaan,] gaan. 111 *Dichkunde*] *Dichtkunde* 219 enz,] enz. 349 burgers.] burgers 404 verbiedden] verbieden

5.9 De jaarboekjes voor 1834

Bron: De Vriend des Vaderlands, achtste jaargang (maart-april 1834), p. 238-245 en 296-311.

J.P. Hasebroek heeft dit stuk in een recensie van de *Schetsen en verhalen* (*De Gids* 1837-I: 151) aan Drost toegeschreven. De Waal (1918b) en Thomassen (1977) opperen beiden de mogelijkheid dat het stuk is ontstaan na intensief overleg tussen de vrienden Drost, Heije, Potgieter en Bakhuizen van den Brink.

Tekstverantwoording: 123 wie] 'wie 164 zijn.] zijn.' 164-165 [*de oorspronkelijke tekst bestond uit twee delen. Na 164 werd het tweede deel aangekondigd met:* '(Het Slot in het volgend Nommer)'. *Dit tweede deel opende met de titel* 'De jaarboekjes voor 1834' *en de aankondiging:* '(Vervolg en Slot van N° III. bladz. 238.)'; *het motto van Hendrik Schim werd boven het tweede deel herhaald*] 189 voordeeld] voorbeeld 205 gevoeler] gevoelen

5.10 Kritiek van het tijdschrift de Vaderlandsche Letteroefeningen

Bron: De Vriend des Vaderlands, achtste jaargang (april 1834), p. 265-272.

Op 4 februari 1834 schrijft Drost aan Potgieter: 'Ik dank u voor de toezending van dat winderig en onbeschoft geschrijf, voor de bij het zelve gevoegde apparatus voor een beoordeling.' (De Waal 1918a: 125). Het werk dat in *De Vriend* beoordeeld wordt, is het schotschrift van Aletophilus en niet het onmiddellijk aan dit citaat voorafgaand vermelde *Iets aan en over J.L. Nijhoff* van G.H. van Senden. Blijkens dit citaat leverde Potgieter aantekeningen voor een recensie, die vervolgens door Drost werd geschreven.

79-80 Dat dezelve dus voor den eersten reus verstrekken] Dat dezelve dus den eersten reus moest verstrekken [?]

5.11 Gedenkzuil voor W. Bilderdijk

Bron: De Vriend des Vaderlands, achtste jaargang (mei-juni 1834), p. 340-351 en 541-555.

Op 2 april 1834 schrijft Drost aan Potgieter: 'Mogelijk waag ik mij aan een recensie van Bilderdijks *Gedenkzuil*, dat zij gunstig kan noch mag zijn, zult gij, ik houd mij ervan

verzekerd toestemmen, wanneer gij dat boek doorbladert.' (De Waal 1918a: 129).

Tekstverantwoording: [*de oorspronkelijke recensie bestond uit twee delen. Boven het eerste gedeelte stond de aankondiging:* '(Eerste verslag).'] 199 mankende] man kende 261 [*na 259 werd het tweede gedeelte aangekondigd met:* '(Het tweede en laatste Verslag in het volgend Nommer.)' *De recensent ondertekende ook het eerste gedeelte met de spreuk:* 'Vergevet mi (biddic) lieve liede/Dattic u die waerheide bediede.' *Het tweede deel opende met de titelbeschrijving en de aankondiging:* '(Tweede Verslag.)'] 322 eeniszins] eenigszins 589 bl. 132] bl. 135

5.12 Hollands verlossing

Bron: De Vriend des Vaderlands, achtste jaargang (november 1834), p. 850-855.

Zelfde ondertekening als de bespreking van *Gedenkzuil voor W. Bilderdijk* (zie 11, hierboven).

5.13 De Britsche letterkundigen van onzen leeftijd

Bron: *De Muzen*, p. 20-28 en 191-210.

Op 23 juni 1834 stuurt Drost Potgieter een 'stukje voor NO 1' (De Waal 1918a: 138), met het verzoek om hem te laten weten wat hij ervan vindt. Dit doet Potgieter eind juni en uit zijn aanmerkingen blijkt dat het hier gaat om het eerste deel van de beschouwing naar aanleiding van het boek van Cunningham: 'Het is immers zoo dat Gij in de inleiding spreekt en slechts hier en daar Allan Cunningham doet spreken?' (De Waal 1918a: 139) Drost was inmiddels zo ziek, dat hij het tweede deel van de beschouwing niet meer op eigen kracht kon voltooien. Na zijn overlijden schrijft Heije aan Nicolaas Beets, met wie Drost die zomer bevriend was geraakt toen hij een paar weken in Haarlem logeerde om aan te sterken: 'De denkbeelden van de Geschiedenis der Bntsche letterk. en van de Beoordeeling van Alkemade waren nog van D. Ik heb ze uit de schets daarvan en met mondelinge bijvoeging geredigeerd...' (Beets 1983: 116)

Tekstverantwoording: 101 behandelt] behandeld 160 Englisch] English 165-167 [*oorspronkelijke tekst bestond uit twee delen. Aan het begin van het tweede deel werd de titel* 'De Britsche letterkundigen van onzen leeftijd' *herhaald*.] 171 [*in de oorspronkelijke uitgave werd de sterfdatum van een auteur steeds met een kruis gemarkeerd; om typografische redenen is dit teken hier vervangen door de aanduiding* 'overl.', *analoog aan r. 283. Deze verandering wordt hierna niet meer vermeld*.] 181 JAQUES] JACQUES 208 voorafgegaan] voorafgaan 225 geeerd] geëerd 227 ver- verzuimden] verzuimden 241 vrijheid.] vrijheid.' 283 1771], 295 volks] volks- 303 BIJRON] BYRON 306 Rijdel] Rydal 309 Lijnsche] Lyrische 334 overlering] overlevering 350 Montgomerij] Montgomery 367 (geb. 1765) te Glasgow,

(1814) te Sedlemore] (geb. 1765 te Glasgow, overl. 1814 te Sedlemore) 376 Drijdenl Dryden 400 ‘Christable’.] ‘Christable’, 403 Londen.] Londen, 427-428 o Connor'schild] o Connor's child 444 teruggeven] teruggegeven 445 volksëer] volkseer 479 cijnische] cynische 492 Abijdeensche] Abydeensche 495 leven] leven. 496 duisternis,] duisternis', 514 mijstische] mystische 521 Italie] Italië 537 KEALS] KEATS 549 TENNISON] TENNYSON

5.14 Leven, gedrukte werken en handschriften van Cornelis Alkemade en Pieter van der Schelling

Bron: De Muzen 3 (november 1834), blz. 211-217.
Zie 13, hierboven.

Tekstverantwoording: 44 beteekenden] beteekenenden 58 verwachtte] verwachte 82 dat een aantal] dat aantal 92 vindt!] vindt'! 94 blijven,] blijven.

Bijlage
Teksten die aan Drost worden toegeschreven (auteurschap onzeker)

B.1 De Hollandsche krijgsgevangenen in Henegouwen

De Hollandsche Krijgsgevangenen in Henegouwen, of Vaderlandsliefde en Regtschapenheid, Blijspel met zang, in één bedrijf; door A. RUYSCH. *Te* Middelburg, *bij de Gebroeders* ABRAHAMS. 1832.

Als vaderlandsch gelegenheidsstukje achten wij deze tooneelmatige kleinigheid zeer lofwaardig; moesten wij de kunstwaarde ontwikkelen, dan zou de uitspraak minder gunstig zijn, ofschoon wij den Schrijver aanleg genoeg toeschrijven, om in dit vak gelukkiger proeven te leveren. Hij bevlijtige zich *oorspronkelijke* karakters te schilderen, en tot de ontwikkeling getrouw te bewaren. Wij zijn het met hem eens, dat het platte en walgelijke Vlaamsch en Brabandsch den kieschen smaak mishaagt, - wanneer men het namelijk niet meesterlijk aan weet te wenden; maar dit was ook het geval met het misselijk en laf verbasterd Fransch, hetwelk LOUIS in den mond gelegd wordt. De Schrijver had dus welgedaan, beide klippen even zorgvuldig te vermijden. Ook meenen wij hem te moeten raden voor de dichterlijke waarde zijner coupletten te zorgen, en geene regels te schrijven als bij voorb.:

> De Acacia, die elders stormen *duchten*,
> *Bloeit* welig voort.

Om het volgend rijmwoord *vruchten* werd *duchten* voor *ducht* geschreven, en elke bekwame zin weggenomen.

Met een even hoog vaderlandsch gevoel, gemakkelijkheid van uitdrukking, en levendige voortzetting van het gesprek, als die, welke dit stukje kenmerken, zal de Schrijver, bij vlijtige studie, gelukkig in dergelijke zamenstelsels slagen.

Bron: *De Vriend des Vaderlands*, zevende jaargang (februari 1833), p. 98.

B.2 Drie verhalen van een dorps-predikant

Drie Verhalen van een Dorps-Predikant. Uit het Engelsch vertaald. Te Rotterdam, *bij* MENSING *en* VAN WESTREENEN 1833. *Bl.* IV *en* 231. *Prijs f* 2.60.

De drie verhalen hebben den titel: *De Zonderlinge Gierigaard. De Schipbreuk of de Fatalist. De Strooper*. In de Voorrede wordt berigt, dat de aanmoediging, welke der *vijf* vroegere *Verhalen van een Dorps-Predikant* is te beurt gevallen, den Vertaler en de Uitgevers hee

aangespoord, ook de drie genoemde Verhalen mede te deelen. Wij lazen de vorige niet, kunnen alzoo in geene vergelijking treden, en bepalen ons dus slechts tot de drie hier geleverde. Wij ontveinzen het in geenen deele, die met eenig genoegen te hebben gelezen, en het te willen toestemmen, dat er wel een en ander is geschikt *ter bevordering van karakterkunde en ter juiste beoordeeling van de meest zonderlinge gedragingen, alsmede tot deze en gene gewigtige les en aansporing tot een' deugdzamen levenswandel*. Dit neemt evenwel niet weg, dat ons zekere langwijligheid, den Engelschen schrijfstijl maar al te zeer eigen, gebrek aan belangrijkheid en van hetgeen men boeijend (*Piquant*) noemt, gehinderd heeft. Gedeeltelijk ligt dit in de onderwerpen der verhalen zelve, gedeeltelijk in het eenigermate matte der wijze van voorstellen. Een dwaas, gelijk *de zonderlinge Gierigaard* altijd blijven zal in het oog van iederen verstandige, een ijlhoofdige, gelijk *de Fatalist*, en een alledaagsch verschijnsel in de mindere volksklasse, gelijk *de Strooper*, kan, naar ons inzien, moeijelijk het boek, na de lezing, met zeker genoegen doen nederleggen. Men had meer en iets anders verwacht, men is teleurgesteld, en wij vreezen men heeft zich hier en daar verveeld. Indien wij den Schrijver kenden, zouden wij hem verzoeken toch nooit te meenen, dat akeligheden, gelijk in de twee laatste verhalen, de plaats kunnen vervangen van leven, van bezieldheid, van belangrijkheid der personen en zaken. Wij zouden hem dan tevens verzoeken voorzigtig te zijn, om niet door de wijze, waarop hij *den zonderlingen Gierigaard* voorstelt, ten nadeele van welligt menigen lezer, den schijn aan te nemen, als vond hij dien Gierigaard verschoonlijk, en zijne handelwijze niet even dwaas en zondig, als die van elken anderen. Het geeft toch weinig verschil, of men gebrek lijdt, en het goede, dat eene weldadige Voorzienigheid schenkt, niet gebruikt, zijn huis en hart voor elken ongelukkige sluit, ter liefde van het goud zelven, of ter liefde van een vaderlijk erfgoed. En het was ons aangenaam den spoedigen dood des dwazen gierigaards te lezen, daar dit ten minste als eene gewigtige les voor den woekeraar kan beschouwd worden, misschien opzettelijk door den Schrijver gegeven. De Vertaling is goed, de stijl doorgaande vloeijend, het te dikwijls gebruiken der *tegenwoordige Deelwoorden* zouden wij afraden. *Rond* voor *rondsom* is tegen de taalregelen.

Bron: De Vriend des Vaderlands, zevende jaargang (juni 1833), p. 472-474.

B.3 Het kasteel van Antwerpen en vroegere krijgstoneelen

Het Kasteel van Antwerpen *en vroegere krijgstooneelen, in zangen; door* P.P. ROORDA VAN EYSINGA. *Ten voordeele der verminkten op die sterkte (lees: op die sterkte verminkten). (Te)* Kampen, *(bij)* K. VAN HULST. 1833.

Moet een goed en prijzenswaardig doel de kritiek ontwapenen? - Indien wij meenden dit toestemmend te kunnen beantwoorden, dan zouden wij deze zangen stilzwijgende ter zijde gelegd hebben. De uitgever, welke ons het boekje ter beoordeeling zond, schijnt in onze meening te deelen, welke, naast het doel, de wijze wil beoordeelen, waarop hetzelve

wordt uitgevoerd. Vraagt men ons, of deze letterarbeid het hart van den Heer R.v.E. eer aandoet, wij antwoorden van ganscher harte *ja*; gaat men echter verder en wil men weten, of dezelve even voordeelig van zijnen dichterlijken aanleg en bedrevenheid in de kunst getuigt, even onpartijdig en opregt antwoorden wij: *neen, geenszins!*

De weldadigheid onzer landgenooten ziet zich gaarne den uitgestrektsten werkkring geopend; het is haar welgevallig, wanneer de kunst zich aanbiedt, om, als eene heilige en reine priesteres, haar offer op het altaar des Vaderlands te brengen, maar daarom wil zij niet, dat ieder het tempelkleed aanschiete en zich opdringe om haar die dienst te bewijzen; met verstandige zachtmoedigheid zegt zij, eer zij de offergave nederlegt: 'toon mij uwe bevoegdheid!'

Sinds de wolken des onheils over *Nederland* zamentrokken, hebben velen, meestal door dichterlijken arbeid, hunnen ijver voor weldadigheid aan den dag gelegd. Somtijds boden zij zeer uitstekende en heerlijke geschenken van den goddelijken dichtgeest, dikwijls (helaas te dikwijls!) vervelende en geestelooze voortbrengselen van zangdrift en rijmellust. Onze natie, met een gloeijend hart schrijven wij het neder, toonde eene voorbeeldige milddadigheid; het goud der rijken en het penningsken der armen ligt nog altijd voor kommer en behoefte gereed. Dat prijzen en roemen wij. Maar onze natie was ook kwistig in rijmpjes in het licht te zenden. Dat roemen en prijzen wij niet.

Laatst zat ik bij een' mijner bekenden, een goed en verstandig koopman, die in meer boeken smaak heeft, dan alleen in die, welke met lijnen en dwarslijnen versierd zijn. Wij spraken over die zangdrift. Ik ijverde er tegen. Mijn vriend grimlachte. 'En indien ook ik eens iets gereed had?' zeide hij. *Obstupui*, want de man had dikwijls en veel gegeven, maar nimmer zoo veel mij bewust is, dichterlijk loover in de aankondigingen van den Minister van Financiën gevlochten. En toch stond hij op, haalde eene kleine portefeuille ten voorschijn en bood mij een manuscript aan. Op het titelblad stond: ALOËBLOEM VAN MIJN' GEEST, *uitgegeven ten voordeele van het Vaderland* 1833. Verder vond ik op de eerste bladzijde - niets; op de laatste - niets; geen der anderen zou den zetter grooteren tijd en arbeid kosten. 'Nu, wat dunkt u?' vraagde hij. 'Ik begrijp u,' was mijn antwoord, 'en het is een meesterstukje. Soms vond ik in vijf en twintig met dergelijk oogmerk uitgegeven gedichten niet zoo veel geest en gezond verstand.' Ik bestelde een dozijn exemplaren, die zend ik dan aan... en aan... en aan.

Wij komen terug op de zangen van den heer ROORDA VAN EYSINGA. Het smart ons inderdaad, te moeten zeggen, dat zij niets opleveren, hetwelk eenigermate den onzin vergoedt, die op talrijke bladzijden voorkomt. Het smart ons, om het doel der uitgave en niet minder, dewijl wij hierdoor ons genoodzaakt zien tot een breedvoerig verslag. Wij beminnen noch gelooven magtspreuken, derhalve zullen wij door eenige aanhalingen ons oordeel staven.

De verzameling is opgedragen aan *Zijne Excellentie den Generaal Baron* CHASSÉ, tot wien de opdragt gerigt is. Deszelfs aanhef komt ons *onzin* voor.

> Aan u viel 't schittrend pronkjuweel
> Van Neêrlands dierbren Vorst ten deel,
> 't Spreidt heldren glans op *'t bloedig strijden*.

Op welk *strijden* werpt des Konings ordeteeken *glans*?

> Aan u die vallend overwint.

Wien overwon de krijgsgevangen Generaal?

> Aan u wiens roem de Gal *verblindt*.

Wij meenden, dat het den Gal ter eere strekte, voor dien roem niet geheel blind geweest te zijn.

Het tweede couplet is niet beter:

> Geen opgeblazen *glorievaan*
> Voert mij op onbestijgbre paân,
> O neen, ik voel mijn onvermogen!
> Maar van uw glans ontleent mijn lier
> Een schoonen glans, een edel vier.

Wat beteekent een *glanzige* en *vierige lier*?

> Uw roem zal mijnen zang verhoogen.

Hoe kan CHASSÉ's roem ROORDA's zang verhoogen?

De voorzang schetst het ontstaan der Belgische onlusten, *in het diepst van den afgrond*, door de *boosheid* beraamd, die *verraad, list en logen met een' tooverkrans naar het aardrijk* zendt; deze trits sluipt *als dief* (kan het ondichterlijker uitgedrukt zijn?) in *Brussels* wal en kruipt *in onderaardsche gangen*. Gerust hadden zij dus *den tooverkrans en englenglans*, die ze op reis medenemen, te huis kunnen laten.

Teregt spoort de dichter zijne zangster aan, om al de onheilen te beweenen, welke uit die schandelijke ontrouw voortsproten. Ze schijnt echter, als het op schreijen aankomt, wat zuinig te zijn, want de dichter moet haar weder zeer ondichterlijk toeroepen: *spaar geen tranen*. R.v.E. zelf verheft zich echter spoedig boven die droefheid, dewijl hij *juichen moet, in de deugden, waardoor het Noorden zich verheft* en *zich spieglen mag in den luister die* Euroop *in de oogen blinkt*. Eindelijk vertrouwt hij, dat van God, *in wien de dood, het leven en de onsterflijkheid bestaat*, redding zal dagen, en spreekt van den Schepper als van hem

> die 't parelsnoer der Schepping aan de almagte vingren draagt.

Dezen regel zal de Heer DE THOUARS hem benijden; ons behaagt die collier niet; wij zouden dien regel onzinnige bombast noemen.

Het oproer te Parijs is het tweede stuk, in hetwelk de dichter deszelfs beramen schildert, door de *magt der duisternis*, die aldaar, met *helschen juichtoon*, haar *draakgestoelte* plantte, en een' *uitgekozen droombeeld* naar KAREL X zendt. Wat door hetzelve wordt bewerkt, deelen wij, met des dichters woorden, mede:

Ijlings roept hij zijn trawanten om te naadren voor zijn troon,
En zij buigen voor zijn aanschijn, huldigend zijn rijksgeboôn.
‘Hoort, op heden wordt de vrijheid van de drukpers opgeschort,
‘Wijl de kamer der provincies door mijn magt ontbonden wordt.’
Zóó, zóó spreekt de trotsche koning, opgeblazen door den waan,
Gansch vervreemd van 't schriklijk denkbeeld, dat zijn star zal ondergaan.
't Snood bevel wordt uitgevaardigd, en bekend bij 't magtig volk.

Het slaat aan 't muiten; de gewapende magt zal hen bedwingen,

Krijgstrompetten schallen luide, *wijl me* al om (alom) de trommen roert.

Wat dunkt u lezer van dien fraaijen regel? wij roepen met den kunstkeurigen WISELIUS uit:

Wie kende in Nederland een Nederlandsch voor dezen,
Gelijk men 't nu gestaâg in dichtmaat krijgt te lezen?
Wie woordenvoeging, klank en kortingen voorheen,
Zoo als men nu helaas bij velen ziet gemeen?
Wat mensch, die taal verstaat en ooren heeft, kan hooren
Van ----------

--- WIJL niet voor *dewijl*, maar voor TERWIJL gesteld?
Van *wat, wat wil* ME *aan mij*, ME *ontvoert mij* met geweld.

Eenige regels lager zegt de Heer R.v.E., dat het *nederstortend puin als de donder slaat op 't hoofd*.

Wat *slaande donder* is betuigen wij niet te weten, evenmin in het tafereel van den Belgischen opstand (bl. 23) wat *een prikkel* zij.

Die vaster loten kweekt en sterker veerkracht werkt.

Even onverstaanbaar is ons het woord *beooging*, bl. 23.

Ieder leeft bij moord en buit,
Onbewust van 't helsch besluit
En van de oorzaak der BEOOGING,
Die het heil van 't volk vernielt.

Niet beter verstonden wij, bl. 24, hoe *de kreet van wraak een vrucht van 's afgronds draak is* Kan men bladz. 29, in de historische romance *Elize, haar oudren roem* voor *harer oudren roem* dulden? Het is eene grootsche onderneming romances te dichten!

Meer zullen er met roem op Thespis laarzen stappen,

> En Clioos krijgstrompet doen davren als om strijd,
> Dan, met een' enklen greep, dat zachte schoon betrappen.

De Heer R.v.E. begrijpt ons.

Bladz 33 vragen wij, welken gezonden zin het heeft, dat het graauw door *een helgeest is aangeblazen met den bloesem van 't vergift*? Wat het vier regels lager beteekent, dat het *vergift in het noorden geen prikkel vond, dewijl aldaar 's afgronds invloed* LAM *werd*.

Bladz. 35 verdienen de volgende regels aangeteekend te worden:

> *Van den kerker gloort de lucht,*
> *Waar* de booswicht uit onvlucht,
> Die alleen zijn ketens ducht
> En den schrik vermeert van allen.

Bladz. 36, de *gloênde ballen met het zinloos kallen*. Den hemel zij dank! dat wij hier niet aan het recenseren gaan.

Eindelijk want wij mogen voor verdere aanhalingen geene groote plaats bedingen, is het dichterlijk, den arbeid der Fransche sapeurs, *het werk der mollen*, KRONKLEND *in bedekten gang* te noemen? Zijn de volgende regels meer dan *gemeiner slechter Prose*?

> 't Vuur der stukken a la Paixhans *teistren* (ert) al wat weerstand biedt,
> Daar blindering en verschansing voor hun kracht verstuift in 't niet.

De uitvoering is slordig en de correctie verwaarloosd.

Wij meenden zulk een oordeel over dit stukje uit te moeten brengen. Geene zucht om den dichter te ontmoedigen, of ons ten zijnen koste te vermaken, veel minder om hem te bedroeven, deed ons de pen opvatten, daarom zullen wij dezelve nimmer weder opnemen om een uitgegeven of nog uit te geven lettervoortbrengsel van den heer R.v.E. te *beoordeelen*, in dien wij hetzelve zouden moeten *veroordeelen*.

Bron: De Vriend des Vaderlands 1833, p. 521-527.

B.4 Liedjes

Liedjes van MATTHIAS CLAUDIUS. *Te* Leeuwarden, *bij* G.T.N. SURINGAR 1832 112 *Bladz. gr.* 8°.

Ook wij hebben den geestigen en gevoeligen ASMUS lief, en het verheugde ons daarom toen wy vernamen dat onze TOLLENS de, door hem vertaalde en hier en daar verspreide stukjes van den trouwhartigen *Wandsbecker Bode*, in één' bundel zou te zamen voegen. De inhoud van dezen bundel hier op te geven zal overtollig zijn, daar dezelve reeds genoegzaam bekend is; wij hebben de meeste liedjes met hetzelfde genoegen als in het oorspronkelijke gelezen; sommige zijn ons meer, andere (even als in het

oorspronkelijke) zijn ons in het geheel niet bevallen: onder de laatste tellen wij vooral *Jurriaans Reize*; onder de zeer voortreffelijke het *Rhijnwijn-lied* en vooral het *winterlied* (bladz. 91); onder de minder gelukkig vertaalde: het *Lied* (blz. 81) bepaaldelijk de drie laatste strophen. Over het geheel hebben wij ingezien, dat slechts TOLLENS, en zelfs TOLLENS niet altijd even gelukkig, CLAUDIUS vertalen kan, en wij vonden het hetzij een gelukkig toeval, hetzij een geestige trek, dat het versje: *De Navolgers* den bundel besluit. Zoo toch ergens een glibberig pad is, dan is het hier, waar de grenslijn tusschen het eenvoudige en platte, tusschen het kinderlijke en kinderachtige, tusschen het kunstelooze en gekunstelde zoo onmerkbaar is, dat zelfs CLAUDIUS, niettegenstaande de eigendommelijke wijziging van zijnen geest, niettegenstaande zijn fijn gevoel, gelukkige tact en grondige kennis, dezelve maar al te dikwijls overschreden heeft. Wij zouden daarom ongaarne met eenen vroegeren Recensent van dezen bundel instemmen, die wenschte, dat onze dichters een voorbeeld aan deze liedjes mogten nemen, en zich op deze dichtsoort mogten toeleggen. Wij zouden dit niet alleen voor hoogst eentoonig, maar ook voor zeer gevaarlijk voor den bloei onzer letterkunde houden. Want indien wij zelfs voor een oogenblik toegaven, dat onze tijd en ons menschengeslacht aan eenen dergelijken toon en aan eene soortgelijke ontwikkeling van denkbeelden behoefte had (hetgeen niet waarschijnlijk is), dan zouden wij tevens moeten toestemmen, dat een man als CLAUDIUS een zeer zeldzaam verschijnsel in het gebied der letterkunde is, en dat, waar zoo veel fijnheid van gevoel, zoo veel helderheid van geest, zulke zuiver Christelijke begrippen en zulk een reinheid van hart, met zoo veel kennis, naïviteit van uitdrukking, en eigenaardige taalwendingen verbonden zijn, alle eigenlijk gezegde navolging hoogst ongelukkig moet uitvallen. Waarlijk men moet CLAUDIUS zijn, om als hij te kunnen denken en schrijven, en wij zouden de taak, waartoe TOLLENS zich in vele opzigten bevoegd getoond heeft, ongaarne in andere handen zien.

Het zal onnoodig zijn hierover breeder uit te weiden: de veelvuldige mislukte proeven der *Claudiomanisten* staven onze uitspraak: bovendien houde men in het oog, dat CLAUDIUS schrijfwijze eigenlijk slechts *manier* is, en dat de navolgers van de eene of andere manier, meestal alleen deze en derzelver gebreken overnemen, zonder door te dringen tot de schoonheden van het wezen der gedachten, waarvan de manier alleen de uitwendige vorm, het omkleedsel is. Hebben wij hetzelfde niet in de navolgers van TOLLENS gezien?

Maar al bestond ook de mogelijkheid, dat alle onze dichters en Proza-schrijvers zich naar CLAUDIUS vormden, dan nog zoude dit niet wenschelijk zijn. CLAUDIUS schreef op een tijdstip, toen de Duitsche letterkunde, naauwelijks de plak des schoolmeesters ontwassen, met jeugdigen overmoed hare krachten beproefde. TOLLENS behoort bij ons tot een dergelijk tijdperk. - De middelen, die zij bezigden, om het eigenlijke volk voor de krachtige ontwikkeling der letterkunde te winnen, om dezelve populair te maken, waren juist en gepast, en hebben eene onbegrijpelijke uitwerking gedaan. Thans echter is dit tijdvak voorbij (misschien reeds lang voorbij), en de onverzadelijke geest heeft behoefte aan nieuwe vormen. Zou het dus wenschelijk zijn terug te gaan? Neen! de gedachten blijven derzelver waarde behouden, doch de vormen behooren aan den tijd. Dat dus onze schrijvers en dichters CLAUDIUS lezen en herlezen zullen, hopen wij,

maar ook dat zij het navolgen en schrijven in zijne manier, onzen, met hem in zoo vele opzigten verwanten, TOLLENS zullen overlaten, wenschen wij niet minder.

Wij danken onzen volksdichter voor het bevallige geschenk: de nederige CLAUDIUS heeft, toen hij aan zijne *subscribenten* schreef: *Erstens hoff ich dass sie mit Druck und Papier zufrieden seyn werden*, gewisselijk niet gedacht, dat zijne Muse eenmaal nog in zulk een keurig, doch voor haren stand en kring niet voegend, gewaad zou steken. - De teekening en gravure der verschillende vignetten is zeer gelukkig.

Wij twijfelen niet, of een ruim debiet zal des uitgevers zorgen reeds beloond hebben en kunnen ons niet onthouden, het *Rhijnwijn-lied* tot proeve af te schrijven:

RHijnwijn-lied.

Bekranst met loof den volgeschonken beker,
En drinkt hem leêg, den Rhijn ter eer!
Mijnheeren, neen! in heel Euroop voorzeker
Groeit zulke wijn niet meer.

Wij koopen dien bij Polen noch Hongaren,
Noch bij een Franschen spring-in 't veld;
Wie aan den Rhijn geen haard heeft en altaren,
Besteê bij hen zijn geld!

Ons eigen erf voorziet hier onzen kelder;
De wijn ware anders niet zoo goed,
Zoo zuiver niet, zoo geurig noch zoo helder,
Noch zoo vol kracht en gloed.

Maar overal (wij willen 't niet verbloemen)
Wordt zulke soort hier niet gegaard:
'k Weet bergen ook op Duitschlands grond te noemen,
Hun breede plaats onwaard.

In Thuringen, bij voorbeeld, vrienden! groeijen
Ook druiven, en 't gewas heet wijn,
Doch water is 't! men kan er niet van gloeijen,
En niet bij vrolijk zijn.

Op 't Ertsgebergt? ... daar valt geen tros te plukken,
Daar wordt geen droppel wijn gebouwd:
't Geeft zilver slechts en ruwe kobaltstukken,
En soms wat nestig goud.

De Bloksberg... bah! daar gieren alle winden,
Langs d' onbewassen, steilen top;
Daar noodt de droes des middernachts zijn vrinden,
En danst er met hen op.

Maar aan den Rhijn... daar gloeit de druif ons tegen,
Gezegend driewerf zijt ge, o Rhijn!
Daar zwelt zij langs de heuvlen allerwegen:
Zij zwelt van zulken wijn!

Drinkt broeders! drinkt en laat ons vrolijk danken,
En laat ons dankbaar vrolijk zijn,
En wie van ons bedroefden kent, of kranken,
Hij schenk' hun dezen wijn!

Bron: De Vriend des Vaderlands, zevende jaargang (november 1833), p. 831-835.

B.5 Nederlandsch magazijn van romans en verhalen

Nederlandsch Magazijn van Romans en Verhalen. Eerste Deel. Te Amsterdam, *bij* G.J.A. BEIJERINCK, 1833. VII en 324 *bladz.* 8°. *prijs f* 3,30.

De achterlijke staat onzer Romanschool bewoog den Heer BEIJERINCK tot de uitgave, of zoo als de Schrijver der voorrede zich uitdrukt, tot het *daarstellen* van dit Magazijn. De overplanting van uitheemsche schadelijke en onrijpe vruchten moest daardoor tegengewerkt, de nationaliteit onzes volks krachtdadig in stand gehouden worden. Een edel doel voorzeker, maar, zoo als het ons voorkomt, een weinig buiten het bereik van het gekozen middel gelegen. Verwachten wij in een magazijn een' rijken en keurigen voorraad verzameld te vinden, wij vernemen uit de voorrede zelve, dat de meeste en kostbaarste waren nog moeten aangeschaft worden, en vreezen derhalve, dat de aan Romans bestaande *behoefte* niet anders, dan door het ter markt gaan bij buitenlanders kan bevredigd worden. Door het daarstellen van een magazijn worden wij geen kooplieden, wanneer ons de waren ontbreken, en de spreuk *fabricando fabri fimus*, die aan het slot der voorrede schijnt uitgebreid te worden, laat zich niet alzoo toepassen: door febrijken *daar te stellen* worden wij fabrikanten.

Doch het doel der Redactie schijnt te zijn, de thans verstrooide en op zich zelf werkende of ook aanstaande Romanschrijvers, onder ééne vaan als het ware te vereenigen; en te bewerken, dat er meer Romans en Verhalen in ons Vaderland geschreven worden. Want hoe anders in de behoefte voorzien? Het laatste kan echter voorzeker met alleen door het oprigten van een Romanmagazijn bewerkt worden, ten zij er eenige dwang of drang mede gepaard ga. Maar alle ware kunst haat dwang, al hult deze zich in het kleed van vriendschappelijken aandrang, of Vaderlandslievende declamatie: en wie zal ontkennen, dat de Roman tot het gebied der kunst behoore. Slechts goede voorbeelden kunnen hier van kracht zijn, zij kunnen eene edele navolgingszucht te weeg brengen, en ontstaat er eenmaal in ons Vaderland een waarachtig Romanschrijver, dan zal de bewondenng, hem toegewijd, niet toelaten, dat aanverwante vernuften langer sluimeren.

In dit eerste deel treffen wij slechts *verhalen* aan, geene stukken, die naar den verheven titel van *Roman*, d.i. van een oorspronkelijk dichterlijk kunstgewrocht op zuivere en wijsgeerige waarneming, zoo wel van de uitwendige, als inwendige geschiedenis der menschen gegrond, kunnen geacht worden te dingen.

Wij zullen ons niet bezig houden met de ontleding van alle de hier voorhanden verhalen. In een vorig nummer beloofde een onzer mederecensenten het publiek, hetzelve vooreerst daarvoor te sparen en wij willen zijne belofte niet ijdel maken. Slechts over de onderscheidene verhalen zullen wij iets aanstippen. Men vindt hier drie zedekundige en twee geschiedkundige Tafereelen.

Het verhaal van W.H. WARNSINCK kenschetst ons den zachtmoedigen en edelmoedigen menschenvriend, die den gezonkenen broeder zoo gaarne de behulpzame hand ter redding aanbiedt. Ons echter misviel de keuze van zijn onderwerp Het zal ons de inwendige beweegredenen blootleggen, waardoor een anders braaf jongeling, door valsche schaamte, tot een schandelijk vergrijp tegen de goede trouw werd aangespoord en de gewaarwordingen die de gepleegde misdaad verzelden. ‘Het verhaal is geheel op waarheid gegrond,’ zegt de Schrijver, ‘hier en daar hebben wij ons in bijzaken eenige dichterlijke vrijheden veroorloofd, zonder evenwel de getrouwheid eens berigtgevers te kort te doen.’ Wij moeten bekennen, dat wij vooral ter gunste van het edel doel, waarom de Schrijver dit verhaal vervaardigde, of een getrouw berigt zonder dichterlijke vrijheden, of eene oorspronkelijke schepping van des Schrijvers verbeelding zouden hebben verkozen. In verhalen van deze soort is het ter beoordeeling van het gedrag onzes naasten zoo allernoodzakelijkst, dat zelfs kleine en bijna verborgene beweegoorzaken met de juistheid in het licht gesteld worden. Dankbaar zouden wij in een tijdschrift als LIEFDE EN HOOP geheel de waarheid, en niets dan de waarheid omtrent den ongelukkigen HENDRIK vernomen hebben; maar voor een romantisch verhaal komen ons soortgelijke voorstellen minder geschikt voor.

Meer levendigheid in stijl en te gelijk meer fictie, bevat het verhaal van den Heer C.P.E. ROBIDÉ VAN DER AA: het is echter minder zuiver in strekking, en kiesch in bewerking. De jagt naar aardigheden, uit het meer gemeene leven ondeend (zie b.v. bl 196), en vooral de brief van Kapitein WILLIAMS, en vele hier en daar minder kiesche trekken (b.v. bl. 307 Huwlijkssponde enz. bl. 216, alsmede de brief van NENNY bl. 273, 274[1]), waarop onze bovengedachte Recensent den Schrijver meer dan eens opmerkzaam maakte, ontsieren zijn verhaal. Voor den Heer JAKOB MOONS, den held des verhaals hebben wij een' medelijdenden glimlach over, want gedurig wordt de arme man op het jammerlijkst bedrogen. - In korten tijd toch verliest hij vijftig gouden dubloenen, zijn' goeden naam, de erfenis eener rijke tante, en eindelijk nog zijne geliefde. Een meisje dat hij vung beminde en dat zedelijke aanspraak op zijne hand had, laat hij zijns ondanks te *Batavia* achter. Zijn hem hoogst noodig dagboek geeft hij weg, aan een' ruwen zeekapitein; twee malen is hij onderliggende partij bij een vuist- of stokgevecht, en mag van geluk spreken, dat in *Frankrijks* Hoofdstad zijn proces, onder dat van de juist toen zoo

1 Wij moeten hierbij aanmerken dat de Heer C.P.E. ROBIDÉ VAN DER AA, ook blijkens de voorrede, wat kwistig met het woord *behoefte* is.

beruchte *incendiares*, niet is opgemaakt. Ten slotte keert hij naar *Batavia* terug, en, opdat wij JAKOB MOONS even zoo beoordeelen, als hij minder kiesch zijne speelgenoote NAATJE deed, die *omdat zij geen Heer kon krijgen, zich met een boer diende te behelpen*, zoo behelpt hij, bij gebrek eener blanke echtgenoote, zich met zijne zwarte verlatene NENNY. - Het schijnt bovendien, dat de Heer VAN DER AA met de hoofdstad, en het meerendeel van derzelver bewoners, weinig op heeft: reeds in zijne vorige verhalen stuitte ons de uitdrukking: 'Amsterdamsche kopiëermachienes, en dergelijken', thans weder beklaagt hij zich over de te *Amsterdam* aanwezige koopmanszielen. Volgens hem schijnt er bijna in die stad geen regt te geschieden, zoodat een procureur, die voor een' openlijken schelm bekend staat, ongestoord schatten verzamelen, testamenten verdonkeren, en zelfs volwassen menschen weg voeren kan, zonder dat er in zes jaren eenige nasporing naar geschiedt. Recensent is geen Amsterdammer, maar die gedurige uitvallen op den eerbiedwaardigen, en voor het Vaderland zoo hoog belangrijken koopmansstand hinderden hem. De scheldwoorden op de Amsterdamsche kantoorjongens kunnen zelfs niet vergeven worden aan Mr. W. BILDERDIJK, in zijne *Geschiedenis des Vaderlands*; zouden wij het voorbij kunnen zien in Mr. C.P.E. ROBIDÉ VAN DER AA, in zijn *Nederlandsch Magazijn van Romans en Verhalen*?

Het verhaal van CHRISTEMEIJER komt ons voor, weinig bevorderlijk te zullen zijn, aan het doel, waartoe dit Magazijn werd uitgegeven. Het is een geheel *waar Geschiedverhaal*, en daarenboven van weinig objectief belang. De Schrijver zegt te regt. 'Ik meen te hebben waargenomen, dat er onder de leidingen der Voorzienigheid zijn, die, van de buitenzijde beschouwd, wel is waar niets ongewoons hebben; maar die toch, wat de som en inhoud der gewaarwordingen betreft, welke zij doen ontstaan, en dus met betrekking tot het inwendige leven, van uit (uit) een ander oogpunt te beschouwen zijn, en tot de zoodanige brengen wij het medegedeelde verhaal.' De gebeurtenis moge dan niet alledaagsch zijn, zij behoort echter niet tot de in ons Vaderland ongewone. De allegorisatie van het verhaal is allerongelukkigst. Het 'gebas der groote kettinghonden' althans maakt daarin eene figuur, die ons de zonderlinge overdragtelijke beteekenissen, door de oude allegorische uitleggers, aan het achtste vers van den achtsten Psalm gegeven, te binnen bragt. Bovendien is het verhaal uiterst gerekt: de uitvoerige beschrijving van den heentogt van des Schrijvers vriend hadden wij kunnen missen, daar alles alleen op den terugtogt aankwam. Wij herkenden in dit verhaal den verdienstelijken Schrijver der *Tafereelen uit het Lijfstraffelijk regt*, enz. niet.

Onder Geschiedkundige tafereelen behoort ten eerste het verhaal AGNES PALM, door PETRONELLA MOENS. Wij rekenen dit het best gelukte van den ganschen bundel. Het costuum der tijden is over het geheel vrij wel in het oog gehouden; de intrigue wordt tot op het uiterste toe vervolgd; de karakterteekening, zonder juist bijzonder fijne trekken te bevatten, is echter wel geslaagd: PALM en zijne dochter, maar vooral zijne ijverig Roomschgezinde vrouw, zijn allen zeer wel geteekend. Evenwel zijn de slechte karakters, naar gewoonte, wat al te overdreven. Het deed ons leed, dat de Schrijfster, bij haren anders levendigen schrijftrant, zoo eenvoudig weg, en op dezelfde wijze, als het bijna in ieder Vaderlandsch leerboek verhaald wordt, ons de Geschiedenis van de inneming van den *Briel* mededeelde. Deze had of als bekend kunnen ondersteld, of op

eene nieuwe oorspronkelijke wijze door de Schrijfster verteld moeten worden. Mogen wij nog eene aanmerking maken, die uit waarachtige belangstelling in de verdienstelijke Schrijfster voortvloeit, dan zouden wij onzen wensch te kennen geven, dat zij voortaan zich niet zoo zeer er op toelegde om bij ontknooping, alles louter toevallig goed te maken. ROBERTS terugkomst en overgang tot de Staatsche partij hadden wij zeer wel kunnen nussen. Deze zucht, om bij de ontknooping van een drama *alles* te willen teregt brengen, werd van alle tijden af misprezen, en zelfs in den grooten MOLIÈRE afgekeurd. Voor het overige herhalen wij onze lofspraak, en waren alle verhalen in dezen bundel aan dit van Mejufvrouw MOENS gelijk, wij zouden niet aarzelen denzelven onbepaalder aan te prijzen.

Aan het verhaal van FR. HERBIG kunnen wij naauwelijks eene aaneengeschakelde intrigue toekennen: geen enkel karakter, dat eenige belangstelling inboezemt; want de edele Hollandsche Jonkvrouw heeft niets, dat haar bijzonder als hoogadelijke dame uit de XV. eeuw kenschetst. De werkzame, bekwame en aanzienlijke JAN VAN EGMOND het magtig hoofd der Kabeljaauwsche Edelen, wordt hier tot een' dolkop en voor het nietigen *faineant* vernederd. De Nar KOENRAAD verschilt even zeer van SCOTT's WAMBA, als van JACOB's CAILLETTE. De gesprekken zijn onbeduidend, en de apostrophe van MARGARETHA aan den geest van BARTHOLD SCHWARZ *sent la declamation*. De Schrijfster behoorde gezorgd te hebben, er de belagchelijke perioden uit te verwijderen, b.v. bl. 141 zegt JAN VAN EGMOND: ‘Kan ik u dienen met een teug bier? Ik heb hier zoo wel Hamburger als Haarlemmer, Dortsch, en Delftsch alles van het beste; of zal ik u eenen beker Cider- of Moezelwijn schenken?’ - Antwoord: ‘Te veel beleefdheid, Heer Kastelein!’ - Dat ongelukkige *kastelein* bederft den zin jammerlijk: waarom juist hier met dien titel weggelaten, en *Edele Heer* in plaats gezet.

Wij hopen, dat dit verhaal den Heer SCHELTEMA nimmer onder de oogen moge komen Heeft onze geleerde oudheidkenner tegen den *Schildknaap* zoo op zijn Juvenaalsch losgebrand:

> Semper ego auditor tantum, numquamne reponam
> Vexatus toties

Wat zou hij van dit verhaal wel zeggen, waar de zonden tegen het costuum der tijden legio zijn. Een paar staaltjes willen wij opgeven. Terwijl JAN VAN EGMOND zijnen beroemden krijgstogt tegen *Dordrecht*, in 1481, volvoert, verlaat zijne zuster het slot, om met hare koets, door het toen door burgerkrijg verscheurde, en aan de Hoekschen overgeleverde, *Utrecht*, in het ter naauwernood door een bestand met *Holland* in ruste gebragte *Gelderland*, ter ontspanning, een uitstapje naar hare zuster te maken.

Nog erger is bl. 120, waar URSEL tegen haren DIEDERIJK zegt: ‘Hoe is het, vertoont gij den ridder van de droevige figuur?’ Is dan de goede CERVANTES en zijn DON QUICHOT, zoo geheel bij onze Romanschrijvers vergeten, dat zij niet begrijpen, dat URSEL, in de vijftiende eeuw, aan den ridder van de droevige figuur geen kennis kon hebben. Waarlijk die groote Schrijver had, om zijn XX en XXI Hoofdstuk, wel verdiend bij alle Dramatische en Romanschrijvers in gedachten te blijven. Reeds in zijnen tijd beklaagde hij zich over sommigen: ‘die het gemeen menschenverstand wilden te vreden

stellen met eene daad, die voorviel in den tijd van Koning PEPIJN of KAREL *den Grooten*, toe te schrijven aan Keizer HERACLIUS, en dezen hoofdpersoon voorstellen even als GODFRIED *van Bouillon*, met het kruis in *Jeruzalem* binnentrekkende, en als overwinnaar des H. Grafs: of die, wanneer zij trekken uit de wezenlijke geschiedenis in hunne drama's opvoerden, de feiten verkeerd voorstelden, ten opzigte van personen en tijden[2]: *not with the ingenuity of contrivance, but with the most manifest and inexcusable errors and stupidity*----

Eene algemeene aanmerking over al de verhalen besluite onze recensie; deze, dat de subjectiviteit der Schrijvers in allen te veel doorstraalt, dan dat wij daardoor getrouwe kopiën van eenig kunstideaal zouden kunnen verwachten. De persoonlijke belangstelling van WARNSINCK in zijnen HENDRIK verleidt hem om eenen onverschoonlijken en onedelen misstap te veel te verbloemen, en deszelfs onschuldigen schuldeischer in een licht te stellen, waarin hij, om zijn herhaald geduld, niet verdiende geplaatst te worden. Diezelfde subjectiviteit beweegt CHRISTEMEIJER, om een verhaal te leveren, dat bij anderen weinig belangstelling zal te weeg brengen. Zij noopt HERBIG eene adelijke Jonkvrouw te schilderen, zoo als er in de gedachte eeuw wel geene zal geweest zyn. Zij schildert, in de verhalen van ROBIDÉ VAN DER AA en Mejufvrouw MOENS zelve, de kwade karakters zo afzigtelijk zwart, dat zij voor het kunstgevoel en voor het zedelijk gevoel der lezers, verloren gaan. Wij eindigen met een woord van GOETHE, een woord dat, wel begrepen, innig waar is, en waarop wij nogmaals hopen terug te komen: *Ein jedes Kunstwerk, wenn es gut ist, wird moralische Folgen haben, aber moralische Zwecke von dem Kunstler fordern, heisst ihm sein Handwerk verderben*.

Bron: De Vriend des Vaderlands, achtste jaargang (april 1834), p. 201-209.

B.6 Dichtstukjes

Dichtstukjes van J. PENON. *Te* Groningen, *bij* J. OOMKENS, 1834. 103 bladz. kl. 8°. *Prijs f* 0,80.

> Wir Vögel singen nicht Egal.
> ASMUS.

Indien wij ons durfden vleijen, dat een streng oordeel over deze versjes dezelfde uitwerking op den Heer PENON zoude hebben, welke eenmaal de kritiek der *Edinburg Review* op den jeugdigen BYRON had, zouden wij niet aarzelen hetzelve te vellen. Bij onze strengheid het voordeel der onpartijdigheid voegende, zouden wij alsdan met innig welgevallen het Satyrisch vuurwerk beschouwen, en ons gewisselijk met beklagen, da wij

2 Het bovenstaande lieten wij, beleefdheidshalve, uit de Engelsche vertaling van SMOLLET, die voor ons ligt, onvertaald.

den vonk in het kruid geworpen hadden, al wierden wij ook een weinig door de ontploffing gezengd.

Wij durven er ons echter niet mede vleijen: en daar de Heer PENON ons dit dichtbundeltje, *more rhetorum, niet zonder huivering* aanbiedt, zullen wij ons vergenoegen met een paar aanmerkingen.

Ach! die huiverende dichters!

En toch is niet alles onvoorwaardelijk slecht in deze versjes. Maar wij vonden er noch oorspronkelijkheid van denkbeelden, noch oorspronkelijkheid van vormen. Wij vonden er geen enkelen trek, die den waarachtigen dichter aankondigde of voorspelde. Wij vonden er, in één woord, niets dat zich boven het middelmatige verheft. Goede Heer PENON, dat middelmatige is iets vreesselijks. Het is een stilstaand meer, welks drabbige golven, te dof om aarde of hemel te weêrkaatsen, zelfs door den storm naauwelijks bewogen worden: hetwelk altijd drabbig en zilt blijft, al storten er zich ook honderd rivieren in uit. Vergeef het mij, wij hebben een' overvloed van middelmatige verzenmakers; o! ik bid u, vermeerder hun aantal niet. Ach! te dikwijls zijn wij gedoemd, om op verjaarfeesten, enz. hunne gewrochten te hooren, en de geurige *Cantemerle* te laten verschalen, en zoo we daar in gedachten uitroepen:

Offendunt; poterat duci quia coena sine istis, kunt ge begrijpen, mijne waarde Heer! hoe wij er *post coenam* over denken.

Wij zullen met onze berisping in geene details treden, het bundeltje zou er te veel opleveren; liever geven wij een der beste versjes tot proeve:

Het bootje.

De purp'ren zonnestralen Weêrkaatsten in den vliet,
En 't zoele westewindje
Speelt in het schuif'lend riet.

Een hulkje, rank en tenger,
Zweeft op den zilv'ren plas,
De golfjes spoeden strandwaarts
En keeren even ras.

Een jong'ling houdt de riemen
En duwt het bootje voort;
Hij ziet staâg voor zich henen
En spreekt geen enkel woord.

De zilv'ren popels ruischen
Aan 's stroompjes groenen kant,
De mosroos spreidt heur geuren
Langs de effen waterkant.

En onder 't kwinkeleren

Van 't zangrig voglenkoor,
Gaat zangster Filomele
De lieve zangsters voor.

En de avond was gezonken,
En 't purperrood verdween;
De scheemring werd steeds flaauwer
En 't nacht'lijk uur verscheen.

De jong'ling hield de riemen
En duwde 't bootje voort,
Hij zag staâg voor zich henen
En sprak geen enkel woord.

En dieper laat het duister
Zijn zwarten sluijer neêr
Men schouwt geen' zoom of oever
Geen struik of mosroos meer.

Men hoort niet meer de toonen,
Van 't bont gevederd koor,
Geen zoete tooverzangen
Bekoren meer het oor.

Men hoort geen wind meer suizen,
Noch dart'len in het riet,
Het murm'lend golfgeklater
Verstoort de ruste niet.

En 't bootje - was verdwenen
In 't holle van de zee,
Nu scheuren wilde golven
Het broze hulkje meê.

Welligt zou de Heer PENON het mettertijd zoo ver brengen, dat hij een regt lief versje maakte. Maar wij achten dezen roem te nietsbeduidend, om er zoo veel tijds voor te verspillen O! mogt hij tot ons gevoelen overhellen. ‘Onderzoek u zelven, de rigting van uwen geest, de neiging van uw gevoel en van uwe bekwaamheden. Volg dan den weg, welken deze zelfbeschouwing u aanwijst, en gij zult gewisselijk iets beters worden, dan een middelmatig dichter.’ Dit is de spreuk, welke wij hem en iederen jongeling toeroepen, die, door zijn jeugdig gevoel misleid, waant tot dichter geboren te zijn, en niet inziet dat hij de noodzakelijkste eigenschappen mist: *oorspronkelijkheid van opmerking, gevoel* en *uitdrukking*. Het motto van CLAUDIUS, dat aan het hoofd van du bundeltje staat, is op hen niet toepasselijk, want *de vogels van deze soort zingen alle op dezelfde wijze*.

Bron: De Vriend des Vaderlands, achtste jaargang (oktober 1834), p. 803-807.

B.7 Gedichten [‘Withuys-Kritiek’]

Gedichten van C.G. WITHUYS, *Eerste Deel, Amsterdam*, G.J.A. BEIJERINCK, 1830, 8vo.

Er is niets waarover meer getwist is (de Regtzinnigheid misschien uitgezonderd), dan over de bepaling van het genie. De Grieken, - maar neen, wij willen edelmoediger zijn, vriendelijke lezer! en U van eene even geleerde als vervelende uiteenzetting dier bepalingen verschoonen. Gelijk TRISTAM SHANDY, in zijne beschrijving van *Calais*, willen wij u slechts doen gevoelen, dat ge in onze magt zijt. Uit die *rudis et indigesta moles* derhalve kiezende, zullen wij het gebouw pogen op te trekken, van waar wij het gebied der fraaije letteren, vooral in zoo verre bovenstaande bundel tot hetzelve behoort kunnen overzien; en wij beloven u, goedgunstige lezer! de eereplaats wanneer het gereed zal zijn.

I.

> Ik ken de kracht der wiek, die me ondersteunen zal,
> En drijf niet op den wind.
> BILDERDIJK.

De geest ontwikkelt zich steeds in die rigting, welke, door de betrekkelijke volmaaktheid en overeenstemming zijner vermogens, of van de werktuigen die tot derzelver uitoefening bestemd zijn, wordt aangewezen. De duizendvoudige verscheidenheid dier ontwikkeling kan echter tot drie hoofdvormen worden teruggebragt. Wij zullen dezelve *Vatbaarheid, Talent* en *Genie* noemen; en ze omschrijven als: het vermogen zich datgene toe te eigenen hetwelk de ervaring aanbiedt; de verkregene kennis te rangschikken en terug te geven; nieuwe denkbeelden en nieuwe vormen te vinden, en dus de som der menschelijke kennis te vermeerderen.

Wij zullen ons thans bij de nadere beschouwing van het genie alleen bepalen.

Onbetwijfelbaar is het, dat eene levendige *Verbeeldingskracht* de oorspronkelijke bron van genie is. Wanneer dezelve echter ten koste der overige geestvermogens is ontwikkeld, brengt zij mets dan ijdele luchtgestalten voort; gelijk aan de grillig gevormde nevelbeelden van een' voorjaarsuchtend, welke voor het stijgende zonlicht verdwijnen. Zij moet derhalve geleid en gewijzigd worden. *Oordeelskracht, Gevoel* en *Smaak*, en de min of meer gelukkige verhouding dezer vermogens tot de *Verbeeldingskracht*, bepalen de rigting en het standpunt van het genie.

Zeldzaam toch zijn alle die eigenschappen in derzelver hoogste volmaking, en innigste zamensmelting in één mensch aanwezig. Meestal heeft eene derzelve het overwigt. Er zijn derhalve even zoo vele soorten van genie, als er wijzigingen van de verhouding der overige geestvermogens tot de verbeeldingskracht zijn.

Zoo ontwikkelen zich, waar de oordeelskracht dit overwegend deel is, Wiskundigen, Staatsmannen, Veldheeren, en in één woord beoefenaars der wetenschappen; waar het gevoel sterker is, Toonkunstenaars, Dichters en zij allen die wij beoefenaren der schoone kunsten noemen; waar eindelijk de smaak het voorzitterschap bekleedt, kunstregters, aesthetici, mannen als ARISTOTELES en PLINIUS de jongere, mannen als WINCKELMANN en LESSING, mannen als VALCKENAER en HEMSTERHUIS.

Onze eeuw is die der analyse. Wij willen, als stoute kinderen die hun speelgoed moede zijn, zien hoe hetzelve gemaakt is, en beproeven dan meestal vruchteloos het weder in elkander te zetten, wanneer wij onze nieuwsgierigheid voldaan en alles uiteen geplukt hebben. Ik wil u thans, genegen lezer! de jammerlijke en bedrukte gezigten niet afmalen, die wij bij die mislukte proeven trekken, maar u alleen op het belangrijke opmerkzaam maken, hetwelk er welligt in eene, uit het gegevene oogpunt voortspruitende analyse van het genie zoude gelegen zijn. Gaarne zouden wij bij Geologische, Chronologische, Toxicologische en de verdere duizend en één vergelijkingstafelen, nog Geniologische gevoegd zien, waarop de onderscheidene zamenstellingen dier eigenschappen en de vormen waaronder deze verbindingen zich uiten, naauwkeurig waren aangeteekend. Alsdan toch zou men niet langer, met JAN KRUL, in zijne *Eerlycke Tytkorting*, behoeven te vragen:

> Hoe dat men komt tot naerstich ondersoecken
> Van wel gheleerde boecken?
> Tot schranderheyt van Gheest of wyse wetenschap,
> Musyck, Poetery en andre sulcke saecken,
> Die 't leven inderdaet, rhegt leven maecken?

Laat ons terugkeeren! - De hoofdtrekken van het dichterlijk genie (waarover wij thans bepaaldelijk willen spreken) zijn derhalve *Verbeelding* en *Gevoel*. Daar, waar deze niet in hooge mate ontwikkeld zijn, is geen *Dichterlijk* genie denkbaar, en velen hebben ten onregte dien naam ontvangen, ofschoon een ander vermogen der ziel zich aan hunne verbeelding paarde en zich in de dichterlijke vormen van het gevoel hulde.

Doch, hoewel verbeelding en gevoel die geheimzinnige magt uitmaken, waardoor de dichter, onzes ondanks, ons medesleept, wanneer hij

> Seu per audaces nova dithyrambos
> Verba devolvit...
> Flebili sponsae juvenemve raptum
> Plorat: et vires animumque mores-
> que aurëos educit in astra,

moeten echter de juistheid dier verbeelding, de zuiverheid van dat gevoel door oordeel en smaak verhoogd worden, indien het dichterlijk genie die volmaaktheid zal bereiken, waarvoor het vatbaar is.

Naar mate er dus eene meer of min gelukkige overeenstemming tusschen deze geestvermogens heerscht, naar die mate staat de dichter op hooger of lager standpunt.

Het zoude ons te verre voeren, onze redenering door voorbeelden van groote mannen uit vroeger en later tijd, te bewijzen. Wij willen er echter één ter verduidelijking van ons gevoelen bijbrengen.

Wij vinden hetzelve in de gouden eeuw onzer Poëzij, in het tijdperk waarin SPIEGHEL, HOOFT, VONDEL en JAN VOS leefden.

Bij den eersten had de verstandsontwikkeling bijna het overwigt op zijn gevoel, en ofschoon hij de lier hanteerde, verhief hij zich nimmer hooger dan tot het Leerdicht. Hierin echter onderscheidde hij zich zoo zeer door rijkdom en kernachtigheid van gedachten, dat BILDERDIJK, door de keurige uitgave der *Hertspieghel*, onze nieuwere letterkunde gewisselijk verrijkt heeft. Bij HOOFT, wiens geest in het welig *Italië* eene geheel nieuwe plooi had aangenomen; die, door de liefelijke taal, den schoonen hemel en de jeugdige frischheid van zijn gemoed opgewekt, de minnezangen van het dartel *Ausonie* beoefend had; bij HOOFT ontwikkelden zich vooral die juiste tact, dat gevoel voor muziekale schoonheden, voor zoetvloeijendheid en keurigheid, voor geestige en fijne scherts, hetwelk geen zijner tijdgenooten in die mate eigen was, en waardoor zelfs een gedeelte der nakomelingschap bewogen werd hem boven VONDEL te stellen, omdat hij hoewel nimmer zulk eene stoute vlugt nemende, bijna nimmer ook zoo laag daalt en tot die dichters behoort, waarvan LAMARTINE zingt:

> De sa veine feconde et pure,
> Coulent, avec nombre et mesure,
> Des ruisseaux de lait et de miel.

VONDEL daarentegen met rijke en stoute verbeelding, met diep en fijn gevoel begaafd vormde zijn' smaak naar HOOFT, doch bereikte in dat opzigt nimmer zijn voorbeeld. Maar zoo hij soms, gelijk de neêrstortende bergstroom, slijk en steenen met zijne magtige wateren medevoerde, zoo hij soms duizelend van zijne vaart uit den hemel nederstortte en zich eene poos op verzwakte wieken in het stof voortsleepte; men moge hem van platheid en ruwheid beschuldigen[1], nimmer overschreed hij de tegenovergestelde grens. Waar VONDEL verheven is, is hij onnavolgbaar groot en geene gezwollenheid ontsierde immer zijne bladzijden, behalve misschien een' enkelen keer in het laatste mystieke tijdperk van zijn leven. JAN VOS eindelijk, met onmiskenbare begaafdheden, maar tevens met eenen vungen en wilden geest door de Natuur toegerust, en helaas, bij den toen opkomenden valschen smaak, toegejuicht, liet den vrijen teugel aan zijne ongeregelde verbeelding, rende steeds blinder en woester voort, en is, gelijk een Duitsch criticus, al te scherp, van den Schicksalstragödiendichter MULLNER zegt: *untergangen in seiner Gemeinheit*.

Wij kunnen dus aan SPIEGHEL den naam van *dichterlijk* genie niet toekennen, dewijl de pöezij voor hem alleen den *vorm* was, waarin hij de oordeelvellingen van zijn verstand

1 Wij behoeven hierbij niet te herinneren dat vele dier overdrevene beschuldigingen onjuist zijn, dezelve veelal uit gebrek aan taalkennis en vooral uit onkunde omtrent de ware beteekenis der woorden in VONDELs tijd voortspruiten.

kleedde. HOOFT echter meenen wij dat denzelven eenigzins verdient; ofschoon buiten twijfel zijn talent meer ontwikkeld was dan zijn genie en hij meer oordeel en smaak dan gevoel en verbeelding bezat. VONDEL daarentegen, *fontis inexhaustum flumen Apollinei*, zoo als BARLAEUS zong, VONDEL draagt dezelve met onbetwistbaar regt, en zijne gebreken zijn alleen het gevolg van zijnen meer ruwen en ongevormden smaak. JAN VOS eindelijk, wien oordeel en smaak beide ontbraken, is niet ten onregte een verongelukt genie genoemd.

Indien er derhalve geen dichterlijk genie kan bestaan zonder eene hooge mate van verbeelding en gevoel, is het echter tevens waar, dat hetzelve gevormd en geleid moet worden door oordeel en smaak, zoo het niet tot een reusachtig wanschepsel zal ontaarden. VONDEL zelf strekt hier tot bewijs. Zijn omgang met VOSSIUS en BARLAEUS, zijne briefwisseling met den geestigen Drossaard, hij bekende het, hebben hem gevormd. 'Zijne eerste rijmen,' gelijk BRANDT zegt, 'waren plat en zenuwloos, zich zelven dikwijls ongelijk, somwijl voortrollende, somwijl hortende en stootende, somwijl zwetsende met woorden, - die luid schreeuwden en weinig zeiden.' Zijne onophoudelijke oefening en de gelukkige voorbeelden die hem omringden, deden hem alle die zwarigheden overwinnen, en gaarne roepen wij met VOLLENHOVEN uit:

> Ja, VONDEL waar geen VONDEL zonder HOOFT!,

Wij meenen dat dit voorbeeld eene genoegzame helderheid over ons gevoelen zal verspreid hebben, om uit hetzelve eene beoordeeling van den boven aangekondigden Dichtbundel af te leiden. Wij zullen bovendien in volgende recensiën meermalen in de gelegenheid zijn op hetzelve terug te komen.

De Lezer wordt derhalve uitgenoodigd op het balcon te stijgen, en met ons den *rijmtuin* (zoo als Z.E. het veel te nederig noemt) van den Heer WITHUYS te overzien.

II.

Het is onzes inziens onbetwistbaar, dat WITHUYS niet alleen Genie maar zelfs zeer veel Genie bezit en dat hij, indien zijne vorming meer klassiek[2] ware, in de voetstappen van onze grootste dichters zou kunnen treden. Kracht, stoutheid, vuur; ziedaar de schitterende zijden van zijnen geest. Fiksch in teekening en versbouw, oorspronkelijk in wending en beelden, wanneer hij waarachtig ontgloeid is, giet zich zijne levendige en rijke verbeelding in eigenaardige en krachtige vormen uit. Wilt ge bewijzen? Lees het voortreffelijk dichtstuk *De Tijd*, hetgeen hem, al hadde hij ook niets anders geschreven, de onsterfelijkheid verzekert. Lees menig heerlijk gedeelte uit *De val van Sigeth*; bepaaldelijk in den eersten zang van:

2 Ofschoon wij uitstekende waarde hechten aan eene vorming welke aan Griekenlands en Latiums wijsheid ontleend is, bedoelen wij hier toch in het algemeen de beoefening van alle die schrijvers, welke den naam van klassisch verdienen.

Verbaasd en opgetogen beide

tot

Een puikroos in gesloten knop.

In den tweeden zang: het uchtendgebed der Muzelmannen, aan de eene zijde in tegenstelling met het rumoer in het heir, aan de andere zijde met de beschrijving van SOLIMAN. In den derden zang: den worstelstrijd en de godsdienstviering bij den donder van het geschut. In den vierden zang de verschijning aan SOLIMAN op *Malta* en het uitmuntend partij trekken van dezelve bij zijnen dood. In den vijfden zang eindelijk van:

Nu stond de kruisvaan nog

tot:

Als droeg een Engel haar van d' aard.

Ook in het bevallige slaagt de Dichter soms. *Lief Lijsje* heeft vele gelukkige trekken, en het is regt jammer dat het voor eenige misslagen in de uitdrukking en door het regt vieze:

Toen bette de landman zijn blakende wond
Op haar mond

ontsierd wordt.

Maar - het bedroeft ons, dat wij het *hinkend paard der maren* moeten laten *trapplen door het rozenbed*, zoo als IMMER ZEEL zegt - maar, grove gebreken paren zich aan zijnen verhevenen aanleg. Vaak is zijne verbeelding te weelderig en teugelloos, vaak zijn gevoel onjuist. In één woord zijn dichterlijk oordeel is niet genoeg ontwikkeld, zijn' smaak niet genoeg gekuischt.

De Letteroefenaren, waarmede wij ongaarne in twist zouden geraken, omdat wij de fabel van BÜRGER gelezen hebben, zijn wel zoo goed geweest ons de moeite te besparen, om menige fout in de conceptie van sommige gedichten, menig ongelukkig denkbeeld en onverschoonlijken regel in derzelver uitwerking aan te toonen. Zij hebben den voor ons liggenden bundel als een zoogenaamd *foutief opstel* behandeld, waarin de schoolmeester aan het een of ander vergevorderd kind de fouten laat opzoeken ter leering en stichting der andere kinderen. Wij moeten echter de meeste aanmerkingen, welke in die beoordeeling voorkomen, toestemmen; één dwaasheid in dezelve behoort ondertusschen aangewezen te worden: - JEAN PAUL zou bij zijne zucht tot woordspelingen misschien gezegd hebben, dat die ééne dwaasheid de Recensie zelve was, maar wij meenen er wezenlijk eene die er in voorkomt - dat namelijk de beoordeelaar WITHUYS berispt, omdat deze de eedaflegging, welke SERINI aan zijn volk kort voor den val der vesting laat doen, met bij het begin der belegering verplaatst heeft. Indien toch het prozaisch-

historisch inzigt van den criticus door den dichter gevolgd was, zou hij of het krachtigste en meest treffende oogenblik voor dien eed hebben moeten laten varen of de dappere soldaten van SERINI tweemaal hebben moeten laten zweren. De criticus schijnt niet gevoeld te hebben, dat er eene hoogere waarheid voor den dichter bestaat dan de geschiedkundige. Och, of de Heer WITHUYS die hoogere waarheid der kunst nimmer uit het oog had verloren! - Over het geheel echter, zoo als wij zeiden, moeten wij in de meeste aanmerkingen instemmen; en wij zouden de beoordeeling juist en doelmatig vinden, indien de toon minder hatelijk was, en de oorzaken en hulpmiddelen der gebreken waren aangetoond, in één woord indien dezelve - juist en doelmatig *was*.

Ofschoon wij dus ter regtvaardiging van het afkeurend gedeelte onzer beoordeeling, ons slechts op de in de Letteroefeningen aangewezene fouten behoefden te beroepen, willen wij echter onze uitspraak kortelijk omschrijven.

De gebreken van de poezij van WITHUYS zijn tweeledig: zij liggen en in den geest en in den vorm der gedichten.

Voor zoo verre het den geest betreft, bestaan dezelve daarin, dat, gelijk wij vroeger aanmerkten, zijne verbeelding niet altijd door oordeel geleid is, zijn gevoel en smaak met altijd zuiver en gekuischt genoeg zijn.

En wederom vraagt ge bewijzen, lieve lezer? - Mogten ze u en den dichter evenzeer overtuigen! -

Regt dichterlijk en verheven was het oorspronkelijk denkbeeld van den WASHINGTON. Welk een ruim veld opende hetzelve voor de poëtische scheppingskracht. Den grooten man, welken wij bewonderden en lief hadden, die de boei, waarin zijn vaderland zuchtte, verbroken had, die de vrijheid, door het zwaard gewonnen, door wetten bevestigd had, wiens geest belooning vond in het bewustzijn der deugd, die de heerschappij versmaadde, gelijk hij de dwingelandij verdreven had, dien man wil de dichter ons voorstellen, in eene betere wereld, in hooger bestemming levende, het loon zijner werken ontvangende. Wij hopen, dat zijne forsche hand den sluijer der toekomst zal opligten, dat wij de fijnere bewerktuiging, den meer uitgebreiden werkkring, de hoogere pligten van dien grooten sterveling zullen aanschouwen en leeren kennen; dat de aanleg der menschelijke natuur met stoute verbeelding voor ons oog za ontwikkeld worden, en deszelfs vatbaarheid voor volmaking ons met breede trekken za worden afgemaald, alsof des dichters oog

> De eeuwenstroom der eeuwigheden
> In éénen enklen blik omsloot.

Doch helaas! - ‘Een *brave* aan 't knellend juk onttogen van het stof’ vraagt aan de Engelen, die hem omgeven:

> Wien zag ik, broeden, God van d' aanvang af nabij,
> Voor d' Ongeschaapnen op een' gouden stoel verheven.

Eloa *neemt het woord* en verhaalt dat het een sterveling, dat het *Washington* is, doch de *brave* kent hem met. Nu zegt Eloa, ‘dat het wellust voor hen is, op te halen van zijne daân’- voegt er bij:

> O zetten we ons!

en begint vervolgens zijne levensbeschrijving van den Amerikaanschen held met de atgesletene peroratie van elke lof- en lijkrede:

> Wie leent mij klanken, wie mij woorden, om den lof
> Te zingen van een held, te rein voor aarde en stof.

Met het einde van deze levensbeschrijving, die inderdaad veel schoons bevat, eindigt het gedicht.

Hoeveel waarlijk verhevene trekken er dus hier en daar in dit gedicht gevonden worden, vloeit het echter over van valsch vernuft en wansmaak. - Wij willen niet uitvoeriger zijn in onze proeven, daar wij gelooven, dat dichter en lezer reeds overtuigd zullen zijn. Alleen moeten wij nog aanmerken dat de *Ontschuldiging* en *de Verlatene* in hooge mate ezelfde gebreken hebben, en dat ze zelfs in de door ons aangehaalde plaatsen uit de val van SIGETH niet geheel ontbreken.

Wat nu de vorm (het was onze tweede aanmerking) aangaat, komt het ons voor, dat de Heer WITHUYS gelooft, gerustelijk twee slechte verzen te mogen schrijven, als hij twintig goede geschreven heeft. Vele kleine fouten toch in dezen bundel zijn van dien aard, dat men alleen aan een dergelijk begrip, of aan verregaande onachtzaamdheid, of aan verregaande vooringenomenheid met eigen werk derzelver niet verbetering kan toeschrijven, daar dezelve zoo zeer in het oog vallen en zoo ligt te verbeteren waren; want wij houden ons overtuigd dat de spreuk van MAERLANT

> Men moet om de *rime* souken
> Misselike tonghe in bouken.

op WITHUYS niet behoeft toegepast te worden.

Wie zich van deze gebreken in den vorm bij onzen dichter wil overtuigen, vergelijke de beoordeeling in de Letteroefeningen.

III.

> 't Onderricht op alle vragen,
> Over aller dingen hoe,
> Wat, waeraf, waerom, waertoe,
>
> HUYGENS.

Wij meenen hier onze beoordeelende taak te kunnen eindigen. Onpartijdigheid is ons streven geweest. Welligt zullen wij den dichter, welligt een gedeelte onzer lezers te streng toeschijnen; wij echter zijn in gemoede van het tegendeel overtuigd. Er is een flaauwe, droomerige geest in onze letterkunde ingeslopen. Sommigen schrijven verzen, romans, verhalen, en de hemel weet wat al meer, en elk waant zijn' uil een valk te zijn; anderen lezen verzen, romans en verhalen zonder oordeel, zonder kennis, zonder smaak, en vinden behagen in alles wat slechts eenigzins den onverzadelijken leeshonger stilt. Onze recenseerende tijdschriften beoordeelen met eene pen door luim, partijgeest of hartstogt bestierd; beschimpen hunne vijanden en vleijen hunne vrienden; maar leveren niets waardoor de smaak van het publiek veredeld en deszelfs oordeel verhelderd kan worden, of hetgeen aan dichters en schrijvers de bronnen hunner gebreken aantoont.

Het zoude een meer dan Herculische arbeid zijn, op eens dien stal van AUGIAS te reinigen: wij vreezen bovendien, dat zelfs ons waterrijk Vaderland daartoe geene stroomen genoeg zoude hebben.

Er is slechts één weg om langzamerhand dezen wansmaak te verbeteren, deze slaperigheid te verdrijven, deze misbruiken te beteugelen: wij willen denzelven inslaan; en beproeven waarheen dezelve voert.

Wilt ge dat ik u dien weg zal afteekenen, vriendelijke Lezer? Zoo luister.

Men moet met onwankelbare onpartijdigheid en met ter zijde stelling van de *dii minores* - zoo lang zij zich ten minsten niet te veel airs geven, of het al te bont maken - de schoonheden en gebreken van onze groote dichters en schrijvers, in breede trekken en zonder kleingeestige uitpluizing, aantoonen. Men moet de bronnen van die schoonheden, de oorzaken van die gebreken pogen op te sporen. Men moet het Publiek langzamerhand doen gevoelen, dat er geen schoonheid zonder waarheid, geen verhevenheid zonder inwendige kracht, geene bevalligheid zonder eenvoud bestaan kan. Men moet den engen kring waarin onze letterkunde zich beweegt verwijden, en door vergelijking met het uitheemsche, de eenzijdigheid pogen te verbannen. Men moet eindelijk bij de beoordeeling van Inheemsche letterkundige voortbrengselen onbekend blijven. In een zoo klein land als het onze, waar de meeste mannen van naam elkander persoonlijk kennen, is het onzes inziens, onmogelijk dat een tijdschrift onpartijdig blijve, hetwelk dit beginsel uit het oog verliest. Langzaam maar zeker verliest het deszelfs veerkracht en behoudt er slechts zooveel van, als noodig is, om de arme onbekende schrijvertjes, die het wagen durven de toongevers op zijde te streven, van den weg naar den tempel des roems, met kritische geeselslagen te verdrijven. Langzamerhand moet het gelijk worden aan het spinneweb, waar de brommende kever onbeschadigd doorbreekt, terwijl alleen de kleine vliegjes er in blijven hangen. Vreest ge het gevaar van mogelijke partijdigheid, hetwelk in naamlooze beoordeelingen ligt? Het wordt van zelf opgeheven door het helder en naauwkeurig uiteenzetten van de gronden op welke zulk eene beoordeeling rust. En waarlijk, goede lezer! gronden hebben meer gewigt dan een naam.

Ziedaar hetgeen er moet gedaan worden, ziedaar hetgeen wij zullen pogen te doen. Daardoor zullen de rijmelaars en sprookjesvertellers van hetzelve ophouden te schrijven, of ten minste zal het publiek, want zij zelve zijn onverbeterlijk - ophouden ze te lezen. Daardoor zal er welligt eene nieuwe Aëra in onze letterkunde ontstaan; want naast de

fiksche, vruchtrijke stammen in onzen letterhof, tiert er menig edele en veelbelovende spruit, waarvan zich, in eene toekomst, die wij nog hopen te zien, zeer veel laat verwachten.

De Heer WITHUYS zij dus overtuigd dat onze strengheid, zoo wij waarlijk streng geweest zijn, uit onze hooge achting voor zijne letterkundige verdiensten, uit onze innige belangstelling in den vaderlandschen letterroem voortspruit. Wij bidden hem, dat hij vooral HOOFT en BILDERDIJK met zorgelijke vlijt doorleze en beoefene; dat hij RACINE en BOILEAU, POPE en ADDISON, LESSING en GOETHE zoo wel met elkander als met onze letterkundigen ijverig en bedachtzaam vergelijke. Dan zal hij leeren inzien, wat hem nog ontbreekt, om tijdgenoot en nakomelingschap eene verdiende bewondering af te dwingen. Dan zal hij leeren inzien, wanneer hij b.v. BILDERDIJKS nooit volprezene navolging van PERSIUS heeft gelezen en herlezen, dat de brief over het geld, van FLORIS aan ERDWIN, wezenlijk geene Satire is; dat FLORIS slechts de onvergenoegde verkondiger is van eene onbetwistbare waarheid; en dat het gedicht, hoewel door schertsende en soms waarlijk geestige voorstelling gekruid, echter de eerste vereischten van eene Satire mist: eensdeels den dunnen halfdoorzigtigen sluijer, welken de Muze van het hekeldicht over de waarheid werpt, anderdeels het zedelijke contrast der zinnelijke voorstelling, waardoor alleen het treffende der Satire uitkomt; waardoor derzelver geeselslagen niet alleen straffen, maar ook verbeteren. Hij zal alsdan leeren inzien, hoe omzigtig men dient te toetsen zijne denkbeelden en hoe veel keurige zorg men besteden moet aan den vorm waarin men dezelve kleedt, om bij de nakomelingschap den onverwelkbaren lauwerkrans te verwerven, welke wij van harte hopen, dat ook eenmaal zijn' schedel sieren zal.

Wij nopen ten slotte onze lezers en allen wie de letterkunde van het vaderland lief is, den bundel te lezen en te herlezen, en wij verzekeren hen dat zij bij menig gedeelte zich niet zullen kunnen begrijpen, hoe het mogelijk is dat WITHUYS immer slegte verzen schrijven kon.

Gaarne hadden wij *De Tijd* tot proeve gegeven. Doch de bundel is, zoo wij hopen, reeds in aller handen; bovendien is het vers naar waarde bekend en onze ruimte beperkt. Wij verwijzen daarom naar de door ons aangehaalde plaatsen.

Wij zien het tweede deel met verlangen te gemoet. Mogten wij er zoo weinig aan te berispen vinden, dat de Heer WITHUYS, den geestigen schrijver van SIEBENKÄS navolgende, ons, met een vriendelijk glimlachje, toeroept: *Tadel ist eine angenehme Citronensäure am Lob.*

CRITO.

Bron: De Muzen nr. 1, p. 32-37.

Bibliografie

Primaire literatuur

Drost, Aarnout, *Henningard van de Eikenterpen. Een oud vaderlandsch verhaal*. Ed. P.N. van Eyck. Amsterdam: Elsevier, 1939. [Bibliotheek der Nederlandse letteren.]
Drost, Aarnout, *Henningard van de Eikenterpen*. Ed. J. van der Wiel. Amsterdam. Querido, 1991. [Griffioenreeks.]
Drost, Aarnout, *De pestilentie te Katwijk*. Ed. A. Verwey en C.G.N. de Vooys. Amsterdam: Wereldbibliotheek, 1906.
Drost, Aarnout, *Schetsen en verhalen*. Ed. G. Kamphuis. Zwolle: Tjeenk Willink, 1953. [Zwolse drukken en herdrukken.]
[Drost, Aarnout], *Wenken en meeningen I. Aan Theofried. Iets voor en over jeugdige geestelijken die nog in geene ambtsbetrekkingen geplaatst zijn*. Haarlem: wed. Loosjes, 1834.
G. Kamphuis, 'De preken van Aarnout Drost.' In: *Juffrouw Ida* 13 (1987) 2 (augustus), p. 30-34.

Letterkundige studies

Abrams, M.H., *The Minor and the Lamp. Romantic Theory and the Critical Tradition*. New York: Norton & Co., 1958.
Algemene verantwoording volledige werken van Louis Couperus. Tweede druk. Utrecht/Antwerpen: Veen, 1989.
Bakhuizen van den Brink. R.C., 'David Jacob van Lennep'. In: R.C. Bakhuizen van den Brink, *Studiën en schetsen over vaderlandsche geschiedenis en letteren*. Vierde deel. 's-Gravenhage: Martinus Nyhoff 1877 p. 362-375.
Bakhuizen van den Brink, R.C., *De studietijd van R.C. Bakhuizen van den Brink door brieven toegelicht*. Ed. L. Brummel. 's-Gravenhage: Letterkundig Museum en Documentatie Centrum, 1969. [Achter het boek.]
Beets, Nicolaas, *Het dagboek van de student Nicolaas Beets, 1833-1836*. Ed. P. van Zonneveld. 's-Gravenhage: Letterkundig Museum en Documentatie Centrum, 1983. [Achter het boek.]
Berg, W. van den, *De ontwikkeling van de term 'romantisch' en zijn varianten in Nederland tot 1840*. Assen: Van Gorcum, 1973. [Diss.]
Berg, W. van den, 'De Drachenfels onder professoren'. In: *Nieuw letterkundig magazijn* 2 (1984) 1 (mei), p. 3-8. (Ook in Van den Berg 1999.)
Berg, W. van den, 'Kanttekeningen bij de letterkundige Romantiek'. In: *De Negetiende Eeuw* 8 (1984) 2 (oktober), p. 53-71. (Ook in Van den Berg 1999.)
Berg, W. van den, 'Romantiek in de Europese letterkunde'. In: G.J. van Bork en N. Laan (red.), *Twee eeuwen literatuurgeschiedenis. Poëticale opvattingen in de Nederlandse literatuurgeschiedenis*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1986, p. 44-54.

Berg, W. van den, ‘Moeite met een manifest’. In: *Literatuur* 5 (1988), 6, p. 357-358.
Berg, W. van den, ‘De Nederlandse romantiek, een verschijnsel in de marge?’. In: *De Gids* 153 (1990), p. 79-87.
Berg, W. van den, *Een bedachtzame beeldenstorm. Beschouwingen over de letterkunde van de achttiende en negentiende eeuw.* Red. Klaus Beekman, Marita Mathijsen en George Vis. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1999.
Berg, W. van den, ‘David Jacob van Lennep (1774-1853). Geliefd leermeester zonder volgelingen’. In: W. van den Berg, *Een bedachtzame beeldenstorm...* (1999), p. 167-195.
Bilderdijk, Willem, *De kunst der poëzy*. Ingeleid en van aantekeningen voorzien door W. van den Berg en J.J. Kloek. Amsterdam: Uitgeverij Prometheus/Bert Bakker, 1995.
Clercq, M.H. le en E.E.P. Korving, ‘Het toneel in de Leidse Schouwburg tussen 1830 en 1840’. In: *De Negentiende Eeuw* 7 (1983) 3 (sept.), p. 201-209.
Deugd, C. de, *Het metafysisch grondpatroon van het romantische literaire denken. De fenomenologie van een geestesgesteldheid*. Groningen: Wolters, 1966. [Diss.]
Driel, L. van en Jan Noordegraaf, *De Vries en Te Winkel. Een duografie*. Den Haag/Antwerpen: SDU/Standaard, 1998.
Geel, J., *Gesprek op den Drachenfels*. Ed. J.C. Brandt Corstius. Tweede, herz. druk Amsterdam, 1968.
Glorie, Ingrid, ‘“Wij hopen langs dezen weg iets bij te dragen tot verbetering van den Smaak en de Kritiek in Nederland”. De literaire kritieken van Aarnout Drost’. In: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 115 (1999), 2, p. 123-142.
Goedegebuure, J., ‘De ware criticus is geen schrijver. Over vier typen critici.’ In: *Literair klimaat 1980-1985*. Amsterdam: De Bezige Bij, 1968, p. 30-45.
Heirbrant, Serge, *Componenten en compositie van de historische roman. Een comparatistische en genologische benadering*. Leuven/Apeldoorn: Garant, [z.j.]. [Diss.] [Literatuur in veelvoud 7.]
Jacobi, Tineke, ‘Tesselschade, jaarboekje voor 1838, 1839 en 1840’. In: *De Negentiende Eeuw* 8 (1984) 3-4 (december), p. 181-201. Ook in: W. van den Berg en P. van Zonneveld (red.), *Nederlandse literatuur van de negentiende eeuw*. Utrecht: HES Uitgevers 1986, p. 123-145.
Johannes, G.J., ‘Een romantisch manifest? Het verbeeldingsbegrip in een recensie uit het tijdschrift *De muzen*.’ In: *NTg* 84 (1991), p. 289-302.
Johannes, G.J., *Geduchte verbeeldingskracht! Een onderzoek naar het literaire denken over de verbeelding - van Van Alphen tot Verwey*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 1992.
Lennep, D.J. van, *Verhandeling en Hollandsche duinzang*. Ed. G. Stuiveling. Tweede druk Culemborg: Tjeenk Willink/Noorduijn, 1978.
Kamphuis, G., ‘Aarnout Drost en het Réveil’. In: *NTg* 52 (1959), 1, p. 1-12.
Kamphuis, G., ‘Religieuze achtergronden in Aarnout Drost's *Henningard van de Eikenterpen*’. In: *TNTL* 90 (1974) 3-4 (november), p. 202-229.
Kamphuis, G., ‘Het verhaal van Welf en de Germaanse oudheid in Drost's *Henningard van de Eikenterpen*’. In: *TNTL* 91 (1975), p. 213-237.

Kamphuis, G., ‘J.A. Weiland over de roman (1820)’. In: *Taal- en letterkundig gastenboek voor prof. dr. G.A. van Es.* Groningen: Archief van de Nederlandse Syntaxis, 1975, p. 219-227.
Kamphuis, G., ‘Een onbekend portret van Aarnout Drost’. In: *Jaarboek Genootschap Amstelodamum* 69 (1977), p. 176-192.
Kollewijn, R.A., *Bilderdijk. Zijn leven en zijn werken*. Naar oorspronkelijke en voor een groot gedeelte onuitgegeven bescheiden samengesteld. Amsterdam: Van Holkema en Warendorf, 1891. 2 dln.
Knuvelder, G.P.M., *Beknopt handboek tot de geschiedenis der Nederlandse letterkunde*. Tiende, geheel herz. druk. Den Bosch: Malmberg, [z.j.].
Knuvelder, G.P.M., *Handboek tot de geschiedenis der Nederlandse letterkunde*. Deel 3. Vijfde druk. Den Bosch: Malmberg, 1973.
Kuipers, Gerhard, *Verzamellijst van recensies en vermeldingen van buitenlandse literatuur in de Nederlandse periodieke pers gedurende het tijdvak 1830 tot en met 1839*. Utrecht: Rijksuniversiteit Utrecht, 1983. [Interne publicatie.]
Lovejoy, A.O., ‘On the Discrimination of Romanticism’. In: Arthur O. Lovejoy, *Essays in the History of Ideas*. Baltimore: The John Hopkins Institute, 1949, p. 228-253.
Luger, Bernt, *Wie las wat in de negentiende eeuw?* Red. en samenst. Willem van den Berg en Marita Mathijsen. Utrecht: Matrijs, 1997.
Mathijsen, M. ‘Romantiek in de Nederlandse letterkunde (1830-1840)’. In: G.J. van Bork en N. Laan (red.), *Twee eeuwen literatuurgeschiedenis. Poëticale opvattingen in de Nederlandse literatuurgeschiedenis.* Groningen: Wolters-Noordhoff, 1986, p. 67-77.
Mathijsen, M., *De brieven van De Schoolmeester. Documentair-kritische uitgave.* Amsterdam: Querido, 1987. Deel I: Brieven en documenten. Deel II: Toelichtingen. Deel III: Verantwoording.
Mathijsen, M., *Naar de letter. Handboek editiewetenschap*. Assen: Van Gorcum, 1995.
Mathijsen, Marita, ‘Hoe drie vrienden een jonggestorven schrijver romantiseerden’. In: K.D. Beekman, M.T.C. Mathijsen-Verkooijen en G.F.H. Raat (red.), *De as van de Romantiek. Opstellen aangeboden aan prof. dr. W. van den Berg bij zijn afscheid als hoogleraar Moderne Nederlandse Letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam*. Amsterdam: Vossiuspers AUP, 1999, p. 154-165.
Oversteegen, J.J., *Beperkingen. Methodologische recepten en andere vooronderstellingen en vooroordelen in de moderne literatuurwetenschap*. Utrecht: HES, 1982. [Kavels 1.]
Peeters, C., *Het avontuurlijk uitzicht*. Amsterdam: De Harmonie, 1976.
Peeters, C., *Alles moet over*. Amsterdam: De Harmonie, 1978.
Peeters, C., *Hollandse pretenties*. Amsterdam: De Harmonie, 1986.
Peeters, C., *Echte kennis*. Amsterdam: De Harmonie, 1991.
Popma, T., *Byron en het Byronisme in de Nederlansche letterkunde*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 1928. [Diss.]
Potgieter, E.J., *Proza 1837-1845*. Vijfde druk. Haarlem: Tjeenk Willink, 1883.
Potgieter, E.J., *Leven van R.C. Bakhuizen van den Brink*. Derde druk. Haarlem, 1904.

Praamstra, O., ‘De analyse van kritieken’. In: *Voortgang* V (1984), p. 241-264.

Praamstra, O., ‘De derde voetstap van de vaderlandse romantiek’. In: W.F.G. Breekveldt e.a. [red.], *De achtervolging voortgezet. Opstellen over moderne letterkunde aangeboden aan prof. dr. Margaretha H. Schenkeveld*. Amsterdam: Bert Bakker, 1989, p. 374-403.
Praamstra, O., *Gezond verstand en goede smaak. De kritieken van Conrad Busken Huet*. Amstelveen: Ernst & Co., 1991.
Reeser, H., *De jeugdjaren van Anna Louisa Geertruida Toussaint, 1812-1851* Haarlem: Tjeenk Willink, 1962.
Remak, H.H., ‘West European Romanticism, Definition and Scope’. In: *Comparative Literature: Method and Perspective*. Ed. by Newton P. Stallknecht and Horst Frenz. Carbondale, [1961], p. 223-259, 297-301.
Schenkeveld M.H., ‘Vormen van realisme’. In: W. van den Berg, P. van Zonneveld (red.), *Nederlandse literatuur van de negentiende eeuw*. Utrecht: H&S, 1986, p. 226-244.
Schults, U., *Het Byronianisme in Nederland*. Utrecht, 1929.
Smit, J., *Leven en werken van E.J. Potgieter 1810-1875*. Tweede, herz. druk. 's-Gravenhage: Nijhoff, 1983.
Staverman, W.H., ‘De Muzen’. In: *NTg* 28 (1943), p. 241-257.
Streng, Toos, *‘Realisme’ in de kunst- en literatuurbeschouwing in Nederland tot 1875. Een begripshistorische studie*. Amsterdam: Amsterdam University Press, [1995], [Diss.]
Stuiveling, G., ‘Voetstappen van de vaderlandse romantiek’. In: G. Stuiveling, *Vakwerk Twaalf studies in literatuur*. Zwolle, 1967, p. 152-200.
Tenter, Polly den, ‘Scottomanie in Nederland. De Nederlandse vertalingen van Walter Scott's romans tussen 1824 en 1834’. In: *De Negentiende Eeuw* 8 (1984) 1 (juni), p. 3-15.
Thomassen, K., *De Vriend des Vaderlands en De Muzen. Een onderzoek naar twee 19e-eeuwse tijdschriften, in het bijzonder gericht op de activiteiten hierin van Heije, Drost, Potgieter en Bakhuizen van den Brink*. Ongepubliceerde doctoraalscriptie RUL, 1977.
Thomassen, Kees, ‘Pieter Otto van der Chijs (1802-1867). Een pelgrimage’. In: *Nieuw letterkundig magazijn* jrg. 21 (2003), nr. 1 (juli), p. 19-21.
Thomassen, Kees, ‘Aernout Drost versus Jan Pieter Heije. Wie veegde Withuys?’ In: *Nieuw letterkundig magazijn* jrg. 22 (2004), nr. 1 (juli).
Uitman Hans, ‘1825. Arlequin als Alladin op de Amsterdamse planken. Harlekinades en dansspelen’. In: R.L. Erenstein e.a. (red.), *Een theatergeschiedenis der Nederlanden. Tien eeuwen drama en theater in Nederland en Vlaanderen*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1996, p. 390-394.
Verwey, A., *Het leven van E.J. Potgieter*. Haarlem: Tjeenk Willink, 1903.
Vis, G., ‘Romantiek in de Nederlandse letterkunde (1800-1830)’. In: G.J. van Bork en N. Laan (red.), *Twee eeuwen literatuurgeschiedenis. Poëticale opvattingen in de Nederlandse literatuurgeschiedenis*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1986, p. 55-66.
Vissink, H., *Scott and his influence on Dutch literature*. Zwolle: W.J. Berends J.Jzn. 1922. [Diss.]

Waal, J.M. de, ‘Briefwisseling van Aernout Drost met Potgieter en Heve’ In *TNTL* 37 (1918), p. 81-151. [De Waal 1918a.]
Waal, J.M. de, *Aarnout Drost*. Utrecht: Oosthoek, 1918. [Diss.] [De Waal 1918b.]

Wagemans, K.M., ‘Invloeden op de ontwikkeling van de historische roman in de periode 1827-1840, of: De redevoering en de Roos’. In: *De Negentiende eeuw* 6 (1982), 4 (dec.), p. 149-158.
Wellek, R., ‘The Concept of “Romanticism” in Literary History’. In: *Comparative Literature*, 1 (1949), p. 1-23 en 147-172.
Wiel, J.R. van der, *De geschiedenis in balkostuum. De historische roman in de Nederlandse literaire kritiek (1808-1874)*. Leuven/Apeldoorn: Garant, 1999. [Reeks *Literatuur in veelvoud*, nr. 12; diss.]
Zonneveld, P.A.W. van, ‘De receptie van immorele Uteratuur in de 19e eeuw’. In: R.T. Seghers (red.), *Receptie-esthetika. Grondslagen, theorie en toepassing*. [Amsterdam:] Huis aan de drie grachten, [1978].
Zonneveld, P. van, ‘Verlichting, Biedermeier en Romantiek’. In: *De Gids* 146 (1983), p. 374-403.

Naslagwerken

Encyclopedieën

Grand Larousse encyclopédique. Paris, [z.j.]. 10 vol. Tômes 11 et 12: supplements.
Grosse Brockhaus, Der. Neunzehnte, völlig neu bearbeitete Auflage. Mannheim: Brockhaus, [z.j.]. 24 Bände.
Grote Oosthoek encyclopedie en woordenboek. Utrecht: Oosthoek, [z.j.]. 21 dln. Deel 22 en 23: supplement.
Grote Spectrum encyclopedie. Utrecht/Antwerpen: Het Spectrum, [z.j.]. 23 dln.
Grote Winkler Prins Encyclopedie. Amsterdam/Brussel: Elsevier, 1975-1976. 20 dln.
Larousse, Pierre, *Grand dictionnaire universel du XIXe siècle*. Paris: Larousse, 1866-(?). 17 vol. *New Encyclopaedia Brittannica. Micropaedia/Macropaedia*. Chicago, 1986. 29 vol.
Zedler, Johann Heinrich, *Grosses vollstandiges Universal-Lexicon*. Gras: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1961-1964.

Woordenboeken

Bruggencate, K. ten, e.a., *Engels woordenboek*. Negentiende druk. Groningen: Wolters-Noordhoff, [1983]. Deel I: Engels-Nederlands. Deel II: Nederlands-Engels.
Dale, Van, *Groot woordenboek der Nederlandse taal*. Twaalfde, herz. druk door G. Geerts en H. Heestermans. Utrecht/Antwerpen, [1992]. 3 dln.
Gelderen, I. van, en W.H. Wallis, *Duits woordenboek*. Vijftiende druk. Groningen: Wolters-Noordhoff, [1983]. Deel I: Duits-Nederlands. Deel II:

Nederlands-Duits Koenen, M.J., en J.B. Drewes, *Verklarend handwoordenboek der Nederlandse taal*. Zevenentwintigste druk. Groningen: Wolters-Noordhoff, [1981].
Kramers' Frans Woordenboek. Bewerkt door F.P.H. Prick van Wely. 21ste druk. Den Haag/Djakarta: Van Goor & Zn., 1952.

Muller, Fred., J.H. Thiel en W. den Boer, *Beknopt Grieks-Nederlands woordenboek*. Elfde druk. Groningen: Wolters-Noordhoff, [1969].
Muller, Fred., E.H. Renkema en A.D. Leeman: *Beknopt Latijns-Nederlands woordenboek*. Groningen: Wolters-Noordhoff, [1982].
Visser-Boezaardt, G., en L. Schram-Pighi, *Italiaans-Nederlands woordenboek*. Utrecht/Antwerpen: Het Spectrum, 1980.
Woordenboek der Nederlandsche taal. 's-Gravenhage/Leiden: Nijhoff/Sijthoff, 1882-.... 26 dln.
Woordenlijst van de Nederlandse taal. 's-Gravenhage: Staatsdrukkerij en Uitgeversbedrijf, [1983].

Biografische woordenboeken

Aa, A.J. van der, K.J.R. van Harderwijk, G.D.J. Schotel, e.a., *Biografisch woordenboek der Nederlanden* [...]. Haarlem: Van Brederode, 1852-1878. 21 dln.
Bie, J.P. de, J. Loosjes, e.a. (red.), *Biografisch woordenboek van protestantsche godgeleerden in Nederland*. 's-Gravenhage, [1919]-1949. 5 dln. en dl. 6, afl. 1. Verder niet verschenen.
Charité, J. (red.), *Biografisch woordenboek van Nederland*. 's-Gravenhage: Nijhoff, 1979-2001. 5 dln.
Feller, F.X. de, *Geschiedkundig woordenboek...* 's-Hertogenbosch: Arkesteijn, 1828-1852. 25 dln + 3 dln. supplement.
Frederiks, J.G. en F.J. van den Branden, *Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandse letterkunde*. Tweede, herz. druk. Amsterdam, 1891.
Jöcher, C.G., *Algemeines Gelehrten-Lexicon. Fortsetzung und Ergänzungen*. Hildesheim: Georg Olms, 1960-1961. 7 Bände.
Kessen, A.H.M.C., *Register op de Levensberichten van Leden der Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden 1766-1960*. Leiden: Brill, 1960.
Kosch, Wilhelm, e.a., *Deutsches Literatur-Lexikon...* Dritte, völlig neu bearbeitete Auflage. Bern/München: Francke, [z.j.] 10 dln.
Meyers enzyklopädisches Lexicon. Neunte, völlig neu bearbeitete Auflage. Mannheim/Wien/Zürich: Bibliografisches Institut, [z.j.] 25 Bände.
Molhuysen, P.C., P.J. Blok e.a. (red.), *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek*. Onder red. van P.C. Molhuysen, P.J. Blok e.a. Leiden: Sijthoff, 1911-1937. 10 dln.
Nauta D., A. de Groot, O.J. de Jong e.a., *Biografisch lexicon voor de geschiedenis van het Nederlandse protestantisme*. Kampen: Kok, 1978- ... 5 dln.
Scheen, Pieter A., *Lexicon Nederlandse beeldende kunstenaars 1750-1950* 's-Gravenhage, 1969-1970. 2 dln.
Witsen Geysbeek, P.G., *Biografisch anthologisch en critisch woordenboek der Nederduitsche dichters*. Amsterdam, 1821-1827. 6 dln.

Diversen

Algemene geschiedenis der Nederlanden. Haarlem: Fibula-Van Dishoeck, [z.j.] 15 dln.
Belles citations de la littérature française, les. Paris: Fernand Nathan, [z.j-1927] 2 dln.
Beth, J.C., 'De archieven van de eerste "Maatschappij van Weldadigheid" in de noordelijke Nederlanden, 1818-1859.' In: *Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven* 38 (1915). Eerste deel, p. 193-238.
Blok, P.J., *Geschiedenis van het Nederlandse volk*. Groningen: Wolters, 1892-1908. 8 dln.
Bor, P. Cz., *Oorsprongk, begin en vervolgh der Nederlandsche oorloghen, beroerten, en borgerlyke oneenigheden, beginnende met de regeeringe van Ernestus in den Jare 1595, en eyndigende onder de regeeringe van Albertus in den Jaare 1600*. Amsterdam, 1684. (Deel 4.)
Büchmann, Georg, *Geflügelte Worte. Der Zitatenschatz des deutschen Volkes*. Berlin, 1960.
Cossee, E.H., '"De geheele godsdienst behoort tot het gevoel." Romantische elementen in kerk en theologie'. In: *De Negentiende Eeuw* 8 (1984), 2 (okt), p. 91-107.
Deprez, A., *Licenciaatswerken en doctoraten over Nederlandse, Algemene en vergelijkende literatuurstudie. Systematisch overzicht van de aan de Belgische universiteiten voorgelegde verhandelingen 1934-1970*. [Gent: Rijksuniversiteit, 1971.]
Dournon, J.Y., *Le grand dictionnaire des citations françaises*. Paris: Acropole, [1982].
Gorp, H. van, e.a., *Lexicon van literaire termen*. Derde, herziene en aanzienlijk vermeerderde druk. Groningen: Wolters-Noordhoff, [1986].
Klapper op het bezit van de Afdeling Documentatie Nederlandse letterkunde van het Instituut voor Neerlandistiek van de Universiteit van Amsterdam. 2e, zeer vermeerderde druk. Amsterdam, 1981.
Nouveau dictionnaire de citations françaises. [Parijs:] Hachette-Tchou, [1970].
Presser, J.: *De tachtigjarige oorlog*. Derde druk. Amsterdam/Brussel, 1948.
Repertorium doctoraalscripties 1981-1985: neerlandistiek en kunstgeschiedenis. [Interne publicatie Instituut voor Neerlandistiek, UvA, 1988.
Rijksarchieven in Nederland. Overzicht van de inhoud van de rijksarchief-bewaarplaatsen. Bijgewerkt tot 1 juli 1972. Eindred. L.P.L. Pirenne, m.m.v. P. van Iterson & P.G.J.M. Wagenaar. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij, 1973.

Register[1]

Aa, A.J. van der 213-215, 250
Abrahams, gebr. 223
Abrams, M.H. 247
Addison, J. 246
Adriaan, M. - *zie:* Sobels, M.A.
Akenside, M. 208
Aletophilus 45, 103, 105-107, 187-194, 220
Alkemade, C. van 10, 41, 139-143, 213-215, 221, 222
Alphen, H. van 31, 248
Antonides van der Goes, J. 128, 205
Apeltern, H. van - *zie:* Engelen, A.W.
Aristoteles 239
Arouet, F.-M. 110, 118, 196
Bailly, J. 139
Bakhuizen van den Brink, R.C. 9-14, 17, 19, 21, 22, 25, 33, 39, 46, 148, 152, 156, 195, 220, 247, 249, 250
Balzac, H. de 39
Barlaeus, C. 241
Baudry 127
Beekman, K. 248, 249
Beets, N. 11-13, 18, 30, 35, 37, 50, 98, 149, 186, 187, 221, 247
Beijerinck, G.J.A. 49, 66, 98, 146, 150, 162, 179, 231, 238
Bendorp, J.C. 92, 180
Bennewitz 90, 179
Bellamy, J. 188
Beranger, P.-J. de 183
Berg, J. van den 214
Berg, W. van den 39, 40, 41, 152, 154, 247-249, 250
Bergh, S.J. van den 95, 184
Berlyn, W.J. 99, 187
Beth, J.C. 14, 15, 253
Bidloo, L. 117, 200
Bilderdijk, L.S. 122, 201
Bilderdijk, 'Mevrouw' - *zie:* Schweickhardt, C.W.
Bilderdijk, W. 10, 30, 31, 38, 41, 44, 45, 71, 73, 78, 93, 105, 107-125, 128, 132, 134, 166, 170, 173, 174, 178, 181, 182, 188, 194-201, 209, 210, 219-221, 233, 238, 240, 246, 248, 249
Blair, H. 131, 207
Bloomfield, R. 127, 137
Boileau, N. 71, 166, 185, 246
Bok, C. 62, 160
Boon van Engelant, C. van 141, 215

1 Namen van historische personen die als personages in besproken werken voorkomen, bijvoorbeeld bij Van Lennep (tekst 4) of Van der Hoop (tekst 7), zijn niet in het register opgenomen.

Bor, P.C. 10, 157, 253
Bork, G.J. van 247, 249, 250
Bosboom-Toussaint, A.L.G. 146, 155, 249
Bosdijk, J.F. 96, 184
Bouterweck, F. 127, 203
Bowles, W. 139
Braak, M. ter 32
Brandt, G. 215, 241
Brandt Corstius, J.C. 248
Bredero, G.A. 10
Breekveldt, W.F.G. 249
Brest van Kempen 79, 174, 180
Brester Azn., J. 50, 98, 149, 186
Brink, J. ten 159, 160
Broes, W. 105, 189
Brucker, R. 168
Bruin, C. 141, 214
Brummel, L. 247
Bürger, G.A. 242
Burke, E. 129, 206
Burnet, G. 131, 207
Burns, R. 127-129, 131, 135, 137, 138, 204, 206, 207, 211, 212
Busken Huet, Cd. 28, 35, 39, 46, 249
Byron, G.G. 11, 86, 128, 132, 133, 137, 138, 155, 177, 204, 209, 212, 221, 235
Caelestius 169
Campbell, T. 132, 136, 208
Camphuysen, D. Rzn. 77, 172
Cary, W. 139
Cato 175
Cats, J. 10, 50, 110, 148, 149, 196
Cervantes, M. de 209, 234

Chasles, V.E.P. 127, 203
Chateaubriand, F.-R. de 63, 161
Chijs, P.O. van der 15-18, 23, 27, 180, 218
Clare 127, 139, 204
Claudius, M. 228-230, 235, 237
Clauren, H. 179
Christemeijer, J.B. 51, 52, 98, 151, 186, 233, 235
Ciriaci, J.P. 10, 15-18, 27
Clercq, M.H. le 248
Clercq, W. de 107-112, 122, 196
Cock, H. de 107, 192, 193
Coleridge, S.T. 21, 40, 135, 210
Cooper, J.F. 76, 172
Cornwall, B. - *zie:* Proctor, B.W.
Cossee, E.H. 193, 253
Costa, I. da 93, 109, 113, 122, 152, 181, 195
Coster, L. Jzn. 114, 198
Couperus, L. 247
Cowper, W. 128-131, 204, 206
Crabbe, G. 128, 132, 204, 208
Crito 20, 246
Croly 139
Cunningham, A. 24, 39, 40, 127-139, 204-213, 221
Dante 139
Darley, G. 139
Decker Zimmerman, J. 49, 51, 146
Delille 173, 174
Destouches, P.N. 43, 184
Deugd, C. de 248
Dionysius 175
Doijer, H. Asz. 114, 198
Dommelius 99, 186
Donker, A.J. - *zie:* Decker Zimmerman, J.
Douwes Dekker, E. 35
Douza, J. 88, 178
Drop, W. 33
Dryden. J. 135, 155, 210, 222
Dusseau, P.J.V. 50, 115, 120, 149, 201
Effen, J. van 77, 172, 173
Eliot, E. 139
Elizabeth I 128, 204
Engelen, A.W. 89, 93, 178
Enst Koning, G. van 49, 50, 147, 150, 218
Erasmus 92
Eskens, J.G. 95, 184
Eyck, P.N. van 10, 12, 24, 247
Feitama, S. 128, 205, 214

Feith, R. 31, 50, 67, 114, 147, 148, 163, 188, 198
Fénélon, F. de Salignac de la Mothe 205
Fichte, J.G. 29
Florian, J.-P.C. de 63, 161
Foppe, H.J. 50, 94, 149, 150, 182, 183
Fox, C.J. 129, 206
France, M. de 206
Frederik Hendrik 91, 179
Frijlink, H. 49, 62-66, 146-147, 160, 161, 180
Gebel, C. 49, 147
Geel, J. 39, 248
George (Engelse koning) 128, 204
Gibbon, E. 129
Gisius Nanning, F.P. 16
Gleichman, J.G. 27
Glorie, I. 248
Goedegebuure, J. 248
Goethe, J.W. von 10, 26, 110, 118, 164, 173, 174, 196, 235, 246
Goethem, J.P. van 103, 187
Goeverneur, J.J.A. 149
Goldsmith, O. 130
Gozlan, L. 168
Grahame, J. 135
Grattan 129, 206
's Gravenweert 93, 105, 109, 113, 122, 180, 188, 189, 198
Greve, E.J. 106, 107, 190, 191, 194
Gronovius 214
Gutenberg, J. 147
Haar, B. ter 152
Haas, J. de 141, 215
Haes, J. de - *zie:* Haas, J. de
Halen, A. van 117, 179, 200
Hall, M.C. van 93, 108, 109, 115, 122, 123, 180, 199, 202

Halmael jr., A. van 98, 180, 185
Hardenberg, G.F.P. von 21
Hasebroek, J.P. 11, 18, 99, 186, 187, 219
Hasselt, G. van 142, 215
Hauff, W. 90, 179
Heemskerk, Van 71, 166
Heije, J.P. 11, 12, 14, 17, 19, 22, 23, 26, 27, 40, 45, 92, 98, 99, 180, 186, 212, 217, 218, 220, 221, 250
Heinsius, D. 216
Heirbrandt, S. 248
Helmers, J.F. 45, 123, 124, 181, 201, 202
Helvetius van den Bergh, P.T. 149
Hemans, F. 139
Hemsterhuis, T. 239
Herbig, F. 234, 235
Herder, J.G. 10
Herdingh Lzn., V. 52, 122, 123, 151, 178, 201
Herman 118, 200
Hey, J. van der 16, 17, 176
Hildebrand - *zie:* Beets, N.
Hilman, J. 115, 120, 200, 201
Hodges, C.H. 108, 195
Hoeufft, J.H. 115, 116, 199
Hogg, J. 127, 135, 204
Homerus 131, 134, 139, 157, 180
Hood, Th. 139
Hooft, P.C. 10, 82, 84, 85, 156, 176, 240, 241, 246
Hoogvliet, A. 128, 205, 215
Hoop jr., A. van der 24, 36, 44, 78-90, 93, 136, 173-178, 183, 211, 219
Horatius Flaccus, Q. 108, 116, 155, 157, 159, 171, 178, 183, 194, 200
Howitt, M. 139
Huber, Th. - zie: M. Th. Huber
Huber, M.Th. 62, 66, 162
Huet - *zie:* Busken Huet, Cd.
Hüffer 159
Hugo, V. 10, 39, 56, 110, 154, 155, 174
Hulst, K. van 224
Humboldt, W. von 203
Hume, D. 129
Hunt, J.H.L. 139, 213
Huydecoper, B. 82, 116, 128, 140, 175, 200, 213
Huygens, C. 82, 89, 178, 244
Iffland, A.W. 56, 155
Immerzeel jr., J. 94, 95, 97, 98, 145, 146, 167, 177, 179, 183-185, 242
Inchbald, E. 127
Irving, W. 36, 41, 62-66, 94, 132, 160, 161, 208
Jacob, ‘Le Bibliophile’ - *zie:* Lacroix, P.

Jacoba van Beieren 213, 214
Jacobi 10
Jacobi, T. 248
Jacobs, F. 13
Janin, J.-G. 90, 127, 179
Janus Secundus 178
Jelgerhuis, J. Rzn. 79, 174
Johannes, G.J. 20, 21, 26, 29, 30, 40, 248
Johnson, S. 127-129, 204, 205
Jonathan - *zie:* Hasebroek, J.P.
Kahlert, K.A. 50, 150, 218
Kalff, G. 152
Kampen, N.G. van 25, 203
Kamphuis, G. 9-14, 22-27, 32, 145, 148, 193, 194, 247, 248
Kamphuyzen - *zie:* Camphuysen, D. Rzn.
Kant, I. 200
Keats, J. 139, 222
Kennedy, W. 139
Kerkhoven, Th.J. 94, 183
Kesteren, J.C. van 47, 144
Kind, J.F. 61, 159
Kinker, J. 93, 108, 180, 188
Kirkwhite, H. 137
Klein, H.H. - *zie:* Klijn, H.H.
Klijn, H.H. 93, 108, 109, 115, 181, 199
Kloek, J.J. 248
Klok, J. 192
Klopstock, F.G. 163
Kneppelhout, J. 11
Knuvelder, G.P.M. 20, 21, 163, 249
Koning, C. de 113, 197, 198
Kool, H.C. 154
Koenen, H.J. 115, 199

Kollewijn, R.A. 209, 210, 249
Korving, E.E.P. 248
Koster, L. - *zie:* Coster, L.
Kotzebue, A. von 56, 154
Krul, J. 239
Krummacher, F.A. 13
Kruseman, A.C. 146, 167, 170
Kuipers, G. 249
Kuyper, H. Gtz. 49, 51, 147, 151
Laan, N. 247, 249, 250
Lacroix, P. 57, 156
Lafontaine, A. de 156
Lamartine, A. de 10, 132, 240
Lamb, C. 136, 211
Landon, L.E. 139
Landor, W.S. 139
Langelaar Wzn., H.A. van 94, 183
Lannoy, J.C. de 85, 176, 177
Lenau, N. 10
Lennep, D.J. van 9, 10, 12, 33, 53, 93, 105, 108, 152, 247, 248, 250
Lennep, J. van 22, 24, 32, 33, 35, 36, 39, 40, 53-60, 74, 75, 93, 108, 109, 131, 136, 138, 145, 149, 151-158, 170, 171, 176, 178, 207, 211, 212
Lessing, G.E. 10, 173, 239, 246
Leyden, J. 136
Lijnden van Hemmen, W.J.E. van 98, 186
Loon, G. van 141, 143, 214, 215
Loosjes Pzn., A. 33, 35, 72, 168, 169
Loosjes, V. 95, 113, 184, 198
Loots, C. 93, 112, 181, 197
Looyen, C. 50, 150
Lotze, J.A. 191
Lovejoy, A.O. 249
Lublink Weddik, B.Th. 50, 98, 149, 185
Luger, B. 151, 249
Lulofs, B.H. 93, 98, 105, 108, 181, 186, 189
Mackenzie, H. 131, 207
Maerlant, J. van 110, 196, 244
Malcolm 139
Masson, M. 168
Mathijsen, M. 9, 10, 14, 144, 187, 217, 248, 249
Meesters, P. 62, 160
Mensing (uitgever) 223
Menzel, W. 127, 203
Merken, L.W. van 83, 85, 175, 176
Meteren, E. van 10, 36, 58, 158
Milman, H.H. 139
Milton, J. 128, 134, 139, 204

Moens, P. 17, 18, 50, 69, 98, 147, 150, 186, 233-235
Moir, D.M. 139
Molière, J.B. Poquelin de 42, 173, 187, 234
Montgomery, J. 134, 135, 210, 222
Moore, Th. 136, 211
Moritz, L. 108, 195
Moritz, S. - *zie:* Moritz, L.
Motherwell, W. 139
Motte Fouqué, F.H.K. de la 61, 159
Müller 118, 200
Mullner 240
Multatuli zie: Douwes Dekker, E.
Musset, A. de 158, 174
Nagel, G.H. 49, 52, 94, 98, 147, 151, 161, 183, 184, 186
Napoleon 107, 137, 146, 148
Neufville, M. de 152, 158
Neumann-Hippe, J. 61, 159
Nez 90, 179
Nieuwhoff, W. 66, 92, 162
Nijhoff, J.L. 105, 106, 188-190, 193, 220
Nisard 127, 203
Nodier, C. 79, 174
Novalis - *zie:* Hardenberg, G.F.P. von
Oltmans, J.F. 155
Oomkens, J. 235
Oosterhuis, H.P. 66, 162
Oosterwijk Bruijn, J. van 50, 98, 149, 186
Orler, J. 10, 88, 178
Orrel 118, 200
Ossian 131, 163, 207, 214
Otto, A. 175
Oudaan, J. 143, 216
Oudaen, J. - *zie:* Oudaan, J.
Oversteegen, J.J. 28, 32, 249
Ovidius Naso, P. 80, 157, 174, 199

Palm, J.H. van der 10, 108, 185, 194 195
Paul, Jean - *zie:* Richter, J.P.F.
Peeters, C. 28, 249
Pelagius 169
Pels, A. 205
Penon, J. 235-237
Percy, T. 130
Perk, J. 46
Persius 246
Phidias 129, 206
Pitt, W. 129, 206
Plato 103, 187
Plautus 160
Plinius 239
Pollok 139, 213
Pope, A. 128, 130, 131, 246
Popma, T. 177, 249
Potgieter, E.J. 9-14, 17-19, 21-25, 33, 35, 37, 39, 41, 45, 46, 92, 93, 95, 152, 153, 156, 158, 179, 180, 187, 195, 218-221, 249, 250
Praamstra, O. 18, 27, 28, 32, 33, 35 39, 249, 250
Prevost, A.F. 127, 203, 204
Pringle, T. 139
Proctor, B.W. 139
Racine, J. 246
Raymond, M. 72, 168
Reeser, H. 146, 249
Regenbogen, J.H. 106, 107, 190-191
Régnier, M. 71, 166
Reichenbach, J.F.J. 61, 159
Remak, H.H. 249
Reyd, E. van 10
Richter, J.P.F. 10, 32, 47, 77, 144, 145, 173, 242
Robertson, W. 129
Robidé van der Aa, C.P.E. 16-18, 25, 26, 31, 34, 35, 37, 38, 40, 42, 44, 50, 66-79, 146, 150, 162-174, 232, 233, 235
Rogers, S. 132, 133, 208
Roode, M. de 200
Roorda van Eysinga, P.P. 224-228
Rousseau, J.J. 130
Ruysch, A. 223
Sage ten Broek, Le 180
Sainte-Beuve, C.A. 127, 203
Satori - *zie:* Neumann-Hippe, J.
Scaliger, J.J. 216
Schelling, F.W.J. 29
Schelling, P. van der 41, 139-143, 213-215, 222
Schenkeveld, M.H. 35, 37, 249, 250

Schiller, J.C.F. von 35, 71, 72, 166, 168, 200, 203
Schim, H. 90, 179, 220
Schimmel, H.J. 155
Schimsheimer, J.F. 98, 99, 115, 118, 119, 186, 200
Schipper, L. 115, 121, 199, 201
Schlegel, F. 21
Schmid, H.C. von 13
Schneevoogt, G.V. 18
Schotel, G.D.J. 41, 139-143, 213-215
Schull, P.S. 83, 98, 176, 186
Schults, U. 177, 250
Schweickhardt, C.W. 108, 112, 122, 124, 134, 188, 199, 201, 209, 210
Schweickhardt, H.W. 195
Scott, W. 10, 13, 36, 37, 57, 68, 70, 75, 76, 90, 118, 127, 128, 133, 135, 136, 139, 140, 152, 155, 156, 165, 166, 171, 174, 179, 204, 209, 213, 234, 250
Scriverius, P. 143, 216
Senden, G.H. van 105-107, 188-190 193, 194, 220
Shakespeare, W. 10, 104, 128 173, 187, 188, 204
Shelley, P.B. 21, 138, 212
Sheridan, R.B. 129, 206
Siddons, S. 136
Siegenbeek, M. 140, 142, 213
Sifflé, A.F. 98, 185
Sluyter, D.J. 92, 180
Smies, J. 50, 150
Smit, J. 250
Smit, W.A.P. 10, 152
Smollett, T.G. 235
Sobels, M.A. 23, 34, 36, 38, 40-42, 47-49, 68, 77, 144
Someren, R.H. van 96, 97, 115, 117, 184, 199, 200, 203

Sophokles 77, 172, 205
Sotheby, W. 139
Southey, R. 133-137, 209, 210
Spandaw, H.A. 93, 108, 181, 185, 188
Spenser, E. 128, 204
Speyk, J.C.J. van 50, 114, 150
Spiegel, H.L. 240, 241
Spindler, K. 36, 61, 62, 66, 75, 156, 159
Stam, G. 62, 160
Staring. A.C.W. 49, 91, 93, 94, 108, 147, 179
Staverman, W.H. 21, 250
Steenbergen van Goor, J.W.J. 64, 162, 208
Sterk, F.P. 140, 213
Stothard, T. 208
Strada, F. 88, 178
Streng, C.F.M. 35, 38, 250
Stuiveling, G. 25, 33, 152, 218, 248, 250
Suringar, G.T.N. 228
Swift, J. 155
Sybrandi, K. 136, 211
Tastu, S.C.A. 139
Telting, A. 94, 183, 184
Tennant, W. 139
Tennyson, A. 139, 222
Tenter, P. den 155, 156, 250
Terentius Varro Atacinus, P. 77, 88, 160, 172, 178
Tetar van Elven, J.B. 92, 108, 180
Thomas 49, 147
Thomassen, K. 14, 15, 17-19, 26, 27, 220, 250
Thouars, G.A.C.W. de 82, 98, 175, 226
Tieck, L. 61, 159
Tiedge, C.A. 119, 200
Tijdeman - *zie:* Tydeman, H.W..
Tinga, E. 191
Tollens, H.F. 71, 93, 108, 166, 167, 181, 228-230
Tromlitz - *zie:* Witzleben, K.A.F. von Turner, W. 208
Tydeman, H.W. 16, 109, 122, 181, 182, 196
Uffenbach 142, 215
Uitman, H. 182, 250
Valckenaer, L.C. 239
Velde, C.F. van der 36, 156
Velijn, P. 79, 92, 108, 162, 174
Vergilius Naso, P. 10, 178
Vervloet, G. 167
Verwey, A. 9, 13, 188, 247, 248, 250
Vigny, A. de 174
Vis, G. 248, 250

Vissink, H. 155, 165, 250
Vollenhove, J. 241
Voltaire - *zie:* Arouet, F.-M.
Vondel, J. van den 10, 82, 111, 124, 156, 202, 205, 215, 240, 241
Vooys, C.G.N. de 13, 247
Vos, J. 240, 241
Vossius, G.J. 241
Vries, J. de 93, 108, 109, 112, 122, 181, 197
Waal, J.M. de 9, 10, 12, 13, 16-19, 22-27, 217-221, 250
Wachler, J.F.L. 127, 203
Wagemans, K.M. 152, 251
Wagenaar, J. 10, 182
Wallace 136
Walré, J. van 49, 92, 93, 108, 109, 113, 116, 122, 147, 179, 198
Wap, J.J.F. 115, 116, 199
Warnsinck Bzn., W.H. 50, 94, 98, 150, 183, 186, 232, 235
Watts, A.A. 139
Weert, H. de 142, 215
Weert, J. de 52, 151
Weiland, J.A. 32, 47, 144, 145, 248
Wellek, R. 251
Westerman, M. 19, 107, 108, 115, 121, 122, 194, 199, 207
Westreenen, Van 223
Wiel, J.R. van der 10, 11, 25, 27, 33, 35, 36, 152, 153, 156, 160, 247, 251
Wieland, C.M. 139
Wijn, H. van 10
Wijsmuller, J.J. 50, 115, 119, 148, 149, 200

Wilkie, D. 63, 160, 161
Willem V 215
Wilson, J. 137
Win, X. de 187
Winckelmann, J.J. 239
Winter, N.S. van 175, 176
Wiselius, S.Izn. 45, 93, 99, 105, 108, 109, 113, 122-124, 180, 187, 189, 198, 202, 203, 227
Withuys, C.G. 19-21, 26, 27, 93, 99, 181, 186, 238, 241-244, 246
Witsen Geysbeek, P.G. 124, 202, 203, 252
Witzleben, K.A.F. von 36, 61, 156, 159
Woesthoven, C.R. von 122, 201
Wolf 118, 200
Wolff, F.A. 127, 203
Wordsworth, W. 21, 133, 135, 136, 209
Yntema, J.W. 16, 106, 170, 190
Young, E. 163
Zeehuizen, J.L. 103, 187, 194
Zeggelen, W.J. van 149
Zonneveld, P.A.W. van 39, 146, 154, 247, 248, 250, 251